

साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन विकास गुरुयोजना

अन्तिम प्रतिवेदन

पेश गरिएको:

साँफेबगर नगरपालिका
साँफेबगर, अछाम

पेश गर्ने:

डा. प्रनिल कुमार उपाध्याय (विधावारीधि)
जि.आई. जेड. - सि.डि.एस.जि. (GIZ, CDSG)
साँफेबगर
अप्रिल २०२२

साँफेबगर नगरपालिका
साँफेबगर, अछाम
सुदूरपश्चिम प्रदेश
टेलिफोन नं ०९७- ६२५१७६
ईमेल: sanfebagarmun@gmail.com
वेबसाइट: www.sanfebagarmun.gov.np

सहयोगी :
सुशासनको लागि क्षमता विकास समर्थन (सि.डि.एस.जि.)
जि. आई. जेड.

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Disclaimer:

सर्वाधिकार सुरक्षित : साँफेबगर नगरपालिका ।

अप्रिल, २०२२

सङ्क्षिप्त रूप

- ग.वि.व्य.स. = गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति
साँ.न.पा. = साँफेबगर नगरपालिका
को.भा.रो. २०१९ = कोरोना भाइरस रोग २०१९
स.क.अ.चु. = सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतीहरु
ई.स. = ईस्वि सन
कि.मि. = किलोमिटर
क्र.स. = क्रम सङ्ख्या
न.पा. = नगरपालिका
मि. = मिटर
रु. = रूपैयाँ
वि.स. = विक्रम संवत्
वि.अ.प. = विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन
अ.उ.वा.स. = अछाम उद्योग वाणिज्य सङ्घ
स्था.स.स.ऐ. = स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन
हो.स.अ. = होटल सङ्घ अछाम
क्षे.हो.स. = क्षेत्रिय होटल सङ्घ
आ.व. = आर्थिक वर्ष
कि.वा. = किलो वाट
साँ.आ.आ.स.ल. = साँफेबगर नगरपालिकाको आयआर्जनको सम्भावना भएको लगानी
प.वि.स. = पर्यटन विकास समाज
नाट्टा, सुप = नेपाल एशोशिएशन अफ टुर एण्ड ट्राभल एजेण्टस, सुदूरपश्चिम
ए.गा.ए.उ. = एक गाउँ-एक उत्पादन
जि.एच.टि. = ग्रेट हिमालय ट्रेल
गै.स.स. = गैह्र सरकारी संस्था
जि.स.स. = जिल्ला समन्वय समिति
उ.प.व.वा.म. = उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

AD	=	Ano Domini
BOOT	=	Build, Own, Operate and Transfer
CDSG	=	Capacity Development Support to Governance
DPR	=	Detail Project Report
GHT	=	Great Himalaya Trail
GIZ	=	Deutsche Gesellschaft fürInternationaleZusammenarbeit
GPS	=	Global Positioning System
KNP	=	Khaptad National Park
MoCTCA	=	Ministry of Culture, Tourism and Civil Aviation
NATTA	=	Nepal Association of Tour and Travel Agents
NATO	=	Nepal Association of Tour Operators
NTB	=	Nepal Tourism Board
NTSP	=	National Tourism Strategic Plan
SMTEs	=	Small and Medium Tourism Enterprises
TAAN	=	Trekking Agencies' Association of Nepal
TOs	=	Tour Operators
USPs	=	Unique Selling Points

विषयसूचि

शिर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
परिच्छेद १: परिचय	१
खण्ड १: अध्ययनको पृष्ठभूमि, परिवेश तथा औचित्य	१
खण्ड २: गुरुयोजनाको दूरदृष्टि, लक्ष्य, मुख्य उद्देश्य तथा विशिष्ट उद्देश्य तथा रणनीति	७
खण्ड ३: गुरुयोजना अध्ययनको कार्यक्षेत्र	९
खण्ड ४: गुरुयोजनाको ढाँचा	१०
खण्ड ५: गुरुयोजनाको अनुसन्धानबाट लाभान्वित समुह र तिनका अपेक्षा	१२
खण्ड ६: समन्वय तथा सल्लाहकार समुह अनुसन्धान तथा परामर्श समुह	१३
 परिच्छेद २: अध्ययन विधि	 १४
खण्ड १: योजना निर्माणको लागि आधारित मार्गदर्शक दृष्टिकोण, सिद्धान्त तथा आधारहरु	१४
खण्ड २: सुचना र तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण विधि	१५
 परिच्छेद ३: साँफेबगर नगरपालिकाको सामान्य परिचय तथा प्रोफाइल	 २३
खण्ड १: साँफेबगर नगरपालिकाको भौगोलिक र प्रशासनिक अवस्थिति तथा सामाजिक-आर्थिक प्रोफाइल	२३
खण्ड २: साँफेबगर नगरपालिकाको शासन प्रणाली	३०
 परिच्छेद ४: साँफेबगरको पर्यटनको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावना	 ३१
खण्ड १: साँफेबगर नगरपालिकाको सक्षिप्त पर्यटन प्रोफाइल	३१
खण्ड २: राजनीतिक विभाजन अनुसार पर्यटकिय आकर्षण, सुविधा, बजारखण्ड, गन्तव्यको स्तरीयता र भविष्यको लागी सम्भावित पर्यटन उपजहरु	४०
खण्ड ३: साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटनको मुख्य क्षेत्र (कम्पोनेन्ट) हरु, प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सरोकारवालाहरु तथा पर्यटन विकास सम्बन्धित विगतका योजना तथा प्रयासहरु	९८
खण्ड ४: साँफेबगर नगरपालिकामा वर्तमानमा उपलब्ध पर्यटन पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाहरु	१०२
खण्ड ५: पर्यटन सूचना, बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको प्रवृत्ति	१०७
खण्ड ६: साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटनको विकासको सन्दर्भमा सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतिहरु	११४
खण्ड ७: गन्तव्य वैद्यनाथ धाम क्षेत्र: परीचय, भौगोलिक अवस्थिती, पहुँच, धार्मिक महत्व र पर्यटकिय आकर्षण	११९
खण्ड ८: वैद्यनाथ धाम पर्यटन उपजको सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतिहरु	१२३
खण्ड ९: गन्तव्य खप्तड: परीचय, भौगोलिक अवस्थिती, पहुँच, धार्मिक महत्व र पर्यटकिय आकर्षण	१२५
खण्ड १०: खप्तड पदयात्रा मार्गको सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतिहरु	१३१
खण्ड ११: बुढीगंगा नदि पर्यटकिय उपज : एक परीचय र पर्यटकिय आकर्षण	१३५
खण्ड १२: गन्तव्य जिमराडी धाम: परीचय, भौगोलिक अवस्थिती, पहुँच, धार्मिक महत्व र पर्यटकिय आकर्षण	१३६
खण्ड १३: बुस्टर पर्यटकिय उपज बयालपाटा अस्पतालको परीचय तथा विशेषताहरु	१३८

परिच्छेद ५: पर्यटनमा आधारीत राजस्व संकलनको प्रावधान तथा रणनीति	१४०
खण्ड १: पर्यटनमा आधारित आयसङ्ग्रहको प्रावधानहरु	१४०
खण्ड २: साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटन शुल्कको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावना	१४२
खण्ड ३: पर्यटन शुल्कको राजस्व प्रक्षेपण	१४४
परिच्छेद ६: साँफेबगर नगरपालिकाको भुमिकाको लागी ५ वर्षे रणनीतिक कार्ययोजना	१४५
खण्ड १: पर्यटन विकासको लागी ५ वर्षे विस्तृत कार्ययोजना	१४५
खण्ड २: बुस्टर पर्यटकिय उपज बैद्यनाथ धाम संग सम्बन्धित कार्ययोजना	२०६
खण्ड ३: बुस्टर पर्यटकिय उपज साँफेबगर-खप्तड पदयात्रा मार्ग तथा खप्तडसंग सम्बन्धित कार्ययोजना	२०९
खण्ड ४: बुस्टर पर्यटकिय उपज बुढीगंगा नदिमा जलपर्यटन संग सम्बन्धित कार्ययोजना	२१३
खण्ड ५: बुस्टर पर्यटकिय उपज जिमराडी धामसंग सम्बन्धित कार्ययोजना	२१७
खण्ड ६: बुस्टर पर्यटकिय उपज बयालपाटा अस्पतालसंग सम्बन्धित कार्ययोजना	२१८
परिच्छेद ७: योजना कार्यान्वयनको मोडालिटी र अनुगमन	२२०
खण्ड १: गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिको परिकल्पना, गठन र कार्यान्वयन	२२०
खण्ड २: गुरुयोजना कार्यान्वयनको प्राथमिकता	२२९
सन्दर्भ सामग्री (References)	२३०

नक्साहरूको सूची

- नक्सा १: सुदूरपश्चिम प्रदेश भित्र अछाम जिल्ला अन्तर्गत साँफेबगर नगरपालिकाको अवस्थिति
- नक्सा २: अछाम जिल्ला अन्तर्गत साँफेबगर नगरपालिकाको १४ वडाहरू सहितको नक्सा
- नक्सा ३: साँफेबगर नगरपालिकाको स्थल यातायातको नक्सा
- नक्सा ४: वडा न. १ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा ५: वडा न. २ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा ६: वडा न. ३ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा ७: वडा न. ४ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा ८: न. ५ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा ९: वडा न. ६ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १०: वडा न. ७ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा ११: वडा न. ८ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १२: वडा न. ९ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १३: वडा न. १० को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १४: वडा न. ११ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १५: वडा न. १२ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १६: वडा न. १३ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १७: वडा न. १४ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरू
- नक्सा १८: खप्तड पुग्नको लागि साँफेबगरबाट शुरु हुने सात विभिन्न पदयात्रा मार्गहरू
- नक्सा १९: जिमराडी धाम क्षेत्रको मष्टा देवताहरू तथा नदिहरूको संगमस्थलको प्रारम्भिक नक्सारेखा

तालिका-सूची

- तालिका १: साँ.न.पा. का १४ वडाहरूमा अवलोकन गरीएको स्थल (फिल्ड) हरुको सूची
- तालिका २: साँफेबगर नगरपालिकाको विभिन्न सूचकहरू सहित छोटकारीमा सामान्य प्रोफाइल
- तालिका ३: साँनपाको सक्षिप्त पर्यटन प्रोफाइल
- तालिका ४: वडा न. १ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
- तालिका ५: वडा न. २ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
- तालिका ६: वडा न. ३ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
- तालिका ७: वडा न. ४ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन

तालिका ८: वडा न. ५ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका ९: वडा न. ६ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १०: वडा न. ७ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका ११: वडा न. ८ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १२: वडा न. ९ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १३: वडा न. १० का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १४: वडा न. ११ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १५: वडा न. १२ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १६: वडा न. १३ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १७: वडा न. १४ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरको विस्तृत वर्णन
तालिका १८: पर्यटन विकास सम्बन्धित विगतका योजना तथा प्रयासहरु
तालिका १९: साँफेबगर नगरपालिकामा सञ्चालित होटल, लज, होमस्टे, रेष्टोरेण्ट तथा चिया खाजा पसलहरूको संख्यात्मक विवरण
तालिका २०: साँ.न.पा. मा पर्यटन क्षेत्रसंग प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्षरूपले जोडिएको पुर्वाधारहरूको उपलब्धताको अवस्था
तालिका २१: पर्यटनको बजारीकरण तथा प्रचारप्रसारका लागि विगतमा गरिएका पहलहरूको सूची
तालिका २२: साँ.न.पा. बाट खप्तड (३०६३ मी.) सम्म पहुँचको लागी विभिन्न पदयात्रा मार्गहरु
तालिका २३: पर्यटन क्षेत्रमा स्थानीय स्तरमा लागू हुने विभिन्न प्रकारका करहरू
तालिका २४: सा.न.पा. को पर्यटनका दश मुख्य कम्पोनेण्टहरूमा पचास वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)
तालिका २५: बुस्टर पर्यटकिय उपज वैद्यनाथ धाम संग सम्बन्धित कार्ययोजना
तालिका २६: बुस्टर पर्यटकिय उपज साँफेबगर-खप्तड पदयात्रा मार्ग तथा खप्तडसंग सम्बन्धित कार्ययोजना
तालिका २७: बुस्टर पर्यटकिय उपज बुढीगंगा नदिमा जलपर्यटन संग सम्बन्धित कार्ययोजना
तालिका २८: बुस्टर पर्यटकिय उपज जिमराडी धामसंग सम्बन्धित कार्ययोजना
तालिका २९: साँफेबगर न.पा.मा हुने गविव्यसको सम्भावित संरचना
तालिका ३०: गुरुयोजना कार्यान्वयनको लागी आवधिक प्राथमिकता

तस्विरहरूको सूची

तस्विर १: साँफेबगर न.पा. मा गरीएको परामर्श तथा साक्षात्कारको चित्रहरु
तस्विर २: अवलोकनका गरीएको स्थल (फिल्ड) हरुका केहि तस्विरहरु
तस्विर ३: वडा न. १ मा रहेका मुख्य र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर ४: वडा न. २ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर ५: वडा न. ३ मा रहेका मुख्य र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ६: वडा न. ४ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर ७: वडा न. ६ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर ८: वडा न. ६ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर ९: वडा न. ७ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर १०: वडा न. ८ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर ११: वडा न. ९ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर १२: वडा न. १० मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर १३: वडा न. ११ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर १४: वडा न. १२ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर १५: वडा न. १३ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर १६: वडा न. १४ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु
तस्विर १७: स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरमा पर्यटन प्रचारप्रसारका केही भलकहरु
तस्विर १८: वैद्यनाथ धाम मन्दिर स्थल र मन्दिर
तस्विर १९: वैद्यनाथ धाम मन्दिर स्थलमा शिवरात्रीमा लामबद्ध हजारौ भक्तजनहरु
तस्विर २०: बूढीगंगा नदीमा व्यावसायिक जलयत्रा (न्याफिटड) को २०७४ मा गरीएको सम्भाव्यता अध्ययन

रेखाचित्रहरुको सूची

रेखाचित्र १: पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रिया मानचित्रण
रेखाचित्र २: साँनपाको पर्यटनको मुख्य क्षेत्र (कम्पोनेण्ट) हरु
रेखाचित्र ३: दिगो पर्यटन बनाउन साँफेबगर नगरपालिका संग सम्बन्धित पर्यटन सम्बन्धी विद्यामान र सम्भावित बहु-सरोकारवालाहरु
रेखाचित्र ४: नेपालको पर्यटन क्षेत्रमा सरकारी - निजी क्षेत्रका बीच भागीदारीका लागि पर्यटन गन्तव्य व्यवस्थापनको लाइन
रेखाचित्र ५: साँफेबगर न.पा.मा ग.वि.व्य.स. को प्रस्तावित संरचना
रेखाचित्र ६: साँफेबगर न.पा. को व्यवस्थित तथा एकीकृत पर्यटन विकासका लागि ग.वि.व्य.स.को भूमिका तथा दायित्व

अनुसूचीहरु को सूची

अनुसूची १: सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन संचालन कार्यविधि २०७६
अनुसूची २: साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजनाको सर्वेक्षणका लागि प्रयोग गरीएका प्रश्नावलीहरु
अनुसूची ३: सूचना सङ्कलनका लागि साक्षात्कार गरिएका व्यक्तिहरुको नामावली
अनुसूची ४: वडा नं १ देखी १४ मा रहेका थप अतिरिक्त पर्यटकिय आकर्षणहरुको सूची तथा तिनको पहिचानको प्रकृती

अनुसूची ५: साँ.न.पा. मा ट्रेकिङ/हाइकिंग/साइकलिङ ट्रेलहरूको लागि सिफारिस गरिएको व्याख्यात्मक संकेतहरूको केही सूची

अनुसूची ६: सूचना सहजताको लागि लगाइनुपर्ने विभिन्न प्रकारका संकेत बोर्डहरू (ट्रेल हेड, वेलकम, डाइरेक्सनल, वार्निङ, ईन्टरप्रेटिभ, ट्रेल मार्कर, आदि) को नमुना ।

परिच्छेद १: परिचय

खण्ड १: अध्ययनको पृष्ठभूमि, परिवेश तथा औचित्य

एक उद्योगको साथसाथै सामाजिक शक्तिको रूपमा पर्यटन विश्वमा द्रुतगतिले वृद्धि भइरहेको क्षेत्र हो। एक “उद्योग” को रूपमा पर्यटन क्षेत्रले आर्थिक प्रगतिका विभिन्न सुचकहरू जस्तै विदेशी मुद्राको आय, रोजगारी सृजना, विभिन्न वस्तु तथा सेवाको वितरणको अन्तर सम्पर्क, कुल गार्हस्थ उत्पादनमा योगदान, निर्यात उद्योगको वृद्धि, समावेशी आर्थिक वृद्धि, आदि गराई पर्यटकिय गन्तव्यहरूको समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउदै आएको छ। सेवा तथा आतिथ्यता संग सम्बन्धित उद्योगको रूपमा यो क्षेत्र विश्वको अर्थ व्यवस्थामा विगत ५० वर्षमा द्रुतगतिले वृद्धि भइरहेको छ जुन विगत २० वर्ष देखि कोरोना भाइरस रोग २०१९ (को.भा.रो २०१९) अघि सम्म वार्षिक ४.५ ले वृद्धि हुँदै आएको छ। पर्यटन एक विशाल उद्योग हो जसले विश्व व्यापी व्यापारको जीडीपीमा १०.४ र रोजगारीमा १० प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ। यस परिपेक्ष्यमा वर्तमान संसारको पर्यटन धेरै देशहरूमा सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणको लागि अग्रणी क्षेत्र बनेको छ।

नेपाल लगायत धेरै विकासोन्मुख देशहरूमा नाफामुलक उद्योगका रूपमा पर्यटन तीव्र गतिमा बढिरहेको छ। एक दशक लामो (१९९६ - २००६) सशस्त्र द्वन्द, त्यस उपरान्त शान्ति सम्भौता पछिको केहि वर्षको राजनीतिक संक्रमण र हालैको को.भा.रो. २०१९ पछिको सङ्घीय लोकलान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको रुपान्तरणको आधार बनेको सबैको लागि समोवशी समृद्धि र कल्याण हो। नेपालमा सामाजिक- आर्थिक समृद्धि र कल्याणलाई सुदृढ गर्न सक्ने केही प्रमुख क्षेत्रहरूमध्ये पर्यटनलाई जनकेन्द्रित सेवा उद्योगको रूपमा ठुलो सम्भावना छ।

एक उद्योगको साथै सामाजिक शक्तिको रूपमा विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको पर्यटन क्षेत्रले नेपाल लगायत कुनै पनि पर्यटकिय गन्तव्यको विकासमा निम्न लिखित ५ रूपमा महत्वपूर्ण भुमिका खेल्ने गर्दछ।

- क) भौतिक पूर्वाधार सहित दिगो आर्थिक वृद्धि।
- ख) रोजगारी तथा गरीबी निवारण।
- ग) स्रोतको मितव्ययी प्रभावकारिता, वातावरणीय संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन।
- घ) सांस्कृतिक विविधता तथा सम्पदा संरक्षण।
- ङ) परस्पर समझदारी, शान्ति तथा सुरक्षा।

दिगो विकासको लागी एजेण्डा २०३० र विश्वव्यापी दिगो विकासको लक्ष्यको सन्दर्भमा पर्यटनको अन्तर राष्ट्रिय वर्ष २०१७ ले उपभोगमा जिम्मेवार पूर्ण सकारात्मक परिवर्तनको उद्देश्य लिएको थियो। यस दृष्टिकोणले दिगो पर्यटनबाट दिगो विकासको लक्ष्यलाई हासिल गर्न सहयोग पुऱ्याउने योगदान गर्ने आशा गरिन्छ र नेपालले यस बाट यथेष्ट लाभ प्राप्त गर्न सक्दछ। पर्यटन क्षेत्रबाट हुने समग्र लाभमा नेपालको सुदूर पश्चिममा अवस्थित सुदूरपश्चिम प्रदेश तथा यसको एक महत्वपूर्ण गन्तव्य साँफेबगर नगरपालिका क्षेत्रको साभेदारी र योगदान पनि महत्वपूर्ण हुन सक्दछ।

विश्वको पर्यटन नक्सामा नेपाल एउटा अनुपम प्राकृतिक र सांस्कृतिक गन्तव्य हो। युगौयुग देखिको परम्परागत सांस्कृतिक तथा सदाबहार प्राकृतिक सम्पदाहरू नेपाललाई एक अपार सम्भाव्य गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्न प्रमुख तत्वहरू हुन। यस पक्षलाई नेपाल व्यापार एकीकरण रणनीति हेरेर थप पुष्टि हुन्छ जसले पर्यटनलाई १९ निर्यात सम्भावित क्षेत्रहरूमध्ये एकको रूपमा सचीकृत गर्दछ। विश्व यात्रा तथा पर्यटन परिषद अनुसार २०१९ मा नेपालको अर्थतन्त्रमा पर्यटन क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन (जीडीपी) मा करिब ७.५ प्रतिशत योगदान थियो जुन कोभारो २०१९ अघि सम्म सामान्य अवस्थामा बढ्दै गएको थियो। नेपाल सरकार, संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको अभिलेख अनुसार ईतिस्वत् सन (ई.स.) २०१९ मा भएको १,१९७, १९१ अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटकहरूको

आगमनबाट पर्यटन का केही आर्थिक सूचकहरू जस्तै राजस्व उत्पादन युस डलर ७२४.३४ मिलियन, प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष-स्थायी-अस्थायी-मौसमी गरी होटल, रेष्टुरेण्ट, ट्रेकिङ्ग, पर्वतारोहण, एयरलाइन्स, पथ प्रदर्शन तथा अन्य पर्यटन उपक्षेत्रहरूमा १,०२७,००० रोजगारी तथा ठुलो मात्रामा वस्तु तथा सेवाको वितरणको अन्तरसम्पर्क तथा अवशोषण भएको देखिन्छ । यी सूचकहरू भनेको को.भा.रो. २०१९ को प्रकोप हुनु अघि सम्म यसले पर्यटनको विकासको अतुलनिय सम्भावनाको प्रवृत्तिलाई संकेत गर्दछ । तर २०१९ को अन्त्यतिरबाट सुरु भएको को.भा.रो. २०१९ बाट विश्व लगायत नेपालको पर्यटनमा नकारात्मक असर परेको छ । यस असरलाई फेब्रुअरी २०२२ मा पर्वि यरोपमा रुस र यत्रेन बिचको द्वन्द र यद्वले थप मलजल गरेको छ । यसले विश्वकै आर्थिक तथा सामाजिक प्रणालीमा उल्लेखनीय नकारात्मक प्रभाव पारेको छ ।

वि.स. २०७४ को स्थानिय निर्वाचन उपरान्त सङ्घीय लोकलान्त्रिक गणतन्त्र नेपालका स्थानिय सरकारहरू स्थानिय क्षेत्रको लामो समयदेखि रहेको पर्खाइमा रहेको समावेशी विकासको लागी आवश्यक अधिकार तथा स्रोत साधनहरू सहित तम्तयार अवस्थामा रहेका छन । यस परिप्रेक्षमा स्थानिय सरकारहरूलाई पर्यटकिय गन्तव्यहरू, तिनको एतिहासिक, प्राकृतिक, वातावरणिय, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण तथा दिगो तथा दायित्वपूर्ण उपयोगको लागी महत्वपूर्ण जिम्मेवारी आइपरेको छ । त्यसकारण स्थानिय सरकारहरूले पर्यटन विकास रणनीति, योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूको विकास गर्नुपर्ने परिस्थित देखिएको छ । पर्यटन विकासको लागी यी रणनीति, योजना, परियोजनाहरूको उद्देश्य स्थानिय सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, तिनको समुचित पर्यटकिय उपयोगबाट आफनो आम्दानीको स्रोत खडा गर्नु र स्थानिय आर्थिक विकासलाई प्रवर्द्धन गर्नु हो । यस परिप्रेक्षमा साँफेबगर नगरपालिकालाई पनि पर्यटनको सम्भावना भएको एक जिम्मेवार स्थानिय निकायको रुपमा हेर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानिय जनताको मतदान प्रदत्त अधिकार सहित यी स्थानिय सरकारहरू स्थानिय सरकार संचालन एन २०७४ बाट निर्देशित छन । यो ऐनले स्थानिय नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरूलाई पर्यटनको संस्थागत विकासको लागी आवश्यक स्थानिय विकास योजना तथा परियोजना बनाउने विशाल अधिकार तथा दायित्व प्रदान गरेको छ । यस अन्तर्गत स्थानिय स्तरको विकास योजना तथा परियोजना बनाउने र तिनका माध्यमबाट समावेशी तथा नविनतम कार्य र सेवाहरूको व्यवस्थापन, संचालन, सम्पादन, निरीक्षण गर्ने, पर्यटकिय सेवा तथा कार्यक्रमहरूलाई सहज र सविधायुक्त बनाउने, पर्यटन शुल्क संकलन गर्ने, आदि महत्वपूर्ण कार्यहरू पर्दछन । उपरोक्त क्रियाकलापहरू नेपालको राष्ट्रिय पर्यटन नीति (२००८) तथा राष्ट्रिय पर्यटन रणनीतिक योजना (२०१६-२०२४) कै लाइनमा छन । राष्ट्रिय पर्यटन रणनीतिक योजना (२०१६-२०२४) ले १० वर्षको दुरदृष्टि तथा ५ वर्षको कार्य योजना तयार पारेको छ । यस योजना दस्तावेजले नेपालमा आगमन हुने अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटकहरू तथा नेपालका आन्तरीक पर्यटहरूलाई नयाँ गन्तव्यहरूमा वितरण गर्ने, स्थानिय गन्तव्य तथा त्यहाँका समुदायको आय आर्जन तथा वृद्धि गराउने, पर्यटनको विकासबाट वञ्चित भएको स्थान तथा समुहलाई समाहित गर्ने र देशभरीका नयाँ गन्तव्यहरूमा पर्यटकिय पुर्वाधार निर्माण गर्ने दृष्टि अंगीकार गरेको छ ।

ई.स. १९५० को दशकबाट नेपालमा सुरु भएको अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटकहरूको आगमन, त्यस उपरान्त पछिल्लो समयमा आन्तरीक पर्यटनको वृद्धि तथा तिनसँग जोडिएर भएको पर्यटकिय विकासको क्रम राष्ट्रिय समृद्धि तथा दिगो शान्ति ल्याउने मद्दासंग जोडिएको छ । यस मद्दामा पर्यटनको विकासको दुइ प्रवृत्तिहरू (१) संख्यात्मक वृद्धि (२) गुणात्मक फड्को मुलभूत रुपमै जोडिएर रहेको छ । पर्यटनको संख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि द्वारा दिगो विकास तथा समृद्धिको उक्त लक्ष्य हासिल गर्नको लागी विगतमा नेपालका प्रसिद्ध तथा परिपक्व गन्तव्यहरू (पोखरा, काठमाडौं, चितवन, खुम्बु, अन्नपुर्ण, मस्ताङ्ग, लाङ्गटाङ्ग) बाहेक अन्य प्रादेशिक तथा स्थानिय गन्तव्यहरूको पनि योजनावद्ध विकास, प्रभावकारी प्रवर्द्धन (प्रचार प्रसार), दिगो व्यवस्थापन तथा दायित्वपूर्ण पर्यटकिय उपयोग गरीनुपर्ने उल्लेख आवश्यक देखिन्छ । यस सन्दर्भमा सुदूरपश्चिम प्रदेश र त्यस अन्तर्गतको साँफेबगर नगरपालिकालाई पनि एक सम्भाव्य गन्तव्यको रुपमा हेर्न सकिन्छ ।

पर्यटन गुरुयोजना निर्माणको लागि अध्ययन क्षेत्र सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर निहित साँफेबगर नगरपालिका: सक्षिप्त पर्यटकिय पहिचान

साँफेबगर (१५५० मी.) नगरपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेशको अछाम जिल्लामा अवस्थित छ। प्रकृतिको अलौकिक रचना मध्येको बूढीथर्पु नजिकको पास्तोलीमा तिनमूलको पानी माटो नछोई हुङ्गा फोरेर निस्किएको हुनाले यसलाई लिएर राज्यको नाम नै “अस्माम्बु” हुन गै कालान्तरमा अस्माम्बु, अच्चाम्ब अच्छाम्म हुँदै हाल अछामको नामबाट चिनिने यो जिल्ला नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेशको सेती अञ्चलमा पर्दछ। अछाम जिल्ला प्राकृतिक सौन्दर्यता र धार्मिक धरोहरको क्षेत्रका रूपमा रहेको छ। खप्तडको सहस्त्रलिंग पर्वत र मालिकाको छहारीमा अवस्थित वाह्वणठ अठार खण्डको नामद्वारा प्रख्यात सुरम्य एवं पवित्र स्थल रामारोशन, हरियालीले भरिएका एवं थम्क्याईला डाँडा र पवित्र बूढीगङ्गा, कैलास लगायत ईकरी, आर्वालो, भिजेरी, गोदावरी (पर्वाली), सरस्वती (लुंग्रेली), पद्मजा (पायले), विमकोटी, अपर्णा (छिपे), चाईरवा, कुईकेली, वीरवती, वारलागाड, आदि नदी खोलाद्वारा बनाईएका एवं तिनीद्वारा नै सिन्धु उर्वर उपत्यका, बेंसी र टारहरु भएको अछाम सुदूरपश्चिमाञ्चलका पहाडी जिल्लामा सबैभन्दा रमाईलो जिल्ला हो।

यो जिल्ला सुदूरपश्चिम प्रदेशकाको ९ जिल्लाहरु मध्ये एक हो, जुन यस प्रदेशको मध्य पुर्व क्षेत्रमा अवस्थित छ। नेपालको संविधान २०७२ बमोजिम संरचना भएको सुदूरपश्चिम नेपालको सात प्रदेशहरु मध्ये एक हो। १९,१५३ वर्ग किलोमिटर क्षेमा फैलिएको यो प्रदेश भौगोलिक रूपमा पहाड, हिमाल र तराइ (भित्री मधेश) मा विभाजित छ। यस प्रदेश आफ्नो भुगोलमा हिमाल, पहाड र तराइ (भित्री मधेश) मा विभाजित छ। यस प्रदेशको आफ्नो भुगोलमा पहाडी क्षेत्रले ६७४८.७७ वर्ग किलोमिटर (३४.५४%), हिमाली भुभागले ७९३२.८३ वर्ग किलोमिटर (४०.६५%), तथा तराई र भित्री मधेश क्षेत्रले ४८५७.३९ वर्ग किलोमिटर (२८.८६%) क्षेत्र आगटेको छ। यस प्रदेश अन्तर्गतका ९ जिल्लाहरु मध्ये भुवनोट, उचाइ तथा हावापानीको प्रकृतिको आधारमा अछाम, डोटी, डडेन्धुरा र बैतडी पहाडी जिल्ला, बाजुरा, दार्चुला र बझाङ्ग हिमाली जिल्ला, तथा कैलाली र कञ्चनपुर तराइको जिल्लाको रूपमा रहेको छन।

यो प्रदेशको पूर्वमा प्रदेश नम्बर ५ तथा कर्णाली प्रदेशको सुर्खेत, दैलेख, कालिकोट र मुगु, पश्चिममा छिमेकि देश भारतको उत्तराखण्ड प्रदेशको पिथौरागढ जिल्ला, उत्तरमा चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत तथा दक्षिणमा भारतकै लखिमपूर जिल्लाको माभमा रहेको छ। चारै दिशाहरुमा रहेका यी स्थानहरु यस प्रदेश तथा यसका साँफेबगर नगरपालिका जस्ता गन्तव्यहरुको सबैभन्दा नजिकका पर्यटकिय बजार खण्डहरुपनि हुन। यो प्रदेशको पूर्वमा प्रदेश नम्बर ५ मा स्थित बर्दिया तथा बाँके राष्ट्रिय निकञ्ज तथा कृष्णसार संरक्षण क्षेत्रबाट निकट तथा सुविधायुक्त स्थल यातायाताबाट जोडिएको छ भने कर्णाली प्रदेशसँग जोडिएको रारा-खप्तड ट्रेकिङ्ग ट्रेलको अभिन्न भागको रूपमा रहेको छ। धनगढी, महेन्द्रनगर र चिसापानी यस प्रदेशमा आउने पर्यटकहरुको लागि प्रवेशद्वारको रूपमा अवस्थित छन जहाँ तारे होटल, आधुनिक रेष्टोरेण्ट, सपिङ्ग मल, क्यासिनो, पार्किङ्ग स्थल, नगर बगैचा, आधुनिक स्वास्थ्य केन्द्र, आन्तरीक यातायात सुविधा, प्राकृतिक पार्क, आदि पर्यटकिय सुविधाको लागि उपलब्ध छन।

सुदूरपश्चिम प्रदेशको अछाम जिल्लामा १० स्थानिय सरकारहरु मध्ये ४ नगरपालिकाहरु (साँफेबगर, मंगलसेन, कमलबजार, पन्चदेवल विनायक) तथा ६ गाउँपालिकाहरु (बान्नीगढी जयगढ, चौरपाटी, ढकारी, मेल्लेख, रामारोशन, तुर्माखाँड) मध्ये साँफेबगर नगरपालिकाको स्थान तथा स्थिति भण्डै मध्य-उत्तर भागमा रहेको छ। सामुन्द्रिक सतहबाट करिब ५५० मिटरदेखि ३३०० मिटर उचाइको भुभाग समेटि १६९.४६ वर्ग किलोमीटर क्षेत्रफलमा फैलिएको यो नगरपालिका स्थानीय तहको पुनसंरचनाको क्रममा साविक साँफेबगर नगरपालिका सहित बुढाकोट, घुघुरकोट, देवीस्थान, खप्तड, बाब्ला र पातलकोट गाउँ विकास समितिहरु मिलेर बनेको एक प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक उत्कृष्टता बोकेको क्षेत्र हो। नेपालको पूर्वपश्चिम मध्यपहाडी राजमार्गमा पर्ने दशवटा स्मार्टसिटी (नयाँ शहरहरु) मध्येको एक हो।

पहाडी विशेषता बोकेको साँफेबगर नगरपालिकाको भूपरीदृष्यमा विभिन्न ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, पुरातात्विक तथा पौराणिक मात्र नभई प्राकृतिक तथा वातावरणीय सम्पदा तथा आकर्षणहरू पनि विद्यमान छन् । यो उच्चकोटिको पवित्र तिर्थ स्थलहरू (बैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, जाल्यादेवी, नाइनी), ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरू (बिमकोट र घुघुरकोट दरबार तथा तिनका भग्नावशेषहरू), जल पर्यटनको लागि विविध गतिविधि सञ्चालन गर्न सकिने नदीहरू (बुढीगंगा, आरद्वाली तालरवा गाड, जिजाडी गाड, प्रभाली सैनी गाड, छिप्या खोला, सरस्वती), प्राकृतिक तालहरू (सुकदह), आकर्षक भरना (धवल छडा भृगु भरना), प्राकृतिक गुफा (भृगु गुफा), मध्यवर्ती क्षेत्र सहित राष्ट्रिय निकुञ्ज (खप्तड) को लागी नजिको प्रवेश द्वारहरू र अछाम जिल्लामा रहेको दुई विमानस्थलहरू मध्ये एक रहेको पर्यटकिय गन्तव्य हो । यी सम्पदाहरूले यस पालिकालाई एक आकर्षक पर्यटकिय गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्न अवसर प्रदान गर्ने देखिन्छ । यहाँ विविध खालको भौगोलिक अवस्था, जलवायु (न्यानो समसीतोष्ण, ठंडा समसीतोष्ण, लेकाली, टण्डा तथा हिमाली), बुढीगंगा, छिपेखोला, सरस्वती नदी नदीहरू सहितको उपत्यका, विविध वातावरण, वनस्पति, प्राकृतिक भुवनोट, तथा फरक फरक जाती समुहका मानविय बसोबास (क्षेत्री, बाहुन, दलित, आदि) तथा तिनको सांस्कृतिक मिश्रण हेर्न पाइन्छ । यस नगरपालिकामा मुख्य बालीचालीको भाषा अछामी रहेको छ ।

यो नगरपालिकाको केहि भागबाट यसको उत्तर पूर्वमा बाजुरा जिल्लाको गौमुल हिमाल श्रृंखला (गौमुल, हाडे, जेठी बहुरानी) तथा पूर्व उत्तरमा बडीमालिका हिमाल, बभाङ्ग जिल्लामा रहेको साइपाल हिमालहरूको सुन्दर दृष्यावलोकन हुन्छ । साँफेबगर नगरपालिकाको अवस्थिती वर्तमानमा खप्तड (३२०० मी.) पर्यटकिय क्षेत्र, रामारोशन (२५०० मी.) पर्यटकिय क्षेत्र, जिमराडीधाम पर्यटकिय तिर्थस्थल (५७९ मी.), बडीमालिका तिर्थस्थल (४२०० मी.), बुढीनन्दा ताल तथा मन्दिर (४५०० मी.), मंगलसेन ऐतिहासिक दरबार लाई जोड्ने ट्रान्जिट बिन्दु को रूपमा रहेको छ ।

निकट भविष्यमा निर्माण सम्पन्न हुने छाटो (बौनिया - साँफेबगर १२९ किलोमीटर) को सेती लोकमार्गको कारण साँफेबगर यसको उत्तरतर्फ चिन स्वशासित क्षेत्र तिब्बतमा स्थित कैलाश मानसरोवर, अछाम जिल्लाको रामारोशन पर्यटकिय क्षेत्र र मंगलसेन दरबार र बाजुरा जिल्लामा रहेको बडीमालिका, कालाजग्रा तथा बुढीनन्दा जस्तो धार्मिक, प्राकृतिक तथा ऐतिहासिक गन्तव्यलाई जोड्ने उत्तम पर्यटकिय गन्तव्य तथा रणनीतिक महत्वको पर्यटकिय ट्रान्जिट बिन्दु हुने सम्भावना देखिन्छ । पर्यटनको लागी यस्तो स्थितिको रणनीतिक महत्व रहेको हुन्छ ।

सुदूरपश्चिम प्रदेश स्थित साँफेबगर हवाई तथा स्थल दुबै यातायातको साधनबाट जोडिएको छ । साँफेबगर मुलतः निम्न मार्गहरूद्वारा स्थल यातायातको लागी जोडिएको छ ।

क) पूर्व पश्चिम राजमार्गमा स्थित २३० किलोमीटर (कि.मी.) लामो अत्तरीया-साँफेबगर राजमार्गले साँफेबगरलाई डडेल्धुराको स्याउले र डोटिको दिपायल-सिलगढी हुँदै जोड्दछ ।

ख) साँफेबगरको उत्तर पूर्वतर्फबाट ५७ कि.मी. को कालोपत्रे मार्तडी-साँफेबगर राजमार्गले साँफेबगरलाई बुढीगंगा नदिको किनारै किनार बाजुरा जिल्लाको मार्तडीसंग जाड्दछ । यो मार्गले साँफेबगर हदै बडीमालिका तथा बुढीनन्दा पर्यटकिय तिर्थस्थलहरूको लागी नजिकको पहच प्रदान गर्दछ ।

ग) साँफेबगरको दक्षिण तर्फबाट ३९ कि.मी. लामो मंगलसेन - साँफेबगर फिडर रोडले साँफेबगरलाई बयालपाटा, बयालपाटा हुँदै जयगढ (३९ कि.मी.), जयगढ हुँदै रामारोशन (३९ कि.मी.) तथा बयालपाटा (९ कि.मी.) हुँदै मंगलसेनसम्म पहुँच प्रदान गर्दछ ।

हवाई यातायातको लागी साँफेबगर नगरपालिकाको वडा न. ४ स्थित ई.स. १९७४ मा निर्माण भई संचालनमा आएको विमान स्थलसम्मले साँफेबगरलाई नेपालगंज तथा धनगढीसम्म लगभग दैनिक रूपमा पहुँच प्रदान गरेको छ ।

साँफेबगर पर्यटकहरूको आतिथ्यताको लागी ठूला र साना गरी करीब ९६ होटल तथा लजहरू छन् । त्यस्तै यस पालिकाको सबै वडाहरूमा वडा कार्यालय भएको ठाउँ वा त्यस नजिक आगन्तुक यात्रीहरूको गाँस र बाँसको लागी

साधारण स्तरको होमस्टे जस्ता आवास पाउन सकिन्छ । यस पालिकाको अधिकतम वडाहरुमा मोबाइल फोन तथा इन्टरनेटको लागी 4जी नेटवर्क उपलब्ध छ । त्यस्तै स्वास्थ्य सुविधाको वडा नं ७ स्थित बडेलगडामा अमेरिकी वास्तुकला डिजाइन कार्यालय (Sharon Davis) ले २००८ मा बनाएको गैर नाफामुलक बयालपाटा अस्पताल, वडा नं ४ (एयरपोर्ट बजार) तथा वडा नं ३ (हाट बजार) मा नीजि अस्पताल, पोलि क्लिनिक, मेडिकल पसल, सबै वडाहरुमा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, तथा तिन ठाउँमा स्वास्थ्य कार्यालयहरु छन ।

यस नगरपालिकाको भु क्षेत्रमा स्थित वैद्यनाथ धाम साँफेबगरको धार्मिक, आध्यात्मिक तथा प्राकृतिक भूदृष्य अति सम्भावित अद्वितीय पर्यटकिय स्थल हुन सक्दछ । सौन्दर्यता, साँस्कृतिक विविधता र धार्मिक आस्थाको धरोहर पवित्र वैद्यनाथ धाम तिर्थस्थल प्रख्यात अराध्यदेव शिव भगवानको वासस्थल रहेका पावन भुमि हो जुन नेपालको चारधामहरु मध्ये एकको रुपमा चिनिन्छ । वैद्यनाथ धाम पवित्र नदि बुढीगंगा, वरीपरी विशाल हरिया डाँडाहरु तथा ग्रीन पार्कले सुसज्जित छ । साँफेबगरको वडा नं ३ को हाट बजारबाट ३ कि.मी. को पक्की सडकबाट यो धार्मिक स्थल जोडिएको छ । प्रत्येक वर्षको फागुन महिनामा वैद्यनाथ तिर्थस्थल पुग्ने धार्मिक पर्यटकहरुको वैजनाथ क्षेत्रमा भिड देख्न सकिन्छ ।

यस बाहेक साँफेबगर नगरपालिकामा पहाडी प्राकृतिक परिदृष्य, बहुमल्य वनस्पति, वन्यजन्तु, खोला, भरना, औषधीय जडीबुटी, पदयात्रा मार्ग, साँस्कृतिक सम्पदा तथा धार्मिक स्थलहरु पर्यटकिय आकर्षणका रुपमा रहेका छन । वैद्यनाथ धाम (वडा न. १), जिमराडी धाम (वडा न. ७), श्री कोट जाल्पा देवी मन्दिर (वडा न. २), सिद्धधुनी हाडासैन माडी (वडा न. ३), कालभैरव मन्दिर (वडा न. ३), बिम्कोट दरवार (वडा न. ४ र ५), मालिका मन्दिर (वडा न. १०), नाइनी धार्मिक पर्यटकिय क्षेत्र (वडा न. १२), आखीकोट भगवती मन्दिर (वडा न. १४), पातल कोट (वडा न. १४), भिर्कु गफा (वडा न. ११), कालालेकी, देवी स्थान कालिका मन्दिर (वडा न. ११), कालापोखरा भगवती देवी (वडा न. ९), धवल छडा भेरासैन खप्तड (वडा न. १२), आदि धार्मिक पर्यटकिय आकर्षणका रुपमा चिनिनुपर्ने गन्तव्यहरु हुन ।

एतिहासिक महत्वको विशेषता बोकेको यस क्षेत्रमा खस सभ्यता तथा हिन्दु साँस्कृतिको अनुपम संगम रहेको छ । भेषभूषाको रुपमा पुरुषहरुले मुख्य रुपमा पाइन्ट, सर्ट, ज्याकेट, दौरा, सुरुवाल, टोपी तथा कोट र महिलाले गुन्यु, चोली, कुर्ता, सुरुवाल, साडी, फरीया, पटुकी, गुन्यु, पछौरी लगाउने गर्दछन । स्थानियहरुको साँस्कृतिक चाडपर्वहरु मध्ये कृष्णाष्टमी, मकर संक्रान्ति उत्सव, तीज, जनेपुर्णिमा, दशै, तिहार, माघे सक्रान्ती, वसन्तोत्सव होरी, चैते दशै, विषुवत संक्रान्ति, गौरा, न्याउल्या, पछो, दोहरी, पुतला खेल, हुड्के, शौर्य पर्व भुवो, शिवमहोत्सव महाशिवरात्री, जौगेडी, भारीखेल, न्याउल्या, ज्यानापुरी, भोपर्व, पुषको १५, आदि परम्परागत रुपले मनाउदै आइएको साँस्कृतिक आकर्षण हुन ।

साँफेबगर नगरपालिकाको प्राकृतिक भु बनोट तथा आकर्षणको आधारमा विभिन्न तिर्थस्थलहरुको भ्रमण, घाँसे मैदानको दृष्यावलोकन, पदयात्रा, हाइकिङ्ग, ज्यापिङ्ग, गुफा अवलोकन, उच्च भागबाट दृष्यावलोकन, समुदायमा आधारीत होमस्टे जस्ता विभिन्न पर्यटकिय क्रियाकलापहरु उपलब्ध हुन सक्ने देखिन्छ भने बजी जम्पिङ्ग, स्किङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग, आदि भविष्यमा हुनसक्ने थप सम्भावित पर्यटकिय गतिविधीहरु हुन सक्छन ।

गुरुयोजना निर्माणको औचित्य

साँफेबगर (साँ.न.पा.) को माथि उल्लेखित परिवेशमा यस गन्तव्यको योजनाबद्ध विकास र व्यवस्थापनले अछाम जिल्लाको मात्र नभई सिंगो प्रदेशको पर्यटनको ब्राण्ड भ्यालु बढाउन सक्छ । स्थानिय गन्तव्यको लागि पर्यटन मार्ग नक्सा (एक गुरु योजना) तर्जुमा गर्दा स्थानीय सरकारहरुको यो बहुमल्य जिम्मेवारी र प्रयासमा ठूलो मात्रामा सहयोग पुग्न सक्छ । तर निजी क्षेत्र र स्थानीय समुदायहरु तथा तिनका संघ संस्थाहरु संगको सहकार्यमा पर्यटन गुरुयोजनाको रुपमा एक रणनीतिक रोडम्याप (सर्वमान्य पर्यटन विकास रणनीति, सम्बन्धित कार्य योजना र परियोजनाहरु) को अभाव छ जसले साँफेबगर नगरपालिका गन्तव्यको दृष्टिकोण, योजना र पर्यटन विकासको भुमिकालाई स्पष्ट रुपमा परिभाषित गर्न सकोस् । यसले आवश्यक पुर्वाधार विकास, पर्यटन सम्पदाको संरक्षण र पर्यटन मार्फत दिगो

आम्दानीको स्रोत निर्माण गर्ने माध्यममा मात्र बाँधा नपुगी स्थानीय जनताको अवसर, वंशाणुगत सामर्थ्य तथा मार्गमा आधारित क्षमतामा पनि अड्चन पैदा गरेको छ । सुदूरपश्चिम प्रदेशमा खप्तड र वैद्यनाथ धाम सहितको साँफेबगर पर्यटन क्षेत्रको लागी उपयुक्त मार्गचित्रको अभाव र यस क्षेत्रमा रहेका विभिन्न गन्तव्यहरूको अवस्थिति र व्यवस्थापन सम्बन्धि सहि र पर्याप्त सुचनाको अभावले पर्यटन क्षेत्रबाट विशेष गरी देहायका माध्यमबाट लाभ लिन सक्ने क्षमतामा सिमितता आएको छ ।

- (क) पर्यटन क्षेत्र मार्फत यी गन्तव्यहरूको आर्थिक-सामाजिक वृद्धि र विकासको सम्भावनालाई संकुचित गरेको छ ।
- (ख) नगरपालिका स्तरमा बाधाविहिन, यथार्थपरक, दिगो, वातावरण मैत्री र लागत प्रभावकारी पर्यटन विकास सेवाहरू प्रदान गर्ने क्षमतालाई संकुचित गरेको छ ।
- (ग) यस पर्यटन क्षेत्रमा आउने पर्यटकहरूको बसाईको लम्बाइमा नजानिदो तरीकाले असहयोग गरेको छ ।
- (घ) साँ.न.पा.को खास गन्तव्यलाई पर्यटन हब वा गेटवेको रूपमा उच्च प्रतिफल दिने सम्भावनाहरू सीमित गरेको छ ।
- (ङ) यस गन्तव्यमा मुल्य श्रृंखलासंग औपचारिक सम्बन्धलाई जोड्न नसकेको अवस्था छ ।
- (च) यहाँका भइरहेको तथा हुन सक्ने पर्यटन सेवा प्रदायकहरूको क्षमता अभिवृद्धि (सीप र तालिम) र पर्यटनसंग प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष साना तथा मझौला उद्यमीहरूको विकासको अवसरहरूलाई संकुचित गर्नुको साथै उनिहरूको वित्तीय संयन्त्रहरूमा पहुँचलाई कमजोर बनाएको छ ।
- (छ) यस गन्तव्यको सिमित क्षमताले सुदूरपश्चिममा रहि अन्तर सम्बन्ध भएका अन्य छिमेकी गन्तव्य क्षेत्रहरूसंग लिन र दिन सक्ने थप लाभहरू पनि सिमित गरेको छ ।

साँफेबगर नगरपालिकालाई एक उत्कृष्ट पर्यटकिय गन्तव्यको रूपमा विकास र प्रवद्धनको रहेको अपार सम्भावना (सबल पक्ष तथा अवसरहरू) लाई प्राप्त गर्ने तथा पर्यटनद्वारा यस पालिकाको आर्थिक-सामाजिक-वातावरणिय रुपान्तरण तथा समुन्नतीको लागी अन्तरनिहित कमजोरी तथा चुनौतीहरूरहेको निराकरण गर्ने लक्ष्यका साथ “साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटनको अवसरमा एक अध्ययन” गरी यो गुरुयोजना तयार गरीएको हो । यस योजनाको कार्यान्वयन द्वारा यस गन्तव्यको हरित, वातावरणमैत्री, लचिलो तथा समावेशी दिगो पर्यटन विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

खण्ड २: गुरुयोजनाको दुरदृष्टि, लक्ष्य, मुख्य उद्देश्य, विशिष्ट उद्देश्य तथा रणनीति

दुरदृष्टि

साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजनाको पाँच वर्षे दुरदृष्टि निम्न अनुसार तय गरीएको छ ।

“साँफेबगर नगरपालिकालाई दिगो समृद्धि तथा समावेशी मार्गमा रूपान्तरण गर्न आन्तरीक तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटन बजारका लागि आधारभूत पूर्वाधारले सुसज्जित पर्यटकमैत्री, सुरक्षित, गुणस्तरीय र प्रशंसनीय गन्तव्यको रूपमा पहिचान गरिनेछ ।”

लक्ष्य

साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजनाको लक्ष्य निम्न अनुसार रहेको छ ।

“साँफेबगर नगरपालिकाको प्राकृतिक र साँस्कृतिक सम्पदालाई संरक्षण गर्दै यस गन्तव्यको दिगो सामाजिक आर्थिक विकासमा योगदान पुर्याउने ।”

मुख्य उद्देश्य

“दिगो, वातावरण (हरित) मैत्री र सामुदायिक जीविकोपार्जन तथा निजी क्षेत्रसँग साभेदारी प्रवर्द्धन गर्ने दायित्वपूर्ण पर्यटनको केन्द्रित भूमिका सहित साँफेबगर नगरपालिकाको आगामी ५ वर्षको लागि रणनीतिक मार्गचित्र विकास गर्ने ।”

विशिष्ट उद्देश्यहरू

- नगरपालिकामा पर्यटनको दिगो विकासको लागि यहाँ स्थित पुराना तथा नयाँ सम्भाव्य प्राकृतिक आकर्षण, संस्कृतिक पर्यटकिय स्थल, धार्मिक सम्पदा र पर्यटन सेवा उन्मुख ढाँचा, प्रवृत्ति तथा क्रियाकलापहरू (अभ्यासहरू) को साथै भविष्यको सम्भावनाहरू पहिचान गर्ने ।
- दिगो पर्यटन विकासको लागि बाधा, चुनौती तथा जोखिमहरूको पहिचान गर्ने ।
- आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटन तथा पर्यटकीय अवसर आदिको प्रमुख सम्भावना पहिचान गर्ने ।
- निजी क्षेत्र/स्थानीय समुदाय (सरोकारवालाहरू) का अपेक्षा तथा सुझावहरू पहिचान गर्ने ।
- दिगो पर्यटनको लागि सार्वजनिक-निजी क्षेत्र- स्थानिय समुदायको पारस्परिक सहयोगको रूपरेखा परिभाषित गर्दै एकिकृत प्रयासको आधारमा पर्यटनको बजारको विकासलाई सुदृढ गर्ने ।
- हरित पर्यटन र सामुदायिक जीविकोपार्जनलाई प्रवर्द्धन गर्ने लगानी र सुधारका कार्यक्रमहरू अवलम्बन गर्न उपयुक्त दृष्टिकोण पहिचान गर्ने ।

रणनीतिहरू

यस योजनाले कार्य योजनाहरूको सूचीकरण र तिनको प्राथमिकता र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि निम्न बृहत् रणनीतिहरू अपनाएको छ ।

- (क) साँ.न.पा.को उत्कृष्ट र अद्वितीय प्राकृतिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, जैविक विविधता, ऐतिहासिक, पुरातात्विक र मानव निर्मित सम्पदा र उत्पादनहरूको अन्वेषण, पहिचान, संरक्षण, उचित व्यवस्थापन, विकास, प्रवर्द्धन र संरक्षणद्वारा यसलाई एक आकर्षक, सुरक्षित तथा गुणस्तरीय पर्यटन गन्तव्यको रूपमा विकास गर्न सहयोग पुर्याउने ।
- (ख) यहाँको धार्मिक, साहसिक, मनोरञ्जन, वन्यजन्तु, प्रकृति, समुदायमा आधारित, ग्रामीण पर्यटनकाका विद्यमान सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर र चुनौतीहरूको पहिचान र विश्लेषण गरी पर्यटनको दिगो विकास र विविधीकरणका लागि आवश्यक रणनीति र कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने ।
- (ग) यहाँका आर्थिक वृद्धि प्रेरित उत्पादकत्व, रोजगारी, जीविकोपार्जन र उद्यमशीलतामा स्थानीय बासिन्दाहरूलाई समाहित गर्ने र पर्यटनमा पिछ्छडिएका समुदायहरूको सहभागिता र समावेशीकरण गर्दै उनिहरूलाई लाभान्वित बन्न सहयोग पुर्याउने ।
- (घ) प्रकृति र वातावरण मैत्री जिम्मेवारपर्ण पर्यटकिय पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- (ङ) सार्वजनिक-निजी-सामुदायिक साभेदारीयुक्त सहकार्य (प्रयासहरू) र प्रभावकारी उत्पादन उन्मुख संयन्त्रमा आधारित हुने ।
- (च) स्थानीय सरकार, निजी क्षेत्र, पर्यटनसँग सम्बन्धित उद्यम, स्थानीय पर्यटन समिति, स्थानीय समुदायका प्रतिनिधि, पर्यटन क्षेत्रमा सेवा प्रदायक, नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरू तथा पर्यटन विज्ञहरूको एकीकृत सहभागितामा आधारित गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति (ग.वि.ब्य.स.) मोडल तर्जुमा र प्रयोग गरी पर्यटनको संस्थागतीकरण गर्ने ।
- (छ) पर्यटन विकासका प्रमुख समस्याहरू र नगरपालिका वडाहरूमा स्थलगत भ्रमणबाट उत्पन्न महत्वपूर्ण समस्याहरूको सूचि तयार गर्ने ।
- (ज) नगरपालिकाको विगतका वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र यहाँका पर्यटन गन्तव्यहरूको विकास लक्षित पुर्वमा गरीएका विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनमा आधारित रहने ।
- (झ) यहाँको मौलिक पर्यटन उपज तथा सेवाहरू उन्मुख पर्यटन बजार खण्डहरू लक्षित बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन गर्ने जुन आधुनिक सुचना, प्रविधि तथा सामाजिक संजालमा आधारित हुने ।

खण्ड ३: गुरुयोजना अध्ययनको कार्यक्षेत्र

कार्यको दायरा

तल दिइएका बुदाहरूमा मात्र सिमित नभइ यस गुरुयोजनाको कार्यक्षेत्र निर्धारित गरीएको छ ।

- (क) नगरपालिका, सार्वजनिक तथा निजी संस्था, स्थानीय समुदाय, जन प्रतिनिधी लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग भेटघाट र छलफल सहित सम्पूर्ण बुदाहरूको पर्यटन गन्तव्यहरूको सर्वेक्षण गर्ने ।
- (ख) पर्यटन सेवाहरूमा अवस्थित प्रकृति र संस्कृति साइटहरू, धार्मिक सम्पदा र अभ्यासहरू पहिचान गर्ने ।
- (ग) मुख्य बाधाहरू / अपेक्षाहरू पहिचान गर्न निजी क्षेत्रहरू / स्थानीय समुदायहरू / पर्यटन क्षेत्रमा काम गर्ने सरोकारवालाहरूसँग परामर्श बैठक सञ्चालन गर्ने ।
- (घ) दिगो पर्यटनमा सार्वजनिक-निजी सहयोग तथा समुदाय उन्मुख आर्थिक सहयोग उपायहरूको लागि रूपरेखा सिफारिस गर्ने ।
- (ङ) अध्ययनको निष्कर्षहरू तयार गरी जिआइजेड सँगको समन्वयमा तिनलाई इनपुटहरूको लागि सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग साभेदारी गर्ने ।
- (च) आगामी ५ वर्षमा नगरपालिकाको भूमिकाका लागि नगरपालिकाले के गर्नुपर्छ र निजी क्षेत्रले के गर्नुपर्छ भन्ने रेखांकित गरी रणनीतिक मार्गचित्रको विकास गर्ने । ।
- (छ) साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन विकासमा नगरपालिकाको भूमिकाको लागि रोडम्यापको समग्र प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- (ज) पर्यटन ढाँचा र सेवाहरू, अवरोधहरू, विभिन्न सरोकारवालाहरूको अपेक्षा, पर्यटन विकासका लागि आवश्यक लगानी, सम्भावित नयाँ पर्यटन क्षेत्रहरू उल्लेख गर्ने ।
- (झ) पर्यटन विकासको वर्तमान ढाँचाका साथै पर्यटन विकासको लागि भविष्यमा आवश्यक लगानी बजेटको लागि हालको वित्त र कार्यहरूको विनियोजन र राजस्व स्रोतहरूको उल्लेख गर्ने ।

खण्ड ४: गुरुयोजनाको ढाँचा

यस गुरुयोजनामा परिशिष्टाङ्क र सन्दर्भ सामग्रीहरु सहित निम्नलिखित ७ वटा परिच्छेदहरु संलग्न छन् ।

परिच्छेद १: परिचय: यस परिच्छेदमा गुरुयोजना अध्ययनको पृष्ठभूमि, परिवेश, औचित्य, दूरदृष्टि, उद्देश्य, कार्यक्षेत्र, अनुसन्धानबाट लाभान्वित समुह र तिनका अपेक्षा तथा अन्त्यमा गुरुयोजना निर्माणको लागी जिम्मेवार समन्वय तथा अनुसन्धान (परामर्श) समुह को बारेमा उल्लेख छ ।

परिच्छेद २: अध्ययन विधि: यस दोस्रो परिच्छेदमा योजना निर्माणको लागी आधारित मार्गदर्शक सिद्धान्त र सुचना संकलन तथा विश्लेषणको विधिको बारेमा सुचनाहरु समाहित छ ।

परिच्छेद ३: साँफेबगर नगरपालिकाको सामान्य परिचय तथा प्रोफाइल: यस परिच्छेदमा साँ.न.पा. को भौगोलिक र प्रशासनिक अवस्थिति तथा सामाजिक-आर्थिक प्रोफाइल र शासन प्रणालीको विषयहरुमा प्रवेश गरेको छ ।

परिच्छेद ४: साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटनको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावना: यस परिच्छेदले पर्यटनमा विषय प्रवेश गर्दै सर्वप्रथम साँफेबगर नगरपालिकाको समग्रमा सक्षिप्त पर्यटन प्रोफाइल र १४ वडाहरुको पर्यटकिय आकर्षण, सुविधा, बजारखण्ड, गन्तव्यको स्तरीयता र भविष्यको लागी सम्भावित पर्यटन उपजहरु तथा आकर्षण सहितको नक्सा बारेमा सुचना समाहित गरेको छ । त्यस उपरान्तमा यस परिच्छेदमा साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटनको विविध मुख्य क्षेत्र (कम्पोनेण्ट) हरु, प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सरोकारवालाहरु तथा पर्यटन विकास सम्बन्धित विगतका योजना तथा प्रयासहरुको बारेमा सूचना संग्रह गरीएको छ ।

यसले पर्यटकिय गन्तव्यको रूपमा साँफेबगर नगरपालिकाको विविध महत्वपूर्ण विषयहरु जस्तै उपलब्ध पर्यटन पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाहरु, पर्यटन सूचना, बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको प्रवृत्तिको बारेमा पनि उल्लेख गरेको छ । त्यसपछि यस परिच्छेदले साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटनको विकासको सन्दर्भमा समग्रमा सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतिहरुको बारेमा उल्लेख गरेको छ । यस परिच्छेदमा साँफेबगर नगरपालिकाको ५ बुस्टर पर्यटकिय उपज(क्षेत्र)हरु वैद्यनाथ धाम, खप्तड, जिमराडी धाम, बुढीगंगा नदि जल पर्यटन र बयालपाटा अस्पताल (स्वस्थ पर्यटन) को परिचय, भौगोलिक अवस्थिती, पहुँच, महत्व र पर्यटकिय आकर्षणको बारेमा उल्लेख गरीएको छ । अन्त्यमा यस परिच्छेदले वैद्यनाथ धाम र खप्तड पदयात्रा मार्गको सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतिहरुको बारेमा पनि सुचना सम्प्रेषण गरेको छ ।

परिच्छेद ५: पर्यटनमा आधारित राजस्व संकलनको प्रावधान तथा रणनीति: पर्यटन र राजस्वको अन्तर सम्बन्धमा केन्द्रित यस परिच्छेदमा पर्यटनमा आधारित आय सङ्ग्रहको प्रावधानहरु, साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटन शुल्कको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावना तथा पर्यटन शुल्कको राजस्व प्रक्षेपणको बारेमा उल्लेख गरेको छ ।

परिच्छेद ६: साँफेबगर नगरपालिकाको भूमिकाको लागी ५ वर्षे रणनीतिक कार्ययोजना: यस परिच्छेदले साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन क्षेत्रको लागी सम्बन्धित रहेको १० मुख्य कम्पोनेण्टहरु (पर्यटकिय उपज तथा क्रियाकलापहरु, पूर्वाधार, पर्यटकिय सूचना उपज, नेतृत्वकारी संस्थागत व्यवस्था, मानव संशाधनको विकास, पर्यटनको बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन, अन्तर सरकार तथा नीजि क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य, पर्यटनको लाभमा स्थानिय विपन्न बर्गको सहभागिता तथा पहुँचको विषय, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण र दिगो पर्यटनको लागी नीतिको परिमार्जन तथा कानुनी व्यवस्था) को ५ वर्षे कार्ययोजना समाहित गरेको छ । साथै यसले बुस्टर पर्यटकिय उपजहरु वैद्यनाथ धाम, साँफेबगर-खप्तड पदयात्रा मार्ग तथा खप्तड, बुढीगंगा नदिमा जलपर्यटन, जिमराडी धाम र बयालपाटा अस्पताल (स्वास्थ्य पर्यटन) संग सम्बन्धित कार्ययोजनाहरु छुट्टै समाहित गरेको छ ।

परिच्छेद ७: योजना कार्यान्वयनको मोडालिटी र अनुगमन: यस गुरुयोजनाको कार्यान्वयन पक्षको सबलतालाई लक्षित गर्दै यस अन्तिम परिच्छेदले गन्तव्य संस्थागत पूर्वाधारको रूपमा गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिको

परिकल्पना, गठन र कार्यान्वयन सम्बन्धमा वर्णन गरेको छ र अन्त्यमा गुरुयोजनाको ५ वर्षे अवधिमा गुरुयोजना कार्यान्वयनलाई दिनुपर्ने प्राथमिकतालाई समाहित गरेको छ ।

खण्ड ५: गुरुयोजनाको कार्यान्वयनबाट लाभान्वित समुह तथा तिनको अपेक्षा

यस गुरुयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट निम्न लिखित लक्षित समुहहरू लाभान्वित हुने अनुमान गरीएको छ ।

- (क) पर्यटनकर्मिहरू जस्तै भ्रमण तथा पदयात्रा पथ प्रदर्शक, होटल तथा लजका कर्मचारीहरू, पदयात्रामा सेवा प्रदायक भरीयाहरू, टुर प्याकेज बुकिङ्ग गर्ने टुर अपरेटर, ट्राभल एजेन्सिज तथा बुकिङ्ग एजेन्सिजमा कार्यरत कर्मचारीहरू ।
 - (ख) पदयात्रा तथा क्याम्पिङ्ग संचालन गर्ने ट्रेकिङ्ग एजेन्सिज तथा पदयात्रा रुट तथा अन्तिम गन्तव्यमा क्याम्पिङ्ग आवास तथा खानपिन गर्ने व्यवस्थापक वा व्यवसायीहरू ।
 - (ग) पर्यटन व्यवसायीहरू जस्तै होटल, लज, रेष्टुरेष्ट संचालक, आगन्तुक पर्यटकहरूलाई लक्षित गरी संचालन भएका ग्रोसरी तथा किराना पसलेहरू, चिया तथा कफी सपहरू, पदयात्रा पर्यटनको लागी ट्रेकिङ्ग गियर, पाल तथा रसदहरूका विक्रीकर्ता तथा वितरकहरू ।
 - (घ) नगर तथा ग्रामिण भेकमा पर्यटकलाई आवास सेवा प्रदान गर्ने होमस्टे संचालकहरू ।
 - (ङ) पर्यटकद्वारा उपभोग्य वस्तुहरू जस्तै दुग्ध उत्पादनहरू (दुध, दहि, महि, घिउ, मखन, आदि), बेकरी (पाउरोटी, केक, आदि), मासु, अण्डा, तरकारीहरू, फलफुल, का उत्पादक कृषक तथा व्यवसायीहरू ।
 - (च) स्थानिय कृषिजन्य कच्चा स्रोत पदार्थहरू (भेडाको उन, निगाला, स्थानिय काठ, आदि) बाट उत्पादन गर्ने हस्तकलाका सामान, फर्निचर वा पर्यटकिय उपहार उत्पादक व्यवसायीहरू तथा तिनका खरीद विक्री गर्ने व्यापारीहरू ।
 - (छ) पर्यटनजन्य राजस्वको स्रोतहरू स्थापना तथा वृद्धि भई स्थानिय सरकार (साँफेबगर नगरपालिका) ।
 - (ज) पर्यटनको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सम्पर्कमा आउने सबै आन्तरीक तथा बाह्य सरोकारवालाहरू ।
- यस गुरुयोजनाबाट लाभान्वित हुन चाहने स्थानीय समुदाय र निजी क्षेत्रको सामाजिक-आर्थिक लाभको दृष्टिकोणबाट निम्नलिखित साभ्ना अपेक्षाहरू अनिभुत गरीएको छ ।
- (क) अल्पकालीन, दीर्घकालीन विकास क्रियाकलापहरू सहित पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने ।
 - (ख) पदयात्रा पर्यटन/धार्मिक पर्यटन/सांस्कृतिक पर्यटन/पर्यावरण-पर्यटन/हरित-पर्यटन द्वारा आर्थिक अवसरहरूको वृद्धि ।
 - (ग) जीविकोपार्जनका लागि परम्परागत निर्वाह प्रणालीलाई पर्यटनसंग जोडी लाभान्वित हुने ।
 - (घ) जीविकोपार्जनका लागि परम्परागत निर्वाह प्रणालीबाट उन्नती हुदै उद्यम विकाससम्मको लागि समर्थवान हुने ।
 - (ङ) पहाडी गन्तव्य वरपर इको-ट्रेल (हिडुने + पोनी ट्रेक) मार्गमा आधारभूत पूर्वाधारहरू जस्तै साइनेज, सुरक्षा ओत, शौचालय, पिउने पानी, आदिको विकास तथा स्थापना ।
 - (च) पर्यटन क्षेत्रको विभिन्न विधामा संलग्न हुन इच्छुक स्थानीय जनतालाई क्षमता अभिवृद्धि ज्ञान र सीप तालिम प्राप्त गर्ने ।
 - (छ) साँफेबगर नगरपालिका गन्तव्यमा दिगो पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापनको लागी एकिकृत, समावेशी, सामर्थ्यवान तथा शक्तिशाली गन्तव्य व्यवस्थापन संरचना निर्माण गर्ने ।
 - (ज) एकीकृत बजारीकरण, प्रवर्द्धन तथा प्रचार प्रसार गर्ने जुन अनलाइन र अफलाइन दुवैमा आधारित हुन्छ ।

खण्ड ६: गुरुयोजना निर्माण गर्ने समूह

बडीमालिका नगरपालिका समन्वय (Coordination) समूह:

१. श्री कुल बहादुर कुँवर, नगर प्रमुख
२. श्रीमती विर्मला देवि बुड्थापा, नगर उपप्रमुख
३. वडा अध्यक्षहरू वडा नं. १ देखि १४ सम्म
४. श्री लक्ष्मी प्रसाद शर्मा, नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
५. श्री अम्बर बहादुर बोहरा, सूचना अधिकारी
६. श्री नृप विश्वकर्मा, न्यायिक समिति सदस्य

मार्गचित्र परामर्श (Consultant) समूह:

१. डा. प्रनिल कुमार उपाध्याय, टिम लिडर तथा पर्यटन विज्ञ
२. श्री पारसमणि भट्ट, सिभिल इन्जिनियर तथा जिआइस प्रविधि विशेषज्ञ

परिच्छेद २: अध्ययन विधि

खण्ड १: योजना निर्माणको लागि आधारित रहेको दृष्टिकोण, सिद्धान्त तथा आधारहरू

पर्यटन गुरुयोजनाको दृष्टिकोण, सिद्धान्त तथा आधारहरू:

यो गुरुयोजना बनाउँदा यसले प्राथमिक (Primary) तथा माध्यमिक (Secondary) सूचनाको स्रोतलाई प्रयोग गर्दै गुणात्मक तथा सङ्ख्यात्मक अनुसन्धानको विधि (Qualitative and quantitative research process) अपनाएको छ ।

- यसले परा-अनुशासनिक दृष्टिकोण^३ (trans-disciplinary approach) बाट अनुसन्धान गरी साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन विकासको वर्तमान अवस्थालाई जाँच गरेको र व्यावहारिक सिफारिसमा आधारित भई साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटनको विकासमा भूमिकाका लागि गुरुयोजना बनाएको छ । यसको अध्ययनमा सहभागी परामर्श समूहले जर्मन विकास नियोगको CDSG तथा साँफेबगर नगरपालिकाको समन्वय समूहसँग लगातारको सम्पर्क, समन्वय तथा आवश्यकताअनुसार संयुक्त बैठक राखी सहभागितामूलक रूपमा कार्य सम्पादन गरेको हो । यसको अध्ययन समूहले साँफेबगरको विभिन्न गन्तव्यहरूका स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूसँग सम्पर्क गर्दै उक्त गन्तव्यहरूको भूगोल, वातावरणीय अवस्था, भूबनोट, प्रमुख पर्यटकीय आकर्षण, पर्यटकीय स्थानीय संघ संस्था, पूर्वाधारको अवस्था तथा पर्यटकीय आवासगृहको अवस्थाबारे जानकारी प्राप्त गरेको हो । फिल्ड सर्वेक्षण, प्रश्नावली, अन्तरक्रियाजस्ता उपकरणको प्रयोग गर्दै यस अध्ययनले निम्नलिखित मार्गनिर्देशक सिद्धान्त तथा अवधारणालाई अपनाएको छ ।

- दीगो र उत्तरदायी (दायित्वपूर्ण) पर्यटन ।
- गुणस्तरीय पर्यटन ।
- समावेशी पर्यटन ।
- वातावरण मैत्री पर्यटन ।
- समुदायको सहभागीतामूलक पर्यटन र पर्यटनको लाभको समातामलक वितरण ।
- स्थानीय पर्यटन उत्पादनहरू र स्रोतको समचित उपयोगमा आधारित पर्यटन ।
- एकीकृत विधिमा आधारित पर्यटन ।
- सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन संचालन कार्यविधि २०७६ (अनुसूची १ मा उपलब्ध ।)

^३ परा-अनुशासनिक दृष्टिकोण एक समग्र ज्ञानप्रणाली हो । जसले विज्ञान तथा समाजका बीचमा सहयोग तथा विनिमय गराई पारस्परिक सिकाइ गराउँछ ।

खण्ड २: सुचना र तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण विधि

यस अध्ययनले सुचना तथा तथ्याङ्क संकलनको लागि निम्नलिखित विधिहरु अपनाएको छ ।

तथ्य सङ्कलन तथा समीक्षा:

यस कार्यले विभिन्न ऐन नियमावली, स्थाससऐन २०७४, रापरयो २०१६-२५, पर्यटन नीति २००८, पर्यटकीय आदेशहरु, पर्यटन भिजन २०२० तथा नेपालको विभिन्न जिल्ला तथा गन्तव्यहरुको पर्यटन गुरुयोजना, सुदूरपश्चिम प्रदेशको पर्यटन गुरुयोजना, अछाम जिल्लाको वस्तुगत विवरण, पर्यटक आगमन तथ्याङ्क, तथा साँफेबगर नगरपालिकाबाट प्रकाशित पर्यटन सम्बन्धित विभिन्न प्रतिवेदनहरुको सङ्कलन, अध्ययन तथा समीक्षा गरेको थियो ।

सरोकारवालाहरूसँग परामर्श तथा प्रत्यक्ष साक्षात्कार:

यस मार्गचित्रको निर्माणको क्रममा परामर्श समूहबाट पर्यटनको विकासका लागि सम्बन्धित मुद्दाहरु, पर्यटन क्षेत्रको चुनौती तथा त्यसको सम्बोधनका लागि मार्गचित्रमा साँफेबगर न.पा.को भूमिकाका बारेमा विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग परामर्श गरिएको थियो । उक्त विषयहरुमा सरोकारवालाहरुको हेराइ तथा सल्लाहहरु, प्रश्नावली (साँफेबगर नगरपालिकाको सर्वेक्षणका लागि प्रयोग गरीएका प्रश्नावलीहरु अनुसूची २ मा उपलब्ध छन), असंरचित साक्षात्कार (भेटर/टेलिफोनको माध्यम) (सूचना सङ्कलनका लागि साक्षात्कार गरिएका व्यक्तिहरुको नामावली अनुसूची ३ मा उपलब्ध छन), स-साना सामूहिक परामर्श तथा एक स्थानीय स्तरको वृहत्परामर्शका माध्यमबाट सूचनाहरु सङ्कलन गरिएको थियो । उक्त विधिहरु प्रयोग गरिरहँदा सरोकारवालाहरुलाई अत्यावश्यक रूपमा विभिन्न विषयहरुमा प्रश्नावलीहरु गरिएको थियो । जस्तैपर्यटकीय पूर्वाधारहरुको वर्तमान अवस्था, भविष्यमा गर्नुपर्ने निर्माण तथा सुधार, पर्यटनको विकासका लागि रणनीतिक योजना, पर्यटकीय उत्पादन तथा सेवाको वर्तमान स्तर, यसमा भविष्यमा गर्नुपर्ने सुधार, पर्यटनको मूल्य, पर्यटकिय सेवा सुविधाको स्तर तथा मूल्य बिचकोअन्तरसम्बन्ध, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, बजारीकरण, आदि ।

तस्बिर १: साँफेबगर न.पा. मा गरीएको परामर्श तथा साक्षात्कारको चित्रहरु

स्रोत: फिल्ड अवलोकन

सूचना सङ्कलनका लागि प्रयोग भएका उपकरणको सारांश अनुसार फिल्ड अवलोकन भ्रमण (१४ वडा), फिल्ड अवलोकनमा आधारित भई असंरचित साक्षात्कार तथा प्रश्नावली (६० व्यक्तिहरु संग), विशेष पर्यटकीय मामलाहरुको गहिरो अध्ययन (५), वृहत्कार्यशाला गोष्ठी (१) प्रश्नावली तथा लक्षित समुह छलफल (४) छन् ।

फिल्ड अवलोकन भ्रमण:

साँफेबगर नगरपालिका अन्तर्गतका १४ वडाहरू (तल दिइएको तालिका १ को सुची तथा तस्वीरहरु अनुसार) मा फिल्ड अवलोकन भ्रमण गरिएको थियो जसबाट ती क्षेत्रहरूका प्रमुख पर्यटकीय आकर्षणहरू, उक्त आकर्षक गन्तव्यहरूको व्यवस्थापनका-पूर्वाधार, सुविधासहित) सबल तथा कमजोर पक्षहरू, धार्मिक क्षेत्रहरू (मन्दिर, मष्टा, आदि), पर्यटकीय संस्थाहरू, पर्यटनसँग सम्बन्धित अप्रत्यक्ष सङ्घसंस्थाहरू, पर्यटकीय सुरक्षा व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था तथा उक्त कुराहरूका भविष्यमा सुधार तथा स्तरोन्नतिका लागि भिजनहरूका बारेमा अवलोकन तथा बुझाइको निक्यौल गरिएको थियो ।

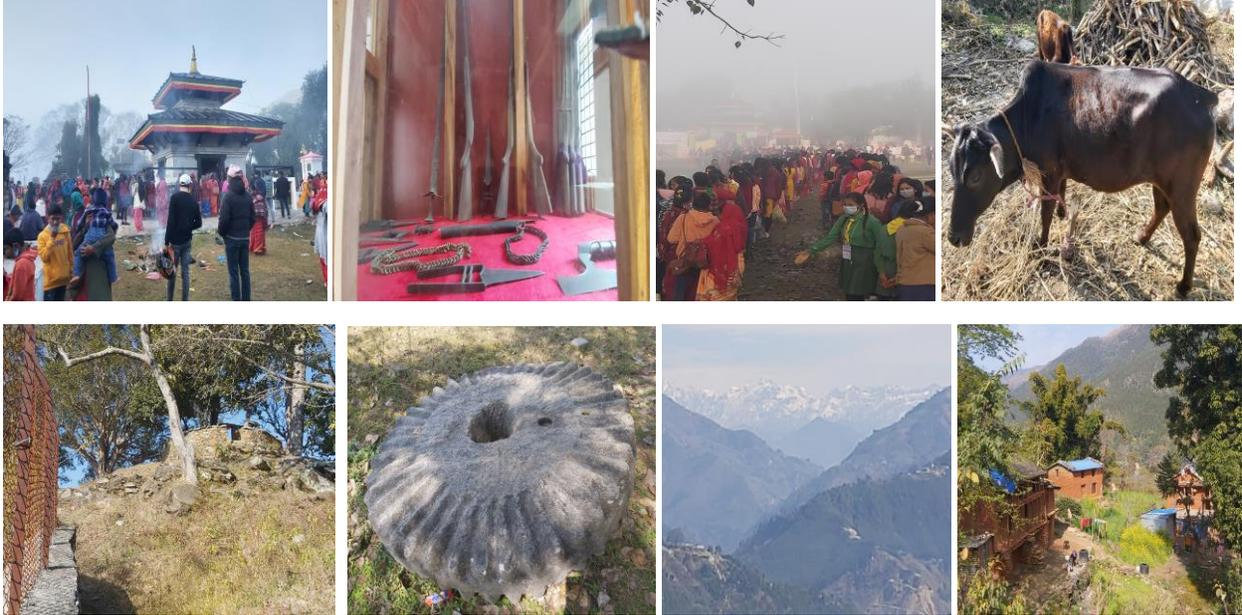
तालिका १: साँ.न.पा. का १४ वडाहरूमा अवलोकन गरीएको स्थल (फिल्ड) हरुको सुची

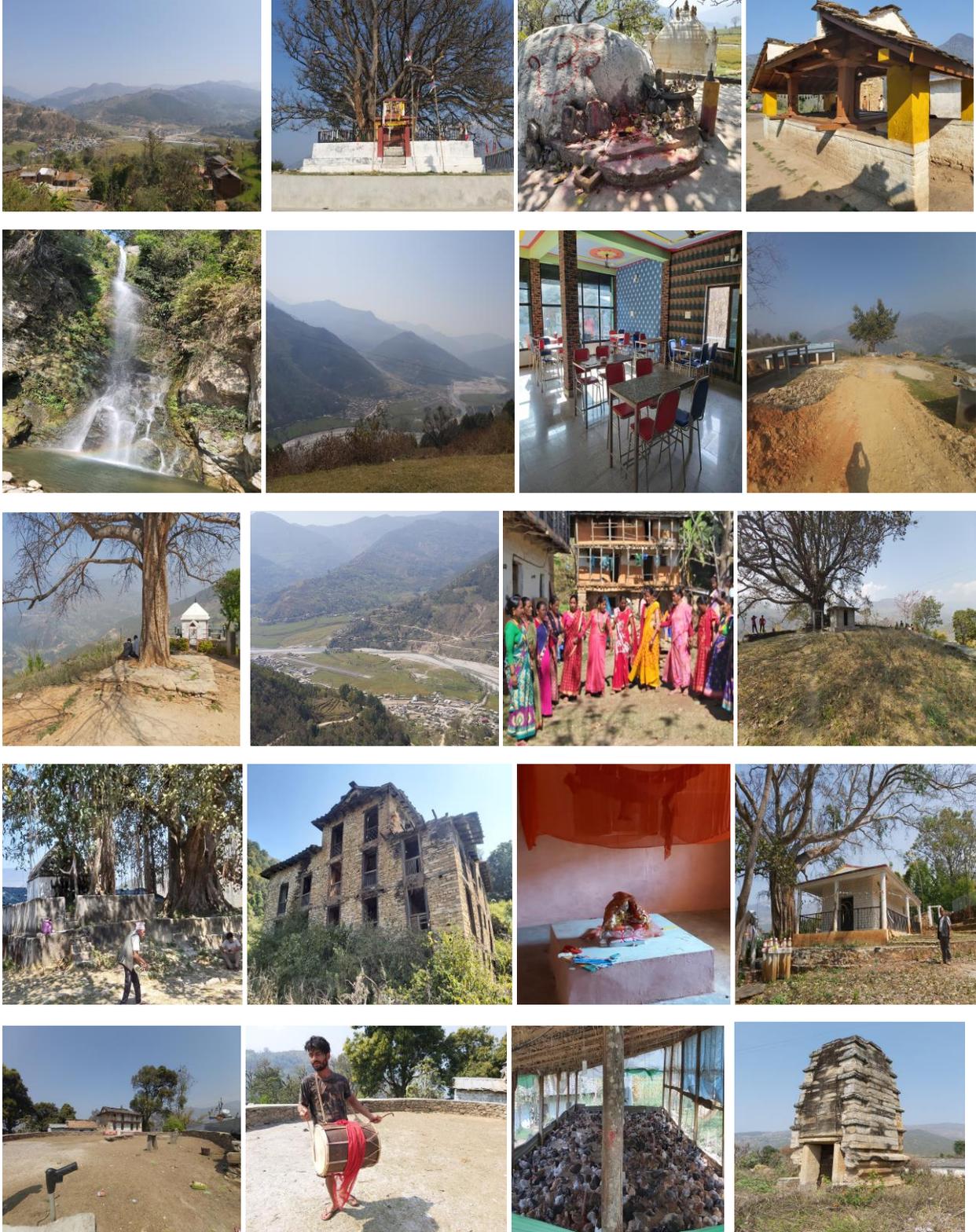
वडा न.	अवलोकन गरीएका स्थलहरु
वडा नं १	वैद्यनाथ धाम, वटुक भैरव मन्दिर , बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र, पानि घट्ट, माछापोखरी स्थल, कालिमाटी ।
वडा नं २	नोहाट डाँडा, जाल्पा देवी मन्दिर, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, मल्लकालिन कुवाँ ।
वडा नं ३	सिद्धधुनी (हाडासैन माडी), बाउली गाड भरना, सरम खेल्ने डाँडा ।

वडा नं ४	जाल्पा देवी मन्दिर, प्रगतिशिल विधालय टप, कालिका मन्दिर, भगवती मन्दिर, त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर,सान्निकोट मन्दिर, तार्या कुना, ढिक्केकोट ।
वडा नं ५	तप्सि माउलाखरी माडु, विमकोट दरवार, बाला त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर ।
वडा नं ६	भागेश्वर माडु, पटकानी होरी स्थल, सालमाडु (देवल), लङ्गमाता मन्दिर, लाटाको भार ।
वडा नं ७	रिडीकोट गढी, पारीसाँध, पिपल गणेश, (काकडसात), मोतीपूर, बयालपाटा अस्पताल ।
वडा नं ८	दाडे (दार्या/दाँते) मष्टा, दुधे मष्टा, बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भारमल खोलाको संगम स्थल, भिमदुङ्गा, कालभैरव मन्दिर ।
वडा नं ९	बुढाकोट होमस्टे, बुढाकोट भ्यू टावर, सिद्धगुफा, खापर माडु, मान्ने पार्क, दुम्सि गुफा, मान्ने ओडार र दुलहि लुकाउने गुफा ।
वडा नं १०	घुघुरकोट दरवार भग्नावशेष स्थल, देवी थुम माई मन्दिर ।
वडा नं ११	त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर, खापरमाण्डौ मन्दिर, थलीका सिम, कालिका मन्दिर, भृगु भरना र गुफा ।
वडा नं १२	नाइनी, सहस्रलिङ्ग, बर्माली, बल्याल, उनिसेन, मल्लुका गाउँ, तल्लुका गाउँ ।
वडा नं १३	जन्माष्टमी थली, सुकदह ताल, धवलपुरी माडु, शिला, सान्नीकोट मन्दिर, जुमकोट, मष्टा थान ।
वडा नं १४	ओखिकोट मन्दिर, कालापोखरा भगवती मन्दिर ।

स्रोत: स्थलगत कार्य

तस्विर २: अवलोकनका गरीएको स्थल (फिल्ड) हरुका केहि तस्विरहरु

स्रोत: फिल्ड अवलोकन

छलफलात्मक कार्यशाला गोष्ठी:

उपरोक्त विषयहरूमा सूचना सङ्कलन प्रसंस्करण तथा विश्लेषण उपरान्त जम्मा हुन आएका प्रशोधित सूचनाहरूलाई साँफेवगर न.पा. परिवारका सम्पूर्ण सदस्यहरू, नीजि क्षेत्रको प्रतिनिधी तथा पर्यटनका सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा ३० अप्रिल २०२२ मा कार्यशाला गोष्ठी गरिएको थियो । यस गोष्ठीमा प्रस्तुत सूचनाहरू उपर सरोकारवालाहरूको तर्कसंगत प्रतिक्रियालाई बुँदागत रूपमा टिपोट गरि गुरुयोजनामा पुनः समावेश गरीएको थियो ।

परिच्छेद ३: साँफेबगर नगरपालिकाको सामान्य परिचय तथा प्रोफाइल

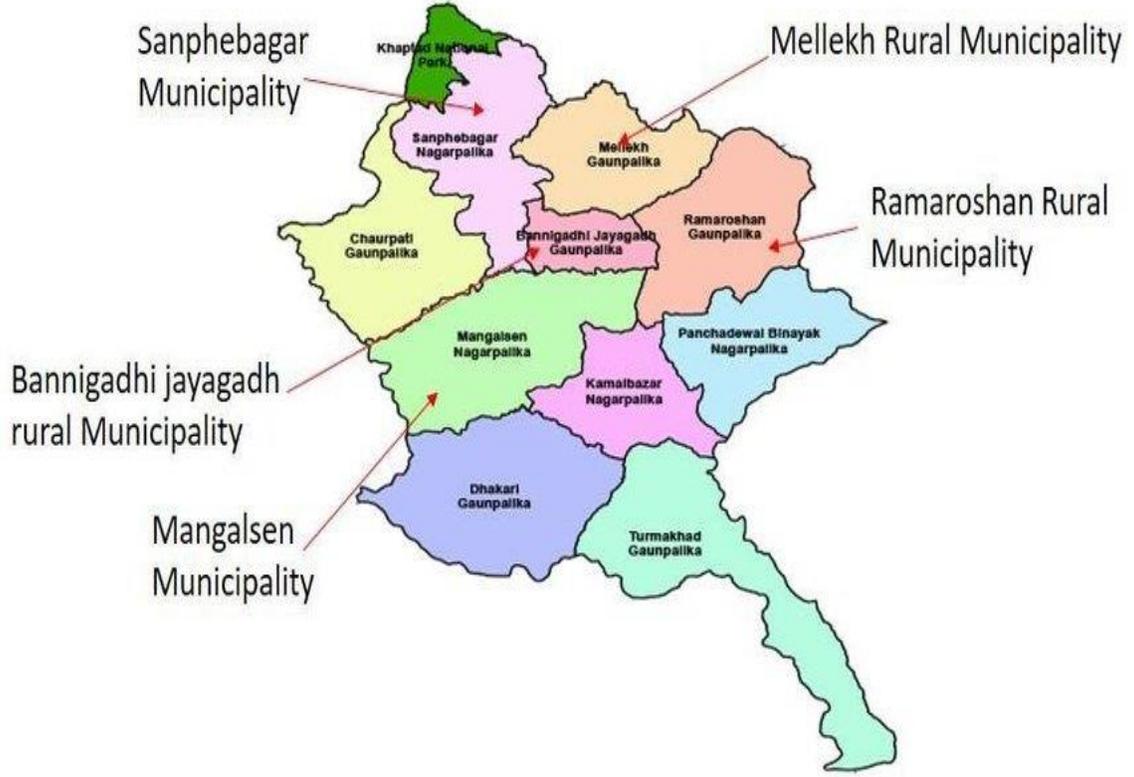
खण्ड १: साँफेबगर नगरपालिकाको भौगोलिक र प्रशासनिक अवस्थिति तथा सामाजिक-आर्थिक प्रोफाइल

साँफेबगर नगरपालिका २०७१ वैशाख २५ गते साविकका बैजनाथ, जाल्पादेवी, सिद्धेश्वर, मष्टामाण्डौ, नवाठाना, भागेश्वर, रिडिकोट, र चण्डिका गाविस समावेश गरी गठन भएकोमा स्थानीय तह पुनर्संरचनाका क्रममा वि.सं. २०७३ साल फागुन २३ गते साविक बुढाकोट, घुघुरकोट, देविथान, खप्तड, बाब्ला र पातलकोट गाविस मिलाएर पुनर्गठन भएको हो। कुल १४ वटा वडाहरू रहेका नगरपालिकाको केन्द्र साविक नगरपालिकाको कार्यालय रहेको साँफेबगर बजारमा रहेको छ।

साँफेबगर नगरपालिकाको नामाकरण धेरै वर्ष पहिले “सापेर (नापेर) थापेको बगार (पासो) मा परेको बाघ” को प्रसङ्गसंग जोडिएको छ। नगरको वस्तुगत विवरण २०७४ मा उल्लेख भए अनुसार धेरै वर्ष पहिले यो क्षेत्र बाघको आतंकबाट ग्रसित थियो। स्थानीवासीहरूले बाघलाई समात्न वा मार्न गरेका अनेक प्रयास पनि विफल भएपछि बाघको आकारको अनुमान गरेर नापको आधारमा साँफेको विभिन्न ३/४ वटा ठाउँमा पासो थापेर बाघ मार्न सफलता मिलेको थियो। अछामी भाषामा नाप्नुलाई साप्नु र पासोलाई बगार भन्ने गरिन्छ। सापेर (नापेर) थापेको बगार (पासो) मा बाघ परेको हुँदा उक्त स्थानलाई सापे बगार भन्न थालियो। कालान्तरमा उक्त शब्द अपभ्रंश भई हालको साँफेबगर हुन गएको भन्ने सर्वमान्य बुझाई रहेको छ।

साँफेबगर नगरपालिका सुदूरपश्चिम नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेशको अछाम जिल्लामा अवस्थित छ। साँफेबगर नगरपालिका अछाम जिल्लामा रहेका १० वटा स्थानीय तहहरू मध्ये एक हो। यो नगरपालिका अछाम जिल्लाको १० वटा स्थानीय तह मध्ये १ प्रसिद्ध व्यापारीक क्षेत्रको रूपमा रहेको छ जसको स्थान तलको नक्सामा देखिए अनुसार अछाम जिल्लाको माथिल्लो क्षेत्रमा अवस्थित छ।

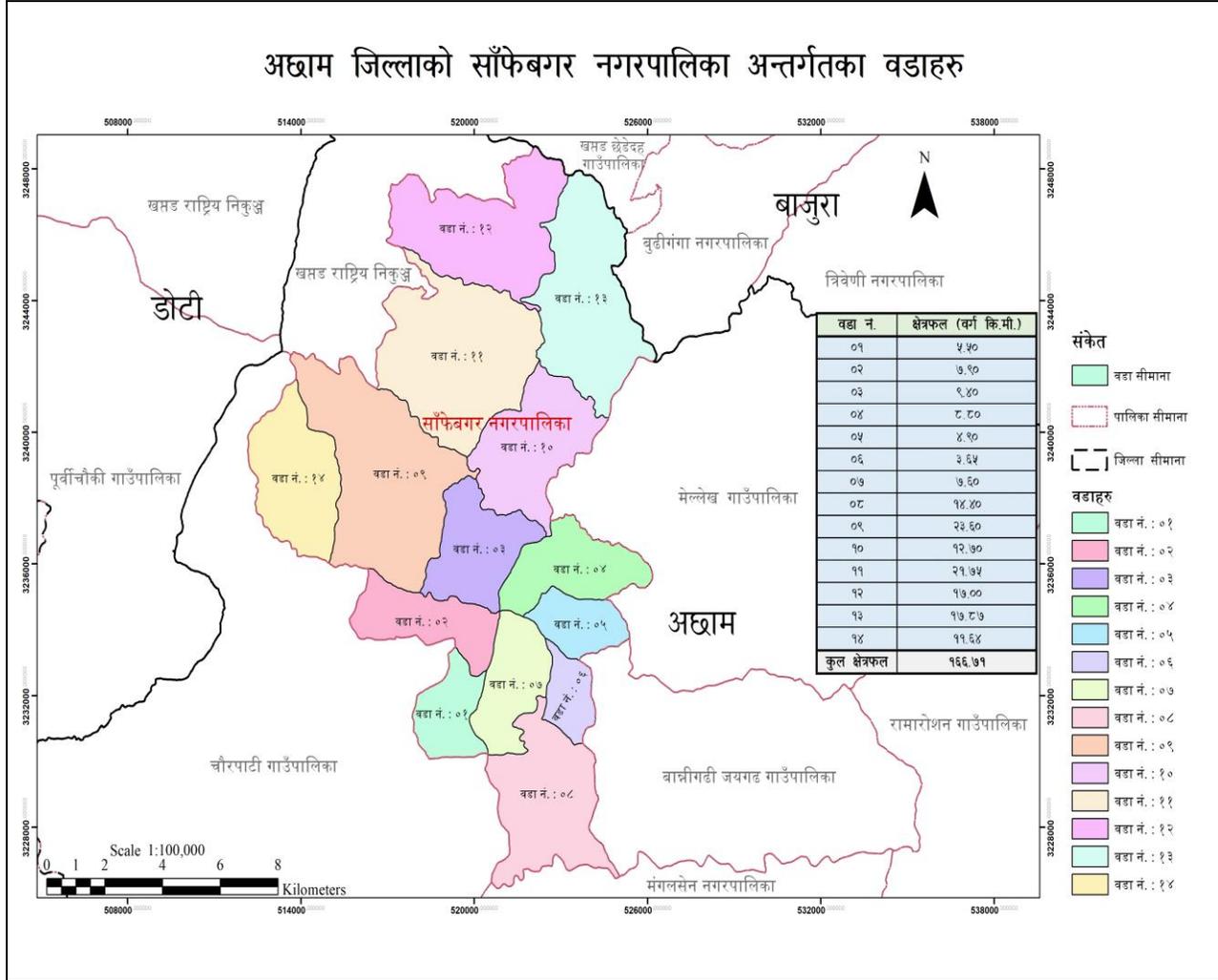
नक्सा १: सुदूरपश्चिम प्रदेश भित्र अछाम जिल्ला अन्तर्गत साँफेबगर नगरपालिकाको अवस्थिति

स्रोत: लेखक / परामर्शदाता

यस नगरपालिकाको १४ वटै वडाहरु सहितको नक्सा तल दिइएको छ ।

नक्सा २: अछाम जिल्ला अन्तर्गत साँफेबगर नगरपालिकाको १४ वडाहरू सहितको नक्सा

स्रोत: लेखक / परामर्शदाता

यस नगरपालिकाको अधिकांश भूभाग मध्य पहाडी क्षेत्रमा भिरालो भूभाग सहित रहेको छ। कही कही खोला तथा नदी किनारामा भने फाँट तथा खोँचहरू पनि रहेका छन्। यस नगरपालिकाको विभिन्न अधिकतम सूचकहरू सहितको सामान्य प्रोफाइल तलको टेबलमा दिइएको छ।

तालिका २: साँफेबगर नगरपालिकाको विभिन्न सूचकहरू सहित छोटकारीमा सामान्य प्रोफाइल

<p>साँफेबगर नगरपालिकाको नामाकरण सहित यसको स्थापना मिति</p>	<p>नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०७१/०१/२५ गतेको निर्णयद्वारा साँफेबगर नगरपालिका स्थापना ।</p> <p>२०७३ सालमा राज्य पुनसंरचना हुँदा साविकका बुढाकोट, घुघुरकोट, देविस्थान, खप्तड, बाब्ला र पातलकोट गाविसहरू समेत साँफेबगर नगरपालिकामा समाहित भएको ।</p>
--	--

प्रदेश अन्तर्गतको जिल्ला	अछाम
अवस्थिति	भौगोलिक विस्तार २९ डिग्री ५ मिनेट ४० सेकेण्ड उत्तरदेखि २९ डिग्री १६ मिनेट ४१ सेकेण्ड उत्तरी अक्षांश र ८१ डिग्री ५३ मिनेट ४० सेकेण्ड पूर्वदेखि ८२ डिग्री ३ मिनेट ५१ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तर सम्म (Spheroid - Everest 1830) मा फैलिएको ।
समग्र भूगोल	मध्य पहाड तथा केहि हिमाली भाग ।
उचाई	५५० मी. देखि ३३०० मी.
जोडिएका नगरपालिकाको बोर्डरहरु	→ पूर्वमा अछाम जिल्लाको मंगलसैन नगरपालिका, बान्नीगढी जयगढ गाउँपालिका र मेल्लेख गाउँपालिका → उत्तर-पूर्वमा बाजुरा जिल्लाको बुढिगंगा नगरपालिका, ← पश्चिममा अछाम जिल्लाको चौरपाटी गाउँपालिका र खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्र। उत्तरमा बाजुरा जिल्लाको छेडेदह गाउँपालिका। दक्षिणमा अछाम जिल्लाको मंगलसैन नगरपालिका र चौरपाटी गाउँपालिका भागहरु ।
काठमाडौंबाट स्थल यातायात दुरी (मार्तडी सम्म)	८९१ कि.मी.
काठमाडौंबाट हवाई दुरी (साँफेबगर विमानस्थल कोल्टी)	४३६ कि.मी.
भारतको न्यू दिल्लीबाट स्थलगत दुरी	६४८ कि.मी.
देश र प्रदेशको मुख्य ठाउँहरुबाट स्थलयात्राद्वारा पहुँचको लागी दुरी	→ पूर्वमा बान्नीगढी जयगढ = १७ कि.मी., → पश्चिममा चौरपाटी = २५ कि.मी., → उत्तरमा बुढीनन्दा (कुल्देवमाडौं टाटे नौबिस) = २५ कि.मी., → दक्षिण पूर्वमा मंगलसेन = ३७ कि.मी., → दक्षिणमा अतरीया = २५३ कि.मी., धनगढी = २६९ कि.मी., र महेन्द्रगर = २९५ कि.मी.
कुल क्षेत्रफल	१६६.७३ हेक्टर ।
उचाइको रेन्ज	समुद्री सतह देखि ५५० मिटर देखि ३३०० मि. सम्म ।
औसत तापक्रम	गृष्ममा (१८ देखि ४० डिग्री सेल्सियस) हिउँदमा (० देखि १० डिग्री सेल्सियस) ।
हावापानीको प्रकार	४ (अर्धउष्ण, समशितोष्ण, शितोष्ण र ठण्डा शितोष्ण) ।
औषत वर्षा	अधिकतम ८० इन्च र न्यूनतम २५ इन्च सम्म ।
क्षेत्रफल अनुसार भू-उपयोग वितरण	खेती गरिएको जमिन = ६९.६२ वर्ग कि.मी. वन क्षेत्र = ६१.३२ वर्ग कि.मी. भाडी बुट्यान = २४.७६ वर्ग कि.मी. घाँसे भूमि = ४.७७ वर्ग कि.मी. बलौटे जमिन = ४.२९ वर्ग कि.मी. जल क्षेत्र = ०.८६ वर्ग कि.मी. बाँझो जमिन = ०.१७ वर्ग कि.मी. भीर/चट्टान = ०.०२ वर्ग कि.मी.
सामुदायिक वनहरु	६४ वटा सामुदायिक वन (२७३ हेक्टर) र ६० कवुलियति वन (३४३.२ हेक्टर) ।
प्राकृतिक स्रोत	खनिज तथा खानी (ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, अभ्रख र स्लेट), जलसम्पदा (नदी, ताल, सिमसार), अमृत्य

साधन	जडिवुटी (पाखनवेद, सतुवा, पाँच औले, आदि), वन सम्पदा र असंख्य काठ पैदावारहरू ।
उर्जाको स्रोतहरू	घट्टेखोला जलविद्युत् आयोजना = ३.८ किलोवाट, धौलछडा पानीघट्ट सुधार तथा विद्युतीकरण = २.५ किलोवाट, तालरवा लघु जलविद्युत आयोजना = ४० किलोवाट तथा डुप्काबगड लघुजलविद्युत आयोजना । बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना निर्माणधिन अवस्थामा रहेको छ । सौर्य उर्जा केहि घरधुरी तथा केहि सडक बत्तीमा उपयोग ।
नगरपालिका भित्रको सडक संजाल तथा पुलहरू	निर्माण गरीएको सम्पूर्ण सडकहरूको लम्बाई १८५.३ कि.मि. । कालोपत्रै सडक १८ कि.मि, ग्राभेल ४ कि.मि र कच्ची सडक १६३.५ कि.मी. । नगरपालिकाको १४ वटै वडामा कच्ची सडक निर्माण भई जीप, ट्र्याक्टर लगायतका सवारीका साधनहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । विभिन्न खोलानालाहरूमा ५ पक्की र ३० भोलुंगेहरू रहेका छन् ।
स्वामित्वका आधारमा घरपरिवार विवरण	६३६५
जनसंख्या	३८,३४१ (पुरुष = १९८७४ र महिला = १८४६७) ५ वर्ष मुनी = ४५६४, ६-१४ वर्ष = ८१४९, १५-१८ वर्ष = ३५४३, १९-२४ वर्ष = ११६६९, २५-४९ वर्ष = ४६३१, ५०-५९ वर्ष = २३८६, ६०-६९ वर्ष = १६७१, ७० वर्ष भन्दा माथि = १७२८ ।
वडा अनुसारको जनसंख्या विवरण	वडा नं. १ = १६०१, वडा नं. २ = २५२९, वडा नं. ३ = ४८१०, वडा नं. ४ = ३७७३, वडा नं. ५ = २४३०, वडा नं. ६ = १३१९, वडा नं. ७ = २०१६, वडा नं. ८ = २४३८, वडा नं. ९ = ३१९५, वडा नं. १० = ३८८७, वडा नं. ११ = २३८५, वडा नं. १२ = १७५६, वडा नं. १३ = ३६१४ र वडा नं. १४ = २५८८ ।
धर्म अनुसार जनसंख्या वितरण	हिन्दु (३७९४८), बौद्ध (४३), ईस्लाम (१७२), त्रिश्चयन (१३३) र अन्य (४५)
जनसंख्याको जातीय विवरण	पहाडी क्षेत्री/ब्राह्मण = २५३०९, पहाडी दलित = १२८४६, मुस्लिम = १४५ र पहाडी आदिवासी/जनजाति = ४१ ।
नगरवासीहरूको मुख्य पेशा तथा व्यवसाय	कृषि तथा पशुपालन = ९०४१ (२३.५८ %) अन्य गैह्र कृषि (नोकरी, उद्योग तथा ब्यापार, ज्यालादारी, व्यवसायिक कार्य, मौसमी रोजगार, डेरी उद्योग, आदि) = २९३०० (७६.४२ %)
नगरपालिकामा दर्ता भएका व्यवसायीहरू	जम्मा उद्यम व्यवसायको विवरण = ८७७ (होटेल, लज र रेष्टुरेण्ट = ३४)
अधिकतम उत्पादनको अवस्थाको आधारमा तरकारीको ३ प्रमुख पकेट क्षेत्र	वडा नं १२ = ६७२ क्विन्टल वडा नं १ = ४१८ क्विन्टल वडा नं ३ = २५९ क्विन्टल
अधिकतम उत्पादनको अवस्थाको आधारमा दुध/ध्यूजन्य ३ प्रमुख पकेट क्षेत्र	वडा नं ३ = ७५१८४ लिटर वडा नं १० = ५५७९१ लिटर वडा नं ३ = ५३४०५ लिटर
आगन्तुक	प्राकृतिक सौन्दर्य स्थान खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज र धार्मिक पर्यटकीय क्षेत्र वैधनाथ तथा जिमराडी धाम

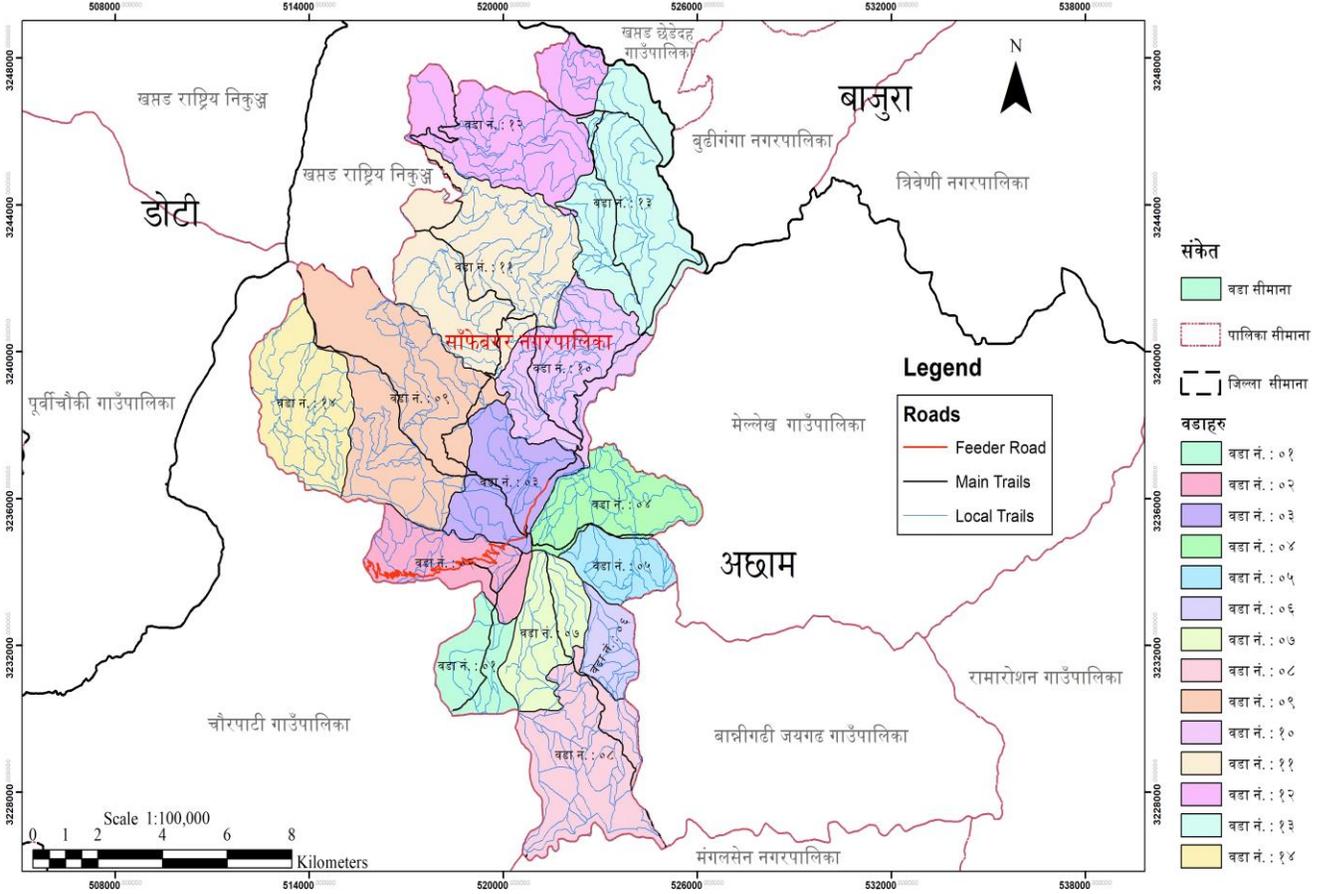
पर्यटकहरुको लागी बनपाको पोजिशन	सहित ५९ धार्मिक तथा प्राकृतिक महत्वका स्थलहरु रहेको ।
दृष्यावलोकनको लागी उच्च डाँडा, पहाड, थुन्कोहरु	नवाहाट डाँडा (८१८ मी.), सरम खेले डाँडा (९८८ मी.), प्रगतिशिल विद्यालय टप (१०४९ मी.), कालिका मन्दिर (११४७ मी.), ढिक्केकोट (९४८ मी.), तप्सि माउलाखरी माडु (१०६२ मी.), बाला त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर (१०८० मी.), सालमाडु (देवल) (९०० मी.), रिडीकोट गढी (११२३ मी.), कालभैरव मन्दिर (१०६४ मी.), बुढाकोट भ्यू टावर (१८२४ मी.), देवी थुम माई मन्दिर (१७०४ मी.), कालालेकी स्थित कालिका मन्दिर (२०२१ मी.), सुकदह ताल (१६८२ मी.), सान्नीकोट मन्दिर (१७२४ मी.), ओखिकोट मन्दिर स्थल (२२४२ मी.) ।
मुख्य नदिहरु	नगरपालिका क्षेत्रभित्र भएर बहने: बुढीगंगा नदी, आरद्वाली (तालरवा) गाड, जिजाडी गाड, प्रभाली (सैनी) गाड, छिप्या खोला । सीमानामा बहने कैलाश खोला, लुंग्रेयाली गाड, इकडी गाड र विम्कोटी खोला ।
मुख्य भरनाहरु	वाउली गाड, पराकोट, धवलछडा भेरासैन, ताल भरना (तालरवा गाडमा मिसिने), भृगु (स्थानिय भाषा: धौल छरो वा धवल छडा) ।
मुख्य धार्मिक देवि देवता तथा मठमन्दिरहरु	वैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, मष्टामाण्डौ, कालीका मन्दिर, आदि ।
चाडपर्वहरु तथा पुजाआजा	मष्टो पुजा, वैशाख, कार्तिक र मंसिर पुर्णिमा, वडा दशै, तिहार, होली, माघी संक्रान्ति, विशु संक्रान्ति, त्रिवेणी मेला, चैत्रे दशै, गंगा दशहरा, जनै पुर्णिमा, छैट, कुशे औशी, नाग पञ्चमी, जनैपूर्णिमा, राम नवमी, श्रीपञ्चमी, कृष्णजन्माष्टमी, भुवा पर्व, अनन्ते, तीज, बुद्ध पूर्णिमा, गौरा पर्व, ल्होसार र देउडा ।
विद्यमान स्वास्थ्य सुविधाहरु	गैर सरकारी अस्पताल = ४, स्वास्थ्य चौकि = १३, शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक = १, फार्मेसी = ७ ।
नगरमा फोहोर व्यवस्थापन	साँ.न.पा.ले निश्चित समयमा घरघरबाट निशुल्क फोहोर संकलन गरी बुढीगंगा नदि किनारको अस्थाई ल्याण्डफिल्ड साइटमा फ्याल्ने तथा जलाउने गरेको । स्थाई ल्याण्डफिल्ड साइट वडा न. १० घुघुरकोटमा बन्दै गरेको ।
जनजिवन प्रभावित गर्ने प्राकृतिक प्रकोपको अवस्था	बर्खामा केही ठाउमा अति वर्षात भइ बाढी र पहिरो आउने गरेको । अनावृष्टि तथा अतिवृष्टि समेत हुने गरेको । जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर न्यूनिकरणको आवश्यकता देखिने ।
राजनीतिक प्रशासनिक विभाजन र शासन प्रणाली	
नगरपालिकाको कार्यालय	साँफेबगर - ४, एयरपोर्ट बजार ।
राजनैतिक क्षेत्रहरु	१४ (वडाको रुपमा) ।
शासन ब्यवस्था	स्थानिय सरकार इकाईहरुमा नगर प्रमुख प्रमुख रहने नगर - परिषद शासन प्रणाली ।
बोलिने भाषा	नेपाली (२६८४७), अछामी (११४९४)

स्रोत: साँफेबगर नगर वस्तुगत विवरण २०७४, साँफेबगर नगरपालिका राजस्व सुधार कार्ययोजना २०७७, (घरपरिवार सर्भेक्षण २०७४) ।

साँफेबगर नगरपालिकाको सडक यातायातको नक्सा तल दिईएको छ ।

नक्सा ३: साँफेबगर नगरपालिकाको स्थल यातायातको नक्सा

सडक संजाल | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: साँफेबगर नगरपालिका

खण्ड २: साँफेबगर नगरपालिकाको शासन प्रणाली

साँफेबगर नगरपालिकाको प्रशासनिक प्रणाली

यस न.पा.मा (mayor - council government system) नगर प्रमुख रहने नगर परिषद सरकार प्रणाली छ । न.पा. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार सञ्चालित तथा शासित छ । नेपाल सरकारले नेपालको संविधानको धारा २९६ बमोजिम स्थानीय ऐन २०७४ को गठन गरेको हो । यो स्थानीय सरकारको व्यवस्थित तथा प्रभावकारी सञ्चालनका लागि गठन भएको हो । यस ऐनको प्राक्कथनले स्थानीय सरकारलाई विभिन्न अधिकारहरूको प्रयोगका लागि व्यवस्था गरेको छ । जसले गर्दा स्थानीय सरकारले स्थानीय सहभागिता सुशासन, पारदर्शिता, जवाफदेहिता तथा केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय निकायबीच सहयोग, समन्वय तथा सहअस्तित्वका आधारमा गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ सेवा प्रदान गर्न सक्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ दिगो विकास लक्ष्य, समानता, क्षमता, सामाजिक न्याय, राम्रो प्रशासन, समावेशी सहभागिता, प्रजातान्त्रिक लाभको न्यायिक वितरण आदिबाट निर्देशित भई स्थानीय तहमा तल्लो स्तरमा सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थालाई बलियो बनाउन मार्ग प्रशस्त गर्दछ (MLJPA, 2017) । स्थाससए २०७४ को अनुसूची ६ (योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन) ले आवधिक, वार्षिक, मध्यम र लामो अवधिको योजनाको निर्माण तथा कार्यान्वयनको बारेमा स्पष्ट जानकारी गराएको छ । यस ऐनको अनुसूची ३ घ मा नगरपालिकाको अधिकार र कर्तव्यलाई इङ्कित गर्दै नगरपालिकालाई स्थानीय कर, सेवासुल्क, दस्तुर सङ्कलन गर्न, तथा स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन स्थानीय स्तरको विकास योजना तथा आयोजना निर्माण गर्नका लागि अधिकार प्रदान गरेको छ । यस ऐनको उपशीर्षक छ स्थानीय स्तरका विकास आयोजना र परियोजना अन्तर्गतको बुँदा नं. ११ र १२ कार्यक्रम र आयोजनाका बारेमा हुन् । यी प्रावधानहरूले पर्यटन क्षेत्रलाई पनि समेट्दै जाने स्पष्ट सङ्केत गरेका छन् ।

परिच्छेद ४: साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटनको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावना

खण्ड १: साँफेबगर नगरपालिकाको सक्षिप्त पर्यटन प्रोफाइल

साँनपाको सक्षिप्त पर्यटन प्रोफाइल तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका ३: साँनपाको सक्षिप्त पर्यटन प्रोफाइल

पर्यटनजन्य पहिचान/अवस्था /विशेषता/निर्णयहरू	शिर्षकहरू	स्थान	नजिकको प्रवेश द्वार / बिन्दु
प्रमुख पर्यटकिय आकर्षणका गन्तव्य (स्थलहरू)	वैद्यनाथ धाम, वटुक भैरव मन्दिर, कालिका मन्दिर बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र ।	वडा नं १	सडक डिभिजन कार्यालय (० कि.मी.)
	नवाहाट डाँडा, जाल्पा देवी मन्दिर, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, प्राचिन नाउला ।	वडा नं २	खोप्चे पानि
	सिद्धधुनी (हाडासैन माडी), बाउली गाड भरना, सरम खेल्ने डाँडा (नाउला र मष्टा देवताको माडु), बुढीगंगा नदीमा र्यार्पटिड (जलविहार), काल भैरव मन्दिर ।	वडा नं ३	हाट बजार, ० कि.मी.
	जाल्पा देवी मन्दिर, कालिका मन्दिर, भगवती मन्दिर, सान्निकोट मन्दिर, तार्या कुना, ढिककेकोट, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर ।	वडा नं ४	टोटासाल बुढीगंगा नदि पक्कि पुल, छिपेखोला पुल, बुढीगंगा नदिमाथिको भुलुङ्गे पुल ।
	तप्सि माउलाखरी माडु, विमकोट दरबार, बाला त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, ऋषि धारा (मुंग्रो) ।	वडा नं ५	जनकल्याण टोल (जनकल्याण विधालय नजिक मोड) अगाडी, छिपेखोला पुल ।
	भागेश्वर माडु, पटकानी होरी स्थल, सालमाडु (देवल), लङ्गमाता मन्दिर, कुवा नदुकाना ।	वडा नं ६	चिदेपिपल (कालभैरव मन्दिर) को मोड
	रिडीकोट गढी (शिव मन्दिर), पिपल गणेश, पारीसाँध काकडसात), मोतीपूर, बयालपाटा अस्पताल ।	वडा नं ७	वडा न. ४ छिपेखोला पुल ।
	जिमराडी धाम, दाडे (दार्या/दाँते) मष्टा, दुधे मष्टा, बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भारमल खोलाको संगम स्थल, भिमढुङ्गा, कालभैरव मन्दिर, पहलमानसिंह भवन ।	वडा नं ८	साँफेबगर हाट बजारबाट ०.५ कि. मी.को मोटरबाटोको दुरीमा रहेका सडक डिभिजन कार्यालयसंगै रहेको ० कि.मी. स्थान, पाइलेगाड अमलेशेरा (वडा न. १)

	बुढाकोट होमस्टे, बुढाकोट भ्यू टावर, सिद्धगुफा, खापर माडु, मान्ने पार्क, दुमिस गुफा, मान्ने ओडार र दुलहि लुकाउने गुफा, खुलाल खप्तडी साँध ।	वडा नं ९	हाट बजार, ० कि.मी. र बाउचुलि कोट ।
	घुघुरकोट (पुराना कोट) दरवार भग्नावशेष स्थल, देवी थुम माई मन्दिर, टडाल देवता ।	वडा नं १०	जिजाडीगाड, अमरखेत, ताँसी ।
	त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर, खापरमाण्डौ मन्दिर, थलीका सिम, कालिका (कालालेकि) मन्दिर, भृगु भरना र गुफा, देउलीखान, सप्पिउ विप्पिउ गौडी ।	वडा नं ११	बेतालमाडौ, ठाँटी ।
	नाइनी पर्यटकीय स्थल, खप्तड, सहश्रलिङ्ग, धवलछडा भेरासैन भरना, ताल भरना, अभ्रख खानी, मुंग्रा बल्याल्ट र मल्लुका, तलतुका गाउँ (नाइनीबाट ८ की.मी. पर) होमस्टे, बल्याल्ट गुफा ।	वडा नं १२	तलतुका, उनिसेन र बल्याल्ट ।
	जन्माष्टमी थली, त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर, सुकदह ताल, धवलपुरी माडु, शिला, सान्नीकोट मन्दिर, मष्टा थान ।	वडा नं १३	बुढाबगर ।
	ओखिकोट मन्दिर, छिरन्या ओढार, खिर लुकाउन्या गुफा, कालापोखरा भगवती मन्दिर, अभ्रख खानी गुफा	वडा नं १४	दोगाडे, चाटेपिपल ।
पर्यटनजन्य अलौकिक सास्कृतिक आकर्षणहरु	<p>मुख्य रूपमा पुजाआजा गरीने धार्मिक देवि देवता तथा मठमन्दिरहरु: वैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, मष्टामाण्डौ, कालीका मन्दिर, सिद्धधुनी (हाडासैन माडी), काल भैरव मन्दिर, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, तप्सि माउलाखरी माडु, भागेश्वर माडु, लङ्गमाता मन्दिर, पिपल गणेश, जिमराडी धाम (दाडे र दुधे मष्टा), भिमदुङ्गा, सिद्धगुफा, देवी थुम माई मन्दिर, खापरमाण्डौ मन्दिर, कालिका (कालालेकि) मन्दिर, नाइनी मठ मन्दिर, जन्माष्टमी थली, मष्टा थान, ओखिकोट भगवती मन्दिर, कालापोखरा भगवती मन्दिर, रानीसैन तथा बाहल ढगा (कालिका मन्दिर), ।</p> <p>चाडपर्वहरु: होरी (होली), दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भक्तीहरुको नाच, गौरा पड्छो, कृष्णाष्टमी, तीज, जनैपूर्णमा, दशै, तिहार, सत्रान्ती, चैते दशै, आदि ।</p> <p>मेलाहरु : शिवरात्री, कृष्ण जन्माष्टमी, होरी (होली), विशु पर्व, भुवो नाच, धामी भक्तीहरुको नाच तथा अनन्ते, मालिका पुजा, गौरा पर्व, आदि ।</p> <p>सङ्गित: मादल, डमरु, विगल, हुडके, मिदङ्ग, मिजरा, नरसिङ्गा, तामफोर, भवा, छलिया, छोला, हड्कौली, देउडा, रतौली, मारुनी, चाचर ।</p> <p>नृत्य : न्याउले, देउडा, हुडके, पुतला, धमारी, होरी ।</p> <p>परम्परागत पोशाक: पुरुष: दौरा, सुरुवाल, कोट, टोपी, कमिज, भोटो । महिला: गुन्यू, चोलो,</p>		

	पोते, फरिया, पटुकी, पछ्यौरी ।
पर्या पर्यटनको लागी हुनसक्ने सामुदायीक तथा कबुलियति वनको संख्या	३०५६ हेक्टर क्षेत्रफलमा फैलिएको ६४ सामुदायिक वन र ६० कबुलियन वन ।
प्रमुख पर्यटकिय गतिविधीहरू	धार्मिक गन्तव्य पदयात्रा पर्यटन, मन्दिर दर्शन सहित मेला तथा पर्वमा सहभागीता पर्यटन, व्यापार पर्यटन, पिकनिक पर्यटन ।
पिकनिक पर्यटनका प्रमुख गन्तव्यहरू	वैद्यनाथ धाम मन्दिर क्षेत्र, मच्छेगडा धामीलेक, ढिक्केकोट, सुकदह ताल क्षेत्र, नाइनी क्षेत्र, लङ्गमाता मन्दिर, भिमढुङ्गा पिकनिक स्थल, बाला त्रिपुरासन्दरी मन्दिर क्षेत्र ।
पर्यटकिय आवासको अवस्था	साँनपामा होटल तथा लजहरू= ९६ [(बडा न १ (०) + बडा न २ (५) + बडा न ३ (७) + बडा न ४ (२९) + बडा न ५ (८) + बडा न ६ (०) + बडा न ७ (१२) + बडा न ८ (२) + बडा न ९ (४) + बडा न १० (१५) + बडा न ११ (४) + बडा न १२ (१४)+ बडा न १३ (१)+ बडा न १४ (३)] साँनपामा होटलमा भएका कोठाहरू = ३९६ [(बडा न १ (०) + बडा न २ (१३) + बडा न ३ (९५) + बडा न ४ (१४२) + बडा न ५ (१६) + बडा न ६ (०) + बडा न ७ (२४) + बडा न ८ (२) + बडा न ९ (८)+ बडा न १० (४५) + बडा न ११ (८) + बडा न १२ (२७)+ बडा न १३ (२)+ बडा न १४ (१४)] साँनपा भएका रेष्टोरेण्टहरू (टेबल कुर्सिमा बसेर खान मिल्ने) = ३१ [बडा न ३ (२३) + बडा न ४ (६) + बडा न १० (२)] साँनपामा चियाखाजा पसल संख्या = १५९ [(बडा न १ (९) + बडा न २ (६) + बडा न ३ (३६) + बडा न ४ (१६) + बडा न ५ (८) + बडा न ६ (१) + बडा न ७ (१६) + बडा न ८ (१२) + बडा न ९ (४)+ बडा न १० (३०)+ बडा न ११ (७)+ बडा न १२ (६)+ बडा न १३ (४)+ बडा न १४ (४)] साँनपामा पर्यटक आवासको लागी धर्मशाला= १ अस्थाइ (वैद्यनाथ धाम) + १ (कालालेकी मन्दिर) + १ प्रतिकालय (भृगु गुफा र भरना स्थल) साँनपामा पर्यटक आवासको लागी होमस्टे = १ (बुढाकोट) + १ (उनिसेन) + ५ (तलतुका) साँनपामा होटलको जम्मा संख्या = ९६ साँनपामा होटलका कोठाहरू = ३९६ साँनपामा होटल तथा होमस्टेहरूको बेड संख्या (औसत) = ८६६ (८३६ + ३० होमस्टे बेड) साँनपा रेष्टोरेण्टहरू (टेबल कुर्सिमा बसेर खान मिल्ने) = ३१ साँनपामा साधारण चियाखाजा पसल संख्या = १५९
पर्यटन सम्बन्धित अन्य उधमहरू	ट्राभल एजेन्सी / टुर अपरेटर = छैन । एयरलाइन्स अफिस = छ । (साँफेबगर विमानस्थल १) । राफिटङ्ग एजेन्सी = छ । ट्रेकिङ्ग तथा क्याम्पिङ्ग गियर्स विक्रेताहरू = ५ ।

पर्यटन प्रदायकहरु	सेवा	पदयात्रा पथ प्रदर्शक (गाइड) = छन । पदयात्रा भरीया = छन । पदयात्रा भरीया गाइड = छन । (नोट: लाइसेन्स नभइ उपलब्धता तथा व्यवहारीक आवश्यकताको आधारमा कार्यरत)
पर्यटकको सुविधाहरु	लागी	सार्वजनिक सञ्चारका सेवाहरु
	ल्याण्डलाइन फोन, मोवाईल, ईन्टरनेट, रेडियो, टेलिभिजन, कम्प्युटर, पत्रपत्रिका (३ दैनिक र १ वटा साप्ताहिक), सामुदायीक रेडियो, (एफ्.एम्. २) । साथै नमस्ते, स्काई र एनसेलका टावर रहेका छन ।	
	सुविधासम्पन्न बसपार्क वा स्टेशन	छैन (हाल निर्माणको लागी जग्गा छुट्याइरहेको अवस्था) ।
	पर्यटनकरुलाई प्राकृतिक प्रकोपबाट पर्नसक्ने संकट (विपद) व्यवस्थापनको संस्थागत व्यवस्था	छैन ।
	स्थानिय जलविधत आपर्ति	घट्टेखोला जलविद्युत् आयोजना = ३.८ किलोवाट, धौलछडा पानीघट्ट सुधार तथा विद्युतीकरण = २.५ किलोवाट, तालरवा लघु जलविद्युत आयोजना = ४० किलोवाट ।
	स्वास्थ्य सेवा	गैर सरकारी अस्पताल = १ स्वास्थ्य चौकि = १३ शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक = १ फार्मेसी = ७ ।
	बैंकिङ्ग तथा एटिएम सेवा	८
	सहकारीहरु	४२ (कृषि, बहु, बचत, स्वास्थ्य, तथा उपभोक्ता प्रकृति)
	जीवन बिमा कम्पनीहरु	६
	पर्यटकिय रेष्टोरेण्ट तथा चिया पसल	साँनपामा करीब १९० वटा
बेकरी क्याफे	मार्तडीमा २ वटा	
साँफेबगर पर्यटन सम्म रहेको सिधा बस (रात्री र दिवा) यातायात सेवा	देखि	काठमाडौं, नेपालगञ्ज, टीकापुर, धनगढी, महेन्द्रनगर, मार्तडी र कोल्टी ।
साँफेबगरलाई जोडिने अर्को विमानस्थल	कोल्टी = ४० कि.मी. कच्ची मोटरबाटो को दुरीमा । हेलिप्याड = छ	
पर्यटकिय स्थलहरुमा पहुँचको अवस्था	वडा नं १ = वैजनाथ, कालिमाटी गढी, लगायतका क्षेत्रहरु सेती लोकमार्गको खण्ड ० कि.मी. (सडक विभाग) - वैजनाथ सडक (२.५ कि.मी.) मा पक्की मोटरबाटो मार्गद्वारा पहुँच । पदमार्गीहरुको लागी हाटबजार - वैजनाथ बिचको पक्की बाटोमै पदयात्रा (३ कि.मी.) मार्ग द्वारा पहुँच । वडा नं २ = किर्तिखाम र श्रीकोट लगायतको क्षेत्र डोटी - साँफे बिचको बस यातायात	

<p>मार्ग (८६ कि.मी.) द्वारा पहुँच । पदमार्गीहरूको लागी हाटबजार - जाल्पादेवी (श्री कोट) बिचको पदयात्रा (२. ५ कि.मी.) मार्ग द्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ३ = हाट बजार, सिद्धेश्वर, दयगडा, प्रभा, सिद्धधुनी, हाडासैन माडी, बाउली गाड भरना लगायतको क्षेत्र मार्तडी - साँफे बिचको बस यातायात मार्ग (५७ कि.मी.), डोटी - साँफे बिचको बस यातायात मार्ग (८६ कि.मी.) तथा हाटबजार - बाउली गाड भरना बिचको कच्ची मोटरयात्रा (७. ५ कि.मी.) मार्ग द्वारा पहुँच । पदमार्गीहरूको लागी हाटबजार - बाउली गाड भरना बिचको पदयात्रा (७. ५ कि.मी.) मार्ग द्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ४ = एयरपोर्ट बजार, जनकल्याण टोल लगायतको क्षेत्र मार्तडी - साँफे बिचको बस यातायात मार्ग (५७ कि.मी.), डोटी - साँफे बिचको बस यातायात मार्ग (८६ कि.मी.) तथा भण्डारी गाउँ,मुवासैन गाउँ, आमरुख बस्ति, पायडी (मष्टामाडौ) लगायतको ग्रामिण वस्तीहरू एयरपोर्ट बजारबाट ८ कि.मी. को कच्ची मोटरबाटो मार्गद्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ५ = नवठाना लगायतको क्षेत्र एयरपोर्ट बजार - नवठाना (९ कि.मी.) को कच्ची मोटरबाटो मार्गद्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ६ = भागेश्वर र त्यसका क्षेत्रहरू एयरपोर्ट बजार (जिप पार्क) - चिदेपिपल (भागेश्वर) (९ कि.मी.) को मध्यपहाडी मार्गमा रहेका पक्की मोटरबाटो मार्गद्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ७ = रिडिकोट - पिपल गणेश -पारीसाँध (काकडसात) - मोतीपूर क्षेत्रहरू करीब ७ कि.मी. (मध्यपहाडी मार्गमा रहेका २ कि.मी. पक्की र बाँकी कच्ची बाटो) को मोटरबाटो मार्गद्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ८ = जिमराडी धाम लगायतको क्षेत्र रिडिकोट - जिमराडी धाम बिचको १५ कि. मी. कच्ची मोटरबाटो मार्गद्वारा पहुँच । अथवा सडक विभाग (० कि.मी.) देखी वडा नं १ को वैजनाथ तथा कालिमाटी गढी हुँदै चौरपाटी गा.पा.को लाशसम्म सेतीलोकमार्गमा ७ कि.मी.(यस मध्ये २ कि.मी. मात्रै पक्की मोटरबाटो) को कच्ची मोटरबाटो द्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ९ = बुढाकोट लगायतको क्षेत्र हाट बजार (सिद्धेश्वर) - बुढाकोट बिच ११ कि.मी. को कच्ची मोटरबाटो द्वारा पहुँच । पदमार्गीहरूको लागी हाटबजार - बुढाकोट बिचको पदयात्रा (११ कि.मी.) मार्ग द्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं १० = घुघुरकोटका क्षेत्रहरू अमरखेत- घुघुरकोट वडा कार्यालय -चुले बिचको ५ कि.मी. को कच्ची मोटरबाटो द्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं ११ = देवीस्थान तथा यसका क्षेत्रहरू ठाँटी - देवीस्थान बिचको १० कि.मी. को कच्ची मोटरबाटो द्वारा पहुँच । देवीस्थान - भृगु भरना बिचको ८ कि.मी पदयात्रा द्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं १२ = नाइनी तथा खप्तड लगायतका क्षेत्रहरू बुढाबगर - संग्रामतोली - पदडा - तलतुका - नाइनी बिचका २३ कि.मी. कच्ची मोटरबाटो द्वारा पहुँच ।</p>

	<p>वडा नं १३ = बाब्ला तथा यसका क्षेत्रहरु बुढाबगर - बाब्ला बिचको ७ कि.मी. को कच्ची मोटरबाटो द्वारा पहुँच ।</p> <p>वडा नं १४ = पातलकोट र यसका वरीपरीका क्षेत्रहरु हाट बजार (सिद्धेश्वर) -पातलकोट बजार (भासुवन) बिचको १९ कि.मी. को कच्ची मोटरबाटो द्वारा पहुँच ।</p>
पर्यटन सुचना केन्द्र	छैन (विगतमा रहेको) ।
पर्यटन लक्षित सार्वजनिक शौचालय	३ (हाट बजार, जिपपार्क छिपेखोला, एयरपोर्ट)
गन्तव्य विकास तथा ब्यवस्थापन समिति / संस्था	छैन ।
पर्यटन वा सो सम्बन्धित रोडम्याप वा अन्य योजना	नभएको ।
साँ.न.पा.को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा पर्यटनको समावेश वा पर्यटन मैत्री निर्णयहरुको केहि नमूनाहरु	<p>आ.व. २०७८/७९ को छैटौ कार्यपालिका बैठक (२०७८ मंसीर १८ गते शनिवार)</p> <p>प्रस्तावहरु: १-९ । विविध ९: (क) (ख) पर्यटन सम्बन्धमा: प्रस्ताव नं ८ (ख) माथि छलफल गर्दा साँफेबगर नगरपालिका अन्तर्गत पर्यटकिय क्षेत्रहरुको पहिचान गरी सो को नामावली सहितको विवरण अविलम्ब उपलब्ध गराउन १४ वटै वडा कार्यालहरुलाई निर्देशन गर्ने सर्वसम्मत निर्णय पारित गरियो ।</p> <p>वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम आ.व. २०७८/७९ : खण्ड १३ मा पर्यटन संस्कृति विषयमा निम्न लिखित निर्णयहरु गरीएको देखिन्छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत चाडपर्व, कला संस्कृतिको विकास, संरक्षण र संवर्द्धन गरिनेछ । ➤ पर्यटकिय सम्भाव्य क्षेत्रको प्रचार प्रसारको कार्यक्रम सञ्चालनमा जोड दिइनेछ । ➤ पर्यटन विकासको लागी सरकारी र गैरसरकारी निकायसंग नगरपालिकाले समन्वय गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । ➤ नगरभित्र पर्यटन पर्वाधार (खानेपानी, विश्राम गृह, संकेत बोर्ड, पैदलमार्गको स्तरोन्नती) को विकासलाई प्राथमिकतामा राखी सोही मुताबिक कार्यक्रम सञ्चालनमा जोड दिइनेछ । ➤ खप्तड क्षेत्रको पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्न नगरपालिका तथा यस अन्तर्गतका कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारी र जनप्रतिनिधीहरुलाई वर्षको एकपटकका लागी भ्रमण गर्न लगिनेछ । <p>आ.व. २०७७/७८ को नीति तथा कार्यक्रमहरु</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ पर्यटकिय गन्तव्यहरुमा स्थानिय वासीहरुलाई कुक, गाइड, अतिथी सत्कार जस्ता

	<p>तालिमहरु प्रदान गरी स्थानिय रोजगारी सिर्जना गर्ने नीति लिइएको स्थिति रहेको छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ परम्परागत चाडपर्व, कला संस्कृतिको विकास, संरक्षण र संबर्द्धन गरिनेछ । ➤ पर्यटकिय सम्भाव्य क्षेत्रको प्रचार प्रसारको कार्यक्रम सञ्चालनमा जोड दिइनेछ । ➤ पर्यटन विकासको लागी सरकारी र गैरसरकारी निकायसंग नगरपालिकाले समन्वय गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । ➤ नगरभित्र पर्यटन पुर्वाधार (खानेपानी, विश्राम गृह, संकेत बोर्ड, पैदलमार्गको स्तरोन्नती) को विकासलाई प्राथमिकतामा राखी सोही मुताबिक कार्यक्रम सञ्चालनमा जोड दिइनेछ । ➤ खप्तड क्षेत्रको पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्न नगरपालिका तथा यस अन्तर्गतका कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारी र जनप्रतिनिधीहरुलाई वर्षको एकपटक का लागी भ्रमण गर्न लगिनेछ । <p>आ.व. २०७७/७८ को प्रगति समिक्षा</p> <p>यस नगरपालिका अन्तर्गत पर्यटन संस्कृति पर्वाधार तर्फ जम्मा २८ योजनाहरु रहेका छन जसको विनियोजित बजेट रकम रु ७४ लाख ९ हजार रहेको छ । उक्त २८ वटा योजनाहरु मध्ये १७ योजना सम्पन्न भइ अनुगमन भएर जम्मा रकम रु २० लाख ५२ हजार भक्तानी भैसकेको र बाँकि रहेका ११ वटा पर्यटन संस्कृति पुर्वाधारतर्फका कार्य प्रगती ८० प्रतिशत भई सम्पन्नताको अन्तिम चरणमा रहेका छन ।</p> <p>२०७६ जेठ १ गते १२ औं कार्यपालिका बैठकले बजेट छट्याएको शिर्षकहरु सहितको निर्णयहरु</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ जिमराडी धाम पर्यटन प्रवर्द्धन । ➤ धवलछडा गोरेटो बाटो निर्माण । ➤ बाब्ला-देवल-खप्तड पर्यटकिय सडक निर्माण । <p>आ.व. २०७५/७६ को नीति तथा कार्यक्रमहरु</p> <p>आ.व. २०७५/७६ को लागि साँफेबगर नगरपालिकाले पर्यटन शिर्षकमा रु. एक करोड विनियोजन गरेको छ । यस आ.व.को बजेटबाट अछाम जिल्लाबाट खप्तड जाने सबै भन्दा छोटो पैदल मार्गको रुपमा रहेको उनैसैन-गणेश पाटन पैदल मार्ग निर्माण, बैद्यनाथ धाम तथा जिमराडी धाममा पर्यटनका पुर्वाधार निर्माण, पर्यटन प्रवर्द्धनका कार्यक्रम तथा स्थानीयवासीमा पर्यटन सम्बन्धि क्षमता विकासको लागि खर्च गर्ने गरी योजना निर्माण गरीएको छ ।</p> <p>आ.व. २०७४/७५ को नीति तथा कार्यक्रमहरु</p> <p>आ.व. २०७४/७५ मा साँफेबगर नगरपालिकाका वडाहरुले पर्यटन शिर्षकमा निम्नलिखित</p>
--	--

	<p>कार्यक्रमहरु राखी रु. ३४,७९,००० खर्च गरेका थिए भने साँफेबगर नगरपालिकाका तर्फबाट रु. ५०,००,००० खर्च गरीएको छ ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ साँफेबगर विमानस्थलमा हवाई जहाज सञ्चालन । ➤ पर्यटन सूचना केन्द्र साँफेबगरको स्थापना । ➤ पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि फोटो प्रदर्शनी । ➤ पर्यटक गाइड तालिम सञ्चालन । ➤ बुढाकोट-खप्तड पैदल मार्गमा संकेत बोर्ड स्थापना । ➤ खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्यटनका सम्भावना र चुनौती विषयमा जनचेतना तथा अन्तरत्रिया कार्यक्रम पातलकोट (वडा नं १४) मा सञ्चालन । यसको आयोजक स-शक्तिकरणका क्षेत्रमा युवाहरु (एस नेपाल) र पर्यटन सूचना केन्द्र रहेको छन । ➤ खप्तड होमस्टेको तुका, खप्तड (वडा नं १२) मा स्थापना ।
<p>विभिन्न वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम बमोजिमको पर्यटनजन्य परियोजनाको प्रगति अवस्था</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ विभिन्न गेटहरु (ठाँटी र बुढाबगर) निर्माण भएको । ➤ खप्तड जाने मार्गहरुमा संकेत बोर्डहरुको स्थापना । ➤ पदयात्रा पथप्रदर्शक तालिम सम्पन्न गरीएको । ➤ पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गरीएको तर पछि यो बन्द भएको । ➤ साँफेबगर नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेको धार्मिक, एतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलबारे अध्ययन प्रतिवेदन २०७५ तयार गरीएको । ➤ “विकासको धारमा साँफेबगर नगरपालिका” वृत्तचित्र बनाइएको । ➤ “साँफेबगर नगरपालिकाको प्रवर्द्धनात्मक वृत्तचित्र - २०७८” निर्माणाधिन रहेको । ➤ विभिन्न ठाउँहरुमा मन्दिर निर्माण गरीएको । ➤ धवलछडा बाटो निर्माण गरीएको । ➤ वैद्यनाथ धाममा चौतारा तथा पर्खाल निर्माण गरीएको । ➤ बाब्ला देवल खप्तड पर्यटकिय सडक निर्माण । ➤ विभिन्न शिर्षकहरुमा (साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटकिय गन्तव्यहरु, अछाम जिल्लामा अवस्थित वैद्यनाथ धाम, अछाम - खप्तड रुट, अछाम जिल्लामा अवस्थित नाइनी क्षेत्र, अछाम जिल्लामा अवस्थित जिमराडी धाम) प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसरहरु बनाइएको । ➤ प्रवर्द्धनात्मक पुस्तक (खप्तड बाबा प्रेरक सन्न्यासी) प्रकाशन गरीएको ।

<p>पर्यटन जन्य ब्यवासायीक संस्था</p>	<p>अछाम होटल तथा पर्यटन व्यवसायी संघ, हाट बजार साँफेबगर । वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति । स-शक्तिकरणका क्षेत्रमा युवाहरु (एस नेपाल) । जिमराडी धाम धार्मिक एवम पर्यटन विकास समिति । सिद्धेश्वर धार्मिक पर्यटन क्षेत्र संरक्षण समिति । टुरीजम एक्सन गृप अछाम (पर्यटन विकास समाज, धनगढी अन्तर्गतको नेटवर्क) ।</p>
<p>आगन्तुक पर्यटकहरुको लागी जिल्लाको पर्यटकिय पहिचान (ब्राण्ड)</p>	<p>साँफेबगर न.पा. : नेपालको चारधामहरु मध्ये एक पवित्र वैद्यनाथ धाम तथा पर्यटकिय सन्दर गन्तव्यहरु खप्तड, रामारोशन तथा बडीमालिकाको लागी प्रवेश द्वार ।</p>

स्रोत : फिल्ड अवलोकन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरु ।

खण्ड २: राजनीतिक विभाजन अनुसार पर्यटकिय आकर्षण, सुविधा, बजारखण्ड, गन्तब्यको स्तरीयता र भविष्यको लागी सम्भावित पर्यटन उपजहरु

तल दिइएका अनुच्छेदमा साँनपाका १४ वटै वडाहरुको हालमा भइरहेका पर्यटकिय आकर्षण, तिनका मुख्य बजार क्षेत्रबाट दुरी, आवागमनको अवस्था तथा माध्यम, पर्यटकिय आवासको अवस्था, भइरहेका बजार खण्ड, पर्यटकिय उपजको इमेज तथा स्तरीयता, तथा सम्भावित पर्यटकिय उपज बनाउन पर्ने आवश्यकताहरुको बारेमा बिस्तार गरीएको छ ।

वडा नं. १ (वैजनाथ) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट ५४० देखी ६६५ मी. को उचाईमा रहेको वडा नं. १ को वैजनाथ क्षेत्र साँफेबगर नगरपालिकाको दक्षिण पश्चिम भागमा अवस्थित छ । यो अछामको चौरपाटी गाउँपालिकासंग पश्चिम तर्फबाट जोडिएर रहेको छ । यस वडाको कुल क्षेत्रफल ५.५ वर्ग कि.मी. रहेको छ । यस वडाको केन्द्र तथा प्रमुख पर्यटकिय स्थल वैद्यनाथ धाम साँफे हाटबजारबाट करीब ३ कि.मी. को मोटर यात्राको दुरीमा रहेको छ ।

वैजनाथ, कालिमाटी गढी, आँस, अम्लसेरा, कौरा, भंखान, खैराना, दहखेत, डाँडासुगारा (धामी गाउँ), कँप्सैन गाउँ, ठिंगाल गाउँ, सालकोट, पीपलरुख गाउँ, सिमलरुख गाउँ, गौरागाउँ, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन् । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ३१२ घरपरिवार र जनसंख्या १६०१ रहेको छ । यस वडामा वैद्यनाथ धाम, बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र, कालिका मन्दिर, वटुक भैरव, गुप्त भवानी, मसानी मष्टो, षोडषा मन्दिर, त्रिपुरासन्दरी मन्दिर, विधानाथ मन्दिर, जस्ता ठाउँहरु धार्मिक, प्राकृतिक तथा दृष्यावलोकन पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण स्थलहरु रहेका छन् । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा र शिवरात्री मेला वैद्यनाथ धाममा मनाइने गरीएको होरी (होली), दशैं, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), शिवरात्री मेला, पुतला खेल, देउडा खेल, कृष्ण जन्माष्टमी, हुडकेउली नाच, गौरा पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको १ सामुदायिक वन (वैद्यनाथ) र १ कबुलियती वन (बाबाजी कुटी) पर्या पर्यटन र यस वडाको क्षेत्र भइ बग्ने बुढीगंगा, लुंग्रेली गाड र पायले गाड जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण हुन सक्दछन् ।

आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा ९ वटा चिया खाजा पसल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा र एक स्वास्थ्य चौकि भवन रहेका छन् । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

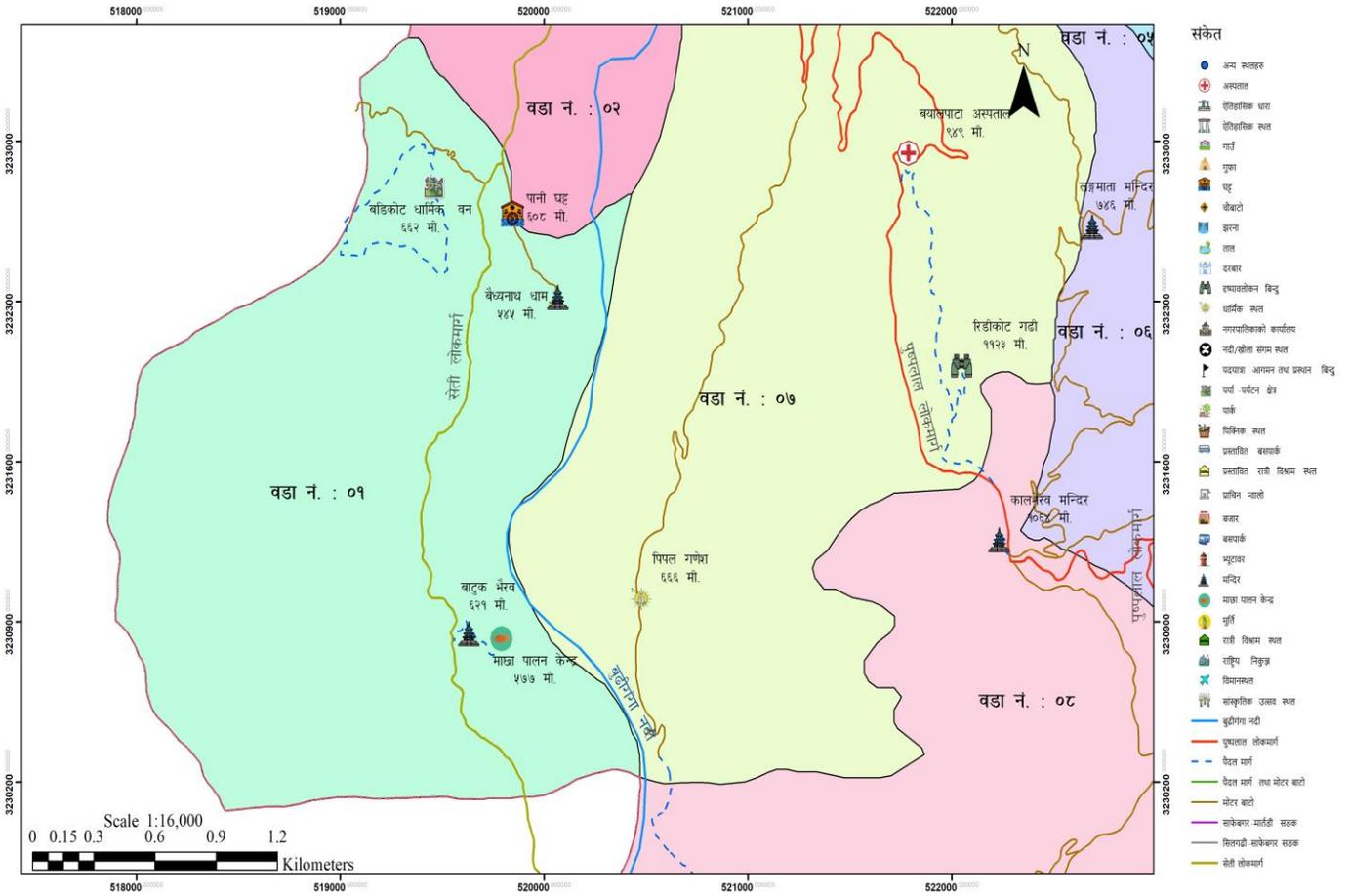
पर्यटनको विकासको लागी अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन् ।

- (क) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१) ।
- (ख) आमा समुहहरु (८) ।
- (ग) महिला सञ्जाल (१) ।
- (घ) दलित सञ्जाल (१) ।
- (ङ) टोल विकास संस्था (२) ।
- (च) युवा क्लब (१) ।

- (छ) कृषि समुह (घ) ।
- (ज) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह ।
- (झ) वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति ।

नक्सा ४ : राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा न. १ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरु

वडा नं. - १ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका ४: वडा न. १ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकिय उपजको पहिचान तथा	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
-------	------------------------------	--	------------------	---------------------------	---

	पर्यटकिय उपज			स्तरीकरणको अवस्था	
१	वैद्यनाथ धाम (५४५ मी.) । तस्विर १ (क)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरु तथा नेपाल र भारतबाट आउने धार्मिक पर्यटकहरु ।	ज्योतिर्लिङ्ग सहितको बृद्धगंगा र सरस्वती नदीको संगममा स्थित नेपालको चारधाम मध्ये एक धाम हो । वार्षिक रूपमा डाटीबाट जाने बडीमालिकाको कलष यात्रा यहा हदै जाने गरेको छ ।	साँफेबगर न.पा. ले बनाएको गुरुयोजना अनुसार यस पर्यटकिय स्थलको स्तरीकरण गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । यहाँ गरीनुपर्ने भौतिक सुधारहरु तथा प्रवर्द्धन कार्यसूची परिच्छेद ६ को खण्ड २ मा समावेश गरीएको छ ।
२	बटुक भैरव मन्दिर । (६२१ मी.) तस्विर १ (ख)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	सेती लोकमार्गको छेउमा स्थित ठूलो धार्मिक महत्वको रूपमा रहेका यस मन्दिरमा बलि सहित पूजापाठ गरिन्छ जहा भाकल गर्न तथा स्यावसी दिन भक्तजनहरु आउने गर्छन । संरक्षण नभएको यो मन्दिरलाई घेरबार गरी संरक्षण गर्न आवश्यक रहेको छ ।	यस मन्दिरको सामान्य पुर्वाधारहरु जस्तै मन्दिर घर, चारैतिर घेरबार, पर्यटहरुको लागी ओत, शौचालय, पिउने पानी ,प्रवेश द्वार, आदिको निर्माण तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
३	बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र । (६६२ मी.) तस्विर १ (ग)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	वैद्यनाथ सामुदायिक वनको कूल २० हेक्टर क्षेत्रफल मध्ये ४ हेक्टर यस वनलाई दिइएको कुण्ड भएको यो क्षेत्र शिवपार्वतीको क्रिडास्थलको रूपमा स्थानियहरुले बुझ्ने गरेका छन । वैद्यनाथ धाम दर्शन गर्न आउने पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी पर्या पर्यटन पदयात्राको अतिरिक्त क्रियाकलापमा संलग्न गर्न सकिने सम्भाव्यता राख्छ ।	यस वनमा प्रवेश बिन्दु, पदयात्राको मध्य मार्गहरु, कुण्ड तथा निकास बिन्दुहरुमा दिशात्मक संकेत बोर्ड, बडीकोट धार्मिक वन मन्दिरको सामान्य पुर्वाधारहरु जस्तै एक स्यानो मन्दिर घर, चारैतिर घेरबार, पर्यटहरुको लागी ओत, शौचालय, पिउने पानी (पानिको मुल ५ मिनेट जतीको पदयात्रा दुरीमा रहेको), आदिको निर्माण तथा व्यवस्था गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
४	पानि घट्ट । (६०८ मी.)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा	अछाम जिल्ला भित्रका तथा	परम्परागत जिवन शैलीसंग जोडिएर	वैद्यनाथ धाम मन्दिर पुगनुअघि लुंग्रेली गाड खोलाको

	तस्विर १ (घ)	न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	निर्माण भएको यो घट्ट आगन्तुक पर्यटकलाई एक भिन्न खालको आकर्षण हुनसक्दछ ।	पुलनिरबाट यस घट्ट सम्म पुग्ने दिशात्मक संकेत बोर्डको निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
५	माछापोखरी स्थल । (५७७ मी.) तस्विर १ (ङ)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने सम्भावित आन्तरीक पर्यटकहरु ।	वैद्यनाथ धाम मन्दिर परीसरबाट १.५ कि.मी.को पदयात्रा दुरीमा बुढीगंगा नदिको किनारमा नीजि क्षेत्रबाट निर्माण गरीएको ३ माछापोखरी र २ कुखुराको खोरहरु पर्यटकिय आकर्षण हुन । हाल यो माछापोखरी बन्द अवस्थामा रहेको छ ।	यस माछापोखरीको पुनः संचालनको लागी संस्थागत रुपमा प्राविधीक ज्ञान तथा सहयोग प्रदान गर्नुपर्ने देखिन्छ । वैद्यनाथ टोलबाट बुढीगंगा नदिको किनारै किनार पदयात्रा गरी यहाँ पुग्नको दिशात्मक संकेत बोर्डहरुको स्थापना गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ४: वडा न. १ मा रहेका मुख्य र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर १ (क)

तस्विर १ (ग)

तस्विर १ (ख)

तस्विर १ (घ)

तस्विर १ (ड)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. २ (जाल्पादेवी) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट ७३० देखि ९८० मी. को उचाईमा रहेको वडा नं. २ को जाल्पादेवी क्षेत्र साँफेबगर नगरपालिकाको मध्यमागमा अवस्थित छ । यो पश्चिम दिशामा अछाम जिल्लाको चौरपाटी गाउँपालिका र पुर्व दिशामा साँफेबगर नगरपालिकाको वडा नं. ३, ४ र ७ नं. वडाहरु संग जोडिएको छ । वडा नं. २ को यो क्षेत्र डोटी - साँफे राजमार्ग खण्डको छेउमा रहि साँफेबगर नगरपालिकाको लागी प्रवेश द्वारको रुपमा रहेको छ । यस वडाको कुल क्षेत्रफल ७.८६ वर्ग कि.मी. रहेको छ । साँफे - जाल्पा देवी पैदल मार्गले यस क्षेत्रलाई २.५ कि.मी. पैदल यात्राबाट जोडेको छ ।

श्रीकोट, नवाहाट, स्वार टोल, मंगलाशैनी टोल, शैलेश्वरी टोल, प्रगतिशील टोल, हाडासैन टोल, कालिकादेवी टोल, खापरमाण्डौ टोल, त्रिपुरासुन्दरी टोल, ओखलढुंगा टोल, किर्तिखाम टोल, नवा गाउँ, धामी गाउँ, खार गाउँ, बगारा, मण, लोली, पोचाडे गाउँ, गोयलापानी गाउँ, भकाल्या गाउँ, बागभिडी, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ५७९ घरपरिवार र जनसंख्या २५२९ रहेको छ । यस वडामा जाल्पा देवी, नोहाट डाँडा, भकाले, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, मल्लकालिन कुवाँ, मष्टा थान, कालिकादेवी मन्दिर, खापर मन्दिर, प्राचिन नाउला, प्राचिन मुंग्रो, जस्ता ठाउँहरु धार्मिक, प्राकृतिक तथा दृष्यावलोकन पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण स्थलहरु रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ४ सामुदायिक वनहरु (शारद, वलासैन कालढुंगा, हाडासैन, भल्लेगडा र कालढुंगा) र १५ कबुलियती वनहरु (चुकेआम, जमढुंगा, दूधेपानी, जय कालिका, महाकाली, सुकातोला, त्रिपुरासुन्दरी, आमभाडी, कालिकादेवी, शैलेश्वरी, सिगडामष्टो, लोलीकोट, लालीगुराँस, मष्टामाण्डौ र कालिकादेवी) पर्या पर्यटन र यस वडाको क्षेत्र भइ बग्ने बुढीगंगा, लुंग्रेली गाड र प्रभाली गाड जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण हुन सक्दछन ।

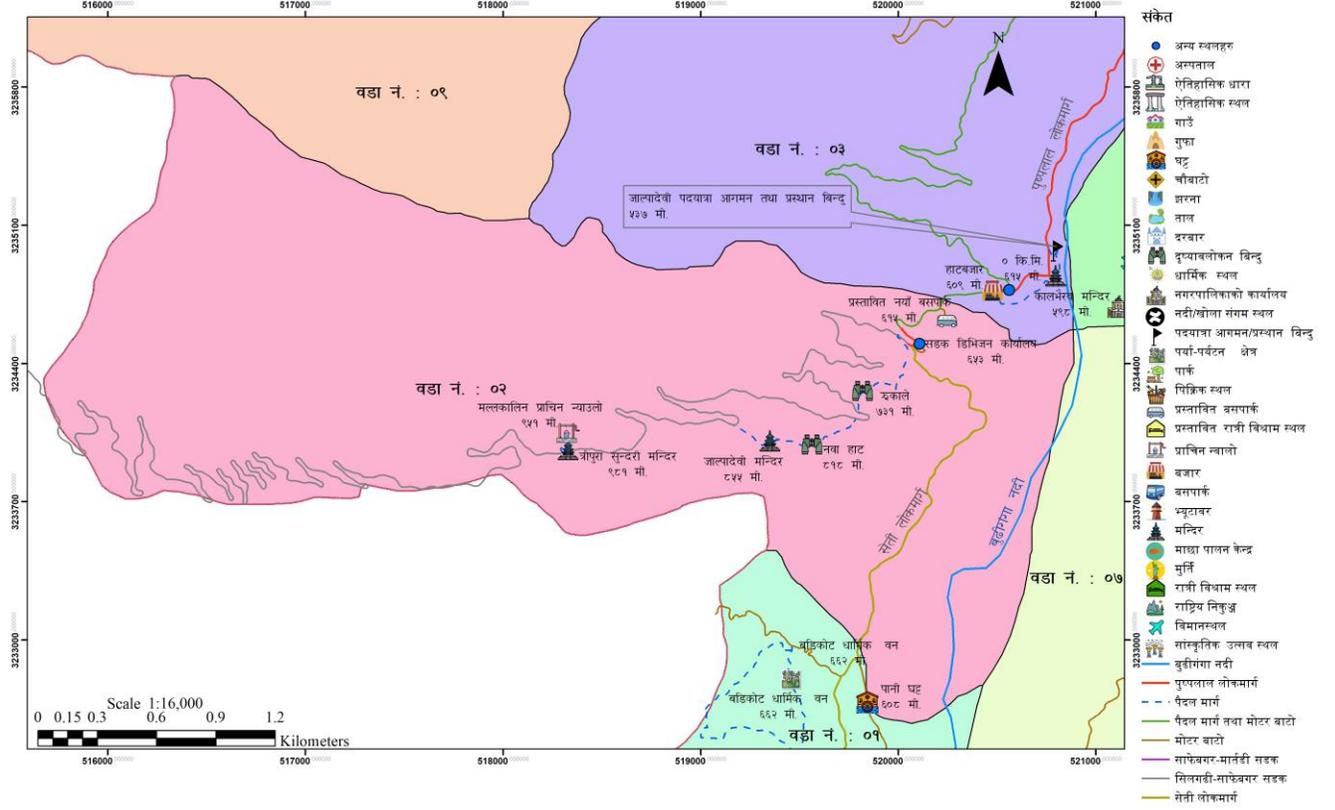
आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा ५ कोठाहरु सहित २ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा र एक स्वास्थ्य चौकि भवन रहेका छन । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन ।

- (क) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१) ।
- (ख) आमा समुहहरु (५) ।
- (ग) महिला सञ्जाल (१) ।
- (घ) दलित सञ्जाल (१) ।
- (ङ) सोसाइटी (४) ।
- (च) टोल विकास संस्था (१०) ।
- (छ) युवा क्लब (१) ।
- (ज) कृषक समुह (२३) ।
- (झ) वचत समुह (५) ।
- (ञ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुहहरु ।

नक्सा ५ : राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा न. २ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरु

वडा नं. - २ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका ५: वडा न. २ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकिय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागि आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकिय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	नवाहाट डाँडा । (८१८ मी.) तस्विर २ (क)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	दायाँ तर्फ वैद्यनाथ धाम क्षेत्र, बायाँ तर्फ एयरपोर्ट तथा हाट बजार क्षेत्र र सामुन्नेमा उत्तर तर्फ बाजुराको हिमालको समेत मनमोहक दृष्यावलोकन हुने यो एक उत्तम स्थल हो । साँफेबगरको बुढीगंगा नदिको भुलुगेंगुलबाट	यहाँ भ्यु प्वाइण्ट तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको निर्माण तथा स्थापना गर्नुपर्ने हुन्छ ।

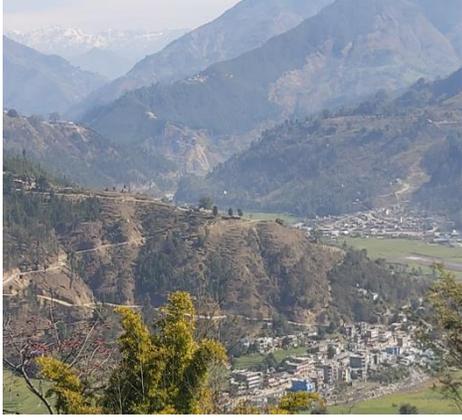
				हाट बजार क्षेत्र हुँदै २.५ कि.मी. को पदयात्रा गरी यहाँ पुग्न सकिन्छ ।	
२	जाल्पा देवी मन्दिर । (८५५ मी.) तस्विर २ (ख)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	प्राचिनकालका ढुंगामा कुँदिएका थुप्रै कला कृतिहरु रहेको, धार्मिक, धार्मिक, पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक महत्व बोकेको र सामाजिक रुपले भारीखेल तथा विसुखेल खेलिने यो मन्दिर दर्शनीय स्थलका रुपमा रहेको छ ।	प्रवेश द्वारको निर्माण तथा यस मन्दिर क्षेत्रको उत्खनन गरी संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
३	त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर । (९८१ मी.) तस्विर २ (ग)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	किर्तिकाममा रहेको ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक त्रिपुरासुन्दरी देवीको मन्दिर रहेको छ । खुला रुपमा रहेको यस मन्दिरको संरक्षण भएको छ । दशैँका अवसरमा बलि सहित पूजापाठ गर्ने गरिएको पाइन्छ ।	यस स्थल प्रवर्द्धन तथा प्रचार प्रसार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
४	मल्लकालिन कुवाँ । (९५१ मी.) तस्विर २ (घ)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	परम्परागत शैलीमा निर्माण भएको तथा कुवाँका ढुंगामा थुप्रै कलाकृति रहेको यो एक प्राचिन धरोहर हो ।	यस कुवाँको सरसफाई र घेरपर्खाल निर्माण गरी संरक्षण तथा जिर्णोद्धार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ४: वडा न. २ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर २ (क)

तस्विर २ (ख)

तस्विर २ (ग)

तस्विर २ (घ)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ३ (सिद्धेश्वर) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट ८०० देखी १००० मी. को उचाईमा रहेको सिद्धेश्वर साँफेबगर नगरपालिकाको मध्यमागमा अवस्थित छ। यो पुर्व दिशाबाट वडा नं. ४ (एयरपोर्ट बजार) र पश्चिम वडा नं. ९ (बुढाकोट) संग जोडिएको छ। यस वडाको कुल क्षेत्रफल ९.३५ वर्ग कि.मी. रहेको छ। यो स्थल साँफेबगर नगरपालिकाका मुल केन्द्रको रुपमा रहेको छ जहाँ हाट बजार रहेको छ। हाट बजार, सिद्धेश्वर, दयगडा, प्रभा, डिक्रेनी, सरम खेल्ने डाँडा, गौरा गाउँ, पर्वा गाउँ, पुरानो बजार, टोटासाल, गाठीपाटा, सिम्प्याली, गंगापुर, कालिका टोल, वरपिपल टोल, हाडासैन टोल, त्रिमर्ति टोल, मष्टामाण्डौ टोल, कालभैरव टोल, बाबैचुलीकोट, चतुरशाल, माभरम्टा, बस्तिगाउँ, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन। यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ८२६ घरपरिवार र जनसंख्या ४८१० रहेको छ। यस वडामा सिद्धधुनी (हाडासैन माडी), दयगडा, सरम खेल्ने डाँडा, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, नाउला मष्टा थान, मष्टामाडु, देवल, गौरागाउँ ऐतिहासिक धारा, कालभैरव मन्दिर, पराकोट छहरा, बाउलीगाड भरना, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, कालिका मन्दिर, जस्ता ठाउँहरु धार्मिक, प्राकृतिक तथा दृष्यावलोकन पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण स्थलहरु रहेका छन। यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), भुवो नाच, दशैं, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाक्रीहरुको नाच पडछो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन। यहाँ रहेको ४ सामुदायिक वनहरु (गुरुङखोला, वनासे खोला, परीडाँडा, भागेश्वर) ४ कबुलियती वनहरु (बुढीगंगा, बाबैचुलीकोट, दुवाडी, टोटासाल) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने बुढीगंगा, प्रभाली गाड र जिजाडी गाड जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण हुन सक्दछन।

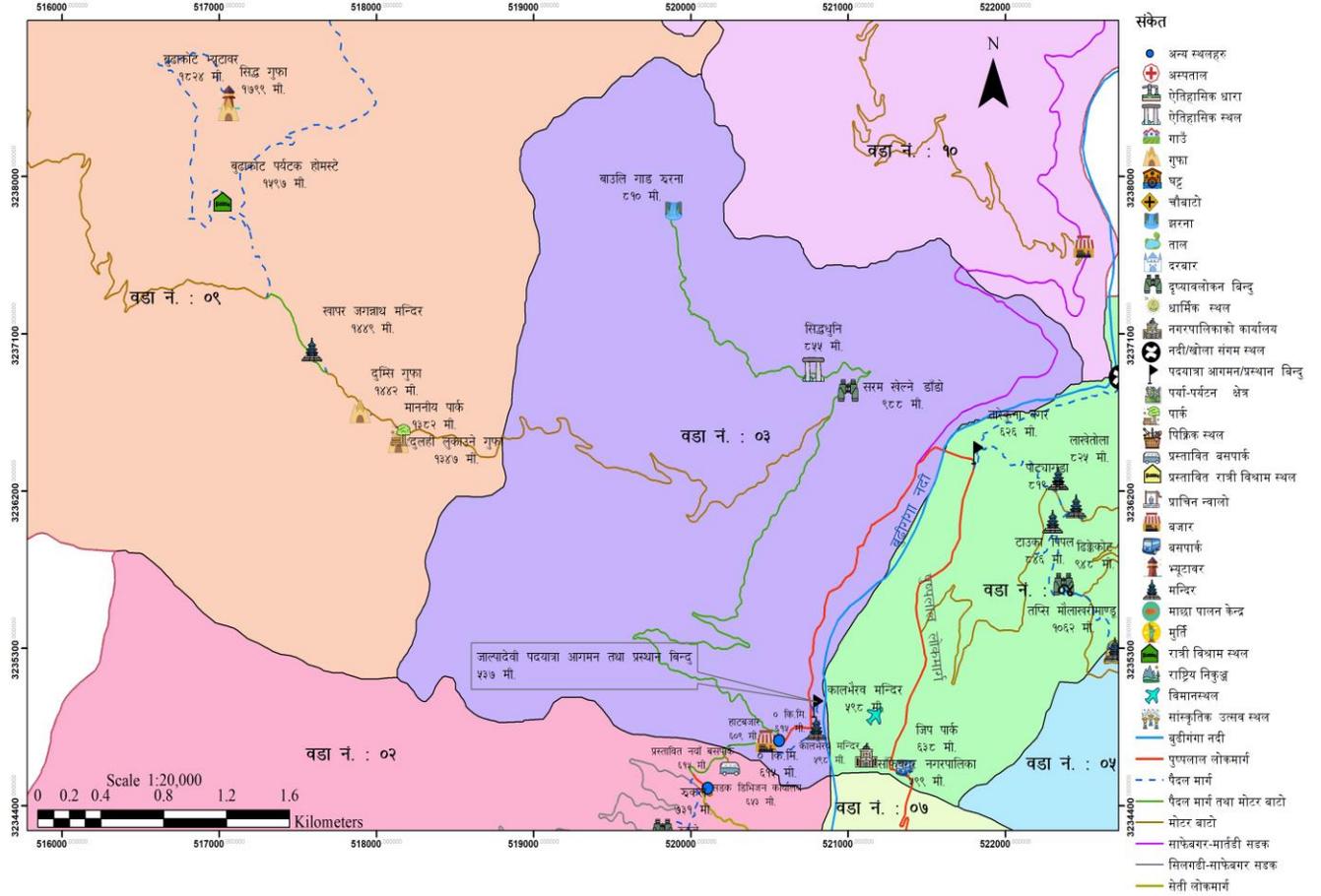
आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा ९५ कोठाहरु सहित ७ वटा स्तरीय होटेल, २३ रेष्टोरेण्ट, ३६ साधारण चिया खाजा पसल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा र एक स्वास्थ्य चौकि भवन रहेका छन। ७ स्तरीय होटेलहरु मध्ये हाट बजारमा रहेका ३ होटेलहरु डिलक्स स्तरका छन। स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ।

पर्यटनको विकासको लागि अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन।

- (क) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१)।
- (ख) आमा समुहहरु (१४)।
- (ग) महिला सञ्जाल (१)।
- (घ) दलित सञ्जाल (१)।
- (ङ) महिला समुह (१)।
- (च) सोसाइटी (३)।
- (छ) टोल विकास समिति (८)।
- (ज) युवा क्लब (१)।
- (झ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुहहरु।
- (ञ) सिद्धेश्वर धार्मिक तथा पर्यटन क्षेत्र संरक्षण समिति।
- (च) हाट बजार व्यवस्थापन समिति।

नक्सा ६ : राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा नं. ३ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरु

वडा नं. - ३ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका ६: वडा नं. ३ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकिय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागि आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकिय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	सिद्धथुनी (हाडासैन माडी) । (८८५ मी.) तस्विर ३ (क)	साँफेबगर को हाट (वडा नं. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा नं. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक	साँफे हाटबजारबाट करिव ५ कि.मी. सडक यात्रा पछि पुगिने प्रभा स्थित करिव ४ शताब्दी पुरानो यो माडी मलतः सिद्धाश्रम हो । यहाँ	यो पुरातत्व विभागमा सुचिकृत भइ त्यसबाट २०४९ मा पुनर्निर्माण गरीएको हो । यस मन्दिरको केहि सामान्य पुर्वाधारहरु जस्तै चारैतिर

			धार्मिक पर्यटकहरू ।	पटकानी (पटाङ्गिनी) को बीचमा एउटा सांस्कृतिक महत्वको भवन रहेको छ, जसलाई हाडासैन माडी (माडी-धर्मशाला-धर्मध्वनि-सिद्धधुनी) भनिन्छ । टाढाबाट हेर्दा प्रभाको माडी पँखेटा फिंजाएर उडाउन लागेको बाज जस्तो देखिन्छ ।	घेरबार, पर्यटहरूको लागी ओत, शौचालय, पिउने पानी, प्रवेश द्वार, आदिको निर्माण तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । छेउमै रहेका २०० घरधुरीहरू सहितको चतुरशालमा होमस्टे स्थापना गर्न सकिन्छ ।
२	बाउली गाड भरना । (१०४९ मी.) तस्विर ३ (ख)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरूबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरू ।	तार्या कुनामा बुढीगंगा नदिमा मिसिने जिजाडी गाड खोलामा प्राकृतिक रूपले निर्मित यो भरना ५० मी. भन्दा लामो र सुन्दर छ । तर यसको नजिक पुग्ने बाटो र यसलाई हेर्ने बिन्दु असजिलो रहेको छ ।	नजिकैको सडकबाट यस भरनाको नजिकै पुगी दृष्यावलोकन गर्नको लागी करीब १०० मी. को पथमार्गमा रेलिङ्ग सहित खुड्किलाहरू, भरना दृष्यावलोकन बिन्दु, पर्यटहरूलाई घाम र वर्षाबाट सरक्षित रहनको लागी ओत, शौचालय, पिउने पानीको धारा, तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको को निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
३	सरम खेले डाँडा । (९८८ मी.) तस्विर ३ (ग)	साँफेबगर को हाट (वडा न. ३) तथा एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरूबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरू ।	यहाँबाट साँफेबगर उपत्यकाको वडा नं ९, १०, ११, १२, १३, ३ र ४ नं को मनोरम दृष्यको साथै बडीमालिका हिमालको रेन्ज, बाउली गाड भरना, खप्तड क्षेत्र, भृग भरना, कालापोखरा, कालालेकी, आदि अवलोकन गर्न सकिन्छ । यहाँ कृष्ण जन्माष्टमीमा मेला, पुजा, धामी, भक्ति, न्याउने खेले र भारी खेले गरीन्छ ।	यस स्थलमा साँफेबगरको नयाँ शहर परियोजनाबाट पार्क र भ्यू टावर निर्माणको लागी योजना बनाइसकिएको ले त्यसअनुसार पर्वाधार निर्माण गर्नपर्ने हुन्छ । मन्दिरको सामान्य पर्वाधारहरू जस्तै चारैतिर घेरबार, राङ्गा काटन बलिदिने खोलोका निर्माण, शौचालय र पिउने पानीको व्यवस्था तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
४	बुढीगंगा नदीमा र्यापिड (जलविहार) कालभैरव-३ →वैजनाथ-१ →चित्रे दोभान	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरू तथा बुढाबगरमा उपलब्ध १ साधारण होटल ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरू, नेपालका अन्य ठाउँहरू तथा	साँफेबगर न.पा. भित्र कालभैरव- वैजनाथ खण्डमा यो रुट करीब ५.७ कि.मी.को हुने । वैजनाथ धाम दर्शन विशेषको लागी आगन्तुक	र्यापिड शुरुहुने बिन्दुहरू कालभैरव मन्दिर तथा सकिने बिन्दु (वैजनाथ मन्दिर नजिक वैजनाथ धाम) तथा चित्रे दोभान मा स्तरीय ओतलाग्ने छानो, धुनेकोठा (washroom)

<p>(चौरपाटी गा.पा.) रुट</p> <p>तस्विर ३ (घ)</p>		<p>भारतबाट आउने पर्यटकहरु ।</p>	<p>पर्यटकहरुलाई बिहान खालीपेट वडा न. ३ स्थित भलङ्गे पुल संगै रहेको कालभैरव मन्दिर परीसर बाट रयाफिटड शुरुगराई वैजनाथमा वैद्यनाथ धामको दर्शन गराउन सकिन्छ । थप लामो रुटमा रयाफिटड गर्न इच्छुक पर्यटकलाई वैजनाथ खाजा पछि चौरपाटी गा.पा.को चित्रे दोभान सम्म (वैद्यनाथ धाम - चित्रे दोभान ७.३ कि.मी.) पुऱ्याई दिवा खाना खाउन सकिन्छ । बुढीगंगा नदी साँफेबगर न.पा. भित्र ८ वटा वडाहरु (१,२,३,४,७,८,१०,१३) हुँदै बग्ने भएकोले यो रुटलाई लामो समय सम्म रयाफिटड गराउन सकिन्छ ।</p>	<p>को निर्माण र यी सबै आकर्षण केन्द्र तथा क्रियाकलापहरुको सङ्केत चिह्न (ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड) तयार पार्ने र लगाउने । रयाफिटडको प्याकेज बनाइ संचालन गर्न समुदाय स्तरको संस्थागत व्यवस्था गर्ने र स्थानिय समुदायलाई रयाफिटड गाइडको प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।</p>
---	--	---------------------------------	---	---

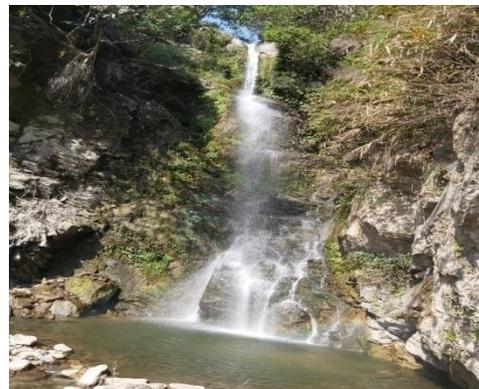
स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ५: वडा न. ३ मा रहेका मुख्य र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ३ (क)

तस्विर ३ (ख)

तस्विर ३ (ग)

तस्विर ३ (घ)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ४ (मष्टामाडौं) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट ६३८ मी. देखी ११४७ मी. को उचाईमा रहेको मष्टामाडौं साँफेबगर नगरपालिकाको मध्य पूर्व क्षेत्रमा अवस्थित छ । यो पूर्व दिशाबाट अछामको मेल्लेख गाउँपालिका र पश्चिम सिमानामा साँफेबगर नगरपालिकाकै वडा नं ३ (सिद्धेश्वर स्थित हाट बजार क्षेत्र) संग जोडिएको छ । यस वडाको कुल क्षेत्रफल ८.७७ वर्ग कि.मी. रहेको छ । पश्चिम दिशामा वडा न. ३ संगै जोडिएर यो वडा साँफेबगर नगरपालिकाको मुल केन्द्रको रुपमा रहेको छ जहाँ विमानस्थल, जिपपार्क तथा एयरपोर्ट बजारहरु अवस्थित छन् । एयरपोर्ट बजार, साँफेबगर क्षेत्र, जनकल्याण टोल, सामातडा, जयाकोट गाउँ, भण्डारी गाउँ, तोल्यानी, पायडी गाउँ, भलवाडा गाउँ, मुवासैन गाउँ, आमरुख बस्ति, टौका पिपल, गौरा खाल्सैन, डाँडा खाल्सैन सिमली गडो, लाख्यातोला गाउँ, पोत्यागडा, लाखेतोला, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन् । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ६३० घरपरिवार र जनसंख्या ३७७३ रहेको छ । यस वडामा ढिक्केकोट दृष्यावलोकन बिन्दु, भगवती मन्दिर (बडीमालिकाको डोटिबाट हुने वार्षिक राजकिय धार्मिक यात्राको विश्राम हुने एक स्थल), सान्निकोट मन्दिर, जाल्पादेवी मन्दिर, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर, तार्या कुना (बुढीगंगा, जिज्याडी र बिम्कोटी खोलाहरुको संगम), कालिका मन्दिर, नाउला मष्टा भार देवता, अलपत्र कलाकृति, जस्ता ठाउँहरु धार्मिक, प्राकृतिक तथा दृष्यावलोकन पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण स्थलहरु रहेका छन् । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), भुवो नाच, दशैं, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाक्रीहरुको नाच पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ८ सामुदायिक वनहरु (खातीकोट, डाँडा खाल्सैन, सालडाँडा, तारेकुना, अयाडीमेला, डोबल्ला, मुवासैन, नर्सरी) १ कबुलियती वन (रातीमाटा) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने बढीगंगा, बिम्कोटी गाड, र छिपेखोला जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण हुन सक्दछन् ।

आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा १४२ कोठाहरु सहित २१ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा र एक स्वास्थ्य चौकि भवन रहेका छन् । २१ मध्ये एयरपोर्ट बाजरमा रहेका ४ होटेलहरु डिलक्स स्तरका छन् । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन् ।

- (क) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१) ।
- (ख) आमा समुहहरु (२३) ।
- (ग) महिला सञ्जाल (१) ।
- (घ) दलित सञ्जाल (१) ।
- (ङ) सोसाइटी (३) ।
- (च) महिला बहुउद्देश्यीय बचत समुह (१)
- (छ) टोल विकास संस्था (६) ।
- (ज) कृषक समह (४) ।
- (झ) टोल विकास समिति (७) ।
- (ञ) युवा क्लब (१) ।
- (ट) सामुदायिक वन उपभोक्त समुहहरु ।
- (ठ) एयरपोर्ट बजार व्यवस्थापन समिति ।

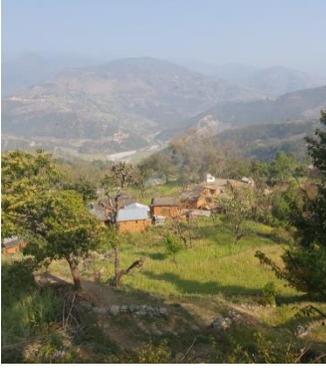
					आवश्यकता छ ।
२	प्रगतिशिल विद्यालय टप । (१०४९ मी.) तस्विर ४ (ख)	साँफेबगरको एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) र हाट (वडा न. ३) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	जाल्पादेवी मन्दिरबाट प्रगतिशिल पथमार्ग हुँदै ६५ मी. बढी उकालोमा रहेको र ५३३ मी. को पदयात्रा गरेर १५ मिनेटमै पुगिने यो स्थल दृष्यावलोकनको लागी उत्कृष्ट छ ।	प्रगतिशिल पथमार्गमा रेलिङ्ग सहित खुड्किलाहरुको निर्माण, विद्यालय टपमा चारैतिर घेरवार, पर्यटहरुको लागी ओत, शौचालय, पिउने पानी, एक मन्दिरको निर्माण तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
३	कालिका मन्दिर । (११४७ मी.) तस्विर ४ (ग)	साँफेबगरको एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) र हाट (वडा न. ३) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यस मन्दिरमा दशैको अवसरमा बलिसहित पुजापाठ गरीन्छ ।	यस मन्दिरको सामान्य पुर्वाधारहरु जस्तै चारैतिर घेरवार, राङ्गा काट्न बलिदिने खोलोका निर्माण, शौचालय र पिउने पानीको व्यवस्था तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
४	भगवती मन्दिर । (११४७ मी.) तस्विर ४ (घ)	साँफेबगरको एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) र हाट (वडा न. ३) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	विभिन्न धार्मिक पर्वको अवसरमा पजापाठ हने गरेको तर बलि नदिइने यस मन्दिरको बाहिर ढुंगामा कुँदिएका कलाकृति रहेका छन । यो बडीमालिकाको डोटिबाट हुने वार्षिक राजकिय धार्मिक यात्राको विश्राम हुने एक स्थल पनि हो ।	यस मन्दिरको रङ्गोगन सहितको जिर्णोद्वार गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
५	त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर । (१०७१ मी.) तस्विर ४ (ङ)	साँफेबगरको एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) र हाट (वडा न. ३) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यस मन्दिरमा दशैको अवसरमा बलिसहित पुजापाठ गरीन्छ ।	यस मन्दिरको पुनर्निर्माणको साथै यसको सामान्य पुर्वाधारहरु जस्तै चारैतिर घेरवार, आगन्तुक पर्यटकहरुलाई घाम पानिबाट बच्न ओत, शौचालय र पिउने पानीको व्यवस्था तथा व्याख्यात्मक सुचना बोर्डको स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
६	सान्निकोट मन्दिर । (१०७१ मी.) तस्विर ४ (च)	साँफेबगरको एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) र हाट (वडा न. ३) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट	सडकको छेउमै रहेको यो मन्दिर दृष्यावलोकनको लागी समेत उपर्यक्त छ ।	यस मन्दिरको थप सामान्य पुर्वाधारहरु जस्तै चारैतिर घेरवार, प्रवेश द्वार र यसको पिपल चौतारालाई स्तरीकरण

			आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।		गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
७	तार्या कुना (६५९मी.) । तस्विर ४ (छ)	साँफेबगरको एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) र हाट (वडा न. ३) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	सामातडा भन्ने स्थानमा बुढीगंगा नदी, जिज्याडी गाड र विम्कोटी खोला मिसिएर बनेको यो ठाउँ त्रिवेणी स्थल हो । यहाँ परापूर्व कालदेखि विभिन्न धार्मिक तिथिमितिमा धामीभाक्रीहरु लगायतले स्नान तथा पूजापाठ गर्ने गरेका छन । तार्या कुना - पोट्यागडा (८१९ मी.) - लाखेतोला - टौका पिपल (८४६ मी.) - ढिककेकोट (९४८ मी.) - तप्सि माउलाखरी माडु (वडा न. ५, १०६२ मी.) प्रस्तावित धार्मिक पदयात्रा मार्ग हो ।	यस धार्मिक पदयात्रा मार्गको प्रवेश बिन्दुमा ट्रेल हेड संकेत बोर्ड, आगन्तुक पर्यटकहरुलाई घाम पानिबाट बच्न ओत, शौचालय र पिउने पानीको व्यवस्था गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । त्यस्तै यस धार्मिक पदयात्रा मार्गमा खुड्किला, रेलिङ्ग, ओतहरु, पिउने पानी, शौचालयहरुको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
८	ढिककेकोट (९४८ मी.) । तस्विर ४ (ज)	साँफेबगरको एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) र हाट (वडा न. ३) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	प्रस्तावित तार्या कुना - तप्सि माउलाखरी माडु (वडा न. ५, १०६२ मी.) धार्मिक पदयात्रा मार्गमा पर्ने यो एक उत्कृष्ट दृष्यावलोकन बिन्दु हो जुन पिकनिक पर्यटनको लागी समेत उत्तम गन्तव्य हो । तर हालमा कुनैपनि पुर्वाधार नरहेको स्थिती छ ।	यस स्थलमा व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, आगन्तुक पर्यटकहरुलाई घाम पानिबाट बच्न ओत, शौचालय र पिउने पानीको व्यवस्था, पिकनिक पर्यटनको लागी ओत सहितको खाना पकाउने स्थल, फोहोर व्यवस्थापन स्थलको व्यवस्था, ५० मी. पर रहेको पानिको मुहानबाट पानिको वितरण, आदिको निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ६: वडा न. ४ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ४ (क)

तस्विर ४ (ख)

तस्विर ४ (ग)

तस्विर ४ (घ)

तस्विर ४ (ङ)

तस्विर ४ (च)

तस्विर ४ (छ)

तस्विर ४ (ज)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ५ (नवाठाना) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट औसत १००० मी. को उचाईमा रहेको नवाठाना साँफेबगर नगरपालिकाको दक्षिण पूर्व क्षेत्रमा अवस्थित छ । पूर्व दिशाबाट अछामको बान्नीगढी जयगढ गाउँपालिका र मेल्लेख गाउँपालिकाको सिमानामा जोडिएको यस वडाको कुल क्षेत्रफल ४.८५ वर्ग कि.मी. रहेको छ । भौगोलिक क्षेत्रफलको हिसाबले यो साँफेबगर नगरपालिकाको दोस्रो सबैभन्दा स्यानो वडा हो । नवाठाना साँफेबगरबाट ८ कि.मी. को कच्ची मोटरबाटो बाट जोडिएको छ । साँफे-मुना अन्तर्गतको ६ कि.मी.को पदयात्राबाट पनि नवाठाना जोडिएको छ । नवाठाना, ठकुल्लावाडा गाउँ, बुढावाडा गाउँ, तिरुवावाडा गाउँ, मुना गाउँ, ओडवाडा गाउँ, दहपाटा गाउँ, तोल्यान छान्ना, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन् । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ३४१ घरपरिवार र जनसंख्या २४३० रहेको छ । यस वडामा तप्सि माउलाखरी माडु, ब्रम्हदेव माडु, विमकोट दरवार, बाला त्रिपरासुन्दरी मन्दिर, कालभैरव मन्दिर, शिलादेवी मन्दिर, जस्ता ठाउँहरु धार्मिक तथा प्राकृतिक पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण स्थलहरु रहेका छन् । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), दशैं, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भक्तीहरुको नाच पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ३ सामुदायिक वनहरु (बाजथाला, ब्रह्मदेव, कालिकादेवी) २ कबुलियती वनहरु (चिन्ने सल्ला, मालिका, अमरनगर) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने छिपेखोला जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण हुन सक्दछन् ।

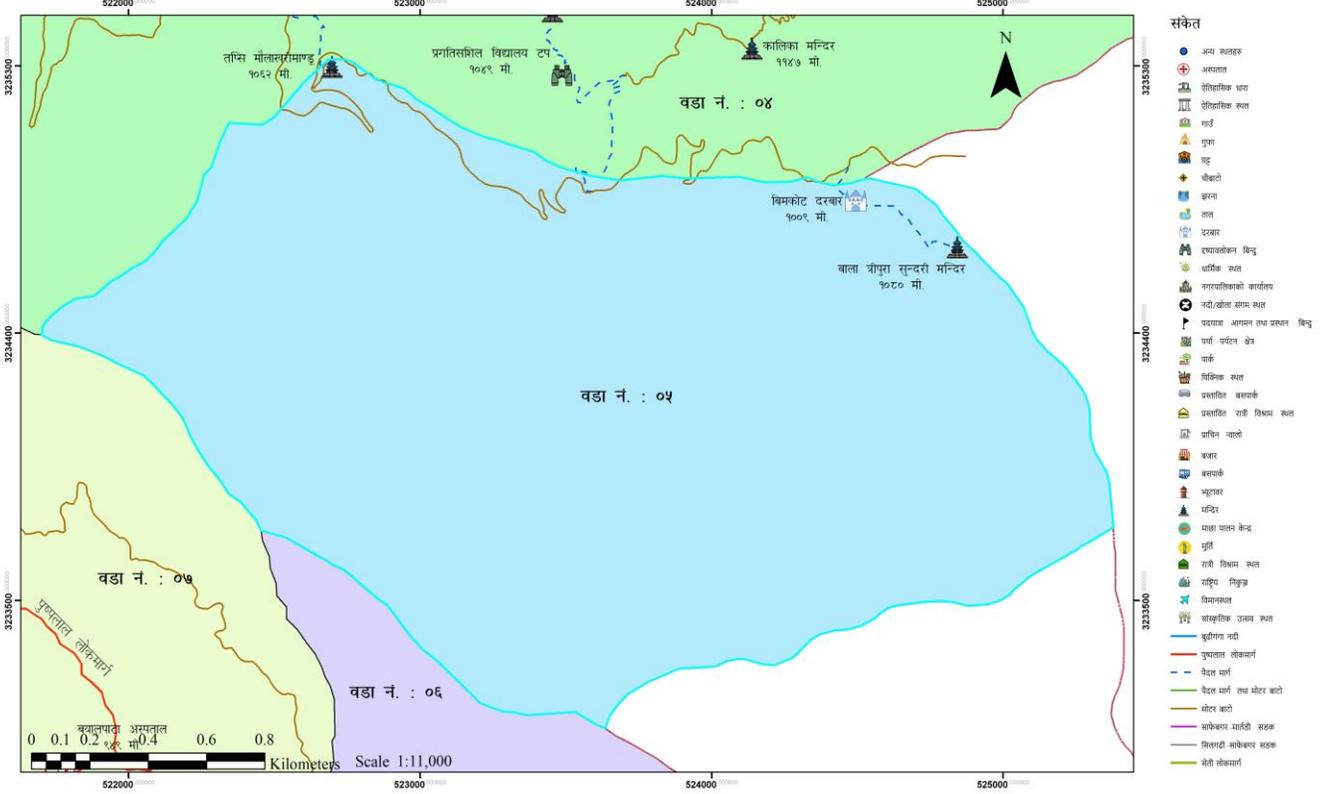
आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रूपमा यस वडामा १६ कोठाहरु सहित ८ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा र एक स्वास्थ्य चौकि भवन रहेका छन् । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी अप्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन् ।

- (क) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१) ।
- (ख) आमा समुहहरु (१६) ।
- (ग) महिला बहुउद्देश्यीय बचत समह (१)
- (घ) टोल विकास संस्था (६) ।
- (ङ) कृषक समह (४) ।
- (च) सोसाइटी (६) ।
- (छ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुहहरु ।

नक्सा ८ : राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा न. ५ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकीय आकर्षणहरू

वडा नं. - ५ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरू | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका ८: वडा न. ५ का मुख्य पर्यटकीय उपजहरूको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकीय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरूको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकीय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	तपिस माउलाखरी माडु । (१०६२ मी.) तस्विर ५ (क)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरू तथा चण्डीकामा रहेका ८ साधारण लजहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरूबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरू ।	यहाँ मेलालागी अछाम जिल्लामै चाडपर्व शुरुहुने यो मन्दिर अछाम जिल्लाकै प्रमुख धार्मिक स्थल मध्ये एक हो ।	यस मन्दिरको सामान्य पुर्वाधारहरू जस्तै चारैतिर घेरवार, पर्यटकहरूको लागी ओत, शौचालय, व्याख्यात्मक सुचना बोर्ड, आदिको निर्माण आवश्यक देखिन्छ ।
२	विमकोट दरवार । (१००९ मी.)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न.	अछाम जिल्ला भित्रका तथा	साँफेबगर नगरपालिकाको वडा नं	यस दरवारको सम्पूर्ण जिर्णोद्धार तथा व्याख्यात्मक

	तस्विर ५ (ख)	४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा चण्डीकामा रहेका ८ साधारण लजहरु ।	वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	५ र ४ को साथै मेल्लेख गाउँपालिकाको वडा नं ७ र ८ को सिमानामा रहेको यो एक एतिहासिक दरवार हो जुन जिर्ण भइ जिर्णोद्धार गर्नुपर्ने अवस्थामा रहेको छ ।	संकेत बोर्ड राख्नु आवश्यक छ ।
३	बाला त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर । (१०८० मी.) तस्विर ५ (ग)	साँफेबगरको हाट (वडा नं. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा नं. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा चण्डीकामा रहेका ८ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यस मन्दिरमा दशैको अवसरमा बलिसहित पुजापाठ गरीन्छ । यो मन्दिर पिकनिक पर्यटनको लागि सम्भावित स्थल हो ।	परम्परागत शैलीमा निर्मित यो मन्दिरसम्म पुग्नको लागि विमकोट दरवारबाट करीब २०० मी. को पदयात्रा मार्ग बनाउन पर्ने हुन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ७: वडा नं. ५ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ५ (क)

तस्विर ५ (ख)

तस्विर ५ (ग)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ६ (भागेश्वर) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट ७५६ देखी १०५० मी. सम्मको उचाईमा रहेको भागेश्वर साँफेबगर नगरपालिकाको दक्षिण पूर्व क्षेत्रमा अवस्थित छ । पूर्व दिशाबाट अछामको बान्नीगढी जयगढ गाउँपालिकाको सिमानामा जोडिएको यस वडाको कुल क्षेत्रफल ३.६६ वर्ग कि.मी. रहेको छ । भौगोलिक क्षेत्रफलको हिसाबले यो साँफेबगर नगरपालिकाको सबैभन्दा स्यानो वडा हो । भागेश्वर साँफेबगरबाट ६ कि.मी. को पक्की मोटरबाटो बाट जोडिएको छ । कालाआम, गैरी गाड, साच्याखाल, बडाकोट, नदुकना, रिठागाउँ, डोटे गाउँ, माडु र बास्तोला ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ २१२ घरपरिवार र जनसंख्या १३१९ रहेको छ । यस वडामा भागेश्वर माडु, सालमाडु (देवल), लङ्गमाता मन्दिर, लाटाको भार, पटकानी होरी स्थल, कुवा नदुकना र कालिका मन्दिर जस्ता ठाउँहरु धार्मिक तथा प्राकृतिक पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण स्थलहरु रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाक्रीहरुको नाच पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ४ सामुदायिक वनहरु (बस्तोला, कालापाल्त, नयाँभीड र रिठागाउँ) २ कबुलियत वनहरु (राताकाटिया र रातीमाटा) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने छिपेखोला जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण हुन सक्दछन ।

आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा, एक स्वास्थ्य चौकि भवन र एक चिया खाजा पसल रहेका छन । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन ।

(क) युवा क्लब (१) ।

(ख) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१) ।

(ग) समुहहरु (१०) ।

(घ) दलित सञ्जाल (१) ।

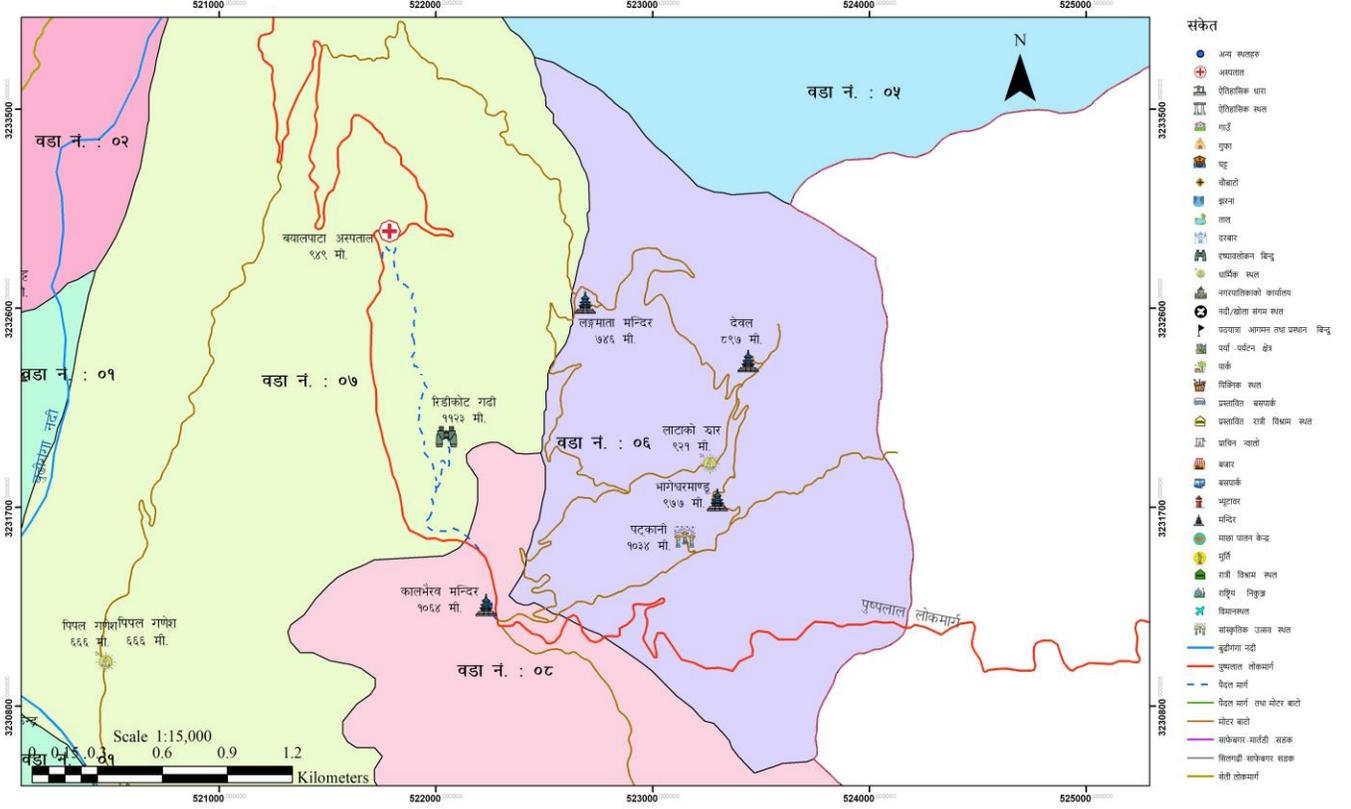
(ङ) महिला सञ्जाल (१) ।

(च) सामुदायिक वन उपभोक्त समुहहरु ।

(छ) टोल विकास संस्था (५) ।

नक्सा ९: राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा न. ६ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकिय आकर्षणहरु

वडा नं. - ६ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका ९: वडा न. ६ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकिय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकिय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	भागेश्वर माडु (९७७ मी.) । तस्विर ६ (क)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	बयालपाटा देखी सडक विस्तार भएको यस शिव मन्दिरलाई घेरवार गरी र नयाँ मन्दिर बनाई संरक्षण गरिएको छ ।	यसको नित्य सरसफाई तथा प्रचार प्रसारको आवश्यकता देखिन्छ ।
२	पटकानी होरी स्थल	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३)	अछाम जिल्ला	यो स्थल होरी	यस ठाउँमा घाम र पानी

	(१०३४ मी.) । तस्विर ६ (ख)	र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	भिन्नका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	लगायतका सांस्कृतिक कार्यक्रमहरु गरीने प्रमुख थलोको रुपमा रहेको छ ।	बाट सुरक्षा र सुविधाको लागी ओत लगायतको पुर्वाधारहरु बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ ।
३	सालमाडु (देवल) (९०० मी.) । तस्विर ६ (ग)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यो प्राचिन कालको देवल जिर्ण अवस्थामा रहेको छ ।	परम्परागत शैलीमा निर्मित यो देवल जिर्णोद्वार गरी आगन्तुकलाई देखाउन सकिने भएकोले सडक छेउबाट यहाँ पुग्न करीब ५० मी. जति पदयात्रा मार्ग बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ ।
४	लङ्गमाता मन्दिर (८९७ मी.)। तस्विर ६ (घ)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	नयाँ मन्दिर, पुरानो थान, बस्ने स्थल (ओत), खानेपानी तथा शौचालय सहितको यो धार्मिक पार्क पजापाठ र होम गर्ने, भाकल गर्ने, बलि दिइने र पिकनिक मनाउने स्थलको रुपमा लोकप्रिय छ ।	यसको नित्य सरसफाई तथा प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
५	लाटाको झार । तस्विर ६ (ङ)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	भागेश्वर माडुबाट भण्डै १.५ कि.मी. को मोटरबाटो वाट पुगिने यो स्थल स्थानियहरुको श्रद्धाको केन्द्र हो ।	यस स्थलको घेरपर्खाल निर्माण गरी यसको संरक्षण गर्नु आवश्यक छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ढः वडा न. ६ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ६ (क)

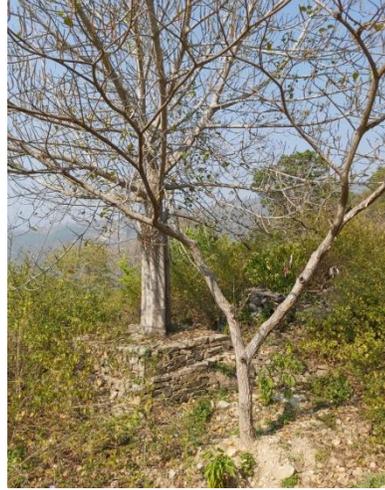
तस्विर ६ (घ)

तस्विर ६ (ख)

तस्विर ६ (ङ)

तस्विर ६ (ग)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ७ (रिडीकोट) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट ६५० देखी ११२० मी. सम्मको उचाईमा रहेको रिडीकोट साँफेबगर नगरपालिकाको दक्षिण क्षेत्रमा अवस्थित छ । यस वडाले ७.६५ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगेटेको छ । यस वडाको प्रमुख स्थल जिमाराडी, जिमाराडी-माटेना बिच ४ कि.मी.को पैदल यात्राबाट पनि जोडिएको छ । छिपेखोला, सोता, वणन गडा, गोल्डाँडा, कुमालगाउँ, काकडसात, कालिका, नवागाउँ, जाल्पादेवी, प्रगतिशील टोल, गढी, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ४७१ घरपरिवार र जनसंख्या २०१६ रहेको छ । पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा जाल्पादेवी थान, गढी (शिव मन्दिर), गलेश्वर महादेव थान, प्राचिन कुवाहरु, पिपल गणेश र बयालपाटा अस्पताल जस्ता ठाउँहरु धार्मिक, प्रकृतिक तथा स्वास्थ्य पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको (होली), दशैं, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाक्रीहरुको नाच पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ६ सामुदायिक वनहरु (ठकरीबाडा, रातीमाटा सालडाँडा, खरीगडा, बडासैन, जाल्पादेवी महिला, कुमालगाउँ) र २ कबुलियत वनहरु (माडु, कोतवाडा क, कोतवाडा ख, खोल्टा) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने बुढीगंगा र छिपेखोला जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन ।

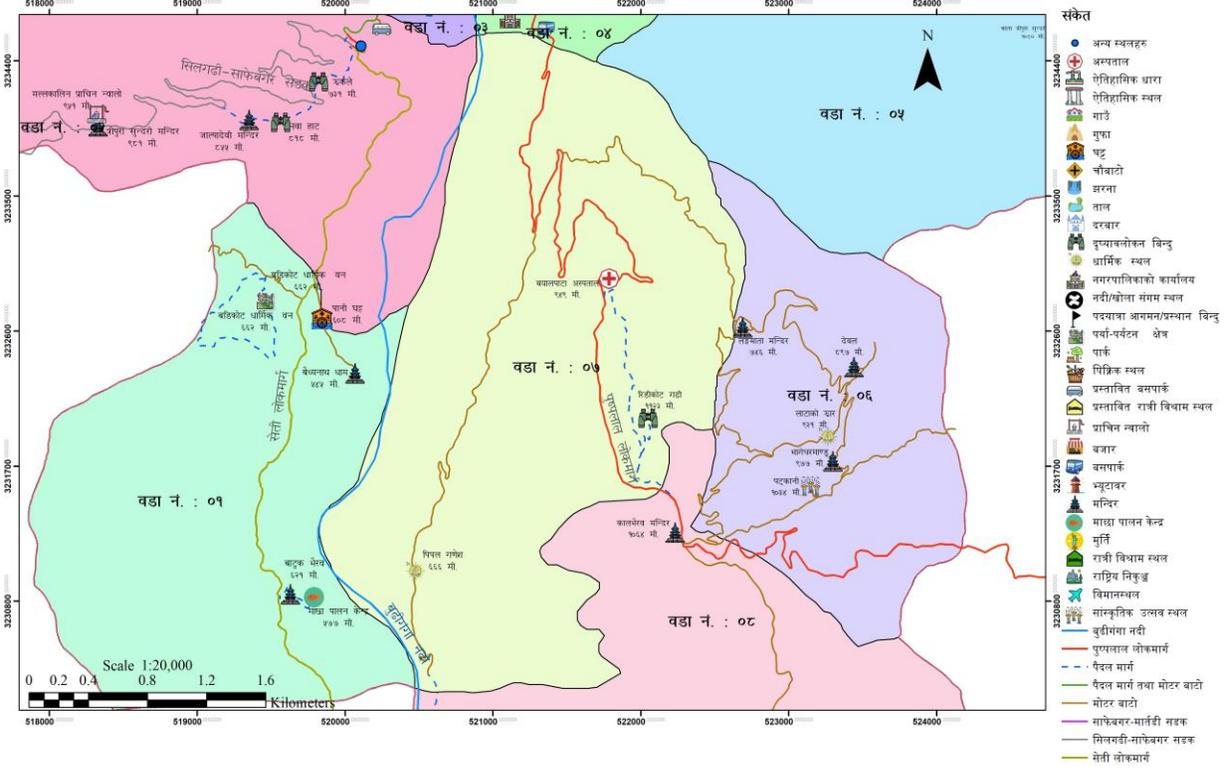
आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा २४ कोठाहरु सहित १२ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा र एक स्वास्थ्य चौकि भवन रहेका छन । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन ।

- (क) युवा क्लब (१) ।
- (ख) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१) ।
- (ग) स्रोता क्लब (१) ।
- (घ) आमा समुहहरु (९) ।
- (ङ) दलित सञ्जाल (१) ।
- (च) महिला सञ्जाल (१) ।
- (छ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुहहरु ।
- (ज) टोल विकास संस्था (५) ।

नक्सा १०: राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा न. ७ को भौगोलिक क्षेत्र तथा पर्यटकीय आकर्षणहरु

वडा नं. - ७ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका १०: वडा न. ७ का मुख्य पर्यटकीय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकीय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागि आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकीय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१.	रिडीकोट गढी (११२३ मी.) । तस्विर ७ (क)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा रिडीकोटमा रहेका १२ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यो दृष्यावलोकनको लागी उपयुक्त ठाउँ हो जसको बिच भागमा शिव मन्दिर निर्माण भएको छ ।	पर्यटकीय पार्कको रुपमा विकसित गर्नको लागी एक विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
२.	पिपल गणेश (७७७ मी.) ।	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका	काकडसात गाउँको पश्चिमपट्टि पिपलको रुखमा गणेशको	यस स्थललाई चारैतिरबाट घेरबार, आचार सहित सहितको

	तस्विर ७ (ख)	तथा लजहरु तथा रिडीकोटमा रहेका १२ साधारण लजहरु ।	जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	आकारको मूर्ति रहेको छ जसको तलतिर पपलबोटको तलतिर पञ्चमुखी नाग रहेको छ । पश्चिम, उत्तर र दक्षिण तर्फ नागहरु रहेका छन् ।	ब्याख्यात्मक सुचना बोर्ड र आगन्तक पर्यटकलाई बस्ने व्यवस्था सहितको एक सुरक्षा ओतको निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
३.	पारीसाँध (काकडसात), मोतीपूर (७७७ मी.) । तस्विर ७ (ग)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा रिडीकोटमा रहेका १२ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	पहिलेको राजाको कोट रहेको यस ठाउँमा पुर्वकालमा गलेश्वर महादेवको प्राचिन मन्दिर थियो । यस स्थलबाट वैद्यनाथ धाम मन्दिर परिसर, बुढीगंगा नदि, साँफेबगर, जिमराडी धाम क्षेत्र र खेतका हरिया फाँटहरुको सुन्दर दृष्यावलोकन हन्छ ।	यस क्षेत्रमा कोटको डाँडामा गलेश्वर महादेव मन्दिर, कोटको डाँडाको दुवै साइडबाट बुढीगंगा नदि सम्म आउन र जानको लागी सिढीहरु, केबलकार (कोटको डाँडा - पारीसाँध - वैद्यनाथ धाम मन्दिर), होमस्ट निर्माणको लागी विस्तृत अध्ययन तयार गरी सो अनुसार पुर्वाधार निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
४.	बयालपाटा अस्पताल (९४९ मी.) । तस्विर ७ (घ)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा रिडीकोटमा रहेका १२ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक स्वास्थ्य पर्यटकहरु ।	यो अमेरिकी वास्तुकला डिजाइन कार्यालय (Sharon Davis) ले २००८ मा बनाएको गैर नाफामुलक अस्पताल हो जसले साँनपालाई स्वास्थ्य पर्यटनको हब गन्तव्य बनाउन ठुलो सम्भावना राख्छ ।	बयालपाटा अस्पतालको अगाडी यात्रु मैत्री आधुनिक पुर्वाधार (आधुनिक बस बिसौनी र सुविधा सम्पन्न होटल तथा लजहरु) निर्माण गर्ने र यस अस्पताल नजिकको क्षेत्रहरुमा स्वास्थ्य लाभ गर्न आगन्तुक पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी होमस्टे संचालन गर्न पर्ने देखिन्छ । साथै स्वास्थ्य पर्यटनको गन्तव्य बनाउनको लागी एक विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ९: वडा न. ७ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ७ (क)

तस्विर ७ (ग)

तस्विर ७ (ख)

तस्विर ७ (घ)

तस्विर स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ८ (चण्डिका) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट करीब ५७० मी. को उचाईमा रहेको जिमराडी धाम साँफेबगर नगरपालिकाको दक्षिण क्षेत्रमा अवस्थित भइ यो पुर्वदिशामा बान्नीगढी जयगढ गाउँपालिका र दक्षिण दिशामा मगलसेन नगरपालिकासंग जोडिएर रहेको छ । यस वडाले १४.४१ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगटेको छ । यस वडाको प्रमुख स्थल जिमराडी, जिमराडी-माटेना बिच ४ कि.मी.को पैदल यात्राबाट पनि जोडिएको छ । चण्डिका, बयालपाटा, माटेना, गौरागाउँ, कडायतवाडा, चड्याली गाउँ, लोटीखेल्ले, काटैगाउँ, जमालगाउँ, टमटी गाउँ, गौरागाउँ, जमालगाउँ, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ४३८ घरपरिवार र जनसंख्या २४३८ रहेको छ । पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा जिमराडी धाम, दाडे (दार्या/दाँते) मष्टा, दुधे मष्टा, बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भारमल खोलाको संगम स्थल, भिमढुङ्गा, कालभैरव मन्दिर, कालिका मन्दिर, चण्डिका मन्दिर र पहलमानसिंह भवन जस्ता ठाउँहरु धार्मिक तथा प्रकृति पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), भुवो नाच, दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भक्तीहरूको नाच, पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ६ सामुदायिक वनहरु (सरानी, दोबाटो पिपल, बिउरापानी, लाटीखेल्ल्या महिला र जुकेपानी) र २ कबुलियत वनहरु (फर्कापडा, चण्डिका) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने बुढीगंगा र कैलाश खोला जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन ।

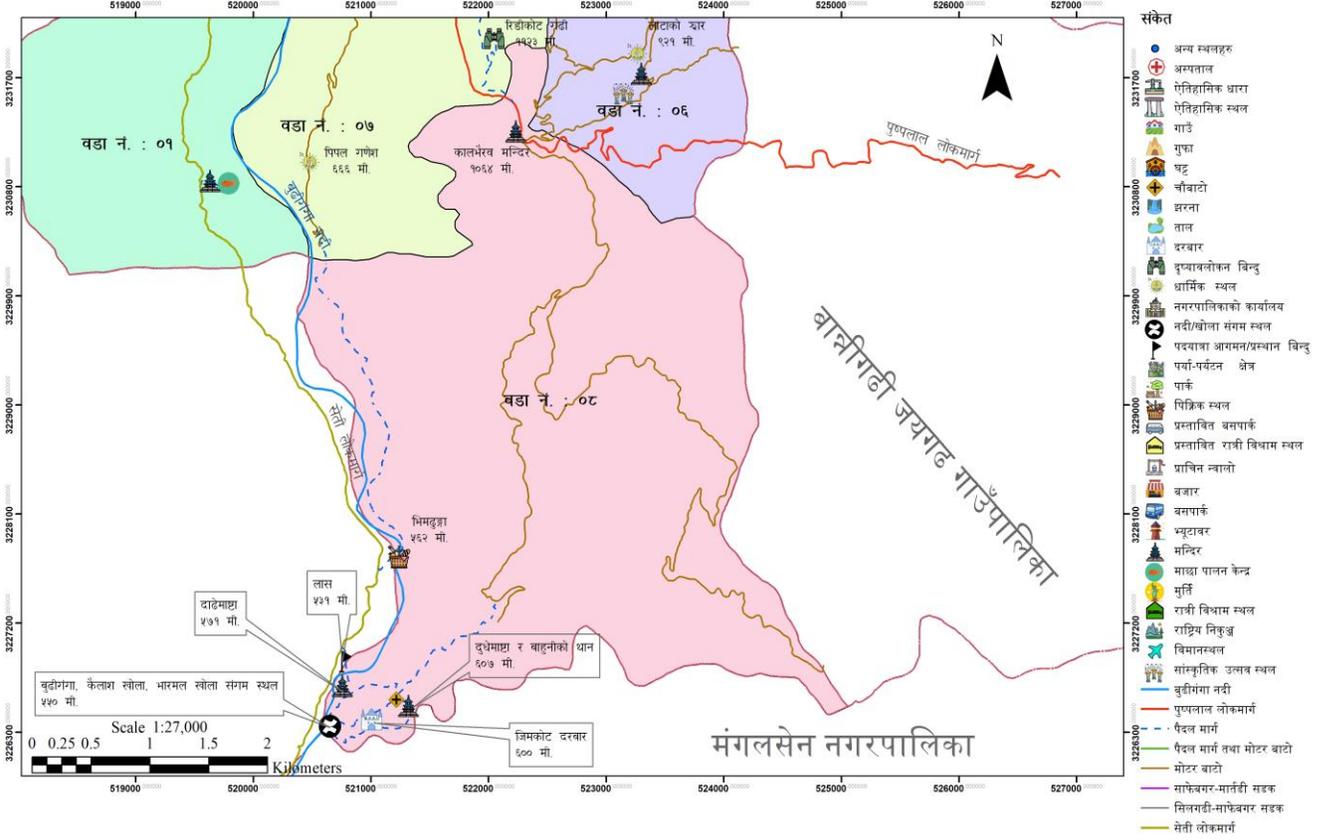
आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रूपमा यस वडामा ४० कोठाहरु सहित २ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा र एक स्वास्थ्य चौकि भवन रहेका छन । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन ।

- (क) युवा क्लब (१) ।
- (ख) युवा सञ्जाल वडा कमिटी (१) ।
- (ख) आमा समुहहरु (१९) ।
- (ग) दलित सञ्जाल (२) ।
- (घ) महिला सञ्जाल (२) ।
- (ङ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुहहरु ।
- (च) टोल विकास समिति (१०)
- (छ) जिमराडी धाम धार्मिक एवम पर्यटन विकास समिति ।

नक्सा ११: राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा न. ८ को भौगोलिक क्षेत्र

वडा नं. - ८ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका ११: वडा न. ८ का मुख्य पर्यटकीय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकीय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकीय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
-------	---	--	------------------	---	---

१	दाडे (दार्या/दाँते) मष्टा (५७१ मी.) । तस्विर ८ (क)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा चण्डीकामा रहेका २ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भारमल खोलाको दोभानमा रहेको यो एक महत्वपूर्ण धार्मिक स्थल हो । खाली डाँडामा देवस्थल रहेको । वन बाहेक अन्य पुर्वाधार नरहेको ।	मष्टा देवता स्थलको वरीपरी घेरवार, भण्डार घर, बलि दिइने ठाउँ, व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, तिर्थयात्रहरुको लागी आश्रमहरु, धारा र ओत लाग्ने ठाउँ लगायतका पुर्वाधारहरु विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता ।
२	दुधे मष्टा (५७१ मी.) । तस्विर ८ (ख)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा चण्डीकामा रहेका २ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भारमल खोलाको दोभानमा रहेको यो एक महत्वपूर्ण धार्मिक स्थल हो । खाली डाँडामा देवस्थल रहेको । वन बाहेक अन्य पुर्वाधार नरहेको ।	मष्टा देवता स्थलको वरीपरी घेरवार, भण्डार घर, दुध चढाइने ठाउँ, व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, तिर्थयात्रहरुको लागी आश्रमहरु, धारा र ओत, धामी बस्ने स्थल, लाग्ने ठाउँ लगायतका पुर्वाधारहरु विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता ।
३	बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भीम खोलाको संगम स्थल (५५० मी.) । तस्विर ८ (ग)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा चण्डीकामा रहेका २ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	तिन नदिहरुको संगमस्थलको रुपमा यो एक पवित्र स्थलको रुपमा जानिन्छ ।	धार्मिक दर्शनाथीहरु स्नान गर्न आउने भएकोले स्नान स्थलसम्म पुग्ने सरक्षित पथमार्ग, चेन्जिङ्ग रुम, शौचालय पुनर्निमाण जस्ता सबै आधारहरु निर्माण गर्नुपर्ने ।
४	भिमदुङ्गा । तस्विर ८ (घ)	साँफेबगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा चण्डीकामा रहेका २ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	महाभारत कालमा भिमले दुङ्गामा बसी पिठो मुखेर रोटि पकाएको मान्यता रहेको ठुलो दुङ्गा ।	हिन्दुहरुको महान चाँड बडा दशै यस क्षेत्रमा मनाइने भएकाले यो क्षेत्र जाने पर्यटकहरुको लागी रेलिङ्ग सहितको बाटो निर्माणको मैदान वरीपरी पुरै घेरवार निर्माण । यातायातको सुविधा पुऱ्याउने आदि ।

५	कालभैरव मन्दिर (१०६४ मी.) तस्विर ८ (ड)	साँफेवगरको हाट (वडा न. ३) र एयरपोर्ट बजार (वडा न. ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा चण्डीकामा रहेका २ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भिन्नका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	आधुनिक शैलिमा आकर्षण ढंगबाट निर्माण गरिएको यस मन्दिरमा विभिन्न धार्मिक तिथिमितिमा बलि दिई पूजापाठ गर्ने गरिएको छ । यो योगशिविरको सम्भावना भएको ठाउँ हो ।	यँहा आवश्यक सबै पुर्वाधारहरु निर्माण गरीएको छ ।
---	--	--	---	--	---

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर १०: वडा न. ८ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ८ (क)

तस्विर ८ (ख)

तस्विर ८ (ग)

तस्विर ८ (घ)

तस्विर ८ (ङ)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ९ (बुढाकोट) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटन पुर्वाधारको अवस्था : समुन्द्रको सतहबाट करीब १५५० मी. को उचाईमा रहेको बुढाकोट साँफेबगर नगरपालिकाको मध्यपश्चिम दिशामा चौरपाटी गाउँपालिका र उत्तर दिशामा खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जसंग जोडिएर रहेको छ । यहाँ साँफेबगरको वडा न. ३ स्थित सिद्धेश्वरबाट कच्ची बाटोमा ११ कि.मी. को जिपयात्रा गरी पुग्न सकिन्छ । यस वडाले २३.६७ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगटेको छ । साँफेबगरको सिद्धेश्वरबाट ऐराडा हुँदै ५ कि.मी.को पदयात्रा गरी पनि बुढाकोट सम्म पुग्न सकिन्छ । बुढाकोट, बाहुलढुंगा, बासकाटीया, स्यालतडा, धनखोला, दुननाउला, लुयाटा गाउँ, रिठागाउँ, चौरपिपल गाउँ, गेरुखाना गाउँ, दमाइबाडा, ऐराडा, सारंग्या, भवाठाना, आदि ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ४८२ घरपरिवार र जनसंख्या ३१९५ रहेको छ । पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा होमस्टे, भ्यू टावर, टोलटोलहरुमा पटकानी, सिद्धगुफा, धवलछडा भरना, खापर माडु (जगन्नाथ मन्दिर), दुमिस गुफा, मान्ने पार्क, मान्ने ओडार, दुलही लुकाउने गुफा, कालिका मन्दिर, त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर र खुलाल खप्तडी साँध जस्ता ठाउँहरु दृष्यावलोकन, धार्मिक तथा प्रकृति पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), भुवो नाच, दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाक्रीहरुको नाच तथा अनन्ते मेला, मालिका पुजा, जन्माष्टमी, कुल पूजा, चैते दशै, जेठको पुनी, पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ६ सामुदायिक वनहरु (त्रिपुरासुन्दरी, सालकोट, पालेसाल, सालडाँडा, औल, कालिका, श्रीराम लुइयाभिड र टोटक्या पानी) र १ कबुलियत वन (पीपलघाडी) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने प्रभाली र जिजाडी गाड जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन ।

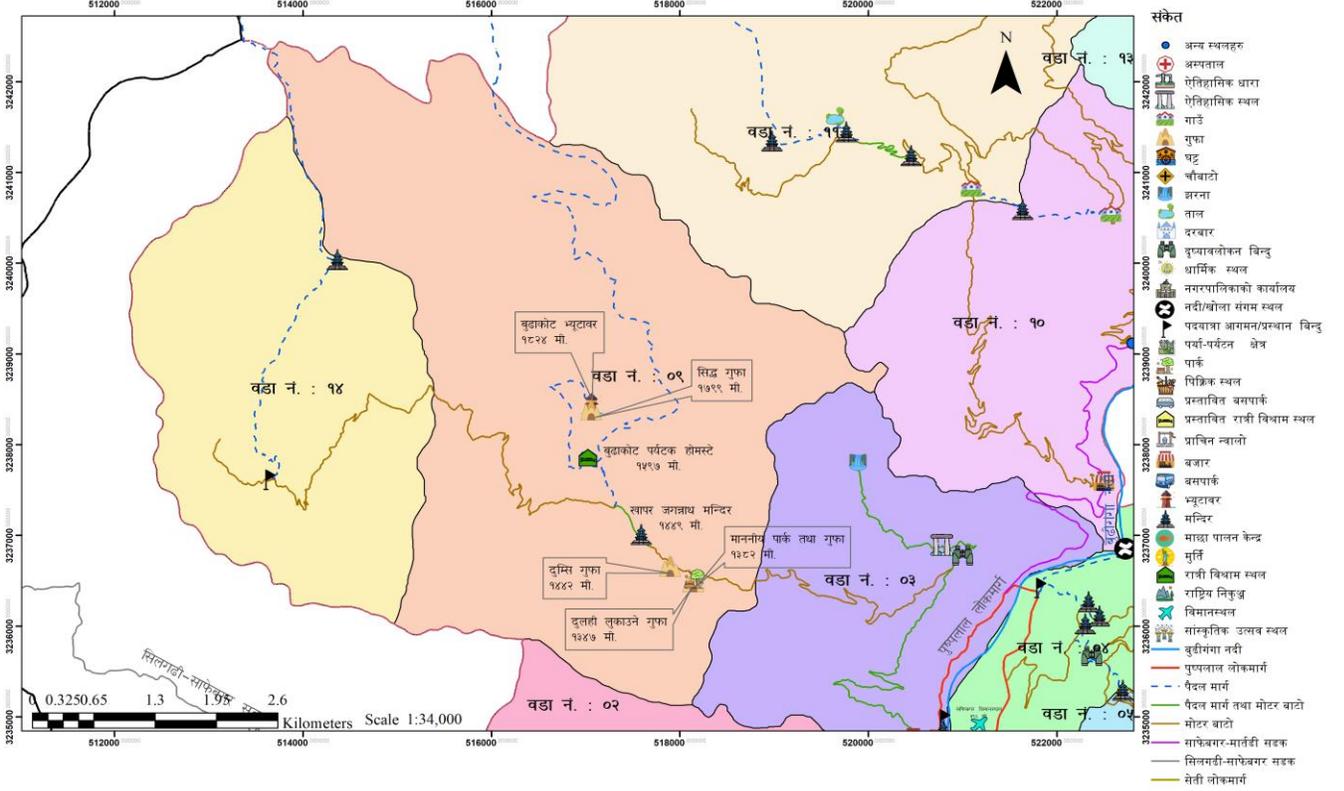
आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा ८ कोठाहरु सहित ४ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा, एक स्वास्थ्य चौकि भवन र २ सहकारी संस्था रहेका छन । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ संस्थाहरु रहेका छन ।

- (क) युवा क्लव (२) ।
- (ख) आमा समुहहरु (८) ।
- (ग) दलित सञ्जाल (१) ।
- (घ) महिला सञ्जाल (१) ।
- (ङ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह ।
- (च) परम्परागत समह (सारंग्या र नवदरगा सोसाइटी) (२) ।
- (छ) कृषक समह (४)
- (ज) टोल विकास संस्था (८)
- (झ) टोल विकास समिति (१)

नक्सा १२: राजनीतिक विभाजन अनुसार बडा न. ९ को भौगोलिक क्षेत्र

वडा नं. - ९ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका १२: वडा नं. ९ का पर्यटकीय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र. स.	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकीय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागि आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकीय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	बुढाकोट होमस्टे (१५९७ मी.) । तस्विर ९ (क)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा नं. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	समशीतोष्ण तथा शीतोष्ण जलवायु, सुन्दर प्राकृतिक दृष्य, विशादि रहित प्राङ्गरीक तरकारी तथा फलफूल (काफल), तथा खप्तड प्रस्थानको लागी ट्रान्जिट विन्दुको रुपमा बुढाकोटको आफ्नो पहिचना रहेको छ ।	कृषि पर्यटन तथा होमस्टे का लागी आवश्यक आधारभुत सेवा सुविधा निर्माण गर्नुपर्ने । होमस्टे कार्यविधि नियमावलि २०१० अनुसारको होमस्टे दर्ता, संचालन क्षमता निर्माण तालिम, व्यापार व्यवस्थापन तालिम तथा अन्य इन्सेन्टिभहरुको व्यवस्थापन गर्ने । निर्माणधिन

					पुर्वाधारहरुलाई पुर्णता दिनुपर्ने र केहि नयाँ पुर्वाधार बनाउन पर्ने ।
२	बुढाकोट भ्यू टावर (१८२४ मी.) । तस्विर ९ (ख)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	प्रदेश सरकारबाट निर्मित यस भ्यू टावरबाट वरीपरीको सुन्दर दृष्यावलोकन गर्न सकिन्छ ।	यो टावरको तिनतल्लाहरुमा माथिल्लो तल्लामा क्याफे, दोस्रो तल्लामा हस्तकला सामग्री (उपहार) विक्री पसल तथा तल्लो तल्लामा यात्रुहरुको लागी आपतकालिन शरण स्थल बनाउन पर्ने देखिन्छ ।
३	सिद्धगुफा (१७९९ मी.) । तस्विर ९ (ग)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	बुढाकोट गाउँको सिरानमा बाहुलहुंगा भीरको माथिल्लो भागको गुफा (ओढार) मा रहेको यस सिद्ध गुफामा सिद्धहरुले तपस्या गरेको मान्यता छ ।	यहाँ पैहोले पदयात्राको स्थानो भाग अवरुद्ध भएको र हाते रेलिङ्ग भत्केकाले तिनको पुनर्निर्माण गर्नुको साथै गुफा अगाडी एक ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड हाल्नपर्ने आवश्यकता छ ।
४	खापर माडु र शिव मन्दिर (१४४९ मी.) । तस्विर ९ (घ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	बुढाकोट माविको क्षेत्रभित्र रहेको यस माडुमा अनन्ते पुनिको समयमा यहाँ भव्य मेला लाग्ने गरेको छ ।	यस स्थलको प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
५	माननिय पार्क (१३८२ मी.) । तस्विर ९ (ङ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	बुढाकोट बजारबाट साँफेबगर तर्फको बाटोमा करीब २ कि.मी.को दुरीमा रहेको यो पार्क प्रदेश सरकारको सहयोगमा निर्माणधिन अवस्थामा रहेको छ जुन साँफेबगर सहितको दृष्यावलोकनको लागी उत्तम छ ।	यस स्थलको पुर्वाधारहरु मध्ये यसको चारैतर्फ घेरवार र रोडदेखि पार्क सम्मको भण्डै १०० मी.को बाटो मरम्मत गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।
६	दुमिस गुफा (१४४२ मी.) तस्विर ९ (च)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक	यो दुमिसको बसोबास हुने स्थल हो ।	यस स्थल जाने बाटोमा दिशात्मक संकेत बोर्ड र गुफाको अगाडी एक ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड हाल्नपर्ने देखिन्छ ।

			पर्यटकहरू ।		
७	मान्ने ओडार (१३४१ मी.) । तस्विर ९ (छ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (बडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरू तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरूबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरू ।	मान्ने ओडार प्राकृतिक रूपले निर्मित वृद्धवृद्धाहरूले घाम ताप्ने ठाउँ हो ।	यस स्थल जाने बाटोमा दिशात्मक संकेत बोर्ड र ओडारको अगाडी एक व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड हालनपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
८	दुलहि लुकाउने गुफा (१३४७ मी.) । तस्विर ९ (ज)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (बडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरू तथा बुढाकोटमा रहेका ४ साधारण लजहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरूबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरू ।	दुलहि लुकाउने गुफा परम्परागत ठाउँ हो ।	यस स्थल जाने बाटोमा दिशात्मक संकेत बोर्ड र गुफाको अगाडी एक व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड हालनपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर ११: बडा न. ९ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरू

तस्विर ९ (क)

तस्विर ९ (ख)

तस्विर ९ (ग)

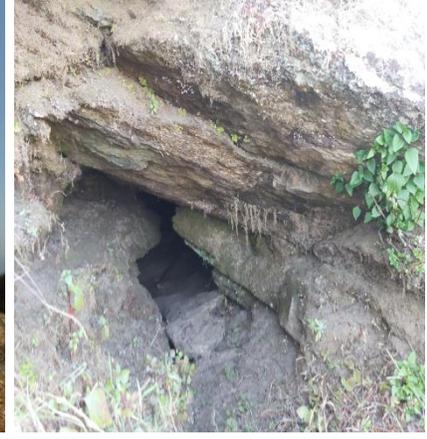
तस्विर ९ (घ)

तस्विर ९ (ङ)

तस्विर ९ (च)

तस्विर ७ (छ)

तस्विर ७ (ज)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. १० (घुघुरकोट) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटकिय पुर्वाधारको अवस्था : समन्द्रको सतहबाट करीब ९४० मी. को उचाईमा रहेको घुघुरकोट साँफेबगर नगरपालिकाको मध्यपुर्वमा मेल्लेख गाउँपालिकासंग जोडिएर रहेको छ। यहाँ पुग्न साँफेबगरबाट साँफेबगर-मार्तडी राजमार्ग खण्डमा ओदालखोला (ओदालीगाड) सम्म ८ कि.मी. को मोटर यात्रा र त्यहाँबाट घुघुरकोट वडा कार्यालय सम्मको २ कि.मी. कच्ची रोडमा जिप यात्रा गरी पुग्न सकिन्छ। यस वडाले १२.७२ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगेटेको छ। साँफेबगरको ठाँटी देखी चुल्हे सम्मको ६ कि.मी.को पदयात्रा गरी पनि घुघुरकोट पुग्न सकिन्छ। घुघुरकोट, ठाँटी, चुल्हे, तासी बजार, डमेल, खोलीखेत, पुरानाकोट, विशाल बजार, पुवा गाउँ, जुक्याना, कोटबाडा, भकुण्डे गडा, रावतबाडा, बेतालमाण्डौ, गल्यागडा, पदारा गाउँ, संग्रामतोली गाउँ, हितपाडा गाउँ जस्ता ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन्। यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ६३४ घरपरिवार र जनसंख्या ३८८७ रहेको छ। पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा घुघुरकोट दरबारको भग्नावस्थल, देवी थुम मन्दिर, कस्युा मन्दिर, खापरमाण्डौ मन्दिर, नवदुर्गा मन्दिर, त्रिपरासुन्दरी मन्दिर, बेतालमाण्डौ मन्दिर, जस्ता ठाउँहरु दृष्यावलोकन धार्मिक तथा प्रकृति पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन्। यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाक्रीहरुको नाच, गौरा, अनन्त्या, पडुछो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन। यहाँ रहेको ६ सामुदायिक वनहरु (लोडेआम, पालेआम, पुरानोकोट लोडेभिड, भार, पिपलडाली र सालपाले) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने बुढीगंगा, आरदवाली गाड र जिजाडी गाड जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन्।

आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा ४५ कोठाहरु सहित १५ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा, एक स्वास्थ्य चौकि भवन र २ सहकारी संस्था रहेका छन्। स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ संस्थाहरु रहेका छन्।

(क) आमा समुहहरु (१२)।

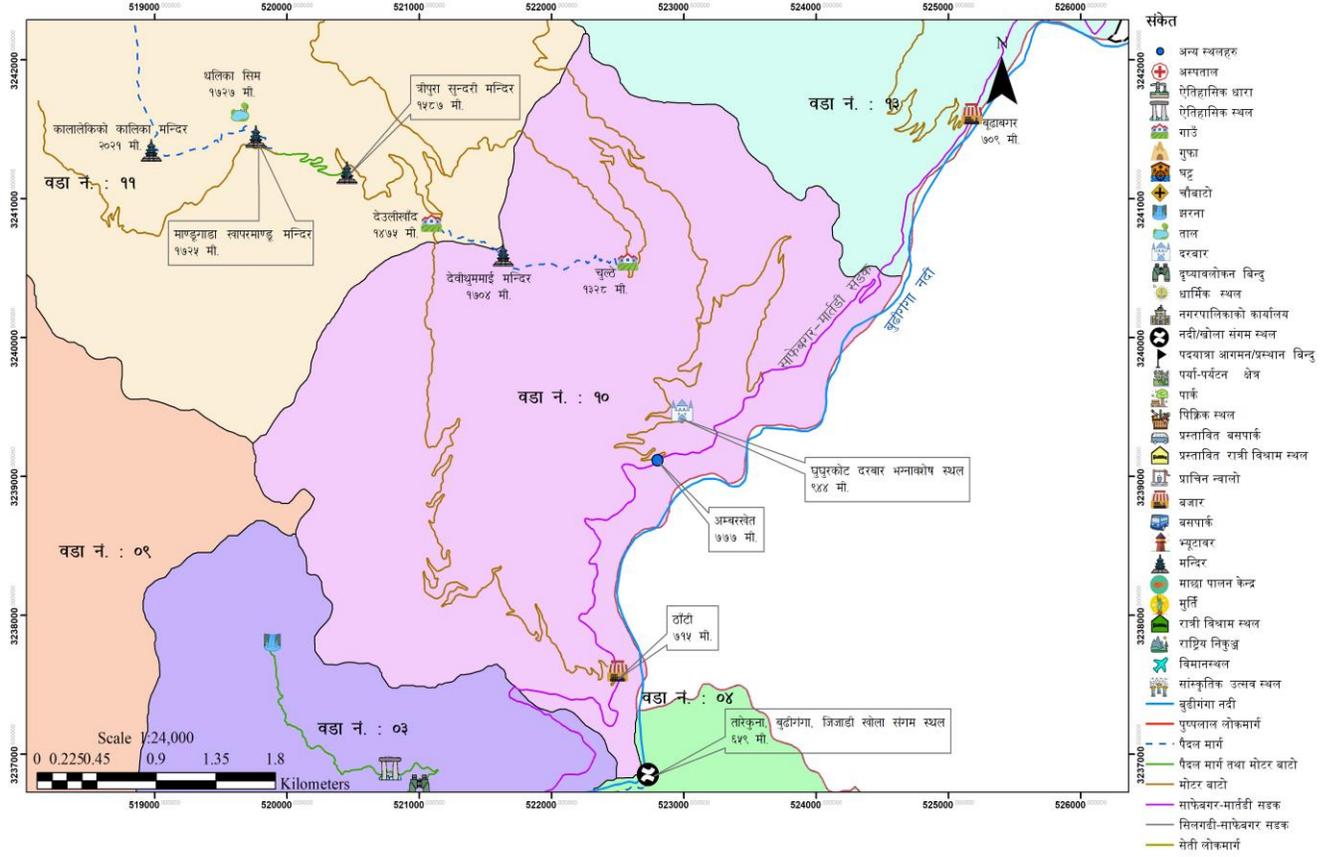
(ख) दलित नेटवर्क।

(ग) महिला अधिकार मञ्च।

(घ) सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह।

नक्सा १३: राजनीतिक विभाजन अनुसार बडा न. १० को भौगोलिक क्षेत्र

वडा नं. - १० का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका १३: वडा न. १० का पर्यटकिय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र. स.	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकिय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकिय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	घुघुरकोट दरबार भग्नावशेष स्थल । (९४४ मी.) तस्विर १० (क)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा घुघुरकोटमा रहेका १५ मध्यम स्तरका होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक	पुराना कोट भन्ने ठाउँमा घुघुरकोटे राजाको दरबारको अवशेष जिर्ण रुपमा रहेको छ ।	यस दरबार स्थलको संरक्षण, पर्यटन पार्क, आगन्तुक पर्यटकहरुको घाम र पानिबाट सुरक्षा र सुविधाको लागी ओत र शौचालयको निर्माण

			पर्यटकहरु ।		गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
२	देवी थुम माई मन्दिर (१७०४ मी.) तस्विर १० (ख)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त होटल तथा लजहरु तथा घुघुरकोटमा रहेका १५ मध्यम स्तरका होटेलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	बलि दिई पूजापाठ सञ्चालन हुने यो नवदुर्गा भगवतीको मन्दिर चारैतिरबाट अग्ला रुखहरुले घरीएर थुन्कोमा रहेको छ । पर्या पर्यटनको लागि अति सम्भावित स्थल हो ।	यो मन्दिर पुग्ने १४०० मी. जतिको बाटो सफा गरी पदमार्ग बनाउनपर्ने, ठुलो घण्ट सहित मन्दिरको प्रवेश द्वार बनाउनपर्ने र घेरपर्खाल गरी संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै आगन्तक पर्यटको सविधाको लागि एक ओत र शौचालयको पनि निर्माण गर्नपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर १२: वडा न. १० मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर १० (क)

तस्विर १० (ख)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. ११ (देवीस्थान) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटकिय पुर्वाधारको अवस्था : समन्द्रको सतहबाट करीब १५८० मी. को उचाईमा रहेको देवीस्थान साँफेबगर नगरपालिकाको उत्तर पश्चिम तर्फ खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जसंग जोडिएर रहेको छ । यहाँ पुग्न साँफेबगरबाट साँफेबगर-मार्तडी राजमार्ग खण्डमा ठाँटी सम्म ४ कि.मी. को मोटर यात्रा र त्यहाँबाट देवीस्थानसम्मको ९ कि.मी. कच्ची रोडमा जिप यात्रा गरी पुग्न सकिन्छ । यस वडाले २१.८ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगटेको छ । साँफेबगर देखी देवीस्थान (देवीस्थान - धामीगाउँ) ७ कि.मी.को पदयात्रा गरी पनि पुग्न सकिन्छ । देवीस्थान, धामीगाउँ, देउलीखाँद, भुर्कु, कालालेकी, पाल्त, प्यारे गाउँ, डाँडागाउँ, किमरुख, गैरागाउँ, धामीगाउँ, माडुगडा, किम्तोली गाउँ, बाल्ला खाँद, चुची गाउँ, खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज र गुता जस्ता ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ३७३ घरपरिवार र जनसंख्या २३८५ रहेको छ । पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा कालिका मन्दिर, भृगु गुफा र भरना, खापरमाण्डौ, त्रिपुरा सन्दरी मन्दिर र थलीका सिम जस्ता ठाउँहरु दृष्यावलोकन धार्मिक तथा प्रकृति पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), भुवो नाच, कृष्ण जन्माष्टमी, दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाँक्रीहरुको नाच तथा अनन्ते मेला, पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको २ वनहरु (पानीखाल र लुयाभिड) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने आरद्वाली गाड र जिजाडी गाड जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन ।

आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा ८ कोठाहरु सहित ४ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा, एक स्वास्थ्य चौकि भवन र २ बचत तथा ऋण सहकारी संस्था रहेको छ । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन ।

(क) आमा समुहहरु (९) ।

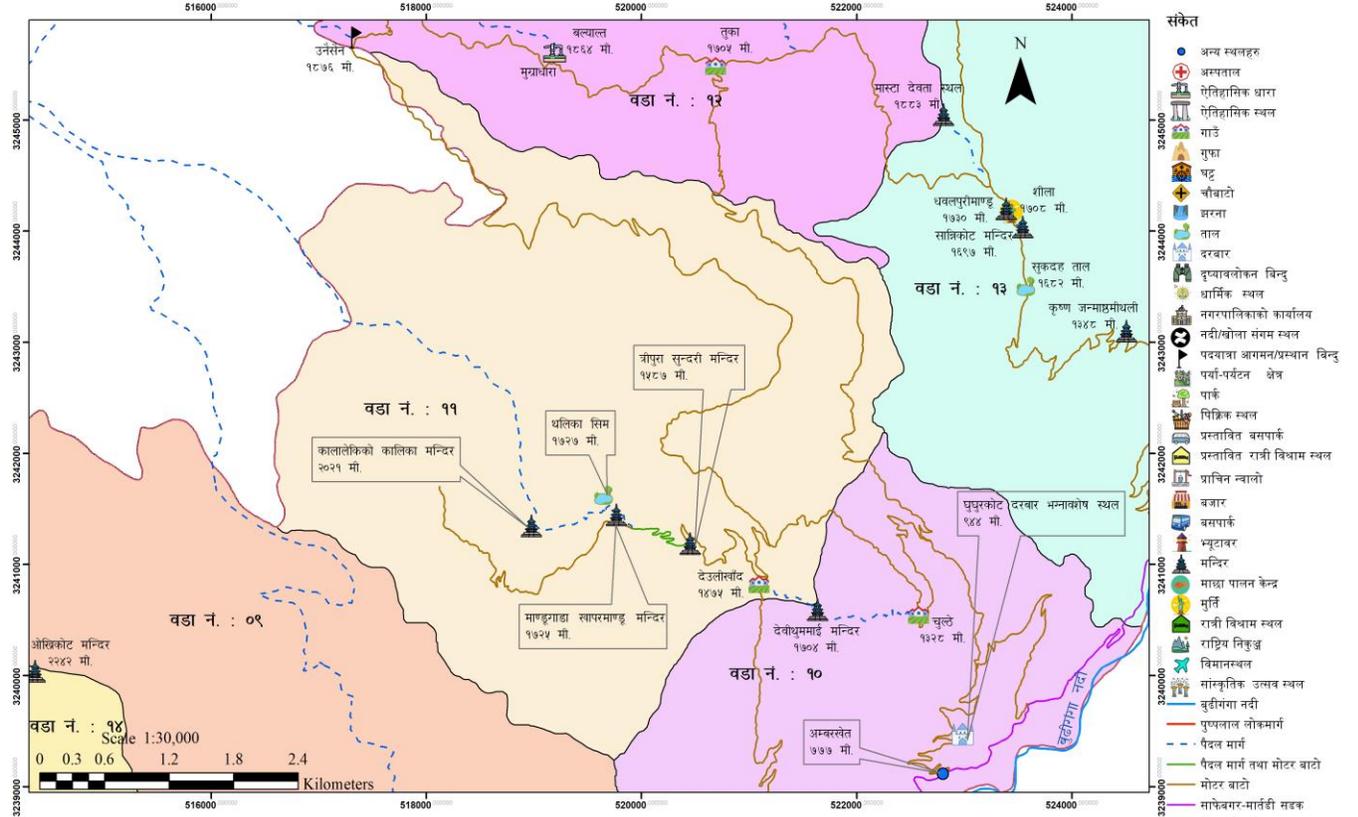
(ख) दलित सञ्जाल ।

(ग) महिला सञ्जाल ।

(घ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह ।

नक्सा १४: राजनीतिक विभाजन अनुसार बडा न. ११ को भौगोलिक क्षेत्र

वडा नं. - ११ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका १४: वडा न. ११ का मुख्य पर्यटकीय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकीय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकीय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर (१५८७ मी.) तस्विर ११ (क)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा नं. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा देवीस्थानमा रहेका ४ मध्यम स्तरका होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यस देवीको मन्दिरमा दशैको समयमा राँगा र बोकाको बलि सहित पुजापाठ हुने गरेको छ । यस मन्दिरको घेरपर्खाल निर्माण गरी संरक्षण भएको छ ।	यस मन्दिरमा आधारभुत पुर्वाधारहरु रहेको र मन्दिर अगाडी ब्याख्यात्मक संकेत नरहेको अवस्था छ ।

२	खापरमाण्डौ मन्दिर । तस्विर ११ (ख)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा देवीस्थानमा रहेका ४ मध्यम स्तरका होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	माडुगडा भन्ने स्थानमा रहेको यो मन्दिरमा खप्तड खड्काका पुर्खाहरु खप्तडबाट आउदा खापर देवताको माडु स्थापना गरीएको मान्यता छ । यो खड्काहरुको कुलदेवताको रुपमा पुजित छ ।	यस मन्दिरको कम्पाउण्डमा हरीयो बगैचा तथा मन्दिर अगाडी ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड स्थापनाको आवश्यकता देखिन्छ ।
३	थलीका सिम (१७२७ मी.) । तस्विर ११ (ग)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा देवीस्थानमा रहेका ४ मध्यम स्तरका होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यो एक प्राकृतिक सिमसार क्षेत्र हो ।	यस सिमसार क्षेत्रलाई पानि जन्य पर्यटकिय उपज बनाउन विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन सहित यसको गुरुयोजना बनाउन पर्ने देखिन्छ ।
४	कालिका मन्दिर (२०२१ मी.) । तस्विर ११ (घ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा देवीस्थानमा रहेका ४ मध्यम स्तरका होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	सम्पूर्ण खप्तडी खड्काहरुको इष्टदेवीको रुपमा कालालेकीमा रहेको यस मन्दिरमा प्रत्येक वर्ष जनै पूर्णिमा ऋषितर्पणीको अधिल्लो दिन शुक्ल चतुर्दशीको समयमा पुजापाठ सहित ठूलो मेला लाग्ने गरेको छ ।	त्यहाँ एउटा पर्यटकको विश्रामको लागी धर्मशाला र खानेपानि ट्याङ्की रहेको छ । यस मन्दिरको पुनर्निर्माणको साथै यहाँ शौचालय, बगैचा पार्क, भ्यू टावर जस्तो पुर्वाधार निर्माण , खानेपानि ट्याङ्कीको सरसफाई र सुचना सामग्रीहरु बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ ।
५	भृगु भरना र गुफा (२३०० मी.) । तस्विर ११ (ङ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा देवीस्थानमा रहेका ४ मध्यम स्तरका होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका तथा वरीपरीका जिल्लाहरुबाट आउने आन्तरीक धार्मिक पर्यटकहरु ।	यो सुन्दर भरना देवीस्थानबाट करीब ८ कि.मी. को दुरीमा वडा नं ९ को बोर्डरमा नजिका रहेको छ । यहाँ साँफे न.पा.ले बनाइदिएको यात्रु प्रतिक्षालय सहितको एक शिव मन्दिर रहेको छ ।	यहाँ पुग्ने मोटरबाटो बनाउनुपर्ने तथा भरना र गुफाको अगाडी एक ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड स्थापनाको आवश्यकता देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर १३: वडा न. ११ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ११ (क)

तस्विर ११ (ख)

तस्विर ११ (ग)

तस्विर ११ (घ)

तस्विर ११ (ङ)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. १२ (खप्तड) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटकि आवासको अवस्था : लगभग १७०० देखी ३२०० मी. सम्मको उचाईमा रहेको खप्तड साँफेबगर नगरपालिकाको उत्तर पश्चिम तर्फ खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जसंग जोडिएर रहेको छ । वडा नं १२ को खप्तड क्षेत्र पुग्न साँफेबगरबाट साँफेबगर-मार्तडी राजमार्ग खण्डमा अमरखेत (ठाँटी पछि) सम्म ९ कि.मी. को मोटर/बस यात्रा, अमरखेतबाट संग्रामतोलि र पदडाहुँदै तालरवा गाड खोला तरेर तुका गाउँसम्म १५ कि.मी. कच्ची रोडमा जिप यात्रा तथा तुकाबाट बर्माली हुँदै नाइनी सम्म ८ कि.मी. को कच्ची रोडमा जिप यात्रा गरी पुग्न सकिन्छ । साँफेबगर देखि बाब्ला र मल्लुका गाउँ हुँदै नाइनि पुग्न सकिन्छ । त्यस्तै साँफेबगर बाट नाइनी पुग्नको लागि अर्को बाटो देवीस्थान (वडा न. ११) हुँदै उनिसेनसम्मको जिप यात्रा र त्यसपछि बल्याल्ल गाउँहुँदै करीब ५ कि.मी. को जिप वा पैदल यात्राबाट पनि नाइनि पुग्न सकिन्छ । यस वडाले १७ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगेटेको छ । साँफेबगर देखी खप्तड पदयात्रा गर्नको लागि नाइनी - खप्तड १२.५ कि.मी.को पदयात्रा गरी पनि पुग्न सकिन्छ । नाइनी, सहस्रलिङ्ग, बर्माली, बल्याल्ल, भेरासैन, उनिसेन, दोगाडे, मल्लुका गाउँ, तल्लुका गाउँ, पुत्रु गाउँ, बासुधारा जस्ता ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ २८४ घरपरिवार र जनसंख्या १७५६ रहेको छ । पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा नाइनी, खप्तड, खप्तड सहस्रलिङ्ग, धवलछडा भेरासैन, ताल भरना, बल्याल्ल गुफा जस्ता ठाउँहरु दृष्यावलोकन, धार्मिक, प्राकृतिक तथा गुफा पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भक्तीहरूको नाच, गौरा, पड्छो,, आदि सांस्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको २ सामुदायिक वन (चोरपानी पालेसाल) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने आरद्वाली र इकडी गाड खोलाहरु जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन ।

आधारभुत पर्यटकिय पुर्वाधारको रुपमा यस वडामा २७ कोठाहरु सहित १४ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा, एक स्वास्थ्य चौकि भवन र एक बचत तथा ऋण सहकारी संस्था रहेको छ । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागि प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ संस्थाहरु रहेका छन ।

- (क) आमा समुहहरु (९) ।
- (ख) दलित सञ्जाल ।
- (ग) महिला सञ्जाल ।
- (घ) युवा सञ्जाल वडा कमिटी ।
- (ङ) खप्तड युवा क्लब
- (च) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह ।
- (छ) नागरिक सचेतना केन्द्र (१०)
- (ज) टोल विकास संस्था (२)

नक्सा १५: राजनीतिक विभाजन अनुसार बडा न. १२ को भौगोलिक क्षेत्र

वडा नं. - १२ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका १५: वडा न. १२ का पर्यटकीय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकीय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकीय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	खप्तड (खप्तड पदयात्रा मार्ग तथा सहश्रलिङ) तस्विर १२ (क खप्तड पाटन) र (ख सहश्रलिङ)	खप्तड छेडे पाटनमा रहेका सामान्य होटल तथा लजहरु	अछाम जिल्ला भित्र, वरीपरीका जिल्लाहरु, नेपालका विभिन्न ठाउँहरु, भारत तथा तेस्रो मुलुकबाट	साँफेबगर -खप्तड रुटमा भएका ७ पदयात्रा मार्गहरु मध्ये उनिसेन-खप्तड हालसम्म सबैभन्दा छोटो (६.४ कि.मी.), बुढाकोट-खप्तड सबैभन्दा लामो (१३.९ कि.मी.) तर एतिहासिक स्थल तथा साहसिक पर्यटनको	साँफेबगर -खप्तड पदयात्रा मार्गहरुमा सुरक्षाको दृष्टिकोणले संकेत चिन्हहरु, खानेपानिको व्यवस्था तथा सुरक्षा ओतहरुको निर्माण सहित स्तरोन्नती गर्नपर्ने आवश्यकता । खप्तडमा विद्युत, पानी र इन्टरनेटको कुशल आपूर्ति सहित एकपटकमा ५०० पर्यटकहरुलाई

			आउने पर्यटकहरू	दृष्टिकोणले सबैभन्दा बढी आकर्षक, नाइनी - खप्तड नाइनीमा मानव निर्मित संरचनाको कारण आकर्षण पूर्ण रहेको । खप्तड पर्यावरणीय, धार्मिक (अध्यात्मिक) तथा प्राकृतिक रूपले उत्कृष्ट गन्तव्य रहेको तर पर्यटकिय आवासको संख्यात्मक तथा गुणात्मक दृष्टिकोणले कमी कमजोरीहरू रहेको ।	पुग्ने गरी सुरक्षित, गुणस्तरीय र आरामदायी (न्यानो) आवास प्रबन्धको व्यवस्था गर्नुपर्ने । खप्तड पर्यटन उपजको स्तरोन्नतीको लागि सबै सरोकारवाला जिल्लाहरू (अछाम, डोटी, बझाङ र बाजुरा) को एकिकृत प्रयास अर्थपूर्ण हुने ।
२	नाइनि धार्मिक पर्यटकिय स्थल (तुका गाउँको शिरमा) (२०७१ मी.) । तस्विर १२ (ग)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा नाइनीमै उपलब्ध साधारण स्तरको आवास ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरू, नेपालका अन्य ठाउँहरू तथा भारतबाट आउने र नायनी (वडा न. १२) हुँदै खप्तड जाने पर्यटकहरू ।	पौराणिक ग्रन्थ अनुसार सतिदेवीको बाँया आँखा पतन भइ विशेष धार्मिक पहिचान राखेको यस स्थलमा २ पोखरी, विभिन्न देवी देवताहरूको मन्दिरहरू, एक पानि पोखरीको बिचमा उभिरहेको शिव तथा अर्को पानि पोखरीको बिचमा विष्णु र लक्ष्मी भगवानको मूर्तिहरू, जोगीहरूको एकान्त निवासको लागि ढुङ्गा मनि गुफा र एक ठुलो ढुङ्गामा एकैसाथ पाँच मूर्तिहरू (जटाधारी शिव, पार्वती, गणेश, कुमार, शिवलिङ्ग) निर्माणाधिन रहेको छ ।	हाल करीब २० रोपनी क्षेत्रफलमा फैलिएको धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यावरणीय पर्यटकिय स्थल नाइनीमा मानव निर्मित कृत्रिम संरचनाले सुन्दर बनाएको छ । यहाँ यस्ता थप संरचनाहरू जस्तै ढुंगामा बुद्धको मुर्ति, डाँडा माथि मनकामना मन्दिर, वेद विधा आश्रम, चार पार्कहरू (बुद्ध ध्यान, बृद्ध पार्क, आदि बनाई यसलाई अझ बढी आकर्षक बनाउन सकिन्छ । खप्तडसंगै यस क्षेत्रलाई भविष्यमा केवलकार यातायातले जोड्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
३	मुग्रा धारा (बल्यालत) तस्विर १२ (घ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटलरु तथा नजिकको उनिसेन (२.५ कि.मी.) र तुका (२.५ कि.मी.) गाउमा उपलब्ध होमस्टे आवास ।	अछाम जिल्ला भित्रका आउने पर्यटकहरू ।	किम्बदन्ती अनुसार पुरानो जुम्ली महाराजबाट निर्मित मुग्रा धारा कलात्मक ढुङ्गाको रूपमा रहेको छ ।	यो ढुङ्गाको धारा कलात्मक चित्र भएकोले हेर्न लायक रहको छ । यसलाई जिर्णोद्धार गरी संरक्षण तथा यहाँ व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड राख्न जरुरी रहेको छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर १४: वडा न. १२ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर १२ (क)

तस्विर १२ (ख)

तस्विर १२ (ग)

तस्विर १२ (घ)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. १३ (बाब्ला) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटक आवासको अवस्था : लगभग १६८० मी. को उचाईमा रहेको बाब्ला साँफेबगर नगरपालिकाको उत्तर पुर्व तर्फ बाजुरा जिल्लाको खप्तड छेडेदह गाउँपालिका र बुढीगंगा नगरपालिकासंग जोडिएर रहेको छ । यहाँ पुग्न साँफेबगरबाट साँफेबगर-मार्तडी राजमार्ग खण्डमा बुढाबगर सम्म १२ कि.मी. को मोटर यात्रा र त्यहाँबाट बाब्लासम्मको ७ कि.मी. कच्ची रोडमा जिप यात्रा गरी पुग्न सकिन्छ । यस वडाले १७.९ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगटेको छ । साँफेबगर देखी बाब्ला (ताँसी/बुढाबगर - ओला) ५ कि.मी.को पदयात्रा गरी पनि पुग्न सकिन्छ । बुढाबगर, बाब्ली, तुफान डाँडा, रास्याकोट, सिउगाउँ, सुनार गाउँ, बटाली गाउँ, खुलालवाडा, साइले गाउँ, मौडाली र सिल्लाका पटकानी जस्ता ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ५९८ घरपरिवार र जनसंख्या ३६१४ रहेको छ । पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा जन्माष्टमी थली, सुकदह ताल, धवलपुरी माडु, शिला, सान्नीकोट मन्दिर तथा मष्टा थान जस्ता ठाउँहरु दृष्यावलोकन, धार्मिक, जलपर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), कृष्ण जन्माष्टमी, दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भक्तीहरुको नाच, पडुछो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ६ वनहरु (सुकदह, सुकदह पालेवन, विहानी, नेटा, राधा र आमरुख) पर्या पर्यटन र यहाँ बग्ने बुढीगंगा, आरद्वाली गाड र इकडी गाड जल पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन ।

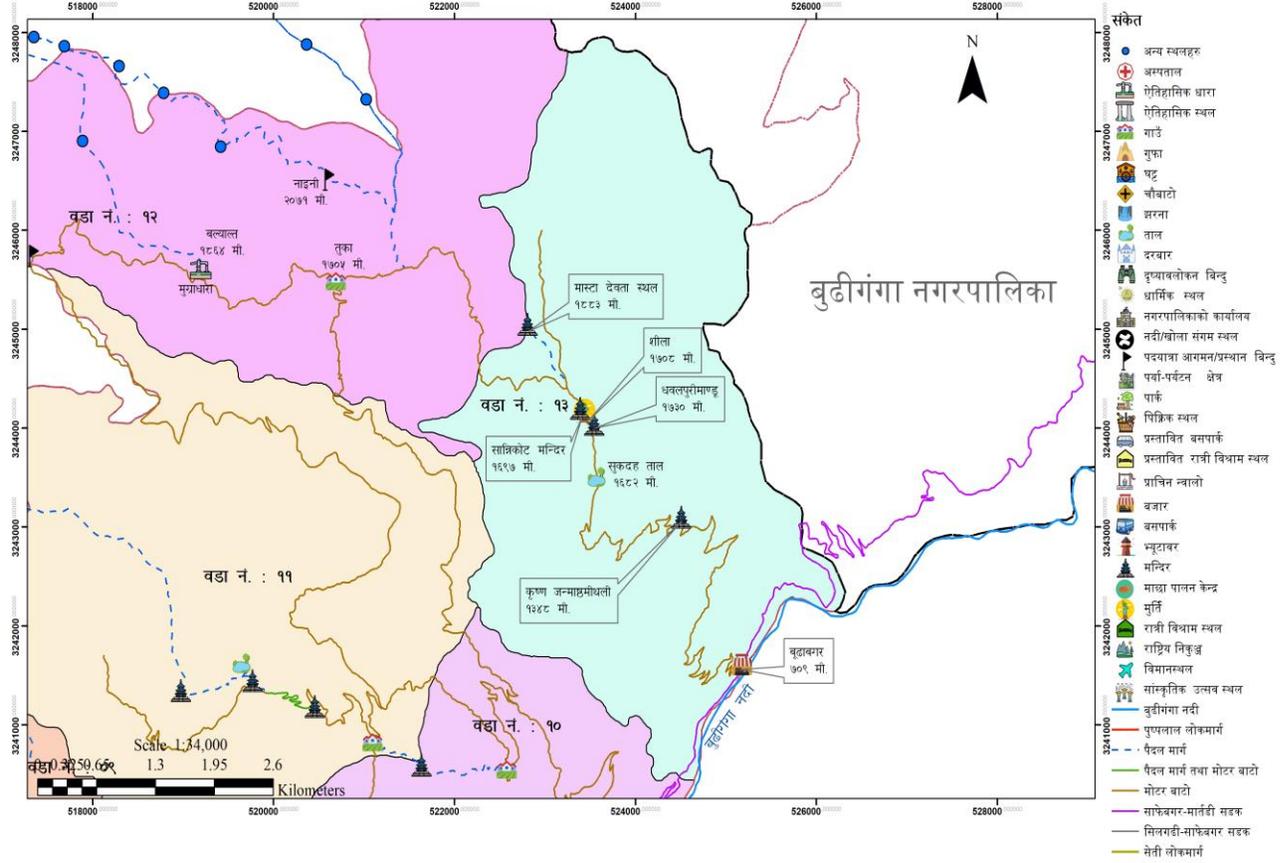
आधारभुत पर्यटकिय पूर्वाधारको रुपमा यस वडामा ४ कोठाहरु सहित १ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा, एक स्वास्थ्य चौकि भवन र एक बचत तथा ऋण सहकारी संस्था रहेको छ । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नवाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ सस्थाहरु रहेका छन ।

- (क) आमा समुहहरु (१०) ।
- (ग) दलित सञ्जाल ।
- (घ) महिला सञ्जाल ।
- (ङ) युवा सञ्जाल वडा कमिटी ।
- (च) बाब्ला यवा क्लब
- (छ) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह ।

नक्सा १६: राजनीतिक विभाजन अनुसार बडा न. १३ को भौगोलिक क्षेत्र

वडा नं. - १३ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरु | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका १६: वडा न. १३ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरुको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान तथा सम्भावित प्रमुख पर्यटकिय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकिय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्था	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	जन्माष्टमी थली (१५८० मी.) । तस्विर १३ (क)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा नं. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा बुढावगर/वाक्लीमा उपलब्ध १ साधारण होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरु, नेपालका अन्य ठाउँहरु तथा भारतबाट आउने र	हुंगाले निर्मित स्टेडियम र हुंगाको कलाकृति रहेको यस पटकानी सहितको स्थलमा कृष्ण जन्माष्टमीमा ठुलो मेला लाग्ने गर्दछ । साथै यहाँ भारीखेल र देउडा समेत हुने गर्दछ ।	तिर्थयात्रु र आगन्तुक पर्यटकहरुको घाम र पानी बाट सुरक्षा र सुविधाको लागी ओत, हुंगाको मरम्मत, तथा थप शौचालयहरु निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

			खप्तड जाने पर्यटकहरू ।		
२	सुकदह ताल (१६८२ मी.) । तस्विर १३ (ख)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरू तथा बुढाबगर/बाब्लीमा उपलब्ध १ साधारण होटलहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरू, नेपालका अन्य ठाउँहरू तथा भारतबाट आउने र नायनी (वडा न. १२०) हुँदै खप्तड जाने पर्यटकहरू ।	१६८२ मी.को उचाईमा अवस्थित यो ताल पिकनिक, स्विमिङ तथा पर्या पर्यटनको लागि एक लोकप्रिय गन्तव्य सुकदह । यो वरीपरी विभिन्न धार्मिक स्थलहरूको बिचमा रहेको छ । यहाँबाट बडीमालिका, खप्तड क्षेत्र, बाजुरा, अछाम र बझाङ जिल्लाका विभिन्न भागको अवलोकन गर्न सकिन्छ ।	यस तालको वरीपरी घेरबार नभएको, खानेपानिको व्यवस्था नभएको तथा शौचालय नभएको अवस्था छ । यहाँ व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड हाल्ने, फोहोर व्यवस्थापन प्रणालीको व्यवस्था गर्नुपर्ने, भ्यु टावर बनाउनुपर्ने, हेलिप्याड बनाउनुपर्ने तथा वरीपरी आगन्तुकहरू बस्ने सिट निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
३	धवलपुरी माडु (१७३० मी.)। तस्विर १३ (ग)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरू तथा बुढाबगर/बाब्ली मा उपलब्ध १ साधारण होटलहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरू, नेपालका अन्य ठाउँहरू तथा भारतबाट आउने र नायनी (वडा न. १२०) हुँदै खप्तड जाने पर्यटकहरू ।	१७३० मी.को उचाईमा अवस्थित ढुंगाको कलाकृति सहितको यो एक धार्मिक स्थल हो । यस माडुमा जेठको पुनीको समयमा पुजापाठ, होम, आदि सञ्चालन गरीन्छ ।	यस माडुबाट शिलातर्फ जाने वाटोमा सिढी पदमार्ग बनाउनुपर्ने, वरीपरी घेरबार पर्खाल निर्माण गर्नुपर्ने र माडुको जिर्णोद्धार गरी संरक्षण गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।
४	शिला (१७२४ मी.) । तस्विर १३ (घ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरू तथा बुढाबगर/बाब्ली मा उपलब्ध १ साधारण होटलहरू ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरू, नेपालका अन्य ठाउँहरू तथा भारतबाट आउने र नायनी (वडा न. १२०) हुँदै खप्तड जाने पर्यटकहरू ।	सुकदह क्षेत्रमा सान्नीकोट मन्दिर तथा धवलपुरी माडुको बिच भागमा तल सडकको छेउमा ढुंगामा आकृति कोरीएको ५ फिट जति लामो यो एक शिला हो ।	यस सम्पदाको अगाडी व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड नभएको अवस्था छ ।
५	सान्नीकोट मन्दिर (१७२४ मी.), जुमकोट । तस्विर १३ (ङ)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरू तथा बुढाबगर/बाब्ली मा उपलब्ध १ साधारण	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरू, नेपालका अन्य ठाउँहरू तथा	१७०८ मी. को उचाइमा रहेको यो ठाउँमा सान्नीकोट देवीको मन्दिर रहेको छ जहाँ दशैको अवसरमा मन्दिरमा बलि सहित पुजापाठ, होम, आदि	यहाँ रहेको देवललाई पुर्णता दिनुपर्ने तथा घेरबार पर्खाल निर्माण गरी मन्दिरको संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

		होटलहरु ।	भारतबाट आउने पर्यटकहरु ।	सञ्चालन हुने गरेको छ ।	
६	मष्टा थान (१८८३ मी.)। तस्विर १३ (च)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा न. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा बुढाबगर/बाब्ली मा उपलब्ध १ साधारण होटलहरु ।	अछाम जिल्ला भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरु, नेपालका अन्य ठाउँहरु तथा भारतबाट आउने र नायनी (वडा न. १२०) हुँदै खप्तड जाने पर्यटकहरु ।	१८८३ मी. को उचाइमा रहेको यो डाँडामा कुल देवताको रूपमा मष्टा देवताको थान रहेको छ । यहाँबाट ३६० डिग्रीको कोणमा हिमालहरुको दृष्यावलोकन गर्न सकिन्छ । यहाँ जेठ महिनामा कुल देवता पुजे समयमा पुजापाठ, होम, बलि, आदि सञ्चालन हुने गरेको छ ।	यहाँ घेरबार, पिउने पानि, ओत, शौचालय, व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, आदिको निर्माण गरी यस गन्तव्यलाई जिर्णोद्धार र संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण तथा स्थानिय जनप्रतिनिधि र समुदायसंग साक्षात्कार

तस्विर १५: वडा न. १३ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

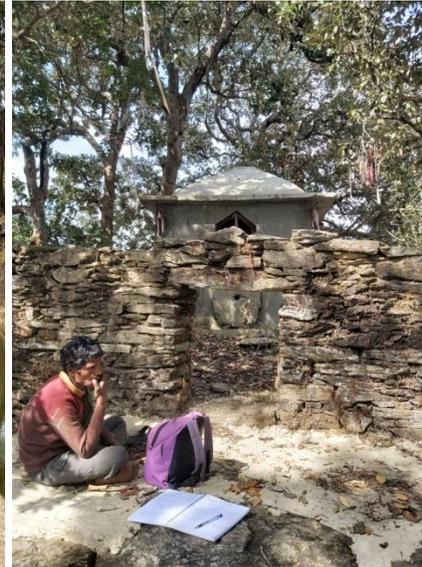
तस्विर १३ (क)

तस्विर १३ (ख)

तस्विर १३ (ग)

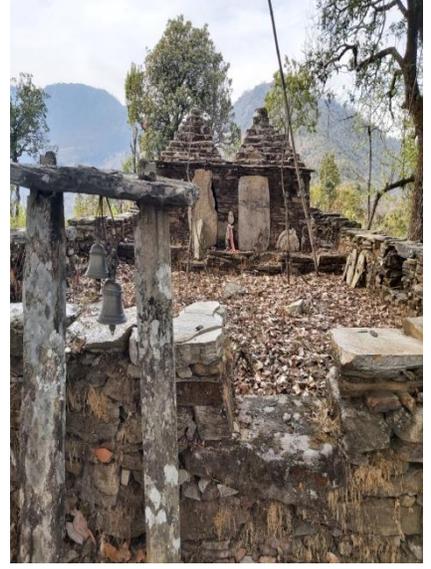
तस्विर १३ (घ)

तस्विर १३ (ङ)

तस्विर १३ (च)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

वडा नं. १४ (पातलकोट) को पर्यटन प्रोफाइल

अवस्थिति, पहुँच, पर्यटकिय स्थलहरु तथा पर्यटकिय आवासको अवस्था : लगभग १५२० मी. को उचाईमा रहेको पातलकोट साँफेबगर नगरपालिकाको पश्चिम तर्फ अवस्थित छ जहाँ १९ कि.मी. को जिप यात्रा गरी पुग्न सकिन्छ । यस वडाले ११.५९ वर्ग कि.मी. को क्षेत्र ओगटेको छ । साँफेबगर देखी पातलकोट सम्भना बजारसम्म ७ कि.मी.को पदयात्रा गरी पनि पुग्न सकिन्छ । पातलकोट सम्भना बजार, ओखिकोट, छिरन्या ओडार, कालापोखरा भगवती मन्दिर, भासुवन, बैचाडा, भास्कन (खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको दनौडा पोष्ट) जस्ता ठाउँहरु यस वडा भित्र पर्ने गर्दछन । यस वडामा वि.स. २०७४ मा गरीएको घरपरिवार सर्भेक्षण को अनुसार यहाँ ४६७ घरपरिवार र जनसंख्या २५८८ रहेको छ । पर्यटनको दृष्टिकोणले यस वडामा छिरन्या ओडार र कालापोखरा हुँदै खप्तडसंग जोडिने पदमार्ग, बासुधारा, जुम्लीगडा र बभाङ्गि राजाले खनेको गुफा जस्ता ठाउँहरु दृष्यावलोकन, धार्मिक तथा पदयात्रा पर्यटनको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन । यहाँ विभिन्न मौसम, पर्व तथा विहेको अवसरमा गाउँको पटकानी, देवी देवताको माडु तथा मन्दिर भएको स्थानमा मनाइने गरीएको होरी (होली), दशै, तिहार, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रतेडी (रत्यौली), पुतला खेल, देउडा खेल, हुडकेउली नाच, धामी भाक्रीहरुको नाच, गौरा पड्छो, आदि सास्कृतिक तथा धार्मिक आकर्षण हुन । यहाँ रहेको ४ वनहरु (पाल्यासाल, खोदाइ पञ्ज्या, भासवना, खप्तड) र यहाँ बग्ने प्रभाली गाड खोला पर्या पर्यटनको दृष्टिकोणले सम्भाव्यतापूर्ण छन ।

आधारभुत पर्यटकिय पूर्वाधारको रुपमा यस वडामा १४ कोठाहरु सहित ३ वटा होटेल, विजुलीबक्ती, फोरजी इन्टरनेट सहितको मोबाइल सञ्चार सुविधा, एक स्वास्थ्य चौकि भवन र एक बचत तथा ऋण सहकारी संस्था रहेको छ । स्थानिय उपजहरुमध्ये अन्नबाली, दलहन, तेलहन, फलफुल, तरकारी, नगदेवाली, मह र गाई र भैसी लगायतको पशुपालनबाट दुध र घिउ उत्पादन हुने गरेको छ ।

पर्यटनको विकासको लागी प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका निम्न लिखित संघ संस्थाहरु रहेका छन ।

(क) टोल विकास संस्था ।

(ख) आमा समुह ।

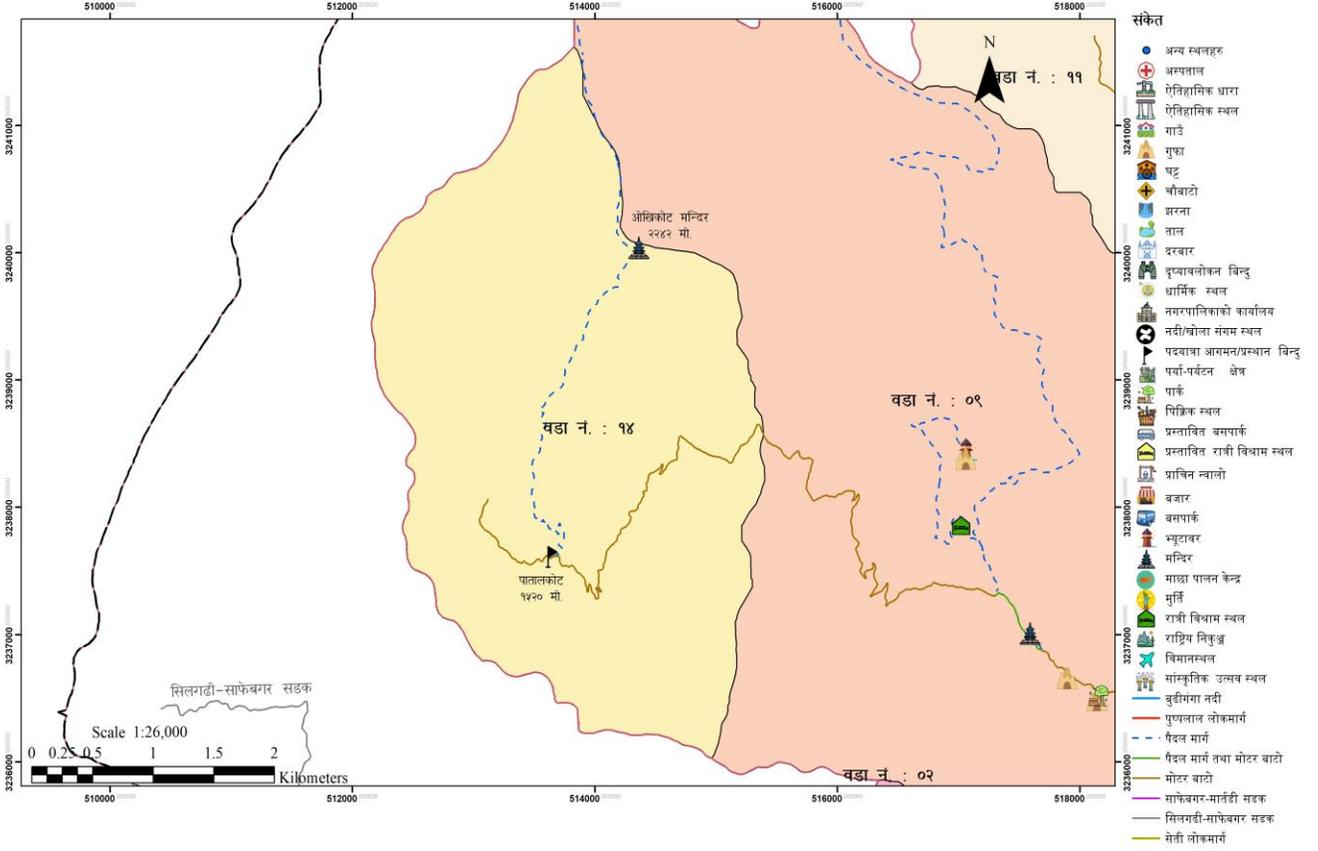
(ग) युवा सञ्जाल वडा कमिटी ।

(घ) महिला सञ्जाल ।

(ग) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह ।

नक्सा १७: राजनीतिक विभाजन अनुसार वडा न.१४ को भौगोलिक क्षेत्र

वडा नं. - १४ का पर्यटकीय आकर्षण केन्द्रहरू | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

तालिका १७: वडा न. १४ का मुख्य पर्यटकिय उपजहरूको विस्तृत वर्णन

क्र.स	विद्यमान प्रमुख पर्यटकिय उपज	भ्रमण गर्ने पर्यटकहरूको लागी आवासको अवस्था	पर्यटन बजार खण्ड	पर्यटकिय उपजको पहिचान तथा स्तरीकरणको अवस्थाबारे टिप्पणी	पुर्वाधार निर्माण तथा थप सुधार बारे टिप्पणी
१	ओखिकोट मन्दिर । तस्विर १४ (क)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा नं. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरू तथा पातलकोटमा उपलब्ध ३ साधारण होटलहरू ।	अछाम भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरू, नेपालका अन्य ठाउँहरू तथा भारतबाट आउने र खप्तड जाने पर्यटकहरू ।	यो मालिका देवीको मन्दिर भएको पवित्र स्थल हो । बाजुरा स्थित मुख्य बडीमालिका मन्दिर पुग्न नसक्ने यस भेगका धार्मिक पर्यटकहरू यहीबाट दर्शन गरी फर्कने गरेका छन् ।	यो मन्दिरमा आधारभुत पुर्वाधारहरू जस्तै पर्यटकहरूको लागी रात्री विश्राम गृह, पिउने पानि, शौचालय, वरीपरी घेरबार, व्याख्यात्मक सुचना बोर्ड तथा यहाँबाट हिमाल दृष्यावलोकन गर्ने विन्दुको अभाव छ । साथै यस मन्दिरलाई रङ्गरोगन गर्ने, सफासुगधर राख्ने र व्यवस्थित

					बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ ।
२	कालापौखरा भगवती मन्दिर । तस्विर १४ (ख)	साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजारमा (वडा नं. ३ र ४) मा उपलब्ध प्रशस्त स्ट्याण्डर्ड तथा बजेट होटल तथा लजहरु तथा पातलकोटमा उपलब्ध ३ साधारण होटलहरु ।	अछाम भित्रका, वरीपरीका जिल्लाहरु, नेपालका अन्य ठाउँहरु तथा भारतबाट आउने र खप्तड जाने पर्यटकहरु ।	यो पातलकोट, बुढाकोट, दुनि तथा डोटीको पुर्विचौकि हुँदै खप्तड जाने पर्यटकहरुको ट्रान्जिट बिन्दु हो । यहाँ पुग्न पातलकोटबाट ३ घण्टाको पदयात्रा गर्नु पर्ने हुन्छ ।	यो मन्दिरमा आधारभुत पुर्वाधारहरु जस्तै पर्यटकहरुको लागी रात्री विश्राम गृह, पिउने पानि, शौचालय, वरीपरी घेरवार, व्याख्यात्मक सुचना बोर्ड तथा यहाँबाट हिमाल दृष्यावलोकन गर्ने बिन्दुको अभाव छ । साथै यस मन्दिरलाई रङ्गरोगन गर्ने, सफासुग्घर राख्ने र ब्यवस्थित बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ ।

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

तस्विर १६: वडा नं. १४ मा रहेका र सम्भावित पर्यटकिय आकर्षणहरु

तस्विर ११ (क)

तस्विर १४ (ख)

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

नोट: वडा नं १ देखी १४ सम्मका प्रमुख पर्यटकिय उपज तथा आकर्षणहरु बाहेकका थप अतिरिक्त पर्यटकिय आकर्षणहरुको सूची तथा तिनको पहिचानको प्रकृती अनुसूची ४ मा उपलब्ध छन ।

खण्ड ३: साँनपाको पर्यटनको मुख्य क्षेत्र (कम्पोनेण्ट) हरु, प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सरोकारवालाहरु तथा पर्यटन विकास सम्बन्धित विगतका योजना तथा प्रयासहरु

एक पर्यटकिय स्थलको रूपमा साँनपाको पर्यटनको मुख्य क्षेत्र (कम्पोनेण्ट)हरु निम्न अनुसार देखिन्छन ।

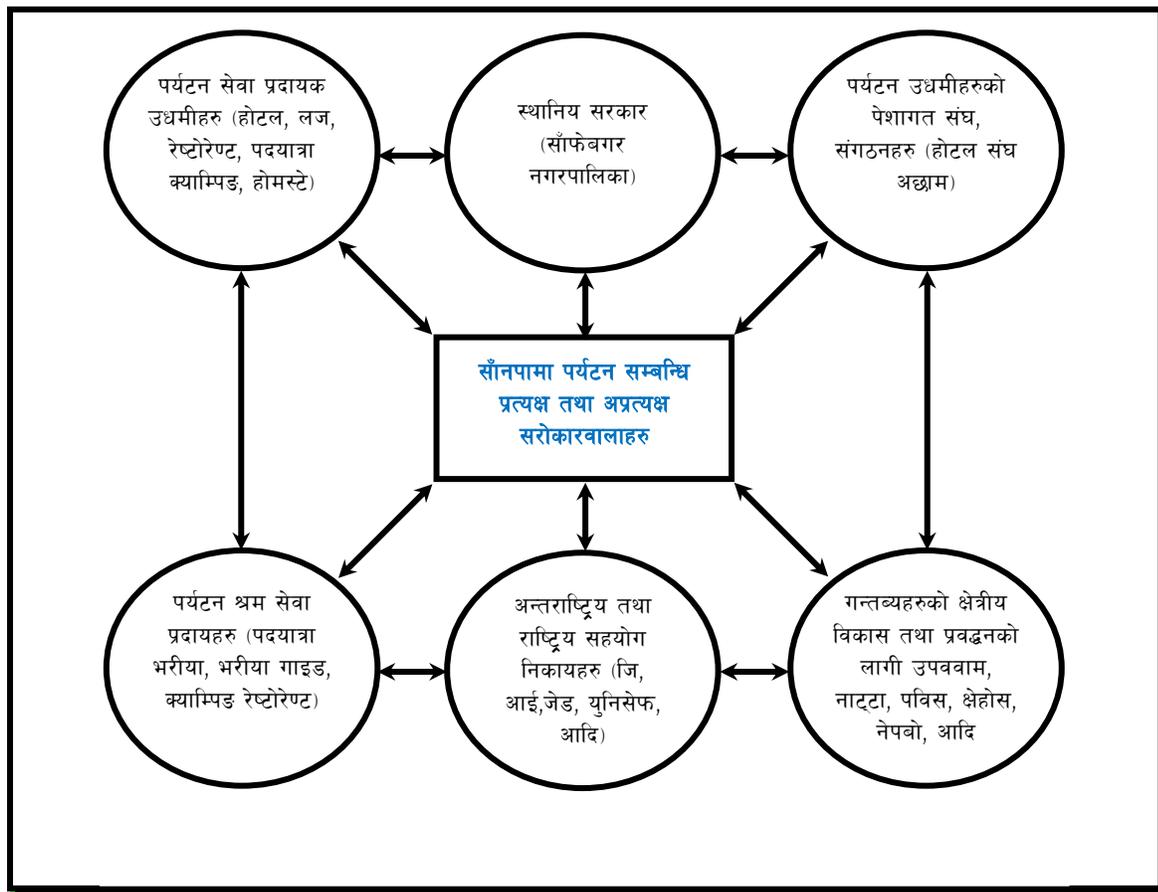
रेखाचित्र २: साँनपाको पर्यटनको मुख्य क्षेत्र (कम्पोनेण्ट) हरु

स्रोत: डेस्क र फिल्ड अध्ययन

साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटन क्षेत्रसंग प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सम्बद्ध रहेका निम्न सरोकारवालाहरु देखिएका छन् ।

रेखाचित्र ३: दिगो पर्यटन बनाउन साँफेबगर नगरपालिका संग सम्बन्धित पर्यटन सम्बन्धी विद्यमान र सम्भावित बहु-सरोकारवालाहरु

स्रोत: डेस्क र फिल्ड अध्ययन

नाट्टा = नेपाल एशोशिएशन अफ टूर एण्ड ट्राभल एजेन्टस् सुदूरपश्चिम प्रदेश संघ, धनगढी ।

पविस = पर्यटन विकास समाज, धनगढी ।

क्षेहोस = क्षेत्रीय होटेल संघ, धनगढी ।

नेपवो = नेपाल पर्यटन बोर्ड ।

साँफेबगर नगरपालिकाको विभिन्न गन्तव्यहरुको पर्यटकिय उपज, क्रियाकलापहरु, पर्यटन सचना उपज तथा पुर्वाधारको विकासको तथा असल व्यवस्थापनको लागी पर्यटनसंग सम्बन्धी उपरोक्त सरोकारवालाहरुहरु एक अर्कासंगसम्बन्धित छन् । यो अन्तरसम्बन्ध साँफेबगर जस्तो पर्यटनको क्षेत्रमा नयाँ गन्तव्यमा प्रत्यक्ष भन्दा पनि अप्रत्यक्ष रूपमा भएको अनुभव गर्न सकिन्छ । साँफेबगरको वैद्यनाथ धाममा शिवरात्री जस्तो धार्मिक पुजा तथा मेला, खप्तड जस्तो धार्मिक तथा प्राकृतिक पर्यटकिय गन्तव्यमा गंगा दशहराको बेलामा होटल व्यवसायी, क्याम्पिङ्ग सेवा प्रदायक, पदयात्रा भरीया, पदयात्रा भरीया गाइडहरु पर्यटकहरुको बढ्दो आगमन भएसँगै बढी सक्रिय तथा व्यस्त भएको पाइन्छ । स्थानिय सरकार साँफेबगर नगरपालिका पर्यटनको लागी पुर्वाधारको विकास, योजना निर्माण तथा

कार्यान्वयनको विषयमा अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय सहयोग निकायहरूसंग निकट हुन चाहेको पाइन्छ । सुदूरपश्चिमको अछाम लगायत ९ जिल्लाका गन्तव्यहरूको प्रवर्द्धन तथा बजारीकरणको लागी धनगढी स्थित नाट्टा सत्रिय भएर लागि परेको छ । सुदूरपश्चिम प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयले प्रादेशिक पर्यटन गुरुयोजनामा साँफेबगरको वैद्यनाथ धामको विकास, स्तरीयता र राम्रो व्यवस्थापनाको लागी प्रदेशको २० बुस्टर पर्यटकिय उपजको सूचीमा राखेको छ । यसको लागी उपववाम साँफेबगर नगरपालिकासंग सम्बन्धित रहने देखिन्छ । धनगढी स्थित पर्यटन विकास समाज जस्तो क्षेत्रिय गन्तव्य व्यवस्थापन संस्थाले धेरै अघि अछाम लगायत सुपको ९ वटै जिल्लाहरूको मुख्यालय (उदाहरणको लागी अछाम जिल्लामा मंगलसेन) मा टुरीजम एक्सन ग्रुप बनाएर पर्यटनको सरोकारवालाहरूको क्षमता वृद्धि, गन्तव्यहरूको प्रवर्द्धन तथा प्रचार प्रसार गर्दै आएको देखिन्छ ।

पर्यटन विकास सम्बन्धित विगतका योजना तथा प्रयासहरू

साँनपाले पर्यटन क्षेत्रको विकास लाई लक्षित गरी हालसम्म निम्नलिखित दस्तावेजहरू निर्माण गरेको पाइन्छ ।

तालिका १८: पर्यटन विकास सम्बन्धित विगतका योजना तथा प्रयासहरू

क्रम.स.	दस्तावेज	मिति	फोकस
१	साँफेबगर नगर वस्तुगत विवरण २०७४ ।	२०७४ साल	परिच्छेद ४ (आर्थिक अवस्था) भित्र “४.३ पर्यटन विकास खण्ड” अन्तर्गत होटल, रिसोर्ट तथा रेष्टोरेन्ट सम्बन्धी विवरण तथा धार्मिक तथा प्राकृतिक दृष्टिले पर्यटकीय महत्व रहेका मध्य ५९ स्थलहरूको वडागत विवरण अनसची १४ मा समेटिएको ।
२	साँफेबगर नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलबारे अध्ययन प्रतिवेदन ।	२०७५	साँफेबगर नगरपालिकामा १४ वडाहरूमा रहेका २६७ धार्मिक स्थल, ३२ पुरातात्विक स्थलहरू तथा १३ वटा प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू तथा सबै वडाका संस्कृतिको बारेमा सचित्र वर्णन । विभिन्न सम्पदाहरूलाई जिर्णोद्धार तथा मरम्मतको लागी सिफारीश ।
३	अछाम जिल्ला खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्यटनका सम्भावना तथा जनचेतना तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमको प्रतिवेदन ।	२०७५	स्थानिय वासीहरूलाई पर्यटन सम्बन्धी न्युन चेतना भएको अवस्था । मध्यवर्ती क्षेत्रमा स्थानीयवासीहरूलाई समेट्ने एकीकृत योजनाको आवश्यकता भएको बोध । विविध तालिमहरू जस्तै अतिथि सत्कार, होमस्टे (घरवास), पर्यटक गाइड तथा भरिया तालिमको आवश्यकता देखिएको । पहिचान भएको पर्यटकीय स्थलहरूको बारेमा सोधखोज तथा अध्ययन र अनुसन्धान गर्नपर्ने आवश्यकता ।
४	पर्यटक गाइड तालिम प्रतिवेदन ।	२०७५	सा.न.पा. को खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रका १४ जना युवाहरूलाई बुढाकोटमा बसोबास गराई त्यहाँबाट खप्तड पैदल मार्गमा पर्यटकिय आकर्षण तथा क्रियाकलापबारेमा प्रयोगात्मक प्रशिक्षण दिइएको । अन्य पैदयात्रा मार्गहरू पातलकोट, देवीस्थान तथा चौखट्टे पैदल मार्ग पनि चिनाइएको । फर्कदा नाइनी क्षेत्रको अवलोकन गराइएको र तलतुकामा निर्माण भएको होमस्टेमा बसोबास गराइएको ।
५	साँफेबगर नगरपालिका राजस्व सुधार कार्ययोजना ।	२०७७	परिच्छेद तीन नगरपालिकाको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता भित्र पर्यटन शुल्क तथा त्यसको सम्भाव्यता

			वितरणको प्रक्षेपण ।
--	--	--	---------------------

स्रोत: डेस्क अध्ययन

साँनपामा उपरोक्त सुचनात्मक तथा प्रवर्द्धनात्मक सामग्रीहरू बाहेक यहाँको पर्यटन स्थलहरू र तिनका सरोकारवालाहरू को पर्याप्त अध्ययन र गुरु योजना दस्तावेज निर्देशित रणनीति र परियोजनाहरू पर्यटनको व्यवस्थित विकासका लागि प्रमुख बाधाहरू हुन् ।

खण्ड ४: साँफेबगर नगरपालिकामा वर्तमानमा उपलब्ध पर्यटन पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाहरू

अवस्थित पर्यटन पूर्वाधारहरू

साँ.न.पा.मा भइरहेका अनुमानित ७०९ करप्रदायक व्यवसायीहरूमध्ये २२१ वटा होटलव्यवसायी (रिसोर्टहरू, कफी तथा बेकरी पसल, खाजा पसल, मिठाई पसल, चिया पसल, रेस्टुरेन्टहरू) छन् । आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूलाई लक्षित गरी आवासीय सुविधा भएको ९६ होटलहरू तथा ६ होमस्टे व्यवसायीक रुपमा सञ्चालनमा रहेका छन् । तीमध्ये स्तरीय सुविधाहरू भएका ७ वटा लक्जरी होटलहरू छन् । । होटल र होमस्टेको कुल कोठा संख्या ४०४ (३९६ +होमस्टे ८) र बेड संख्या ८६६ (८३६ + ३० होमस्टे बेड) रहेको छ.। साँ.न.पा. को वडा न. ३ र ४ मा २८ बाहेक उप-सहरमा केन्द्रित बाँकी रहेका १२ वडाहरूमा निम्नअनुसार ६८ होटल तथा ६ होमस्टेहरू सञ्चालित छन् । साँ.न.पा. का ति १२ वडाका उप-सहरमा केन्द्रित क्षेत्रहरूको पर्यटन आवास गृहहरूमा १६७ (१५९ + ८ होमस्टेका) कोठाहरू तथा ३९२ (३६२ + ३० होमस्टेका) बेडहरूको क्षमता छ ।

तालिका १९: साँ.न.पा. मा सञ्चालित होटल, लज, होमस्टे, रेष्टोरेण्ट तथा चिया खाजा पसलहरूको संख्यात्मक विवरण

वडा नं	स्थान	पर्यटन आवास (होटल, लज, होमस्टे, धर्मशाला) को सङ्ख्या	होटल कोठाहरू	बेड संख्या	रेष्टोरेण्ट (टेबल कुर्सि सहितको)	साधारण चिया खाजा पसल
१	वैजनाथ, कालिमाटी गढी । (अस्थाइ धर्मशाला १, बेडसंख्या २०)	०	०	०	०	९
२	श्रीकोट, नवाहाट, मंगलाशैनी टोल, शैलेश्वरी टोल, प्रगतिशील टोल, हाडासैन टोल, कालिकादेवी टोल, खापरमाण्डौ टोल, त्रिपरासुन्दरी टोल, ओखलढुंगा टोल, किर्तिखाम टोल, नवा गाउँ, लोली, पोचाडे गाउँ, गोयलापानी गाउँ, भकाल्या गाउँ, बागभिडी ।	५	१३	२६	०	०६
३	हाट बजार, सिद्धेश्वर, दयगडा, प्रभा, डिक्रेनी, चतुरशाल ।	७	९५	१९०	२३	३६
४	एयरपोर्ट बजार, साँफेबगर क्षेत्र, पायडी गाउँ, मुवासैन गाउँ, आमरुख बस्ति, लाख्यातोला गाउँ ।	२१	१४२	२८४	६	१६
५	नवठाना, ठकुल्लाबाडा गाउँ, बुढाबाडा गाउँ, तिरुवाबाडा गाउँ, मुना गाउँ, ओडबाडा गाउँ, दहपाटा गाउँ, तोल्यान छान्ना ।	८	१६	३२	०	८
६	कालाआम, गैरी गाड, साच्याखाल, बडाकोट,	०	०	०	०	१

	नदुकना, रिठागाउँ, डोटे गाउँ, माडु र बास्तोला ।					
७	छिपेखोला, सोता, वणन गडा, गोल्डाँडा, कुमालगाउँ, काकडसात, कालिका, नवागाउँ, जाल्यादेवी, प्रगतिशील टोल, गढी ।	१२	२४	४८	०	१६
८	चण्डिका, बयालपाटा, माटेना, गैरागाउँ, कडायतवाडा, चड्याली गाउँ, लोटीखेले, काटैगाउँ, जमालगाउँ, टमटी गाउँ, गैरागाउँ, जमालगाउँ ।	२	२	४०	०	१२
९	बुढाकोट, बाहुलढुंगा, बासकाटीया, स्यालतडा, धनखोला, दुननाउला, लुयाटा गाउँ, रिठागाउँ, चौरपिपल गाउँ, गेरुखाना गाउँ, दमाइवाडा, ऐराडा, सारंग्या, भवाठाना ।	४	८	२४	०	४
१०	घुघुरकोट, ठाँटी, चुले, तासी बजार, डमेल, खोलीखेत, पुरानाकोट, विशाल बजार, पुवा गाउँ, जुक्याना, कोटवाडा, भकुण्डे गडा, रावतवाडा, बेतालमाण्डौ, गल्यागडा, पदारा गाउँ, संग्रामतोली गाउँ, हितपाडा गाउँ ।	१५	४५	९०	२	३०
११	देवीस्थान, धामीगाउँ, देउलीखाँद, भुर्कु, कालालेकी, पाल्त, प्यारे गाउँ, डाँडागाउँ, किमरुख, गैरागाउँ, धामीगाउँ, माडुगडा, किम्तोली गाउँ, वाल्ला खाँद, चुची गाउँ, खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज र गुता ।	४	८	१६	०	७
१२	नाइनी, बर्माली, बल्याल, भेरासैन, उनिसेन, दोगाडे, मल्लुका गाउँ, तल्लुका गाउँ, पुत्रु गाउँ, बासुधारा । (होमस्टे ६, कोठाहरु ८, बेड संख्या ३०)	१४	२७	५४	०	६
१३	बुढाबगर, बाब्ली, तुफान डाँडा, रास्याकोट, सिउगाउँ, सुनार गाउँ, बटाली गाउँ, खुलालवाडा, साइले गाउँ, मौडाली र सिल्लाका पटकानी ।	१	२	४	०	४
१४	पातलकोट सम्भना बजार, ओखिकोट, छिरन्या ओडार, कालापौखरा भगवती मन्दिर, भासुवन, वैचाडा, भास्कन (खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको दनौडा पोष्ट) ।	३	१४	२८	०	४
	जम्मा	९६	३९६	८३६	३१	१५९

स्रोत: स्थलगत अवलोकन, वडा कार्यालयहरु, अछाम पर्यटन तथा होटल व्यवसायी संघ ।

साँनपा बाट वडा न. ३ र ४ मा रहेको मुख्य बजारक्षेत्र बाहिरी पर्यटकीय गन्तव्यहरू जस्तै कालिमाटी, श्रीकोट, नवठाना, मुवासैन गाउँ, बयालपाटा बजार, चण्डिका, छिपेखोला, काकडसात, चण्डिका, माटेना, बुढाकोट, ठाँटी, घुघुरकोट, चुले, तासी बजार, देवीस्थान, नाइनी, बुढाबगर, बाब्ली, तुफान डाँडा, सुकदह ताल, पातलकोट सम्भना

बजार, आदि देखि सार्वजनिक यातायातले जोडिएका छन् । साँफेबगर नगरपालिकाको १४ वटै वडामा पक्की र कच्ची सडक निर्माण भई जीप, ट्रयाक्टर लगायतका सवारीका साधनहरू सञ्चालनमा आएका छन् ।

यहाँ बाट अछाम जिल्ला भित्र तथा अन्तरसहरका लागि सञ्चालित बस तथा जिपसेवाका लागि छुट्टै र व्यवस्थित नगर बस तथा जिम पार्कको अभाव रहेको छ । यहाँ भित्रिने पर्यटकहरूका साथै यस नगरवासीहरूका लागि नगर क्षेत्रमा सुविधापूर्वक हिँडनका लागि केहि भागमा फुटपाथलाई व्यवस्थित गरीएको छ भने केहि भागमा फुटपाथनै उपलब्ध छैनन । नगरको मुख्य बजार क्षेत्रहरूमा नगरयात्रामा संलग्न हुने पर्यटकहरूका लागि आराम गर्ने (बस्ने) स्थान तथा धुनेकोठा (Washroom) को न्यूनता छ । उपलब्ध धुनेकोठा पनि सफा र स्वस्थ छैनन । नगरमा रात्री समयका लागि सडक बत्तीजडान भएका छन् तर ति केहि सिमित ठाउमा मात्रै रहि अपर्याप्त छन् । विग्रेका सडक सोलार बत्तीको मरम्मत नभइ अलपत्र स्थितीमा रहेका छ । यहाँ खानेपानीको तथा विद्युत्सेवाको अटुट वितरणको निश्चितता नरहेको अवस्था छ ।

माथि उल्लेखित पर्यटकिय आवास (तालिका १९) बाहेक पर्यटनको विकासको लागि यस संग जोडिएको अरु विभिन्न अत्यावश्यक पुर्वाधारहरूको उपलब्धताको अवस्था तल दिइएको तालिकाबाट प्रष्ट पारीएको छ ।

तालिका २०: साँ.न.पा. मा पर्यटन क्षेत्रसंग प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्षरूपले जोडिएको पुर्वाधारहरूको उपलब्धताको अवस्था

पर्यटनको लागि प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्षरूपले जोडिएको पुर्वाधारहरू	भएको	नभएको	उपलब्धताको अवस्थामा टिप्पणी
पर्यटन बाहिरी बजारखण्डको सहज आवागमनको लागि सडक यातायात सम्पर्क			
उत्तर पुर्वबाट मार्तडी - साँफेबगर राजमार्ग	✓		मार्तडी - साँफेबगर ५७ कि.मी.को पक्की राजमार्ग । मार्तडीबाट १६ कि.मी.को दुरीमा रहेको बल्दे - द्वारीको मध्यमा पहिरोले भत्केको सडकले गर्दा सहज पर्यटकिय आवागमनको लागि बर्खायाम भारी बाधा (अवरोध) को अवस्था रहेको ।
पुर्व उत्तरबाट मार्तडी - कोल्टी सडकखण्ड	✓		मार्तडी - कोल्टी कच्ची सडकखण्ड ४७ कि.मी. लामो । यो सडक बर्खा मौसममा असुरक्षित तर अन्य मौसममा असुरक्षित नभएको । सुख्खायाममा यातायातका साधन सञ्चालन हुने । हिउँदको मौसममा पोरखेलेक स्थल तिर मात्रै सडकखण्डमै हिउ पर्दा सुरक्षित यात्राको लागि सजगता चाहिने ।
स्थाई तथा व्यवस्थित बसपार्क वा बस स्टेशन (अस्थाइ रहेको)		✓	स्थाई बसपार्क निर्माणको लागि नयाँ शहर आयोजना अन्तर्गत साँफेबगर हाट बजारबाट २०० मी.को मोटरबाटोको दुरीमा परभलीगाड पुल पारी २९ रोपनी जग्गा छुट्याइएको अवस्था ।
हवाई यातायात सम्पर्क (अछाम जिल्ला)			
साँफेबगर विमानस्थल (१९७४), साँफेबगर नगरपालिका (अछाम जिल्ला)	✓		पक्की रनवे सहित साँफेबगरको वडा नं ४ मा रहेको ।
कोल्टी विमानस्थल (१९८४), बुढीनन्दा नगरपालिका, बाजुरा जिल्ला	✓		पक्की रनवे सहित साँफेबगर मार्तडी हुदै पगीने १०४ कि.मी. को दुरीमा ।
साँफेबगरबाट १४ वडाका मुख्य पर्यटकिय केन्द्र सम्म पुग्ने सडक सञ्जाल			
वडा न. १ (साँफे हाटबजार-वैजनाथ)	✓		हाटबजार (वडा न. ३) बाट करीब ३ कि.मी. मोटरबाटो । उक्त ३ कि.मी. मध्ये २.४ कि.मी. जती पक्की मोटरबाटो र वैद्यनाथ मन्दिर नजिक करीब ६०० मी. जती कच्ची मोटर बाटो । कच्ची मोटर बाटो शुरु हुनुअघि लुंगेली गाड खोलामा पुल निर्माणाधिन अवस्थामा ।

² साँफेबगरमा हाटबजार परभलीगाड पुलको नजिक, हाट बजार, जिपपार्क (छिपेखोला पुल) र एयरपोर्ट नजिक गरी ३ ठाउँमा सार्वजनिक शौचालय उपलब्ध छन् ।

वडा न. २ (साँफे हाटबजार-किर्तिखाम)	✓		किर्तिखाम लगायतका क्षेत्र डोटी - साँफे राजमार्ग खण्डको छेउमा रहि साँफेबगर नगरपालिकाको लागी प्रवेश द्वारको रुपमा रहेको छे ।
वडा न. ३ (साँफे हाटबजार - दयगडा)	✓		साँफे हाटबजारबाट करिव ५ कि.मी. कच्ची उकालो सडक यात्रा पछि प्रभा (दयगडा) पुगिने । यो हाल बर्खा मौसममा गाडी जान नसक्ने या अफठ्यारो (असरक्षित) कच्ची मोटरवाटोको रुपमा रहेको छ ।
वडा न. ४ (साँफे एयरपोर्ट बजार - मष्टामाडौ)	✓		साँफे एयरपोर्टबजार जिप चोक बाट करिव ७ कि.मी. कच्ची उकालो सडक यात्रा पछि मुवासैन पुगिने । यो हाल बर्खा मौसममा गाडी जान नसक्ने या अफठ्यारो (असरक्षित) कच्ची मोटरवाटोको रुपमा रहेको छ ।
वडा न. ५ (साँफे एयरपोर्ट बजार - नवाठाना)	✓		साँफेबगर एयरपोर्ट बजार जिप चोक बाट नवठाना ८ कि.मी. को कच्ची मोटरवाटो बाट जोडिएको छ । यो हाल बर्खा मौसममा गाडी जान नसक्ने या अफठ्यारो (असरक्षित) कच्ची मोटरवाटोको रुपमा रहेको छ ।
वडा न. ६ (साँफे एयरपोर्ट बजार, जिपपार्क - बयालपाटा अस्पताल - भागेश्वर)	✓		एयरपोर्ट बजार, जिपपार्क बाट भागेश्वर मध्यपहाडी राजमार्गमा छिपेखोला पुल तथा बयालपाटा अस्पतालहुँदै ६ कि.मी. को पक्की मोटरवाटो बाट जोडिएको छ ।
वडा न. ७ (साँफे एयरपोर्ट बजार, जिपपार्क - रिडीकोट)	✓		एयरपोर्ट बजार, जिपपार्क बाट रिडीकोट मध्यपहाडी राजमार्गमा छिपेखोला पुल हुँदै २ कि.मी. को पक्की मोटरवाटो बाट जोडिएको छ ।
वडा न. ८ (साँफे एयरपोर्ट बजार, जिपपार्क - चण्डिका)	✓		एयरपोर्ट बजार, जिपपार्क बाट चण्डिका, बयालपाटा मध्यपहाडी राजमार्गमा छिपेखोला पुल तथा बयालपाटा अस्पतालहुँदै ८ कि.मी. को पक्की मोटरवाटो बाट जोडिएको छ ।
वडा न. ९ (साँफे हाटबजार,- बुढाकोट)	✓		बुढाकोट साँफेबगरको वडा न. ३ स्थित सिद्धेश्वर हाटबजारबाट कच्ची बाटोमा ११ कि.मी. को जिपयात्रा गरी पुग्न सकिन्छ । यो कच्ची बाटो वडा नं ३ को दयगडा (प्रभा) हुँदै जोडिन्छ ।
वडा न. १० (साँफे हाटबजार/एयरपोर्ट बजार-घुघुरकोट)	✓		घुघुरकोट साँफेबगर-मार्तडी राजमार्ग खण्डमा ओदालखोला (ओदालीगाड) सम्म ८ कि.मी. को मोटर यात्रा र त्यहाँबाट घुघुरकोट वडा कार्यालय सम्मको २ कि.मी. कच्ची रोडमा जिप यात्राबाट जोडीएको छ । घुघुरकोटबाट चूल्हे सम्म कच्ची रोडमा जिप यात्राको व्यवस्था छ ।
वडा न. ११ (साँफे हाटबजार/एयरपोर्ट बजार-देवीस्थान)	✓		देवीस्थान साँफेबगर-मार्तडी राजमार्ग खण्डमा ठाँटी सम्म ४ कि.मी. को मोटर यात्रा र त्यहाँबाट देवीस्थानसम्मको ९ कि.मी. कच्ची रोडमा जिप यात्राबाट जोडिएको छ ।
वडा न. १२ (साँफे हाटबजार/एयरपोर्ट बजार- खप्तड)	✓		साँफेबगर-तल्लुका सम्म २५ कि.मी.कच्ची रोडमा जिप यात्राबाट जोडिएको छ ।
वडा न. १३ (साँफे हाटबजार/एयरपोर्ट बजार- बाब्ला)	✓		यो साँफेबगर-मार्तडी राजमार्ग खण्डमा बुढाबगर सम्म १२ कि.मी. को मोटर यात्रा र त्यहाँबाट बाब्लासम्मको ७ कि.मी. कच्ची रोडमा जिप यात्राबाट जोडिएको छ ।
वडा न. १४ (साँफे हाटबजार/एयरपोर्ट बजार- पातलकोट)	✓		साँफेबगर देखी पातलकोट सम्मना बजार कच्ची रोडमा १९ कि.मी.को जिप यात्राबाट जोडिएको छ ।
जलविद्युत वितरण	✓		यदाकथा आवधिक लोड सेडिङ्ग (विद्युत कटौती) हुने ।
सौर्य उर्जा	✓		केहि घरधुरी तथा सडक पोलमा नविकरणीय उर्जा प्रयोग भएको ।
इण्टरनेट, इमेल सविधा	✓		
फोन तथा मोबाइल फोन सेवा	✓		नमस्ते, स्काई र एनसेलका टावरहरु निर्माण भई कार्यात्मक रहेको ।
पर्यटन जन्म सञ्चारका अन्य माध्यमहरु रेडियो, (एफ्.एम्.), अनलाइन न्युज पोर्टलहरु, पत्रपत्रिकाहरु (दैनिक तथा साप्ताहिक)	✓		एफ्.एम्.रेडियोहरु: साँफेबगर । अनलाइन तथा दैनिक प्रकाशन पत्रिकाहरु: खप्तड न्युज राष्ट्रिय दैनिक, जागरण र अन्नम न्युज । साप्ताहिक पत्रिका: चौरपाटी ।
पर्यटकिय रेष्टोरेण्टहरु	✓		(साँनपा भरीमा करीव १९५)
सपिङ्ग सेण्टर	✓		डिपार्टमेण्ट स्टोर, किराना पसल (करीव ३००)
स्वास्थ्य पुर्वाधार	✓		जिल्ला अस्पताल = १ (मंगलसेन)

			विशेष अस्पताल = १ (बयालपाटा) आयर्वेदिक अस्पताल = १ (मंगलसेन) स्वास्थ्य चौकी = १३ शहरी स्वास्थ्य केन्द्र = २ औषधी पसल = ७
वैकिङ्ग सेवा तथा ए.टि.एम. मशिन सुविधा	✓		१ वाणिज्य बैंक, ३ वटा विकास बैंक, ५ वटा लघुवित्त संस्था र ४२ वटा सहकारी संस्थाहरू।
जिवन विमा कम्पनीहरू			एसियन लाइफ इन्सोरेन्स कम्पनी, युनियन लाइफ इन्सोरेन्स कम्पनी लिमिटेड । आई.एम.ई. लाइफ इन्सोरेन्स कम्पनी, नेशनल लाइफ इन्सोरेन्स कम्पनी, प्राइम लाइफ इन्सोरेन्स कम्पनी, सिटिजन लाइफ इन्सोरेन्स कम्पनी लिमिटेड ।
निर्जिवन विमा कम्पनीहरू			युनाइटेड लाइफ इन्सोरेन्स कम्पनी, नेको इन्सोरेन्स कम्पनी लिमिटेड ।
पर्यटकिय उपयोगको लागी पार्कहरू	✓		मान्ने पार्क, वैद्यनाथ धाम पार्क ।
ढल निकास	✓		नभएको (एयरपोर्ट र हाटबजारको लागी बुढीगंगा नदिमा निकास हुने गरी मात्रै रहेका) ।
फोहोर संकलनको प्रबन्ध तथा ल्याण्डफिल्ड साइट	✓		घुघुरकोट (निर्माणाधिन) ।
पदयात्रा गन्तव्यहरूको लागी पथ प्रदर्शकको उपलब्धता	✓		लगभग सबै सेवा प्रदायकहरूको कार्य निपुणता प्रशिक्षण तथा कार्य अनुमति लाइसेन्स नभएको तर स्थानिय भुगोल, बाटाघाटोको बारेमा स्थानिय भएको नाताले राम्रो देख्न भई आवश्यकता निर्देशित भइ सेवा दिनसक्ने ।
भरीया तथा भरीया गाइडहरूको उपलब्धता	✓		लाइसेन्स प्राप्त नभएका तर स्थानिय भुगोलमा कार्य अनुभव तथा क्षमता भएको ।
खप्तड तथा अन्य उच्च स्थानमा रहको गन्तव्यहरूमा जानको लागी पदयात्रा पर्यटन पूर्वाधार सामग्रीहरू (पदयात्रा क्याम्पिङको गियर्स, स्लिपिङ टेण्ट, स्लिपिङ ब्याग, वाकिङ स्टिक, न्यानो लुगाहरू, किचेन क्याम्पिङको सामग्रीहरू, अन्य प्रयोगजन्य सुरक्षा गियर्स) को उपलब्धता	✓		साँफेबगरको हाट तथा एयरपोर्ट बजारमा विक्री पसलहरूबाट खरीद गर्नको लागी उपलब्ध रहेको ।
पर्यटकलाई आपतकालिन खोज, उद्धार तथा निकासको व्यवस्था	✓		आवश्यकता अनुसार साँफेबगरमा रहेको नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल र नेपाल आर्मिको क्याम्पबाट परिचालित हुने ।
पर्यटकको आवगमनलाई सहज गर्नको लागी संकेत बोर्डहरूको व्यवस्था	✓		साँफेबगर - मार्तडी सडक खण्डमा ढाँटी र बुढाबगर हुँदै खप्तड प्रवेश गर्ने ठाउहरूमा स्वागत द्वारहरू । खप्तड पदयात्रा मार्ग जस्तै बुढाकोटमा खप्तड पदयात्राको लागी सूचनात्मक संकेत बोर्ड ।
पर्यटकहरूको यात्रा प्याकेज बुक गर्नको लागी स्थानिय स्तरमा ट्राभल एजेन्सिज तथा टर अपरेटरहरू		✓	धनगढी, महेन्द्रनगर तथा काठमाडौँबाट मात्रै बुकिङ गर्न सकिने तर साँफेबगरको हाट र एयरपोर्ट बजार स्थित केहि होटलहरू तथा खप्तड पदयात्रा मार्गमा केहि क्याम्पिङ सेवा प्रदायकहरूले खप्तडको लागी मुख्य सिजनमा खान र बस्नको बन्दोबस्तिको प्रबन्ध गर्दै आएको ।

स्रोत: स्थलगत अवलोकन, प्रश्नावली र साक्षात्कार

फोहोरको व्यवस्थापनका लागि हालसम्म ल्याण्डफिल्ड साइटको स्थाई व्यवस्था नहुनको साथै सङ्कलन भएका फोहोरलाई रिसाइकलिङ तथा कम्पोस्ट गर्ने व्यवस्था गरिएको छैन । यसले गर्दा बर्खाको मौसममा असजिलो उत्पन्न हुने देखिन्छ ।

खण्ड ५: पर्यटन सुचना, बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको प्रवृत्ति

बनपामा गरिएको स्थलगत अवलोकन, प्रश्नावली, तथा छलफलबाट यहाँका गन्तव्यको बजारीकरण तथा प्रचारप्रसार गर्नका लागि विगतमा निम्नलिखित उपकरण तथा प्रविधिहरू प्रयोग गरिएको पाइन्छ ।

तालिका २१: पर्यटनको बजारीकरण तथा प्रचारप्रसारका लागि विगतमा गरिएका पहलहरूको सूची

क्र. स.	प्रचारप्रसारका सामग्री तथा क्रियाकलापहरू	निर्माता	मिति	टिप्पणी
प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसरहरु				
१	साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटकिय गन्तव्यहरु ।	साँफेबगर नगरपालिका	२०७४	खप्तड, बैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, जाल्पादेवी मन्दिर, सिद्धधुनी, कालालेकी, कालभैरव मन्दिर, धवल छडा, बिम्कोट दरबार, मालिका मन्दिर, नाइनी क्षेत्र र बढीगंगा नदीको बारेमा संक्षिप्तमा सचित्र जानकारी ।
२	अछाम जिल्लामा अवस्थित वैद्यनाथ धाम ।	साँफेबगर नगरपालिका	२०७४	बैद्यनाथ धामको विस्तृतमा परिचय, धार्मिक कथन, धार्मिक महत्व, ऐतिहासिक महत्व र सांस्कृतिक महत्वको बारेमा सचित्र वर्णन ।
३	अछाम - खप्तड रुट ।	साँफेबगर नगरपालिका	२०७४	अछाम - खप्तड रुटको परिचय, धार्मिक कथन, धार्मिक महत्व, प्राकृतिक महत्व, अछाम -खप्तड पदयात्रा मार्गहरु र कसरी पुग्ने साँफेबगर शिर्षकहरुमा सचित्र वर्णन ।
४	अछाम जिल्लामा अवस्थित नाइनी क्षेत्र ।	साँफेबगर नगरपालिका	२०७४	नाइनी क्षेत्रको परिचय, धार्मिक कथन, धार्मिक महत्व, प्राकृतिक महत्व र पर्यटकीय महत्वको बारेमा सचित्र वर्णन ।
५	अछाम जिल्लामा अवस्थित जिमराडी धाम ।	साँफेबगर नगरपालिका	२०७४	जिमराडी धामको परिचय, नामाकरण, धार्मिक कथन, धार्मिक महत्व र पर्यटकीय महत्वको बारेमा सचित्र वर्णन ।

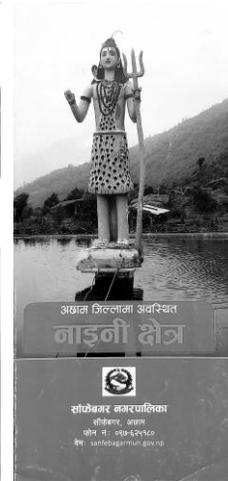
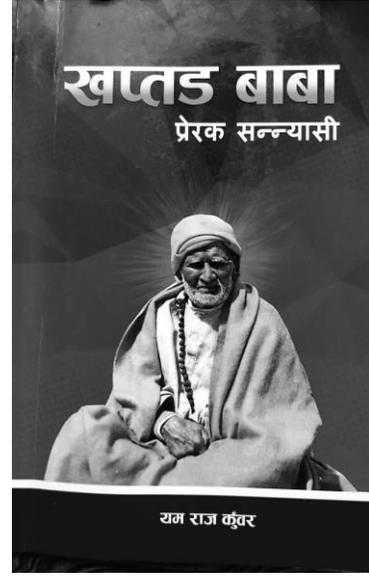
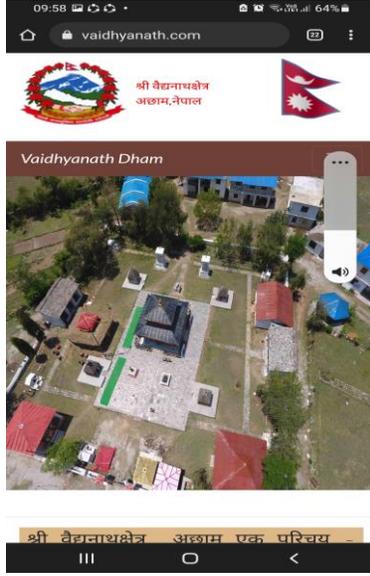
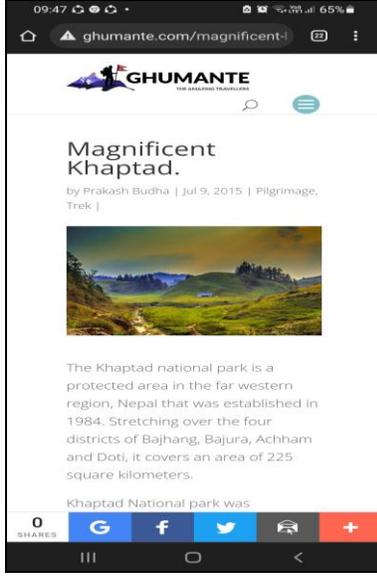
प्रवर्द्धनात्मक इण्टरनेट साइटहरु				
६	साँफेबगर नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय ।	साँफेबगर नगरपालिका https://sanfebagarmun.gov.np/en	२०७४	साँफेबगर न.पा.को नक्सामा खप्तड राष्ट्रिय निकञ्जलाई मुख्य पृष्ठमा हालिएको । अछाम जिल्ला स्थित पर्यटकिय महत्वका दृष्यहरुलाई मुख्य पृष्ठमा हालिएको । “भ्रमण वर्ष २०२० भव्य रुपमा सफल पारौ” नारालाई मुख्य पृष्ठमा हालिएको । साँफेबगरको सांस्कृतिक पहिचान र पर्यटकिय सम्पदाको व्याख्यान सहित नगरपालिकाको वेभपेज बनाइएको ।
७	Magnificent Khaptad: A Pilgrimage Trek	http://ghumante.com/magnificent-khaptad/	२०१५	खप्तडको परिचय, सुन्दरता, पहुँच, सुरक्षा तथा आवासको बारेमा प्रवर्द्धनात्मक सामग्रीको सम्प्रेषण ।
८	श्री वैद्यनाथ क्षेत्र, अछाम ।	http://www.vaidhyanath.com/	२०२१	वैद्यनाथ क्षेत्रको बारेमा परिचय, इतिहास, विकासक्रम तथा संगठनको बारेमा सुचना सामग्रीहरु उपलब्ध ।
प्रवर्द्धनात्मक किताबहरु				
९	खप्तड बाबा प्रेरक सन्त्यासी ।	पर्यटन सूचना केन्द्र, साँफेबगर, अछाम ।	२०७८	खप्तडको पर्यटनको प्रचारमा योगदान गर्ने लक्ष्य सहित विभिन्न शिर्षकहरु जस्तै खप्तड बाबा, उनको नेपाल आगमन, उनको खप्तड यात्रा, उनको योगदान, उनका पुस्तकहरु, उनका केही जीवनपयोगी उपदेशहरु, खप्तड जाने पैदल मार्गहरुको बारे विषयहरु समावेश ।
१०	भारखण्ड वैद्यनाथक्षेत्र ।	श्री वैद्यनाथक्षेत्र प्रकाशन समिति: कालिमाटीगढी ।	२०६४	

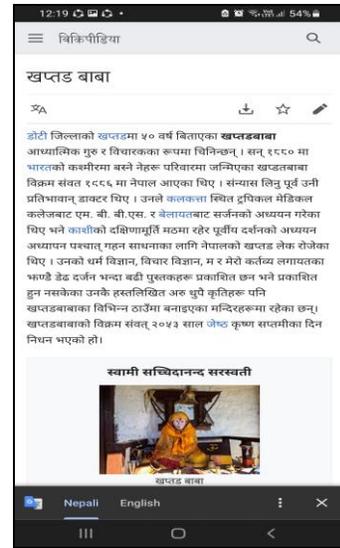
११	वैद्यनाथ क्षेत्र अछाम विद्वानहरुको दृष्टिमा ।			
१२	रावणको तपस्यास्थल वैद्यनाथक्षेत्र ।	वैद्यनाथ क्षेत्र विकास संस्था (वैक्षेविस): अछाम ।	२०७८	
प्रवर्द्धनात्मक पर्यटनजन्य क्रियाकलापहरु				
१३	वैद्यनाथ धाममा नित्य र वर्षभरिमा शिवरात्री महोत्सव सहित ३० (कुम्भ मेला, अर्धकुम्भ मेला, मकर संक्रान्ति, विषु पर्व, होरी पर्व, दशैपर्व, कृष्णजन्माष्टमी, श्रावण स्नान, बोलबम, आदि) वटा पर्वपूजा ।	वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति वैद्यनाथ क्षेत्र विकास संस्था वैद्यनाथ क्षेत्र संरक्षण तथा गठी व्यवस्थापन समिति वैद्यनाथ वेद विद्याश्रम अन्य सबै सरोकारवालाहरु	प्रत्येक वर्ष शिवरात्री मा	विभिन्न पर्वपूजा तथा धार्मिक महोत्सवको सामाजिक सञ्चार माध्यमबाट प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रचार प्रसार हुने गरेको ।
१४	बुढीगंगा नदिमा र्याफिटङ्गको टेष्ट राइड ।	साँफेबगर वडा नं. ८ का स्थानिय निवासी तथा संस्कृति तथा पर्यटन अभियन्ता (रमेश कुँवर) द्वारा आयोजित ।	मार्च २०१७	बुढीगंगा नदिमा पक्कै पुलदेखी कालभैरव र वैद्यनाथ धाम हुँदै चित्रे दोभान सम्म १३ कि.मी.को र्याफिटङ्गको टेष्ट राइडको मेडिया कभरेज भएको ।
१५	पर्यटन प्रवर्द्धनको लागी फोटो प्रदर्शनी ।	साँफेबगर नगरपालिका, स-शक्तिकरणका क्षेत्रमा युवाहरु (एस नेपाल) र पर्यटन सुचना केन्द्र ।	२०७५ / १/२२ देखि २०७५ / १/२८ सम्म ।	वैद्यनाथ धाममा सञ्चालन भएको अर्ध कम्भ मेलामा सात नम्बर प्रदेशका ९ वटै जिल्ला र खप्तडका ६/६ वटा फोटोहरुको दरले ६० वटा फोटो प्रदर्शनी गरीएको ।
१६	साँफेबगरमा पर्यटन सचना केन्द्रको उद्घाटन, स्थापना तथा संचालन ।	साँफेबगर नगरपालिका, स-शक्तिकरणका क्षेत्रमा युवाहरु (एस नेपाल) र पर्यटन सुचना केन्द्र ।	२०७५ / ३/२८	सा.न.पा.को १४ वडाका अध्यक्षहरु तथा तालिम प्राप्त गरीसकेका पर्यटक गाइडहरुको सहभागीता मा उद्घाटन ।

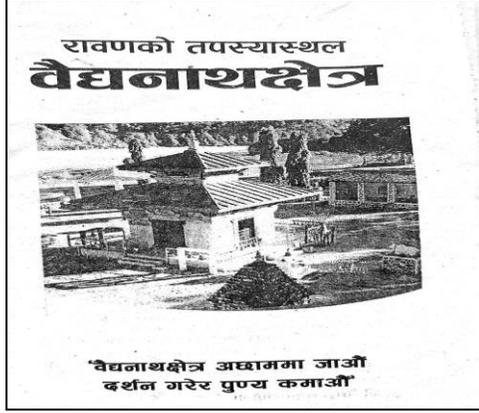
स्रोत: स्थलगत अवलोकन

माथि उल्लिखित प्रचारप्रसारका अतिरिक्त अछाम जिल्लामा रहेका ५ अनलाइन पत्रिका, ३ दैनिक पत्रिका, तथा २ एफएम रेडियो स्टडियो स्टेशनहरूले पनि फिचर न्युज, मनोरञ्जन न्युज, विजनेस न्युज, लेखहरू, फोटो फिचर, आदि द्वारा साँनपाका पर्यटकिय गन्तव्यहरू तथा तिनका आकर्षणहरूको बारेमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा प्रवर्द्धन गर्दै आएका छन् । उक्त प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापहरूको केहि चित्रगत भ्रमक तल दिइएका छन् ।

तस्बिर १७: स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरमा पर्यटन प्रचारप्रसारका केही भ्रमकहरू

स्रोत: विभिन्न प्रकाशित सामग्रीहरू ।

साँ.न.पा को पर्यटकीय सम्भावनालाई हेर्दा हालसम्म भएका बजारीकरण तथा प्रचारप्रसारको प्रयासहरू अपुग देखिन्छन् । यसका बारेमा छापिएको तथा इलेक्ट्रोनिक ब्रोसरको अभाव, वेबसाइट तथा आगन्तुक गाइड बुक, पर्यटन सूचना केन्द्र, तथा मुख्य ठाउँमा सङ्केत बोर्डहरूको अभाव देखिन्छ । यहाँको ट्रेलहरूमा पर्याप्त र सबै प्रकारको सङ्केत बोर्ड नहुँदा ट्रेकिङ पर्यटकहरूलाई भ्रम तथा असजिलो महसुस हुन सक्ने देखिन्छ । त्यस्तै प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य जस्तै वैद्यनाथ धाम, जाल्पा देवी, सिद्धेश्वर, सरमखेले डाँडा, नवठाना, ढिक्केकोट, नवाहाट, प्रगतिशिल पथ मार्ग, जिमराडी धाम, तार्याकना - तप्सि माउलाखरी माडु पदयात्रा मार्ग, रिडीकोट गढी, देवी थुम माई मन्दिर, कालालेकी, खप्तड पदयात्रा मार्ग, थलिका सिम, नाइनी, सुकदह ताल, ओखिकोट, आदि धार्मिक, ऐतिहासिक, प्राकृतिक स्थल र

दृष्यावलोकन बिन्दु तथा पिकनिक स्थल, आदिमा आवश्यक व्याख्यात्मक सूचनाहरूको अभाव देखिन्छ । साँनपाको प्रमुख केन्द्र बिन्दु हाट बजार तथा एयरपोर्ट बजारमा यहाँको विभिन्न सडकहरू, चौकहरू तथा कार्यालयहरू भल्कने गरी मुख्य ठाउँहरूको बजारको नक्सा भएको बोर्ड नभएको स्थिति छ । पर्यटन लक्षित नक्सा (गन्तव्य तथा पदयात्रा मार्ग भर्लकने नक्सा) को साथै पहिले रहेको पर्यटक सूचना केन्द्र हाल संचालनमा नरहेको स्थिति छ । प्रशिक्षित दोभासे तथा पथप्रदर्शकहरू नहुँदा सांस्कृतिक व्याख्या हुन नसकेर पर्यटकीय गन्तव्यहरूले आफ्नो मूल्य (भ्यालु) तथा महत्व पाउन नसकेको देखिन्छ । एउटा गन्तव्यको प्रभावकारी बजारीकरण गर्नका लागि सरकारी-निजी क्षेत्रहरूद्वारा सङ्गठित रूपमा अनुसन्धानमा आधारित गन्तव्यको बजारीकरण योजना तथा गन्तव्य ब्रान्ड रणनीति पूर्वआवश्यकता हो । यसमा एउटा उदाउँदो पर्यटकीय गन्तव्यका रूपमा साँनपा को कुनै अपवाद हुन सक्दैन ।

खण्ड ६: साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटनको विकासको सन्दर्भमा सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतिहरु

पर्यटकिय दृष्टिकोणले यो नगरपालिका एक नयाँ पर्यटकिय गन्तव्य हो जहाँ अत्यधिक कम सख्यामा पर्यटन आगमन भएको, थोरै मात्रा पर्यटकिय अध्ययन तथा अनुसन्धान गरीएको, तथा साँफेबगर र साँफेबगरहुँदै खप्तडमा पर्यटकहरुको मौसमी आवागमन बाहेक न्युन मात्रामा पर्यटकिय गतिविधीहरु भएको पाइएको छ । त्यस्तो अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि कुनैपनि क्षेत्र विशेषमा पर्यटकिय गतिविधी गर्दै त्यसलाई पर्यटकिय गन्तव्यको रूपमा विकास गर्नको लागि प्राकृतिक वा मानव निर्मित आकर्षणहरु को उपलब्धता, गन्तव्य सम्म यातायातको सरल पहुँच, आवासिय सुविधा बजेटले धान्न सक्ने भ्रमण प्याकेज, मनोरञ्जन दिन सक्ने विषयवस्तु, आधुनिक सूचना प्रविधि को उपलब्धता, उत्कृष्ट सेवा प्रदान गर्न सक्ने सेवा प्रदायक मानव साधन तथा उधमीहरु, भौतिक सुरक्षाको ग्यारेण्टि, आदि आधारभुत आवश्यकताहरु हुन । उपरोक्त सन्दर्भमा एक पर्यटकिय गन्तव्यको रूपमा विश्लेषण गर्न साँ.न.पा. को सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतीहरुलाई मिहिन्त्याएर हेर्नुपर्ने हुन्छ जुन यस प्रकार छन ।

सबल पक्ष ।

- प्रसिद्ध प्राकृतिक तथा पर्या-पर्यटन गन्तव्य खप्तडको पदयात्रा र वैधनाथ धाम तथा जिमराडी धाम जस्तो धार्मिक गन्तव्यको लागि प्रमुख आधार शिविर तथा प्रवेश द्वारको रूपमा रहेको साँफेबगर नगरपालिकाको सदरमुकाम एयरपोर्ट तथा हाट बजार क्षेत्रमा आगन्तुक पर्यटकहरुको आवास (विश्राम) को लागि भण्डै ९६ होटल तथा लज, ६ होमस्टे, १९० रेष्टुरेण्ट (क्याफे, चिया-खाजा पसल), १०० खाद्य पसल तथा किराना पसल र १ डिपार्टमेण्टल स्टोरको उपलब्धता ।
- पर्यटन बाहिरी बजारखण्डको सहज आवागमनको लागि सडक यातायात सम्पर्क (उत्तर पुर्वबाट ५७ कि.मी. को मार्तडी -साँफेबगर राजमार्ग, दक्षिण तर्फबाट ६७ कि.मी. को सिलगढी - साँफेबगर राजमार्ग र दक्षिण पुर्वबाट ३९ कि.मी. को मंगलसेन - साँफेबगर मध्य पहाडी राजमार्ग खण्ड) र हवाई यातायात सम्पर्कको लागि साँफेबगरमै विमानस्थल हुनु । नगरपालिकाको १४ वटा वडामा पक्की र कच्ची सडक निर्माण भई जीप, ट्राक्टर लगायतका सवारीका साधनहरु सञ्चालनमा हुनु ।
- वडा नं ७, बडेलगडा स्थित गौर नाफामुलक बयालपाटा अस्पतालले सेवा प्राप्त गर्न नसकेका समुदायहरुलाई निःशुल्क गुणस्तरीय स्वास्थ्य उपचारसेवा (गत वर्ष १५१,९४३ ले सेवा पाएको) पुऱ्याउने सन्दर्भमा यसले अप्रत्यक्ष रूपमा स्वास्थ्य पर्यटनमा टेवा पुऱ्याइरहेको ।
- साँ.न.पा. को मध्य पाहाडी भु परिदृष्यमा खप्तड जस्तो साहसिक पर्यटन क्षेत्र मा रमाउन जाने पर्यटकहरुको लागि अन्य आवश्यक पदयात्रा पर्यटन पुर्वाधार (पदयात्रा क्याम्पिङको गियर्स, स्लिपिङ टेण्ट, अन्य सुरक्षा गियर्स, स्लिपिङ ब्याग, वाकिङ स्टिक, न्यानो लुगाहरु, किचेन क्याम्पिङको सामाग्रीहरु) साँफेबगरको केन्द्र एयरपोर्ट तथा हाटबजारमा सजिलै उपलब्ध हुनु ।
- नगरको १४ वडाका क्षेत्रहरुमा जैविक विविधता सहितको प्राकृतिक, सास्कृतिक, एतिहासिक, धार्मिक सम्पदा तथा आकर्षणहरुको समिश्रण रहनु जसले साँ.न.पा. लाई विविध खालको पर्यटकिय चाखहरु (धार्मिक पर्यटन, पर्या पर्यटन, साहसिक पर्यटन, मध्य पहाडी बिन्दुबाट दृष्यावलोकनमा आधारीत मनोरञ्जनात्मक पर्यटन) को गन्तव्यको रूपमा प्रस्तुत हुनु । प्रकृतिमा आफै बनेका दृष्यहरु प्रत्यक्ष अवलोकन गर्न पाइने । जस्तै तराइको जस्तो भिउ टावरको निर्माण नगरी एक ठाउँबाटै पुऱै दृष्य हेर्न पाइने ।

- साँ.न.पा. को मुख्य केन्द्र तथा बजार क्षेत्र (वडा नं ३ र ४) पर्यटकिय आवश्यकताहरु जस्तै बजार क्षेत्र, अन्तर नगर सार्वजनिक यातायात, बिजुली, खानेपानी, टेलिफोन, मोबाइल, इन्टरनेट, स्वास्थ्य सेवा (अस्पताल, नीजि क्लिनिक, र औषधि पसल) एटीएम सहितको बैंकहरु, सुरक्षा निकाय, आदिको राम्रो व्यवस्था रहेको ।
- साँ.न.पा. मा वैद्यनाथ धाम, बुढीगंगा नदि, जाल्पादेवी, कालभैरव, सरमखेले डाँडा दृष्यावलोकन विन्दु, बाउली गाड भरना, मष्टामाडौ, जिमराडी धाम, काल भैरव मन्दिर, माननिय पार्क दृष्यावलोकन विन्दु, कालालेकी, सुकदह ताल तथा ओखिकोट जस्तो सुन्दर भौगोलिक क्षेत्र तथा खप्तडजस्तो प्राकृतिक र साहसिक पदयात्रा मार्गको अवस्थिती हुनु ।
- साँ.न.पा. रामारोशन जस्तो सुन्दर ताल र घाँसेमैदान सहितको गन्तव्य, मार्तडी - बडीमालिक पदमार्ग तथा बडीमालिका - बुढीनन्दा जस्तो धार्मिक पादयात्रा मार्गमा पहुँचको लागी मध्यमा भागमा सहज रुपले ट्रान्जिट विन्दुको रुपमा रहनु ।
- डोटीको जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरुबाट बडीमालिका देवीको राज्यको तर्फबाट वर्षेनि विधिवत पुजा गर्न राजकिय यात्रा गरीदा साँ.न.पा. को वडा नं १ स्थित वैद्यनाथ धाम र वडा नं. ४ स्थित भण्डारी गाउँमा रहेको भगवती मन्दिर रात्री विश्राम स्थलको रुपमा रहनु ।
- साँ.न.पा. नगरपालिकाको सबै १४ वडाहरुमा बसोबासगर्ने स्थानिय तथा बाहिरी खस क्षेत्रि, भोटे लगायतका जनजातीहरुको छट्टै पहिचान तथा तिनको संस्कृतिमा आधारीत विभिन्न अमूर्त आकर्षणहरुको रुपमा जात्रा तथा चाड पर्वहरु (भुवा पर्व, विषु पर्व, गौरा पर्व, अनन्ते पर्व, माघि संक्राति, मष्टो पुजा, बैशाख, कार्तिक तथा मांसिर पुर्णिमा पर्व, दशै, तिहार, वैद्यनाथ धाम पर्व पुजा र मेला, जिमराडी धाम पुजा मेला, जाल्पादेवी पुजा मेला, साँकृतिको प्रदर्शन, चाडपर्व, गीतहरु जस्तै अछामी देउडा, छलिया, हुडका, हुडकेली, चितला, पुतलाचाली, जिउनापुरी, तथा धार्मिक पुजा) तथा मौलिक सङ्गीतका बाजाहरु, नृत्यहरु, परम्परागन पहिरनहरु, आदि लौकिक आकर्षणको रुपमा हेर्न र अनुभव गर्न सकिने ।

कमजारी ।

- प्राय (साँफेबगर शहर केन्द्र बाहेकको भुभागमा) स्थानीय वासिन्दाहरुमा पर्यटन, तथा पर्यटकबाट हुनसक्ने बहु फाइदाहरु (आर्थिक उपार्जन हुने, सास्कृतिक सद्भाव बढ्ने र दिगो पर्यटनबाट वातावरणीय संरक्षण हुने) हुन्छ भन्ने बारेमा कम मात्रामा जानकारी, चेतना र ज्ञान रहेको । यसले द्वारा स्थानिय आयोजकहरु (पर्यटन सेवा प्रदायकहरु) बाट जानी अन्जानीमा अतिथि सत्कार र सुरक्षामा कमी रहेको ।
- नगर केन्द्र लगायत १४ वटै वडाहरुका समग्र गन्तव्यहरु मा दिगो तथा एकिकृत पर्यटनको विकासको लागी जिम्मेवारपुर्ण तथा नेतृत्वकारी गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति / संस्था / संगठन/ इकाई को अभाव रहेको ।
- नगरको प्रवेश विन्दु र नगरको केन्द्र (वडा नं. ३ र ४) समेतमा वर्तमानमा एउटै पर्यटन सूचना केन्द्र नभएको ।

- साँफेबगर न.पा.मा सम्भावित तथा आगन्तुक पर्यटकहरूलाई निर्णय लिइ केहि दिन (१-३) लम्बाइको भ्रमण गर्न आधार दिन सकिने टूर प्याकेजहरूको अभाव^३ ।
- पर्यटन विकासको लागि अनुपम प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक आकर्षणहरू हुँदाहुँदैपनि पर्यटन पुवाधारको कमीको साथै उक्त पुवाधारहरूको निर्माण प्राथमिकतामा नपर्नु । उदाहरणको लागि साँफेबगरमा आधुनिक पुवाधार तथा पर्यटकजन्य सुविधाहरू (associated facilities) सहितको बस पार्क नहुन ।
- पदयात्रा मार्गहरूमा आधारभूत पुवाधार (सुरक्षित पदमार्ग खड्कलाहरू, स्याना पुल पुलेसा, हाथे रेलिङ्ग, आराम गर्ने सुरक्षा जन्य ओतहरू, संकेत बोर्ड/चिन्हहरू जस्तै ट्रेल हेड, वेलकम, डाइरेक्सनल, वार्निङ्ग, ईन्टरप्रेटिभ, ट्रेल मार्कर, पिउने पानि, शौचालय, आदि) नभएको अवस्था ।
- साँ.न.पा. भित्रका १-२ बाहेक सबै पदयात्रा वा मोटर (जिप) यात्रा गन्तव्यहरूमा आवश्यक अन्य सुविधाहरू जस्तै आराम गर्ने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको अभाव ।
- पर्यटन व्यवसायका लागि दक्ष जनशक्ति नभएकोले पर्यटकले चाहे बमोजिमको कुरा वा अर्थपूर्ण पर्यटन अनुभव उपलब्ध नहुने । विदेशी पर्यटक आउदा (भाषा विज्ञ) विदेशी भाषा जानेको दक्ष व्यक्तिको अभाव ।
- पर्यटन क्षेत्रमा पर्यटन उद्यमीहरू जस्तै (होटल व्यवसायीहरू, होमस्टे सञ्चालक) र नयाँ प्रशिक्षण तथा प्रवेशकर्ता (जस्तै टूर/ट्रेक गाइड, प्रकृति/पर्यावरण पर्यटन गाइड) जस्ता उद्यम वा सेवा प्रदायक)हरूको लागि निरन्तर तालिम दिने संस्थागत प्रावधानहरूको अभाव ।
- धार्मिक पर्यटन बाट पनि आय आर्जन गर्न सकिने पर्यटन रहेको भन्ने बारेमा बोध, विश्वास र अभ्यासमा कमी ।
- वैद्यनाथ धाम लगायतका धार्मिक पर्यटन क्षेत्रहरू मार्फत उचित पर्यटन रेकर्ड राख्ने र यस क्षेत्रहरूबाट भएको आयको जानकारीको पारदर्शिताको कमी ।
- धार्मिक पर्यटनको लागि प्रसिद्ध रहेको गन्तव्य जस्तै वैद्यनाथ धाममा तिर्थयात्रीहरूको लागि पुग्ने संख्यामा आवास केन्द्र (धर्मशाला, शौचालयहरू) तथा फोहोर व्यवस्थापनको अभाव ।
- वैजनाथ जस्तो प्रसिद्ध तथा पुज्य धार्मिक गन्तव्य तथा त्यसको पर्यटकिय उत्पादन तथा सेवाको प्रभावकारी बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन (Marketing and Promotion) गर्न नसकिएको स्थिती जसले गर्दा साँ.न.पा. मात्रै नभइ सुदूरपश्चिम राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय पर्यटन बजारमा नचिनिएको वा स्थापित हुननसकेको परीस्थिती ।
- आधुनिकताको नाममा मासिदै गएका मौलिकताको संरक्षणमा कमी ।
- साँ.न.पा. मा प्रशिक्षण तथा कार्य अनुभवका कमीको कारण विशेषले गर्दा पर्यटनमैत्री होटलहरूको संख्यात्मक न्युनता ।

³ यस गरुयोजनाको अध्ययनले यस कमजारीलाई निराकरण गर्न प्रारम्भिक स्तरमा मार्तडीलाई आधार स्टेशन बनाई व.न.पा.मा आगन्तुक पर्यटकहरूको लागि १-२ दिनको टूर प्याकेजहरू निर्माण गरेको छ, जुन अनुसूची ५ मा उपलब्ध छ ।

- निम्न अन्य पर्यटकिय पुर्वाधार तथा व्यवहारको अभाव/कमि :
 - आपतकालीन पर्यटक खोज तथा उद्धार केन्द्र तथा उपकरण ।
 - अनुमतिप्राप्त तथा प्रशिक्षित पथ तथा पदयात्रा प्रदर्शकहरूको अभाव तथा न्युनता ।
 - फोहोर संकलन र सरसफाइको वातावाणमा कमी ।
 - नगरकेन्द्र हाटबजार तथा एयरपोर्ट बजारमा पैदल पर्यटक यात्रुहरूको लागि आवश्यक फुटपाथमा अतिक्रमण भएको अवस्था ।
 - पर्यटकको सुरक्षार्थ पर्यटक प्रहरीको दरबन्दि नभएको ।

अवसर ।

- बुढीगंगा लगायत १० वटा जति बाह्रै महिना बहने खोलाहरु यस न.पा. को क्षेत्र मा रहेको छ । बुढीगंगा नदी यस न.पा.को आठ वडाहरु (१,२,३,४,७,८,१०,१३) भएर बहन्छ । यसले गर्दा जल पर्यटनको लागि मात्रै धेरै संख्यामा पर्यटकहरु भित्राउन सक्ने अपार सम्भावना तथा अवसर छ । साँफेबगर नगरपालिकाले बुढीगंगा नदिमा जल पर्यटन (र्याफिटिङ्ग) को उपर्युक्त पुर्वाधारको विकास, व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन द्वारा वडा नं १३ को बुढाबगर देखी वैद्यनाथ धाम हुँदै अछाम चौरपाटी गाउँपालिकाको चित्रे दोभान सम्म करीव २५ कि.मी.को र्याफिटिङ्ग रुटमा धेरै संख्यामा पर्यटकहरु भित्राउन सक्ने ।
- हालै निर्माणधिन रहेको कैलाली जिल्लाको बौनिया देखी साँफेबगरसम्मको सेती लोकमार्गको सम्पन्नता पश्चात अत्तरीया-साँफेबगर (२६४ कि.मी.) विचको सडक यात्रा लगभग आधा भन्दा बढी घटी १२९ कि.मी. को हुने । यस उपरान्त साँ.न.पा.मा उपर्युक्त पुर्वाधारको विकास, पर्यटन सुचना, सेवा तथा आवास व्यवस्थापनको बढोतरी द्वारा थुप्रै पर्यटकिय गन्तव्यहरूमा छिटो र सहज पहुँचको सुनिश्चितता हुने । यसले साँफेबगर, अछाम, रामारोशन क्षेत्रको पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्न फलदायी हुनुका साथै साँनपाका विभिन्न गन्तव्यहरु हुँदै खप्तड तथा रारा जाने पदमार्गका ठुलो संख्याको पर्यटकहरूलाई पनि आकर्षित गर्न सक्ने अवसर खुला हुने ।
- हिन्दुहरूको महान तिर्थस्थल कैलाश मानसरोवर तथा वैद्यनाथ धाम जोड्नको लागि सेती लोकमार्गको निर्माण पश्चात यस रुटको सडक यात्रा दुरी छोटो भई साँ.न.पा. एक भरपर्दो ट्रान्जिट आधारक्षेत्रको रूपमा अवसर रहनु ।
- साँफेबगर नगरपालिकाको प्राकृतिक भुवनोट तथा आकर्षणको आधारमा विभिन्न तिर्थस्थलहरूको भ्रमण, संस्कृति अवलोकन पर्यटन, घाँसे मैदानको दृष्यावलोकन, पदयात्रा, हाइकिङ्ग, राफिटिङ्ग, गुफा अवलोकन, कृषिजन्य समुदायमा आधारीत होमस्टे, दुर्लभ जुडीबुटी पार्क अवलोकन, खेलकुद जस्तो विविध पर्यटकिय क्रियाकलापहरु उपलब्ध हुन सक्ने देखिन्छ भने केवलकार, क्यानोनिङ्ग, बंजी जम्पिङ्ग, स्किईङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग, आदि भविष्यमा हुनसक्ने थप सम्भावित पर्यटकिय गतिविधीका अवसरहरु हुन सक्छन ।
- पर्यटन गुरुयोजनाको निर्माण सम्पन्नता तथा स्विकार्यता पश्चात यसले सबैखाले (साना, मझौला र ठुला) पर्यटन व्यवसाय/उद्योग गर्न, आक्रामक पर्यटन सेवा उपलब्ध गराउन, पर्यटन क्षेत्रको अल्पकालिन, मध्यकालिन तथा दिर्घकालिन दिगो विकास तथा प्रवर्द्धनको आवश्यकतालाई पुरा गर्न तथा विकेन्द्रिकरणको सिद्धान्तमा आधारीत भइ सबै सरोकारवालाहरूको सहभागिता तथा सामुहिक प्रयासलाई सहज गर्न आवश्यकता मार्ग प्रशस्त गर्ने अवसर ।

चुनौतीहरू ।

- तल प्रस्तुत गरीएको चुनौतीपूर्ण मुद्दाहरूको कारण अछाम, बाजुरा, डोटी र बझाङ्ग जिल्लाहरू संगमको रूपमा रहेको खप्तड क्षेत्रको दिगो, गुणस्तरीय तथा दायित्वपूर्ण पर्यटन विकासको लागि ठूलो बाधा पुगेको छ किनभने अछाम जिल्ला तथा साँ.न.पा.को मात्रै नभई समग्र सुदूरपश्चिम प्रदेशकै ब्रान्डिङको पहिलो रोजाइ खप्तड रहेको छ ।
 - खप्तडमा न्यानो, सफा, गुणस्तरीय पर्यटन आवासगृह उपलब्ध गराउने ।
 - खप्तडलाई बहुक्रियाकलापहरू (स्कि, जडीबटी अध्ययन तथा अनुसन्धान पर्यटन) सहितको पर्यटकिय गन्तव्यको रूपमा परिणत गरी वर्षमा कम्तिमा ६-७ महिना सञ्चालन गर्ने ।
 - यस स्थानको सुधारका लागि यहाँको आम्दानी परिचालन गर्न संयुक्त समिति, ऐन, कार्यविधि, नियमावली आदि तर्जुमा गर्ने ।
 - खप्तड क्षेत्रका २२ घाँसे मैदान (पाटन), जगलहरू, जगली जनावरहरू तथा जमिनको वातावरण विग्रनबाट जोगाउने ।
 - यस मूल्यवान गन्तव्यको विकासको लागी दिगो पर्यटन दृष्टिकोणमा सहि, एकिकृत तथा क्षमतावान नेतृत्व दिने ।
 - चार जिल्लाहरू (अछाम, बाजुरा, डोटी र बझाङ्ग) बिच बढ्दो सहमति, संयुक्त जिम्मेवारी र सहकार्यद्वारा खप्तड क्षेत्रको दिगो संरक्षण तथा यहाँ रहेका स्थानिय समुदायहरूको दिगो समृद्धि ल्याउने ।
- साँ.न.पा.मा यदाकदा आवधिक लोड सेडिङ्ग (विधुत कटौती) हुने र बेला बेलामा इन्टरनेट विच्छेद हुने ।
- अछाम तथा छिमेकि जिल्लामा रहेका केहि प्रसिद्ध गन्तव्यहरू (रामारोशन, बडीमालिका,साइपाल हिमाल क्षेत्र, डोटीको शैलेश्वरी, बैतडी जिल्लाका ४ दिदिबहिनी देवी स्थलहरू लगायत) प्रतिस्पर्धि भएर रहको र भविष्यमा भनै कडा प्रतिस्पर्धि गन्तव्य भएर आउन सक्ने ।

साँनपा पर्यटन गन्तव्यको उक्त सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतीहरू (स.क.अ.चु.) मध्ये सबल पक्षमा टेकेर अझै सबल बनाउने, कमजारीहरू निराकरण गर्ने, अवसरहरू हेर्दै नयाँ शिराबाट फाईदा उठाउने र चुनौतीहरूसंग जुधेर त्यसको प्रभावलाई हुन नदिने वा कम पार्ने रणनीति लिनपर्ने र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ । उक्त (स.क.अ.चु.) लाई लक्षित गरी यस गन्तव्यको परिच्छेद ६ मा ५ वर्षे कार्ययोजना तयार गरीएको छ ।

खण्ड ७: गन्तव्य वैद्यनाथ धाम क्षेत्र : परीचय, भौगोलिक अवस्थिती, पहुँच, धार्मिक महत्त्व र पर्यटकिय आकर्षण

नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेशको अछाम जिल्ला अन्तर्गत साँफेबगर नगरपालिका वडा नं १ को वैजनाथमा वृद्धगंगा (बुढीगंगा) र सरस्वती नदीको संगममा अवस्थित वैद्यनाथ धाम (५४५ मी.) एक पवित्र धराधाम हो । त्यस्तै यो सुदूरपश्चिम प्रदेशको पाँच प्रसिद्ध धामहरू (शिवपुरी, गादावरी, परशुराम, मालिका अर्जुन र वैद्यनाथ) मध्ये एक हो । पौराणिक रूपमा यो स्थल कैलाशको दक्षिणको सिद्धस्थल वृक्षखण्ड अर्थात भारखण्ड (वैद्यनाथ धाम) को नामबाट पनि चिनिन्छ ।

पुराणमा वर्णित यो धाम ज्योतिर्लिङ्गको महिमाले परिचित छ । श्री वैद्यनाथ क्षेत्र प्रकाशन समितिबाट मिति २०६८ मा प्रकाशित विद्वान धर्मगुरु, लेखक तथा अनुसन्धानकर्ता श्री ऋषिराम पोखरेल (२०६८) को लेखन संगालो “वैद्यनाथ क्षेत्र अछाम विद्वानहरूको दृष्टिमा” तथा श्री वैद्यनाथ क्षेत्र विकास संस्थाबाट प्रकाशित वार्षिक मखपत्र “वैद्यनाथ” का अनुसार श्री “वैद्यनाथ ज्योतिर्लिङ्ग, द्वादश ज्योतिर्लिङ्ग मध्येको एक हो र नेपालको चार धामहरू (पूर्वको वराह क्षेत्र, मध्यको पशुपतिनाथ क्षेत्र, पश्चिमको मुक्तिनाथ क्षेत्र र सुदूरपश्चिमको वैद्यनाथ क्षेत्र) मध्येको एक हो भनि निष्कर्षका साथ प्रमाणित गरी लेखिएको छ । यहाँ त्रेता युगमा रावणले भगवान शिवबाट आशीर्वाद प्राप्त गर्न तपस्या गरेका थिए ।

शिवपुराणको पृष्ठ १७६९ मा रावणको भनाइ उल्लेख भए अनुसार शुरुमा कैलाश मानसरोवर निकट रावण दहमा रावणले भक्तिका साथ महादेवको लामो समयसम्म आराधना र तपस्या गर्दापनि भगवान शिवको दर्शन पाउन नसक्दा यसै स्थानको दक्षिण सवालाख पर्वतको मध्यको वृक्षखण्ड अर्थात भारखण्डमा रहेको वृद्धगंगा र सरस्वती नदीको पावन संगममा तपस्या गर्न थाले । त्यहाँ पनि दर्शन नपाउदा सशरीर आहुति दिने अठोट गरी रावणले आफ्ना एक एक गरी १० मध्ये ९ शिरहरूलाई छेदन गरी अग्नि कण्डमा होमी दशौं शिर छेदन गर्न लाग्दा रावणको तपस्या तथा भक्तिको चाहनाबाट प्रसन्न भइ भगवान (नाथ) शिव ज्योतिर्लिङ्ग स्वरूपमा प्रकट भएका थिए र तत्पश्चात “वैद्य” को रूपमा अलौकिक वैधाङ्गिद्वारा रावणको सबै शिरहरू लाई जस्ताको त्यस्तै जोडिदिनुभएका थियो । यसको साथै भगवान शिवले रावणलाई अतुलबलको वरदान पनि दिन भएको थियो । पुर्व प्राचिन कालमा अछाम क्षेत्रमा फैलिएको महामारी रोग नियन्त्रणमा नआएपछि स्वयं महादेव वैद्यको रूपमा वैद्यनाथ धाममा बसी विरामीहरूको उपाचार गरी रोग निको पारेको भन्ने भनाई रहेको पाइन्छ । यसरी वैद्यनाथ औषधि मुलोको नायकका तथा भारफुक, तन्त्रमन्त्र तथा धामीद्वारा रोग निदान गर्ने प्रभुको रूपमा जानिन्छन । वैद्यनाथ क्षेत्रमा गएर भगवान शिवको पुजाआजा गरीए मनोकामना सजिलैसँग पुरा मात्र नभइ जस्तो सकै कष्ट साध्य रोग पनि निको हुने विषयको चर्चा मानस खण्डमा गरीएको छ ।

एतिहासिक रूपमा अछामका सोमवंशी राजाहरूका ४६ पुस्ताले शासन गर्दा पनि श्री वैद्यनाथ को गठी राखी राज्यद्वारा पुजाको व्यवस्था गरेको इतिहास छ । रणवहादुर शाहको शासनकालमा नेपाल एकीकरणको समयमा जनरल अमरसिंह थापाले वैद्यनाथ बाबाको आशीर्वाद पाएर संकट टरेकोले उहाँले वि.सं. १८४९ मा चढाएका हातहतियारहरू हाल वैद्यनाथ क्षेत्रमा रहेका छन । नेपाल एकीकरण पश्चात पनि श्री ५ रणवहादुर शाहले वि.सं. १८५२ भाद्र १५ गते रोज २ मा जारी गरेको लालमोहरमा “अधिका राजाले ताम्रपत्र लेखी गठी चढाई दियाअनुसार हामीले पनि थामिबक्स्यौ” भन्ने व्यहोरा उल्लेख गरिएको छ ।

भौगोलिक क्षेत्र तथा अवस्थिती:

यो पर्यटकिय तिर्थस्थल सेती लोकमार्गमा साँफेबगरको हाटबजारबाट करिब ३ किलोमिटरको दुरीमा अवस्थित छ । मानसखण्डको १७२ औं अध्यायमा उल्लेख भए अनुसार अछामको वैद्यनाथपूर हिमालयको सुन्दरतटमा कर्णाली र वृद्धगंगाको बिचमा अवस्थित महापुण्य पञ्चगिरी पर्वत नजिक अवस्थित छ ।

तस्विर १८: वैद्यनाथ धाम मन्दिर स्थल र मन्दिर

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

भगवान शिवजीको लागि अत्यन्त प्रीतीकर मानिएको यो एक पवित्र स्थान हो । यो शिवजीको प्रियस्थल रहेको महिमा स्कन्दपुराण मानसखण्डको अध्याय १६६ मा स्वयं शिवजी पार्वतीले भनेको उल्लेख छ । पौराणिक धार्मिक ग्रन्थ स्कन्द पुराणको मानस खण्ड अनुसार यहाँ रावणको साथै कुम्भकर्ण, वाणासुर, विभिषण, यम, कुबेर, महेन्द्र, बलि, आदि शिवका भक्त तथा असुरहरुद्वारा पुजा र अराधना गर्न आगमन भएको उल्लेख छ । पितृ-उद्धारको लागि पनि यो क्षेत्र पुण्यदायक छ ।

पहुँच:

वैद्यनाथ बाउनियाबाट सेती लोकमार्गमा ९६ किलोमिटरको डाइभमा पहुँचयोग्य छ । धनगढी वा महेन्द्रनगरबाट १० घण्टाको दूरीमा छ । यसले टिकुनियादेखि ताक्लाकोट (कैलाश/मानसरोवर जाने प्रवेशद्वार) बौनिया हुँदै २८३ किलोमिटरको दूरीमा रहेको मध्य भागको रूपमा पनि काम गर्छ । वैद्यनाथ धाम मन्दिर स्थल सम्म मोटरबाट पहुँचको लागि उपलब्ध प्रस्थान तथा आगमन बिन्दु तथा मार्गहरु को नक्सा तल दिइएको छ ।

धार्मिक पहिचान र पूजा परम्परा:

यो तिर्थस्थलको पौराणिक, एतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक महत्वले गर्दा यसको उच्च धार्मिक पर्यटकिय आकर्षण र महत्व रहन गएको छ । यो शक्तिपिठमा एकै ठाउँमा दुइटा शिवलिङ्ग छन जुन “कौबेर शिवलिङ्ग” को रूपमा रहेको उल्लेख छ । पुराणमा वर्णित यो धाम वैद्यनाथ ज्योतिर्लिङ्गको महिमाले परिचित छ । लेखक सुरतबहादुर शाहको पुस्तक “भारखण्ड वैद्यनाथक्षेत्र” को पृष्ठ १० मा उल्लेख भए अनुसार आराध्यदेव महादेवलाई हिमालयका विभिन्न खण्डमा सशरीर रूपमा परिकल्पना गर्ने परम्परा छ । यस अनुसार मानसखण्डमा **वैद्यनाथलाई हृदय** मानिन्छ, भने तिब्बत स्थित कैलासपर्वतलाई टाउको, मानसरोवर र रावणदहलाई दुइ आँखा, दुवै सरोवरका विचमा उठेर उत्तर दक्षिण गएको पर्वत श्रृङ्खलालाई नाक, मल्लिकार्जन र छायाक्षेत्रलाई दुइकान, खप्तड सहस्रेश्वरलाई मुख, महाकालीको पंचेश्वर (ब्रह्म, वरुण, बन्धि, वायु र आकाश कण्ड) र दैलेख दूल्हुको पञ्चकोशी (शिरस्थान, पादुकास्थान, नाभिस्थान, धुलेश्वर र डुंगेश्वर) लाई दुइहाथका पञ्जा, वृद्धगंगा र कैलासको संगम जिमराडीधाम स्थित श्री केलासेश महादेवलाई नाभि, वृद्धगंगा र सेतीको संगम श्री कनकेश्वरलाई लिङ्ग र अयोध्या र नैमिषारण्यलाई दुई चरण मानिन्छन ।

यस वैद्यनाथ क्षेत्रमा नित्य तथा वर्षभरिमा २० वटा पर्वपूजा हुन्छन । यहाँ कुम्भ मेला, अर्धकुम्भ मेला, महाशिवरात्रि, फागुन कृष्ण चतुर्दशी, मकर संक्रान्ति र विषु पर्व, होरी पर्व, दशैपर्व, कृष्णजन्माष्टमी, विवाह, व्रतबन्ध, श्रावण स्नान, बोलबम आदि पर्वहरु विशेष धुमधामका साथ मनाइन्छन ।

तस्विर १९: वैद्यनाथ धाम मन्दिर स्थलमा शिवरात्रीमा लामबद्ध हजारौं भक्तजनहरु

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

यी दिनहरुमा यहाँ आउने भक्तजन तथा धार्मिक पर्यटकहरुले स्नान गर्ने, व्रत बस्ने, विशेष पुजाको साथ हवन गर्ने, पर्गलो (ध्वजापताका) चढाउने, सलामी तथा बडाई, चदयो भित्राउने, रातीमा देउडा खेल्ने, आदि कार्यक्रमहरु गरीन्छ। यहाँ वि.स. २०५५ को शैक्षिकसत्रबाट वेदविधाश्रम पनि सञ्चालित छ जहाँ दैनिक जस्तो वेद पाठ र पर्वपुजा पनि गरीन्छ।

पर्यटकिय आकर्षण र महत्व:

वैद्यनाथ क्षेत्र आगन्तक पर्यटकहरुको लागि पवित्र तीर्थ हिन्दू धर्मको अनुसन्धान र शैक्षिक केन्द्र हो। यस धार्मिक क्षेत्रको बारेमा सुचनाहरु हालै निर्माण गरीएको इण्टरनेट साइट www.vaidhyanath.com मा उपलब्ध छन। वडा नं. १ अर्न्तगतको वैद्यनाथ क्षेत्रमा वैद्यनाथ धाम बाहेक बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र, वटुक भैरव मन्दिर, कालिका मन्दिर, त्रिपरासन्दरी मन्दिर, षोडशा मन्दिर, विधानाथ मन्दिर, मसानी मष्टा, आदि धार्मिक स्थलहरु पनि छन। बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र वैद्यनाथ सामुदायिक वनको कुल २० हेक्टर क्षेत्रफल मध्ये ४ हेक्टरको क्षेत्रफल पर्दछ। यस वनमा रहेको एक कुण्ड विगतमा शिवपार्वतीको क्रिडास्थलको रुपमा रहेको स्थानियहरुले बुझ्ने गरेका छन। बडीकोट धार्मिक वनमा वैद्यनाथ धाम दर्शन गर्न आउने पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी पर्या पर्यटन पदयात्राको अतिरिक्त क्रियाकलापमा संलग्न गराउन सकिन्छ।

यहाँको महत्वपूर्ण आधार भनेको नै धार्मिक पर्यटन हो। प्राकृतिक अनि एतिहासिक सम्पदाको खानि आफैमा पनि जैविक विविधताले भरिएको यो क्षेत्रलाई नेपालीको मात्र नभएर विदेशीहरुको आँखासम्म पुऱ्याउन सकिन्छ। प्रकृतिको सुन्दर भण्डार ऋषिमनिको तपोभुमि, धर्म गर्नेका लागि धार्मिक स्थल, अनुसन्धान गर्नेका लागि ज्ञानको खानि यो धर्ती सम्भावनाको सागर हो। यो दैविक तथा धार्मिक उपहार, साँफेबगरको सम्पत्तिलाई संरक्षण गरी चिनाउन सकेको खण्डमा यस क्षेत्रले विटकता र विघ्नताभित्रै गरीवी र बेरोजगारीको चपेटामा परेको साँफेबगर तथा अछाम जिल्ला र यहाँका वासिन्दाहरुका लागी आमदानीको श्रोत हुने निकै सम्भावना रहेको छ। विकासको मल प्रवाहमा पछि परेको यो अमूल्य धार्मिक तथा अध्यात्मिक निधि अछामका वासिन्दाका धैर्यमा आफ्नो जिल्लाको पहिचान तथा आराध्य दव महादेवको धार्मिक एवं पवित्र भुमि पर्यटकीय विकासका लागि पर्खिरहेको छ। यस क्षेत्रको अध्ययन, खोज तथा अनुसन्धान गरी पर्यटकीय क्षेत्रका रुपमा घोषणा हुन सके साँफेबगर नगरपालिकाको मात्र नभइ सम्पूर्ण अछामवासी लगायत सुदूरपश्चिम क्षेत्रकै समन्तकीको आशा गर्न सकिन्छ। साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटकिय क्षेत्रको रुपमा

विकासलाई मुलरुपमा चीनाउने केहि सिमित गन्तव्यहरु मध्ये वैद्यनाथ धामको संरक्षण, सम्बर्द्धन, राम्रो ब्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धनले मात्र सम्भव छ । वास्तवमा वैद्यनाथ धाम क्षेत्रले साँफेबगर नगरपालिकाको भविष्यलाई बोकेको छ ।

खण्ड ८: वैद्यनाथ धाम पर्यटन उपजको सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतीहरु

एक पर्यटकीय गन्तव्यको रूपमा विश्लेषण गर्दा वैद्यनाथ धामको निम्नलिखित सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतीहरु देखिन्छन् ।

सबल पक्ष ।

- एक पौराणिक, धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण क्षेत्र ।
- एउटा पवित्र शक्तिपिठ तथा महान धार्मिक तीर्थस्थलको रूपमा नेपालमा रहेका चार धाम मध्ये एक ।
- धार्मिक र ऐतिहासिक मूल्यहरूले यस ठाउँमा प्रति वर्ष एक लाख भन्दा बढी मानिसहरूलाई आकर्षित हन्छन् ।
- वार्षिक रूपमा लगभग ३० पूजा समारोहहरूको संगठन हुने ।
- विसं २०५५ मा स्थापित वैदिक सिकाइ विद्यालय (श्री वैद्यनाथ वेद विद्याश्रम) को अस्तित्व जहाँ करिब १२० विद्यार्थी अध्ययनरत छन् ।
- युद्ध समयको प्रतिबिम्ब प्रदान गर्ने ऐतिहासिक संग्रहालयको अस्तित्व । नेपालको एकीकरणको समयमा, अठारौं शताब्दीको उत्तरार्धमा, बहादुर शाहले अछामको सानो राज्यमा आक्रमण गरे, तर उनी पराजयमा पछि हट्नु परेको थियो। यस क्रममा उनले वैद्यनाथ धाम मन्दिरमा हतियार छोडेका थिए । ती अभै पनि यहाँ संग्रहालयमा देख्न सकिन्छ ।
- वैद्यनाथ क्षेत्रको विकास (मन्दिर क्षेत्रको पुननिर्माण) र व्यवस्थापन (नित्य पुजा, पर्व पुजा, विशेष पुजा, हवन, मेलापर्वको आयोजना, दैनिक रुद्राभिषेक) को लागी विभिन्न संघ संस्थाहरु जस्तै श्री वैद्यनाथ क्षेत्र विकास संस्था, श्री वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति, श्री वैद्यनाथ वेद विद्याश्रम, श्री वैद्यनाथ क्षेत्र संरक्षण तथा गुठी व्यवस्थापना समिती, श्री गुठी संस्थान केन्द्रीय कार्यालयको उपस्थिती, सक्रियता तथा सहयोग रहेको ।

कमजोरी ।

- आगन्तुक धार्मिक पर्यटकहरूको लागी लागी धर्मशाला (आवास) को अभाव र कमी ।
- यस गन्तव्यको बारेमा बहुभाषाहरूमा पर्याप्त प्रचारात्मक जानकारी र दृश्यको अभाव ।
- यस गन्तव्यको संख्यात्मक तथा गुणात्मक प्रवर्द्धनको अभाव ।
- पर्यटन सम्बन्धी पर्याप्त पूर्वाधारको अभाव ।

अवसर ।

- टिकुनियादेखि साँफेबगर हुँदै ताक्लाकोट (२८३ किलोमिटर) सम्मको सेती लोकमार्गको निर्माण सम्पन्न भएमा यसलाई धार्मिक गन्तव्यको रूपमा सुदृढ गर्न ठूलो अवसर मिले ।
- रामरोशनलाई वैद्यनाथ धाम सँग जोड्दा नयाँ अवसर सिर्जना हुने ।
- मानसरोवरलाई वैद्यनाथ धाम सँग जोड्न सक्दा नयाँ अवसर सिर्जना हुने ।
- साँफेबगर सहितको वैद्यनाथ धाम बाजुरा जिल्ला र बडिमालिकाको प्रवेशद्वारको रूपमा सम्भाव्यता देखा पर्ने ।
- साँफेबगर सहितको वैद्यनाथ धाम खप्तडका लागि धेरै पहुँच भएका वैकल्पिक प्रवेशद्वारका रूपमा रहेको ।

चुनौतिहरु ।

- बूढीगंगा नदीबाट बाढी र अतिक्रमणको बढ्दो खतरा र नोक्सानी ।

खण्ड ९: गन्तव्य खप्तड: परीचय, भौगोलिक अवस्थिती, पहुँच, धार्मिक महत्व र पयटकिय आकर्षण

खप्तडलाई यसको भव्य प्राकृतिक सौन्दर्यका कारण पृथ्वीको स्वर्गको टुक्रा भनिन्छ । धार्मिक तथा साँस्कृतिक स्थल, ठूला घाँसे मैदान पाटन, ताल र २०० भन्दा बढी प्रजातिका चराचुरुङ्गी तथा केही लोपोन्मुख जीवजन्तुले यसलाई सुदूरपश्चिम प्रदेशको महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थल बनाएको छ । खप्तड अद्वितीय र महत्वपूर्ण पारिस्थितिकी प्रणाली को प्रतिनिधित्व गर्दछ । खप्तडको मुख्य आकर्षणहरू मध्ये एक हो सन् १९८४ मा स्थापना भएको खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज । खप्तड सुदूरपश्चिम प्रदेशको चार जिल्लाहरू (डोटी, अछाम, बझाङ र बाजुरा) मा फैलिएको छ ।

खप्तड आफ्नो वनस्पति र जीवजन्तु विविधतामा धनी छ । खप्तडका चरनहरू मुख्यतया ३०० भन्दा बढी प्रजातिका अर्किड र उप-उष्णकटिबंधीय वनस्पतिले ढाकेका छन् । प्रत्येक वर्षामा, चरनहरू यी फूलहरू र जडिबुटीहरू जस्तै पियुली, पाँचौले, र अन्यले गलैँचा बनाउँछन् । पार्क भित्र विभिन्न प्रकारका औषधीय जडीबुटीहरू (लगभग २२४ प्रजातिहरू) पाइन्छ र यसलाई जडिबुटीहरूको जीवित बगैँचाको रूपमा वर्णन गरिएको छ । निकुञ्जमा २६६ प्रजातिका चराहरू बसोबास गर्ने चरासँग आवतजावत हुने गरेको बताइएको छ । यसले लगभग १७५ प्रजनन चराहरूको प्रजातिहरूलाई समर्थन गर्दछ । पार्कले उत्कृष्ट पक्षी अवलोकन अवसर प्रदान गर्दछ । नेपालका राष्ट्रिय चरा इम्पेयान, तितर (धानफे) र तितर्रा, फ्लाईक्याचर, बुलबुल, कोयल र चीलका धेरै प्रकारका सामान्य चराहरू हुन् । विभिन्न प्रकारका पुतली, कीरा र कीराहरू पनि खप्तड इकोसिस्टमको एक हिस्सा बनिरहेका छन् । पार्क वन्यजन्तुहरूको विविधतामा धनी छ, पार्कले लगभग २० विभिन्न प्रजातिका स्तनपायीहरूका लागि बासस्थान प्रदान गर्दछ ।

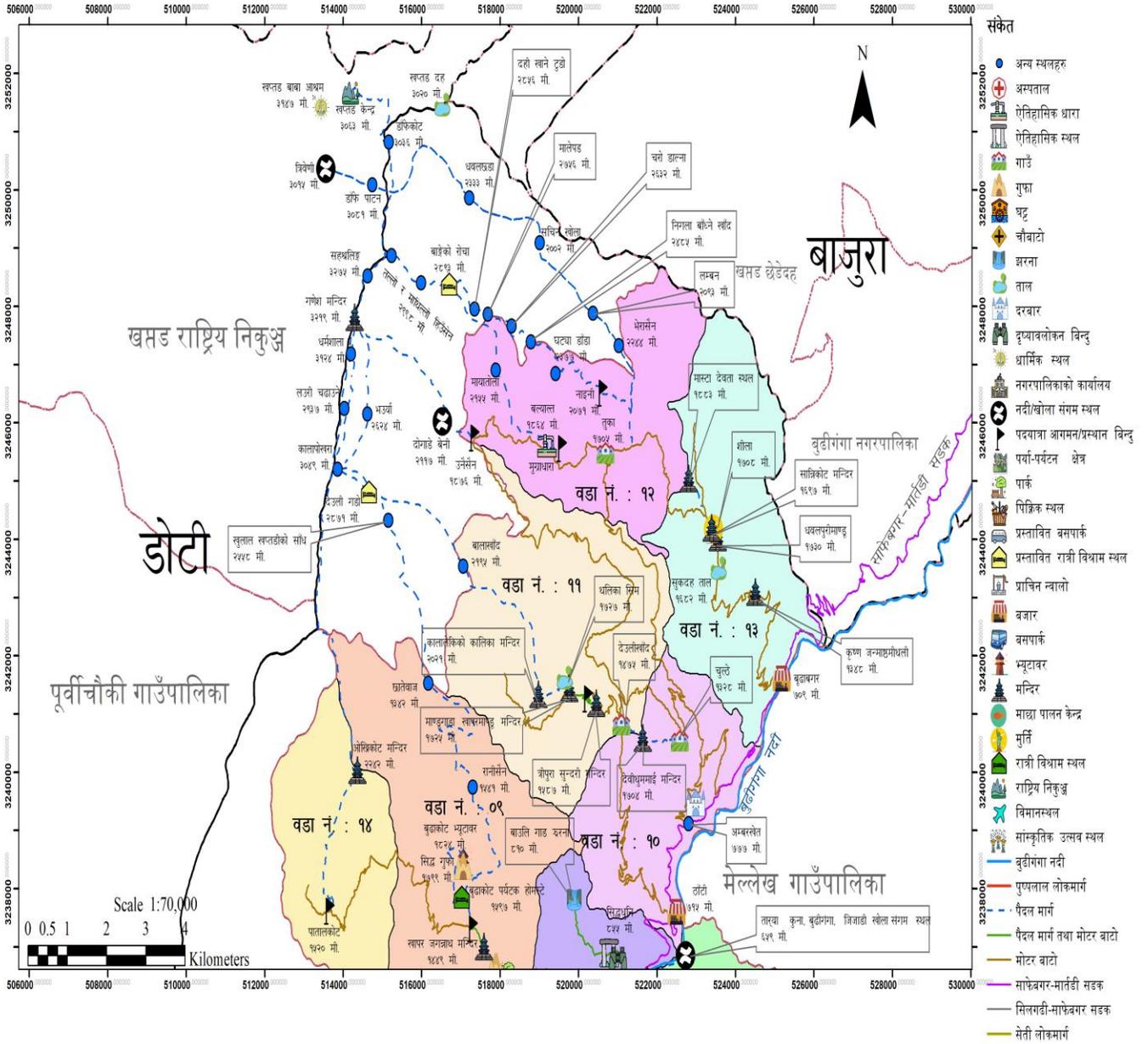
खप्तडका पर्यटकीय क्षेत्र तथा आकर्षणहरू खप्तड पाटन, त्रीवेणी धाम (३ नदिहरूको संगम स्थल) र मन्दिर, खप्तड बाबा आश्रम, खापर दह र मन्दिर, घोडा दाउना पाटन, गणेश पाटन, नाग हुंगा, श्रहशालिङ (सहस्रेश्वर महादेव), डाँफे डाँडा, माईकाथान(खुदुली-दुदुली), बल्देजडी, नाटेश्वरी मन्दिर, सितापाइला, जेठी बहुरानी हुंगा, खापरमाण्डु, भीमघट्ट, दशहरा मेला, आदि रहेका छन् । आगन्तुकहरूको लागि कुनै प्रवेश प्रतिबन्धहरू छैनन् तर कोर जोनमा, जनावरहरू चरने, दाउरा काट्ने र रक्सी पिउने र जनावरहरू मार्ने जस्ता गतिविधिहरू निषेधित छन्।

प्रसिद्ध संन्यासी खप्तड स्वामीको घरको रूपमा पार्कले धार्मिक मूल्य पनि कमाएको छ । खप्तड बाबा आश्रम पार्क मुख्यालय त्रिवेणी नजिकै अवस्थित छ । स्वर्गीय खप्तड स्वामी सन् १९४० को दशकमा ध्यान र पूजा गर्न यस क्षेत्रमा आएका थिए । उनले संन्यासीको रूपमा करिब ५० वर्ष बिताए र प्रख्यात आध्यात्मिक सन्त बने । ध्यान क्षेत्रमा तल्लो त्रिवेणीका मन्दिरहरू समावेश छन् ।

खप्तड पुग्नका लागि खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जसँग जोडीएका सुदूरपश्चिम प्रदेशका चार जिल्लाहरू (अछाम, बझाङ, डोटी र बाजुरा) बाट विभिन्न पदमार्गहरू छन् । अछाम जिल्लाको साँफेबगर नगरपालिका अन्तर्गत ७ प्रवेश बिन्दुहरू बुढाकोट (वडा न. ९), देवीस्थान (वडा न. ११), नाइनी (वडा न. १२), उनिसेन (वडा न. १२), बल्यालत (वडा न. १२), भैरासेन (वडा न. १२) र पातलकोट (वडा न. १४) बाट पदयात्रा गरी खप्तड प्रवेश गर्न सकिन्छ ।

नक्सा १८: खप्तड पुगनको लागि साँफेबगरबाट शुरु हुने सात विभिन्न पदयात्रा मार्गहरू

वडा नं. - १, ११, १२ र १४ बाट खप्तड पदयात्रा मार्ग | साँफेबगर नगरपालिका, अछाम

स्रोत: स्थलगत अवलोकन

बभ्नाड जिल्लाको तमैल हुँदै दारुगाउँ सम्म जिप यात्रा र दारुगाउँबाट नेपाली सेनाको लाखडा पोष्ट हुँदै पदमार्ग द्वारा खप्तड प्रवेश गर्न सकिन्छ। बभ्नाड जिल्लाबाट प्रवेश गर्ने अन्य दुई मार्गहरू पनि छन्। डोटी जिल्लाको भिगराना बाट २२ किलोमिटर पदयात्रा गरी बिचपानि हुँदै खप्तड प्रवेश गर्न सकिन्छ। त्यस्तै बाजुरा जिल्लाको डाब बजार (मालिका बजार) बाट धवल छडा सम्म ४३ कि.मी. को जिपयात्रा तथा त्यहाँबाट पदयात्रा गरी खप्तड पुग्न सकिन्छ। बाजुरा जिल्लाबाट एक अन्य मार्ग भएर पनि खप्तड प्रवेश गर्न सकिन्छ। खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय नजिकै पर्यटक आवासका लागि नयाँ पूर्वाधार निर्माण भइरहेको छ।

खप्तड सुदूरपश्चिम प्रदेशका चार जिल्लाहरू अछाम, बाजुरा, बभ्नाड र डोटीको बीचमा अवस्थित रमणीय स्थल सहितको राष्ट्रिय निकुञ्जको हो जसले २ सय २५ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल ढाकेको छ भने मध्यवर्ती क्षेत्र २ सय १६ वर्ग किलोमिटरमा फैलिएको छ।

तस्विर २०: खप्तड पाटन

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

खप्तड करिब ३ हजार ३ सय मिटरसम्म उचाईमा रमणीय उपत्यका पूण्यमय तीर्थस्थलका रूपमा अवस्थित रहेको छ। फराकिला पाटनहरू (चौर - सुन्दर सफा घाँसका मैदानहरू), दह, जीवजन्तु, वन, वनस्पति, मौसम अनुसारका जेठ-असारमा हुने रंगीविरंगी जंगली फूलहरू, चैत्र-वैशाखमा फुल्ने रंगीचंगी गुराँस, बन्यजन्तु, विभिन्न चराचुरुङ्गी, धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू, मंसिरदेखि चैत्रसम्म सेताम्मे हिउँ, असोज-कात्तिकमा हिमालयको मनमोहक दृष्यावलोकन, सुन्दर सफा घाँसका मैदानहरूबाट साना-तिना सैयौ कलकलाउदै बगिरहेका खोलानालाहरू, खप्तडको छेउछाउबाट बनेका भरनाहरू र घनघोर जङ्गल खप्तड क्षेत्रका पर्यटकीय आकर्षण हुन्। यहाँ साना सानाथुम्को भएका, कतै घना जंगल (सल्ला, खसुर र निगाला) त कतै जंगलबीचमा र बाहिर खाली चौरहरू व्यवस्थित ढंगले सजाएका आकर्षक फूलफुलेका बगैँचा जस्ता लाग्ने पाटनहरू छन्। खप्तड क्षेत्रबाट अपी (दार्चुला), शैपाल (बभ्नागं) मात्रै होइन, कतिपय भारतीय हिमालहरूको रमणीय दृष्य पनि अवलोकन गर्न पाइन्छ। यहाँ साना ठूला गरी २२ पाटन (घाँसका खुल्ला मैदान), ५२ भुती (घना जङ्गल), २ सय २६ जातका चराचुरुङ्गी, २२ जातिका बन्यजन्तु रहेका छन्। यो वर्षायाममा सयौ खर्कहरूमा हजारौ घरपालुवा जनावरहरूको चरनस्थल हो। जीवजन्तुमा यहाँ रतुवा मृग, कस्तरी मृग, घोरल चितुवा, जंगली कुकुर, जंगली विरालो, रातो बाँदर, लंगुर बाँदरका साथै डाँफे मुनाल पाइन्छन्।

यहाँ खप्तड स्वामीले सन् १९४० देखि ५० वर्ष भन्दा बढी समय यही स्थानमा ध्यान र साधनामा बिताउनु भएको थियो। खप्तड बाबा प्रकाशित पुस्तकहरू विचार विज्ञान, स्वास्थ्य विज्ञान, धर्म विज्ञान (भाग १ -४), धर्म विज्ञान सार

संक्षेप, म र मेरो कर्तव्य, नारी धर्म र पुरुष धर्म, आत्मा ज्ञान, वेदान्त विज्ञान, योग विज्ञान, The Science of Thought, The Science of Yoga, Essential of Vedanta, The Science of Dharma, आदि प्रख्यात तथा अध्ययनयोग्य छन । खप्तड बाबाको दिनचर्या तथा गतिविधि देख्ने पुस्ता अहिले पनि जिवित छन । परापूर्वकालमा युधिष्ठिर खप्तड हुँदै स्वर्ग गएका थिए भन्ने किंवदन्ती रहेको खप्तड चर्चा स्कन्द पुराणमा छ । स्कन्द पुराणको मानसखण्डमा खप्तडलाई खेचराद्रि भनिएको छ । खेचराद्रि भनेको खप्तड पर्वतमाला हो । खे + चर + अद्रि अर्थात् आकाशमा विचरण गर्ने पंक्षी, सिद्ध, देवगण, भूत, प्रेत, राक्षसको वासस्थान भएको पर्वत वा गगनचुम्बी पर्वतमाला यसको अर्थ हुन्छ । त्यही खेचराद्रि पछि गएर खप्तड नामले प्रख्यात भयो । खेचरेश्वर महादेव लगायत देव-देवताहरूको रमण र विचरण गर्ने स्थान भएकोले यसको नाम खप्तड रहेको हो । यहाँ अनेकौं योगीमुनीहरूले तपस्या गरी सिद्धि प्राप्त गरेको कुरा स्कन्द पुराणमा उल्लेख छ । यस पुराणले खप्तडलाई सिद्धभूमि, पण्यभूमि तथा मोक्षभूमि भनेर बयान गरेको पाइन्छ । गंगा दशहरा र जनैपुर्णिमाको अवसरमा यहाँ भव्य मेला लाग्ने गर्दछ ।

खप्तड क्षेत्रको भ्रमणको लागि फागुन देखि जेठ सम्म र असोज देखि मंसिर सम्मको भ्रमणलाई उत्तम मानिन्छ । वसन्त (मार्च-मे) र शरद ऋतु (अक्टोबर-नोभेम्बर) सबै भन्दा राम्रो समय हो । यस अवधिमा यहाँ धेरै चाडपर्वहरू मनाइन्छ जुनवेला मौसम न धेरै चिसो न सुख्खानै हुन्छ । तथापी हिउँदको समयमा बाक्लो हिउँ पर्ने भएकोले हिउँमा रमाउनको लागि यो समयमा पनि भ्रमण गर्न सकिन्छ ।

खप्तडमा चारैजिल्लाहरू घाँस, दाउरा, निगालो र पशुहरूको चरनका लागि खप्तड जाने गर्दछन । यहाँको निगालो नेपालमा प्रसिद्ध छ ।

खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रले साँफेबगर नगरपालिकाको वडाहरू क्रमश १४, ९, ११ र १२ वडाहरूलाई पुर्वतर्फबाट समेटेको छ । साँफेबगरसम्म हवाईजहाज सञ्चालनमा रहेकोले अछाम जिल्लाबाट सबै भन्दा छिटो खप्तडको यात्रा गर्न सकिन्छ । साँफेबगरबाट खप्तड जानको लागि माथि उल्लेख गरीएका विभिन्न ७ वटा पदयात्रामार्गहरूको विस्तृत विवरण तल उल्लेख गरीएको छ ।

तालिका २२: साँ.न.पा. बाट खप्तड (३०६३ मी.) सम्म पहुँचको लागी विभिन्न पदयात्रा मार्गहरू

क्रम स.	विभिन्न वडाहरू मार्फत	खप्तड प्रवेश पदयात्रा बिन्दुहरू	पद यात्रा मार्ग शुरु गर्नु अधिको मोटर बाटो	मोटर बाटो पछि पद यात्रा मार्ग	टिप्पणी
१	९	बुढाकोट (१५०० मी.)	साँफेबगर (० कि.मी.)-बुढाकोट ११ कि.मी.कच्ची मोटरबाटो	बुढाकोट-रानीसैन - छतिवाज - खुलाल खप्तडी साँध- देउली गडो- छिरन्या ओढार- कालापोखरा- मनाना -लौरी चढाउने - धर्मशाला - खप्तड (गणेश पाटन) = १३.९	लगभग १२ घण्टाको पदयात्रा बुढाकोटमा पर्यटकिय बासको लागी होमस्टे उपलब्ध ।

				कि.मी.	
२	११	देवीस्थान (१५८७ मी.)	साँफेबगर (० कि.मी.)-देवीस्थान १४ कि.मी. कच्ची मोटरबाटो	देवीस्थान- कालालेकी - बालाखाँद - कालापोखरा - भउरया खप्तड (गणेश पाटन)	लगभग ८ घण्टाको हिडाई ।
३	१३ र १२	नाइनी (२०७१ मी.)	साँफेबगर (० कि.मी.)-दोबाटो (वडा नं १३)-पाल्तुका-नाइनी ३० कि.मी. कच्ची मोटरबाटो अथवा साँफेबगर-अम्बरखेत (वडा नं. १०) - संग्रामतोली-पदारा - तुका नाइनी - ३० कि.मी. कच्ची मोटरबाटो	नाइनी- घट्या डाँडा -निगाला बाँधने खाँद- चरोडाल्ला - मालेपड - दहीखाने टुडो - बाङ्गेका रोचा - तल्लो हिउँसेन - हिउँसेन -खप्तड (सहस्रलिड)	१२.५ कि.मी. को पदयात्रा ।
४	१२	साँफेबगर-उनैसैन (१८७६ मी.) -खप्तड पैदलमार्ग	साँफेबगर (० कि.मी.)-अम्बरखेत हितपाडा - पदारा-चुले - किम्तोली - चुची- पाल्त-गुता- उनैसैन २८ कि.मी. कच्ची मोटरबाटो	उनैसैन -दोगाडे (बेनी) -तल्ला गोठाला ढुंगा - खप्तड (गणेश पाटन)	६.४ कि.मी. को पदयात्रा । हालसम्मको सबैभन्दा छोटो पदयात्रा मार्ग । उनैसेनमा पर्यटकिय बासको लागी सामुदायिक होमस्टे उपलब्ध ।
५	१२	बल्याल (१८६४ मी.)	साँफेबगर (० कि.मी.)-दोबाटो - पाल्त तुका ३०.५ कि.मी. कच्ची मोटरबाटो	बल्याल - मायातोला - जालादाडा - बाङ्गेका रोचा - तल्लो हिउँसेन - हिउँसेन -खप्तड (सहस्रलिड)	लगभग ८ घण्टाको हिडाई ।
६	१२	भेरासैन	साँफेबगर (० कि.मी.)- तुका-	भेरासैन - लम्बन- सचीन	लगभग ३ घण्टाको हिडाई ।

			नाइनी ३० कि.मी. कच्ची मोटरबाटो + नाइनीको नजिकको स्थानबाट भेरासैनसम्मको लागी मोटर बाटो बनाइदै गरेको अवस्था ।	खोला- धवल छडा - डाँफे पाटन - खप्तड (त्रिवेणी)	
७	१४	पातलकोट (१५२० मी.)	साँफेबगर (० कि.मी.)- पातलकोट १७ कि.मी. कच्ची मोटरबाटो	पातलकोट (१५२० मी.) - दनौड - ओखिकोट- छिरन्या ओढार- कालापोखरा- लौरी चढाउने- खप्तड (सहस्रलिङ)	लगभग ७ घण्टाको हिडाई ।

स्रोत : साँ.न.पा. (२०७४), साँ.न.पा (२०७५), कुँवर (२०७८), ख.क्षे.प.वि.व्य.स. (२०७८), स्थलगत अवलोकन ।

खण्ड १०: खप्तड तथा यस पदयात्रा मार्गको सबलपक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतीहरु

एक पर्यटकिय गन्तव्यको रूपमा खप्तड पदयात्रा मार्ग तथा खप्तडको विश्लेषण गर्दा निम्नलिखित सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौतीहरु देखिन्छन् ।

सबल पक्ष ।

- सुदूरपश्चिम प्रदेशको पर्यटन नक्सामा भएको पर्यटकिय बिन्दुहरु मध्ये केन्द्रबिन्दु (मुटु) को रूपमा रहेको ।
- खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने साँफेबगर नगरपालिकाका विभिन्न वडामा थुप्रै धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरु (भृगु भरना, भृगु गुफा, कालिका मन्दिर, कालापोखरा मन्दिर, सिद्ध धुनी, मालिका मन्दिर, धवल छडा, छिरन्या ओढार, खुलाल खप्तडी साँध, खापर तथा मष्टा देवताका विभिन्न ठाउँमा मन्दिर तथा माडुहरु) र मौलिक संस्कृति देख्न सकिने ।
- दुई सैनिक चौकीहरु (बाजुराको लोखडा र डोटी जिल्लाको भिगराना पोष्ट) बाट खप्तड प्रवेश गर्ने आगन्तुकहरुको अभिलेख राख्ने, प्रवेशद्वारको अर्को छेउबाट आगन्तुकहरु बाहिर नआएसम्मको निगरानी र आगन्तुकहरु कतै हराएमा बलियो खोज तथा उद्धार सेवाको व्यवस्था भएको ।
- मंत्रमुग्ध धार्मिक, आध्यात्मिक र प्राकृतिक सौन्दर्यताको कारण खप्तडले पृथ्वीमा स्वर्गको टुक्रा सरहको पहिचान पाएको ।
- हिमाली चुचुराहरुको मनमोहक दृश्य देखिने गन्तव्य ।
- स्वर्गीय खप्तड बाबा र उहाँको आश्रम विश्वभरका हिन्दू पर्यटकहरुको बीचमा यसको प्रवर्द्धनका लागि खप्तडको लागि आकर्षणको केन्द्र मात्र होइन, ब्रान्ड पनि हो ।
- ठूला घाँसे मैदानहरु (पाटनहरु), २०० भन्दा बढी प्रजातिका चराहरु, २२४ प्रकारका औषधीय जडीबुटीहरु, ३०० प्रकारका अर्किडहरु, साथै केही लोपोन्मुख जनावरहरुले आकर्षित बनाएको गन्तव्य ।
- अछाम बाहेकको दुई प्रवेश बिन्दुहरु (भिगराना-डोटी र दारुगाउँ/लोखडा-बाजुरा)मा २०-३० जना सम्म आगन्तुक पर्यटकहरु बस्नको लागि होमस्टे आवास व्यवस्था भएको ।
- भिगराना-सिलगढी (१५ किमी) फराकिलो फिडर सडक हालैमा कालोपत्रे गरीएकोले आगन्तुक पर्यटकहरुलाई आवतजावत गर्न सजिलो हुने ।

कमजोरी ।

- विद्युत, पानी र इन्टरनेटको कुशल आपूर्ति सहितको पर्यटकहरुको लागि सुरक्षित, गुणस्तरीय र आरामदायी (न्यानो) आवास प्रबन्धको अभाव । हाल भइरहेको सिमित क्षमता तथा निम्न गुणस्तरको आवास गृहको कारण यहाँ आगमन हुने पदयात्री तथा यात्रुहरु खाना र बासस्थानमा आत्मनिर्भर हुनुपर्ने अवस्था । अहिलेको अवस्थामा खप्तडमा बसोबासको सुविधा राम्रो छैन । उपलब्ध शौचालय र कोठाहरु पर्यटकको आवश्यकता अनुसार सफा र न्यानो छैनन् ।

- पदयात्रा मार्गमा पर्यटकहरूको लागी आवश्यक संख्या र गुणस्तरको आवास सुविधाको अभाव भएकोले सम्भावित आगन्तुक पर्यटकहरूको ध्यान यस गन्तव्यमा यात्राको योजना बनाउन निरुत्साहित गरेका छ ।
- पदयात्रा मार्गमा आधारभूत आवश्यकताहरू जस्तै ट्रेल साइनेज (संकेत चिन्ह तथा बोर्डहरू), सुरक्षा ओत, शद्ध पिउने पानीको सुविधा, सुरक्षित शिविर (क्याम्पिङ्ग) स्थलको संकेत, आपतकालीन अवस्थामा खोज र उद्धारको व्यवस्था, आदिको अभाव तथा कमी कमजोरी छ ।
- खप्तडको कुनै पनि छेउ पर्यटकका लागि सुरक्षित शिविर स्थलको रूपमा चिनिएको छैन ।
- खप्तडको घाँसे मैदानमा धेरै गाईवस्तु चरिरहेका छन् जसले खप्तडको प्राकृतिक इकोसिस्टमलाई असर गर्न सक्छ ।
- खप्तड जाने बाटोमा फोहोर व्यवस्थापनका लागि धेरै डस्टबिन र साना डम्पसाइटहरू राखिएको छ तर यस पदयात्रा मार्गमा पानीका बोटल, चकलेटका खोल, बिस्कुटको खोल र जुसको खाली प्याकेट सजिलै पाउन सकिन्छ ।
- बिजुली सबमिशन लाइन नहुँदा खप्तडमा बिजुलीको साथसाथै बिजुलीमा निर्भर हुने सञ्चारमा समेत समस्या परेको छ । थोरै क्षमता भएका, पर्यटकलाई मोबाइल चार्जिङको सुविधासमेत नपाउने गरी सौर्य ऊर्जाबाट बत्ती बालिएको अवस्था ।
- खप्तड भित्र रहेका महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरू एकअर्काबाट लामो दुरीमा रहेको अवस्थामा सबै स्थलहरूमा पुग्नको लागी पर्यटकहरूलाई हिड्नु (पदयात्रा गर्नु) बाहेक अन्य स्थानान्तरणको साधनको अभाव रहेको । उदाहरणका लागि, पर्यटक लज र सहस्रलिंग बीचको मात्रै राउन्ड ट्रिप पैदल यात्रा ८ किलोमिटरको छ ।
- खप्तडका पर्यटकिय साइटहरू र तिनीहरूको धार्मिक, आध्यात्मिक र ऐतिहासिक मूल्यहरू आदिको बारेमा संक्षिप्त जानकारीको लागि गाइड र अनुवादकहरूको तत्काल सेवा प्राप्तिको अभाव । यसले खप्तडमा आगन्तुक पर्यटकहरूको लागी अर्थपूर्ण अनुभवको लागि कमजोरी देखिन्छ ।
- खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज आधा न्यायिक संस्था हो, यसको प्रकृतिले गर्दा यसले स्थानिय समाज र राष्ट्रिय निकुञ्जबीचको समन्वयात्मक अन्तरसम्बन्धमा खाडल सिर्जना गरेको छ ।
- खप्तडको विकासको लागि सरकारका तहहरू बीचको समन्वयको अभाव प्रमुख समस्याहरू मध्ये एक हो ।
- खप्तडको समुचित विकास र उपयोगका लागि चाहिने आवश्यक एउटै प्रवेशद्वार संयन्त्र नभएको अवस्था ।

अवसर ।

- सुदूरपश्चिम क्षेत्रका लागि पर्यटन आफैमा नयाँ कुरा हो । पर्यटन विकासका लागि सामुदायिक तहमा पर्यटन ज्ञान आवश्यक छ । चार जिल्लाको ठूलो क्षेत्रफल समेटिएको खप्तडले त्यसको ठूलो अवसर दिन सक्छ । यस सन्दर्भमा, पर्यटक र स्थानीय समुदायलाई फोहोर व्यवस्थापनको बारेमा ज्ञान प्रदान गर्नु महत्वपूर्ण छ ।

- राष्ट्रिय निकुञ्जभित्र होटल सञ्चालन ऐन वा निर्देशिका बनाएर त्यसलाई लागू गरी खप्तडको पर्यटन विकासमा निजी क्षेत्रलाई लगानी गर्नको लागि अवसर रहेको ।
- खप्तड वरपर अवस्थित अन्तर खप्तड ट्रेकिङ ट्रेलहरूलाई रूपान्तरण गर्ने अवसर ।
- एक साइटबाट अर्को साइटमा आगन्तुकहरूको सहज र सुलभ पहुँचको लागि बहुउपयोगी (ट्रेकिङ प्लस साइकल + पोनी ट्रेक + हिडने) ट्रेलहरू बनाउन सकिने अवसर ।
- मध्यवर्ती क्षेत्र हुँदै खप्तडको चारैतिर चक्रपथ निर्माण गरी सबै चारै जिल्ला र क्षेत्रका लागि खप्तडको पहुँचलाई सहज र सहज बनाउन सकिने ।
- केवल कार सेवा सुरु गरी आगन्तुकहरूको लागि यात्राको समय कम गराइ यसले यस गन्तव्यको गुणस्तर र ब्राण्ड भ्यालमै वृद्धि गर्न सक्ने अवसर । यसको लागि खप्तड (गणेश पाटन) सम्म ६.५ किलोमिटर छोटो पैदल दूरीमा केवलकार निर्माण गर्न सकेमा यसले पर्यटन आवमन संख्या र पर्यटकको सहज पहुँचको लागि ठुलो अवसर दिने ।
- यस गन्तव्यको सम्भावना र दायराका कारण अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको योग र ध्यान साधना केन्द्रको निर्माण गर्न सकिने ।
- निजी एयरलाइन्सलाई पनि अनिवार्य बनाएर काठमाडौँदेखि साँफेबगर (अछाम) तथा दिपायल (डोटी) बीच सीधा उडान सुरु गराई खर्चालु पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्न सकिने ।
- जडिबुटी, बोटबिरुवा, वन्यजन्तु, गुफा वा कुनै पनि अज्ञात मामिलाहरूमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा अन्वेषण कार्यक्रमहरू सहभागी हुन चाहने पर्यटक बजार खण्डहरू लाई सधैंको लागि आकर्षित गर्ने अवसर ।
- खप्तडमा आगन्तुक पर्यटकहरूको पर्यटन गतिविधीको लागि ३ दिनको प्याकेज आदर्श हुन सक्छ । तयारी प्याकेजका साथ सम्भावित बजार खण्डहरूमा यो जानकारी प्रसारित गर्नसकेमा यहाँ आउन चाहने पर्यटकहरूले उनीहरूको समय र स्रोत अनुसार योजना बनाउनको लागि खप्तडलाई छनौट गर्न सक्ने ।
- नेपाल पर्यटन बोर्डको सहयोगमा खप्तडमा १०० र बिचपानीमा ८० शैयाको क्षमताको निर्माण शुरुभएको 'पर्यटक विश्राम गृह' को सम्पन्नता भएमा यसले खप्तडलाई आवासको हिसाबले सहज गन्तव्यको रूपमा चित्रण गर्न मद्दत गर्न सक्ने ।

चुनौतिहरू ।

- खप्तडमा चुनौतीपूर्ण मौसम छ जुन समयको सानो अन्तरालमा परिवर्तन हुन सक्छ । मौसम पूर्वानुमान स्थानिय संयन्त्र नहुनु पर्यटकको दिगो सुरक्षाको लागि एक चुनौती हो ।
- एक नियमनकारी निकाय तथा सर्वमान्य नियमन नभएकोले खप्तडमा सेवा प्रदायक भरीयाहरूको दररेटमा मनोमानि भएको पाइन्छ ।
- पदयात्रा मार्गहरू र खप्तडको आकाशमा बेलाबेलामा हुने गरेको बिजुलिको चम्कन तथा गर्जन प्रहारको हुने घटना । यहाँ पुग्ने पद यात्रीहरूको बासस्थान र लजमा बलियो अर्थिड नहुँदा पर्यटकको सुरक्षामा समस्या हुने गरेको ।

- हाल विदेशीहरूका लागि काठमाडौं र धनगढी बीचको अमरिकी डलर २०० को एकतर्फी हवाई भाडा विदेशी मुद्रा तिर्ने विदेशी आगन्तुकहरूलाई आमन्त्रित गर्न मंहगो भएको गुनासो ।

खण्ड ११: बूढीगंगा नदि पर्यटकिय उपज : एक परीचय र पर्यटकिय आकर्षण

बूढीगंगा नदी नेपालको कर्णाली नदीको सहायक नदी हो । ५० किमी लम्बाइ भएको यस नदीको मुहान नेपालको बाजुरा जिल्लाको जगदुल्ला ताल हो । बूढीगंगा अछाम जिल्ला हुँदै सेती-लोकमार्ग सडकअन्तर्गत अछामको साँफेबगर नगरपालिका पार गरेर साँफेबगर बजारभन्दा अगाडि, चित्रे र खोलाको किनार हुँदै अछाम जिल्ला र डोटी जिल्लाको सिमानामा रहेको सेती नदीमा मिल्छ । यस नदि साँफेबगर नगरपालिकाको ८ वटा वडाहरु (वडा नं. १३, १०, ८, ७, ४, ३, २ र १) भएर बग्दछ । यस दृष्टिकोणमा साँफेबगर नगरपालिका वास्तवमा बूढीगंगा नदि उपत्यकाको रूपमा रहेको छ ।

यो नदि यस भेगमा सिचाइ तथा जलविद्युत उत्पादनको साथै यस नदि कोरीडोर थोरै मात्रामा जल पर्यटनको लागी प्रयोग हुने गरेको छ । यसको साथै यस नदि र यसमा मिसिने अन्य नदि तथा खोलाहरु भएको संगम स्थल (बूढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भीम खोलाको संगम स्थल जिमराडी धाम; बूढीगंगा र जिजाडीगाड खोलाको संगम स्थल तार्या कुना; परभलीगाड, छिपेखोला र बूढीगंगा नदिको संगम स्थल हाट र एयरपोर्ट बजारको बिच क्षेत्र; आदि) हरुले पवित्र भुमिको रूपमा धार्मिक, पैतृक तथा सांस्कृतिक महत्व बोकेको छ ।

बूढीगंगा नदीमा व्यावसायिक जलयात्रा (न्याफिटड यात्रा) को सम्भावनालाई दृष्टिगत गर्दै काठमाडौंको मस्टो आउटडोर कम्पनीले २०७४ सालमा सम्भाव्यता अध्ययन गर्दा यो अध्ययन सफल भएको देखिन्छ । साँफेबगर न.पा. भित्र कालभैरव- वैजनाथ खण्डमा यो रुट करीब ५.७ कि.मी.को र बूढीगंगा नदिमा रहेको पक्कि पुलदेखि कालभैरव र वैजनाथ धाम हुँदै चित्रे दोभान सम्म १३ कि.मी.को भएको देखिएको छ । उक्त न्याफिटडको टेष्ट राइडको व्यापक मेडिया कभरेज भएको थियो । वर्ष २०७५ बाट बूढीगंगा नदीमा औपचारिक रूपमा व्यावसायिक न्याफिटड सुरु भएको छ । यहाँ न्याफिटड सञ्चालनले जिमराडी धामलाई समेत आकर्षक धार्मिक पर्यटकीय केन्द्रका रूपमा स्थापित गर्दै आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धनमा टेवा पुग्ने देखिन्छ ।

तस्विर २१: बूढीगंगा नदीमा व्यावसायिक जलयात्रा (न्याफिटड) को २०७४ मा गरीएको सम्भाव्यता अध्ययन

स्रोत : मस्टो आउटडोर कम्पनी

जल पर्यटनको अलावा यस नदिबाट अनवरत रूपमा भइरहेको कटानलाई रोक्न किनारमा पर्खाल/तटबन्ध निर्माण र उक्त तटबन्धको बाहिरी छेउमा वृक्षारोपण सहित पद यात्रा मार्ग बनाई पर्यटकहरुलाई आकर्षित गर्न सकिन्छ ।

खण्ड १२: गन्तव्य जिमराडी धाम: परीचय, भौगोलिक अवस्थिती, पहुँच, धार्मिक महत्व र पयटकिय आकर्षण

जिमराडी धाम अछाम जिल्लाको खस जातीहरुको शंकर भगवानको रुपमा रहेको मुल देवताको उद्गम स्थल मानिन्छ । खस सभ्यताको बाहकको रुपमा साँफेवगर नगरपालिकाको ८ नम्बर वडामा रहेका यस देवताको ठुलो महिमा छ । जिमराडी धाम बुढीगंगा नदी र कैलाश खोलाको दोभानमा रहेको छ । यहाँ दाँडे (दार्या/दाँते) र दुधे मष्टा देवताको पुजा गर्ने गरिएको छ । दाँडे मष्टाले बलि खाने तथा दुधे मष्टाले दुध मात्र खाने विश्वास स्थानीय वासीको रहेको छ । यहाँ दाँडे र दुधे मष्टाका छुट्टाछुट्टै थान रहेका छन् । जिमराडी धामलाई पवित्र तीर्थस्थल मानिएको छ । माघ १ गते र चैत्र महिनामा तीर्थयात्रीहरुको मेला लाग्ने गरेको छ । चैत्रको अन्तिम दिनमा रातीभरी जागराम बसी वैशाख १ गते विहान टाढा टाढाबाट आएका तीर्थयात्रीहरुले बुढीगंगा नदी तथा कैलाश खोलाको संगममा नुहाउने चलन रहेको छ । आफ्ना पितृलाई यस स्थानमा पुऱ्याइ यहाँबाट जल लिइ फर्किने चलन रहेको छ ।कसैलाई केही अन्याय/समस्या परेको खण्डमा यहाँ आइ भाकल गर्ने गरिएको अहिले पनि देख्न सकिन्छ । अन्याय गर्ने व्यक्तिलाई देवता लाग्न गई उसले माफी मागी देवतालाई चाहिने सामान यहाँ चढाउने गरेको देखिन्छ । त्यसैले जिमराडी धाम क्षेत्रमा शक्तिशाली मष्टा देवताको बास रहेको विश्वास गरिन्छ ।

तस्विर २२: जिमराडी धाम धार्मिक स्थल

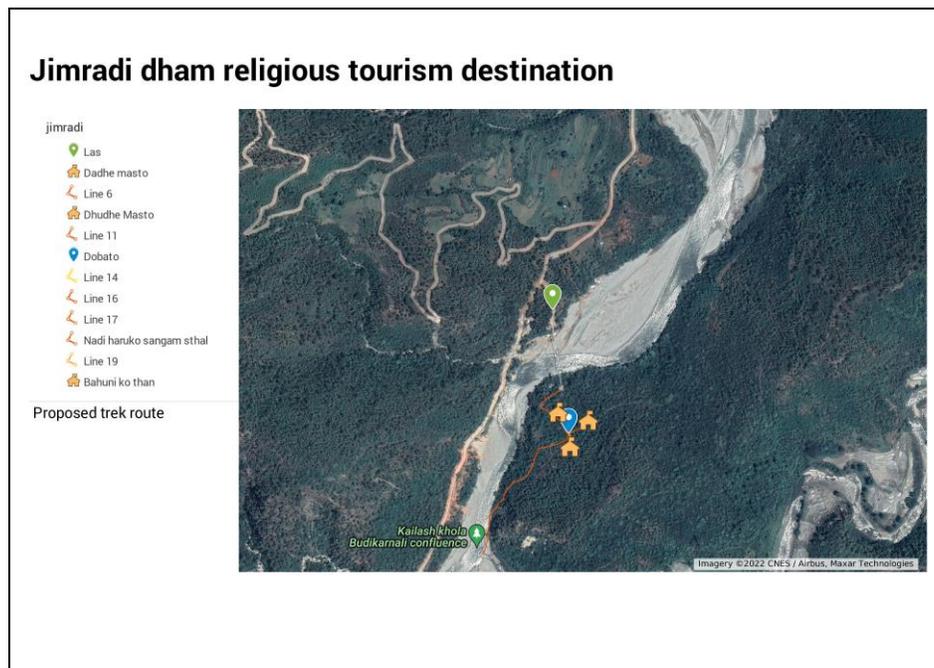

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

जिमराडी धामको अग्लो डाँडामा तिलहरी कोट भन्ने ठाउँमा पुराना दरवारको अवशेष रहेको छ । साँफे हाटबजारबाट १० कि.मी सेती लोकमार्गको प्रयोग गरी तथा साढे २ घण्टाको पैदल यात्रा गरेर जिमराडी धाम पुग्न सकिन्छ ।

जिमराडी धाम क्षेत्रभित्र रहेको मष्टा देवताहरु तथा नदिहरुको संगमस्थल लाई जोड्ने पैदल मार्गको प्रारम्भिक नक्सा तल दिइएको छ ।

नक्सा १९: जिमराडी धाम क्षेत्रको मष्टा देवताहरु तथा नदिहरुको संगमस्थलको प्रारम्भिक नक्सारेखा

स्रोत: अध्ययन टोली

खण्ड १३: बुस्टर पर्यटकिय उपज बयालपाटा अस्पतालको परीचय तथा विशेषताहरु

बयालपाटा अस्पताल न्याय हेल्थ नेपाल र नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको सहकार्यमा साँफेबगर नगरपालिकाको बडा न. ७ रिडिकोटमा अवस्थित समुदायमा आधारित एकिकृत निशुल्क गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रणाली प्रवाह गर्ने स्वास्थ्य संस्था हो । यो २००८ मा अमेरीकाको न्ययोर्क स्थित आर्किटेक्चर कार्यालय Sharon Davis Design ले डिजाइन गरी निर्माण, स्थापना, तथा संचालन भएको हो ।

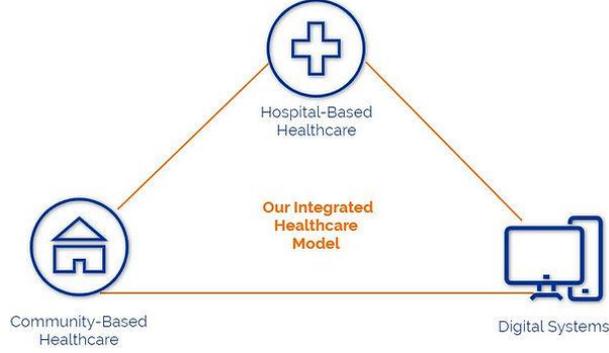
तस्विर २३: बयालपाटा अस्पताल, रिडिकोट-७ , साँफेबगर नगरपालिका

स्रोत: स्थलगत भ्रमण

न्याय हेल्थ नेपालले सबैका लागि गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको दुरदृष्टि लिइ नेपाल सरकारसँग सहकार्य गरी सेवाविहीन जनताको स्वास्थ्य सेवामा सुधार गर्ने मिशन लिएको छ । न्याय हेल्थ नेपालको चार प्रकारका कार्य संस्कृति संहिताहरु (क) विरामी र समुदायहरु पहिले (ख) निष्ठा (जे भन्ने त्यही गर्ने इमानदारी र नैतिकता), (ग) अभिनवपर्ण (निरन्तर प्रक्रियाहरु, प्रणालीहरु र सेवाहरु परिमार्जन र अद्यावधिक गर्दै लैजाने), (घ) टोली कार्य (अरूलाई सफल हुन मद्दत गर्ने र एकअर्कालाई सम्मान र विश्वास गर्ने) छन् । न्याय हेल्थ नेपालले उपरोक्त कार्य संस्कृति आचार संहिताहरु अपनाउदै निम्न बमोजिमको कार्य मोडालिटीको आधारमा बयालपाटा अस्पतालको स्वास्थ्य सेवा संचालन तथा विस्तार गरीरहेको पाइन्छ ।

रेखाचित्र ४: बयालपाटा अस्पतालको स्वास्थ्य हेरचाह र सेवा संचालनको मोडालिटी

स्रोत: बयालपाटा अस्पतालको लागि वेबसाइट <https://www.nyayahealthnepal.org>

यस अस्पतालमा विगत १० वर्षमा ५,४५,०६२ विरामीहरूले उपचार स्वास्थ्य उपचार पाएको देखिन्छ। आ.व ०६३-०६८ देखी २०५३-०७२ मा मुल दर्ता रजिष्टरमा रेकर्ड प्रविष्टि गरिएका विरामीहरूको संख्या २३,५१३ तथा २०७२-०७३ मा विद्युतीय स्वास्थ्य रेकर्ड प्रणालीमा प्रविष्टि गरिएका विरामीहरूको संख्या ३०९,३४९ देखिन्छ। बयालपाटा अस्पतालबाट उपचार गरिएका विरामीहरूको संख्यालाई प्रतिशतका आधारमा निहाल्दा अछामबाट ८० प्रतिशत, बाजुराबाट १५ प्रतिशत, डोटी ४ प्रतिशत र अन्य जिल्लाहरूबाट १ प्रतिशत रहेको छ।

यस अस्पतालको निम्नलिखित विशेषताहरूको कारण यो **center of excellence** भइ स्वास्थ्य क्षेत्रमा रुची राख्ने पर्यटक तथा अध्ययनकर्मी तथा अनुसन्धानकर्ताहरूको लागि यो उपज एक प्रमुख आकर्षकरूपमा रहेको छ।

- नाफा रहित अस्पताल।
- सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यक्रममा आधारीत।
- विद्युतीय एकिकृत स्वास्थ्य प्रणालीमा आधारीत।
- विद्युतीय इन्भेन्ट्री म्यानेस्यन्ट प्रणाली (कागजरहित अस्पताल) सहितको।
- क्लिनिकल स्वास्थ्य उपचार सेवाको उपलब्धता।
- Rammed-earth technology बाट निर्माण गरिएका वातानुकुलीय भौतिक संरचनाहरू।
- सोलार सिस्टम इनर्जि जडित।
- Rain water harvesting system लागु भएको।

पर्यटक तथा अनुसन्धानकर्ताहरू मार्फत यहाँ प्रयोग गरीदै आइएको एकिकृत स्वास्थ्य सेवा प्रणालीलाई अछाम लगायत देशका अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्थानान्तरण गरी आम नागरिकको स्वास्थ्य उपचार प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्न सकिने देखिन्छ।

बयालपाटा अस्पतालले साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन क्षेत्रमा स्वास्थ्य पर्यटनको माध्यमबाट पुऱ्याउन सक्ने ठुलो योगदानलाई मध्यनजर गर्दै यस स्वास्थ्य केन्द्र र यसलाई जोडी निम्न लिखित कार्ययोजना निर्माण गरीएको छ।

परिच्छेद ५: पर्यटनमा आधारित आयसङ्ग्रह प्रावधान तथा रणनीति

खण्ड १: पर्यटनमा आधारित आय सङ्ग्रहको प्रावधानहरु

नेपालको संविधान २०७२ ले दिएको संवैधानिक अधिकार अन्तर्गत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय सरकारलाई विकास कार्य कार्यान्वयन तथा परिचालन गर्नको लागि उल्लेख्य अधिकार दिएको छ । यसै सन्दर्भमा संवैधानिक आकांक्षाको परिपूर्ति तथा राष्ट्रिय उद्देश्यको उपलब्धीका लागि स्थानीय सरकारको दक्ष राजस्व प्रणालीले महत्वपूर्ण प्रभाव पार्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनले स्थानीय सरकारलाई संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँटका अतिरिक्त वित्तीय अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत विभिन्न कर, शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता राजस्व संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी संघ/संस्थाबाट अनुदान, वैदेशिक अनुदान वा सहयोग तथा आन्तरिक ऋण परिचालन गर्न सक्ने समेत व्यवस्था रहेको छ ।

पर्यटन सहित अन्य क्षेत्रबाट स्थानीय सरकारलाई कर लगायतको आयआर्जन गर्नका लागि नेपालको संविधान २०७२ ले कानुनी रूपमा संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था गरेको छ । करको सङ्कलन मुख्य रूपले निम्नबमोजिम दुई प्रकारले गरिन्छ ।

- (क) करको सङ्कलन तथा स्वामित्व एकल रूपमा स्थानीय सरकार (नगरपालिका/गाउँपालिका)ले गर्ने ।
- (ख) करको सङ्कलन तथा स्वामित्व संयुक्त रूपमा स्थानीय, प्रान्तीय तथा केन्द्रीय सरकारले गर्ने ।

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची - ८ (स्थानीय तहको अधिकार सूची) को प्रावधानले स्थानीय सरकारलाई निम्न रूपमा आय आर्जन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

- (क) कर (tax)
- (ख) शुल्क (Charge)
- (ग) दस्तुर (Levy)
- (घ) सेवा शुल्क (Service charge)

उपर्युक्त आयआर्जनको विस्तृत विवरण तलको अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २३: पर्यटन क्षेत्रमा स्थानीय स्तरमा लागू हुने विभिन्न प्रकारका करहरू

कर	शुल्क	दस्तुर	सेवा शुल्क
सम्पत्ति कर घर जग्गा बहाल कर सवारी साधन कर विज्ञापन कर व्यवसाय कर मनोरञ्जन कर भूमिकर (मालपोत)	पार्किङ शुल्क घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क पर्यटन शुल्क	दस्तुर (व्यवसाय दर्ता सिफारिस दस्तुर) दस्तुर (व्यवसाय दर्ता दस्तुर)	व्यवसाय दर्ता नवीकरण सेवा शुल्क आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग, आदि मनोरञ्जनात्मक तथा साहसिक खेलकूद सम्बन्धित सेवा, पेशा वा व्यवसायमा ।

		-	स्थानीय सरकारले बनाएका, सञ्चालन गरेका तथा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवामा (पर्यटकीय स्थल, अतिथि गृह, धर्मशाला, पाहुना घर, तीर्थयात्री स्थल, नगर सभा, व्यापारिक सम्मेलन केन्द्र, शौचालय, पार्क, पौडी स्थल, पर्यटकीय केन्द्र/विन्दु, बसपार्क, सडक, बसपार्क, पुल आदि) सेवा शुल्क ।
--	--	---	--

स्रोत: विभिन्न स्रोतहरूबाट सङ्कलित

उपर्युक्त करको दायराको बडीमालिका न.पा.को क्षेत्राधिकार भित्र पर्दा पर्दै पनि यसले निम्नलिखित प्रकारका करहरू मात्र पर्यटन क्षेत्रबाट सङ्कलन गरेको छ ।

- (क) व्यवसाय दर्ता सिफारिस दस्तुर
- (ख) व्यवसाय दर्ता दस्तुर
- (ग) व्यवसाय दर्ता नवीकरण सेवा शुल्क
- (घ) सम्पत्ति कर
- (ङ) व्यवसाय कर

करको सङ्कलनमा संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्थाका सन्दर्भमा अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई पर्यटकीय तथा गैरपर्यटकीय क्षेत्रबाट कर सङ्कलन तथा स्वामित्वको निम्न लिखित व्यवस्था गरेको छ :

- (क) निम्न रोयल्टीमा स्थानीय सरकारको कर सङ्कलन केन्द्रीय तथा प्रान्तीय सरकारको कानून अनुसार सञ्चालन हुनुपर्ने ।

- प्राकृतिक स्रोत साधन तथा सेवाको रोयल्टीमा
- सामुदायिक वनको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा

- (ख) स्थानीय सरकारले बाँचा, पार्क, चिडिया खाना, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदा, सङ्ग्रहालयमा लाग्ने करको दरमा निर्णय गर्ने र उक्त सङ्कलित करलाई केन्द्रीय तथा प्रान्तीय सरकारसँग पनि वितरण गर्ने ।
- (ग) प्रदेश सरकारले ट्रेकिङ तथा पर्यटन शुल्कका दरमा निर्णय गर्ने र उक्त सङ्कलित करलाई प्रदेश सरकारको कोषमा जम्मा गर्ने ।
- (घ) केन्द्रीय सरकारले हिमाल आरोहण, राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष तथा संरक्षण क्षेत्रमा लाग्ने करको दर निर्णय गर्ने त्यस अनुसार कर सङ्कलन गर्ने ।

अन्य स्थानीय सरकारलाई भै साँफेबगर नगरपालिकालाई स्वतन्त्र रूपमा तथा केन्द्रीय तथा प्रान्तीय सरकारसँगको सहकार्यमा विभिन्न ऐन अनुसार प्रदान गरिएको बढ्दो अधिकार दिइएका सन्दर्भमा, यो नगरपालिका पनि करमा आधारित आय बढाउन प्रतिबद्ध देखिन्छ । यसै सन्दर्भमा राजश्व सुधार कार्य योजना २०७७ अनुसार यस नगरपालिकाले आ.व. २०७९/८० मा आन्तरिक आय तर्फ रु. ४८,६७९,०००.०० आयआर्जन गर्ने प्रक्षेपण गरेको छ । यो अनुमानमा वनबाट आउने रोयल्टी, खानीबाट हुने रोयल्टी, जलविद्युत्बाट हुने रोयल्टी, तथा गाडीमा लाग्ने करको आम्दानी समेत हो । यसमा पर्यटन क्षेत्रहरूमा प्रवेश शुल्क वापत हुने अनुमानित आम्दानी रु. ३,२३९,०००.०० समेत जोडिएको छ । तर उक्त अनुमानित आय आर्जनमा हिमाल आरोहण, ट्रेकिङ तथा पर्यटन सेवा शुल्कलाई गाँसिएको छैन जुन केन्द्रीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारका बीचमा संयुक्त रूपमा वितरण गरिने छ । यस परिप्रेक्ष्यमा बडीमालिका नगरपालिका, केन्द्रीय तथा प्रदेश सरकारसँग संयुक्त रूपमा कर वितरणका सम्बन्धमा स्पष्ट खाका (व्यवस्था) का लागि पर्खी रहेको अवस्थामा रहेको छ ।

खण्ड २: साँफेबगर नगरपालिकामा पर्यटन शुल्कको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावना

साँफेबगर नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना २०७७ अनुसार यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र ७०९ वटा व्यवसाय हरु संचालनमा रहेको देखिन्छ जसबाट वार्षिक ४५ करोड ३९ लाख १६ हजार रुपैयाको वार्षिक कारोबार हुने देखिन्छ ।

यस नगरपालिकामा रमणीय पर्यटकिय तथा धार्मिक दृष्टिकोणले महत्वपुर्ण स्थानहरू रहेका छन् । देशकै प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थल खप्तड क्षेत्र लगायत वैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, नाइनी क्षेत्र र विमकोट दरबार जस्ता क्षेत्र यस नगरपालिकाका प्रमुख पर्यटकीय, धार्मिक र साँस्कृतिक आकर्षणहरू हुन् । जसलाई पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास गर्न सक्ने संभावना रहेको छ ।

पर्यटनको दृष्टिकोणले यस नगरपालिकामा खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज जस्तो रमणीय धार्मिक, ऐतिहासिक, जैविक विविधता र पर्यटकिय गन्तव्य रहेका छ । सुदुर पश्चिमकै प्रसिद्ध वैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, नाइनी क्षेत्र र विमकोट दरबार, आदि यस नगरपालिका क्षेत्रका प्रमुख पर्यटकीय, धार्मिक र साँस्कृतिक आकर्षणहरू हुन् । पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास गर्दै यी गन्तव्यहरूमा पर्यटन शुल्क लगाई आमदानी गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ । नगरपालिकाले आर्थिक ऐन २०७७ मा पर्यटन शुल्क (प्रवेश शुल्क) को दर निर्धारण गरेको छैन । यस शीर्षकबाट चालु आ.व.मा शुल्कको रकम समेत अनुमान नगरेको र रकम समेत संकलन नभएको स्थिति देखिन्छ ।

पर्यटन शुल्क संकलनको संभावना भएका क्षेत्र पर्यटकीय तथा साँस्कृतिक क्षेत्र र स्थलहरूमा पूर्वाधार र सुविधाको व्यवस्था र तिनको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्न सकेमा पर्यटन शुल्कबाट आय संकलनको संभावना रहेको छ । साँफेबगर न.पा. स्थानीय स्तरमा गरेको दायराको क्षेत्रलाई विस्तार गर्नका लागि खप्तड, वैद्यनाथ धाम, वनस्पति बगैँचा, बाउली गाड भरना, सुकदह ताल क्षेत्र, विभिन्न पिकनिक स्थलहरू (नोहाट डाँडा, शरमखेल्ले डाँडा, टौका पिपल स्थित त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर परिसर, लङ्गमाता मन्दिर स्थल, तप्सि माउलाखरी माडु), बुढीगंगा नदिमा जलयात्रा जस्ता दृष्यावलोकन बिन्दुहरू (देवी थुम मन्दिर, कालालकी मन्दिर, रिडीकोट गढी, ढिककेकोट, शरमखेल्ले डाँडा, नोहाट डाँडा), आदिमा आफैले अथवा निजी क्षेत्रका लगानी कर्ताहरूलाई आमन्त्रित गरी बुट [Build, Own, Operate and Transfer (BOOT)] मोडेलमा लगानी गर्न इच्छुक देखिन्छ ।

विभिन्न पर्यटकिय स्थलहरूमा शुल्क:

त्यस्तै पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि अन्य वेलामा निःशुल्क प्रवेशको व्यवस्था गरेता पनि धार्मिक स्थल, ऐतिहासिक दरबार, दृष्यावलोकन बिन्दु, पिकनिक स्थल, प्राकृतिक भरना, तथा मेला पर्व जस्ता निम्न गन्तव्य स्थलहरूमा न्यूनतम शुल्क प्रतिव्यक्ति रु ५ वा १० सम्म लगाउनु उपर्यक्त हुन सक्छ ।

वडा नं १ वैजनाथ स्थित वैद्यनाथ धाम ।

वडा नं २ श्रीकोट स्थित जाल्पादेवी क्षेत्र ।

वडा नं ३ दयगडा स्थित सरम खेल्ले डाँडा क्षेत्र र चतर्शालबाट १.५ कि.मी. को मोटरबाटोमा रहेको जिजाडीगाड खोलाबाट उत्पन्न बाउली गाड भरना ।

वडा नं ४ मुवासैन आमरुख बस्तिमा रहेको प्रगतिशिल पथमार्ग बाट पुगिने प्रगतिशिल विद्यालय टप दृष्यावलोकन बिन्दु तथा मन्दिर परीसर ।

वडा नं ४ र ५ को सिमानामा रहेको नवाठाना स्थित विमकोट दरबार ।

वडा नं ६ भागेश्वर स्थित लङ्गमाता मन्दिर पिकनिक स्थल ।

वडा नं ७ रिडीकोट स्थित रिडीकोट गढी दृष्यावलोकन बिन्दु तथा शिव मन्दिर परीसर ।

वडा नं ८ चण्डिका स्थित जिमराडी धाम धार्मिक स्थल क्षेत्र ।

वडा नं ९ बुढाकोट स्थित दृष्यावलोकन टावर ।

वडा नं १० घुघुरकोटमा चुलेबाट र वडा न. ११ को देउलीखानबाट पदयात्रा गरी पुगिने देवी थुममाई मन्दिर परीसर

वडा नं ११ देवीस्थान स्थित भृगु भरना र थलीका सिम ।

वडा नं १२ स्थित नाइनी धार्मिक स्थल र खप्तड क्षेत्र।

वडा नं १३ बाब्ला स्थित सुकदह ताल क्षेत्र ।

वडा नं १४ पातलकोट ओखीकोट मन्दिर परीसर तथा दृष्यावलोकन विन्दु ।

८ वटा वडाहरू (वडा नं. १३, १०, ८, ७, ४, ३, २ र १) भएर बग्ने सेती नदीमा कालभैरव- वैजनाथ खण्ड (५.७ कि.मी.) वैद्यनाथ धाम - चित्रे दोभान खण्ड (१३ कि.मी.) मा व्यावसायिक जलयान (न्याफिटड यात्रा) ।

विभिन्न वडाहरूमा रहि मेला लाग्ने मन्दिर स्थलहरू ।

उपरोक्त प्रस्तावित सबै पर्यटकिय स्थलहरूमा पुग्ने पर्यटकहरूलाई प्रवेश शुल्क लिएर वापत उनीहरूको सेवा सुविधाको लागी सहि सूचना प्रवाह, फोहोर व्यवस्थापन, अस्थायी बसोबास क्याम्प/धर्मशाला, सुरक्षाजन्य ओत, शौचालय, खानेपानी, आदिको राम्रो व्यवस्था हुनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

खण्ड ३: पर्यटन शुल्कको राजस्व प्रक्षेपण

साँफेबगर नगरपालिका राजस्व सुधार कार्ययोजना २०७७ ले आगामी तीन आर्थिक वर्षहरू (आ.व. २०७८/७९ देखि २०८०/८१) का लागि नगरपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गर्ने सन्दर्भमा “पर्यटन शुल्क” (१४२९१) राजस्व शीर्षकको प्रक्षेपण गरेको छ ।

यस राजस्व सुधार कार्य योजना २०७७ ले खप्तड, नाइनी, जिमराडी, वैद्यनाथ धाम, बिमकोट दरबार, आदि मा दैनिक औसत ११५ र वार्षिक औसत ४१४०० पर्यटकहरूको आगमन हुने र तिनको प्रवेश शुल्क (औसत रु. १२०) को आधारमा आ.व. २०७८/७९ मा वार्षिक रु. ४,८९६,०००.०० आयको सम्भावना देखाएको छ । यसले आगामी आर्थिक वर्षहरूको लागी प्रक्षेपणको आधार आ.व. २०७८/७९ मा कूल सम्भावनाको ६० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने गरेको छ ।

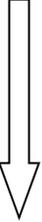
साँफेबगर नगरपालिकाका प्रमुख श्री कुल बहादुर कुँवरका अनुसार नगरपालिकाको आयवृद्धि गर्न यो पर्यटन मार्ग चित्र मार्गदर्शनका रूपमा रहने अनुमान गरिएको छ (व्यक्तिगत सञ्चार, १४ वैशाख २०७९) ।

परिच्छेद ६: साँफेबगर नगरपालिकाको भूमिकाको लागि ५ वर्षे रणनीतिक कार्ययोजना

खण्ड १: पर्यटन विकासको लागि ५ वर्षे विस्तृत कार्ययोजना

तालिका २४: सा.न.पा. को पर्यटनका दश मुख्य कम्पोनेन्टहरुमा पचास वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

		अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (म.दि.) = २ देखि ५ वर्ष, साँ.आ.आ.स.ल= साँफेबगर नगरपालिकाको आयआर्जनको सम्भावना भएको लगानी							
क्र. सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समय अवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	म. र दि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			
पर्यटकिय उपज तथा क्रियाकलापहरुको विकास									
पदयात्रा पर्यटकिय उपज									

<p>१</p> 	<p>धार्मिक र प्राकृतिक गन्तव्य खप्तडमा पहुँचको लागी पदयात्रा मार्गहरूमा आधारभूत पूर्वाधार सहितको पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।</p>	<p>विभिन्न वडाहरूमा स्थित स्थानहरू ।</p> 		<p>ग. वि. व्य.स., साँ.न.पा. ।</p>	<p>क) स्थानीय पदयात्रा पथ प्रदर्शक । ख) स्थानीय होमस्टे, होटल व्यवसायी तथा पर्यटन उद्यमीहरू । ग) प्रदेश सरकार । घ) नेपाल पर्यटन बोर्डको जि.एच.टि. व्यवस्थापन इकाई । ङ) ग्रेट हिमालय ट्रेल प्रमाणित ट्रेल अडिटरहरू ।</p>	<p>यस पदयात्रा मार्गको पूर्वाधार (पदमार्ग आधारभूत सुरक्षा पूर्वाधार - ह्याण्ड रेलिङ्ग, खुडकिलाहरू, पदयात्रा गोरटोबाट पानीको निकासमार्ग, स्तरीय ट्रेल संकेत बोर्ड, पदयात्री, पदयात्रा व्यवस्थापन समुह र पदयात्रा पर्यटनको लागी आपतकालिक सुरक्षा आश्रय, पिउने पानीको सहजता सहितको क्याम्पिङ साइट, बासरुम, आदि) निर्माण भएको हुने ।</p>	<p>३००००</p>	<p>(पहिलो प्राथमिकता)</p>
<p>साँफेबगरबाट खप्तड प्रवेशका विभिन्न मार्गहरू</p> 	<p>क) वडा नं ९: साँफेबगर-बूढाकोट-कालापोखरा -खप्तड पैदलमार्ग । ख) वडा नं ११: साँफेबगर-देवीस्थान-सप्पिउ विष्पिउ गौडी -खप्तड पैदलमार्ग । ग) वडा नं १२ : साँफेबगर-नाइनी (बाब्ला-गोठपाडा-नाइनी) -खप्तड पैदलमार्ग । घ) वडा नं १२: साँफेबगर-उनिसेन-खप्तड पैदलमार्ग । ङ) वडा नं १२: साँफेबगर-बल्यालत-खप्तड पैदलमार्ग । च) वडा नं १२: साँफेबगर-भेरासैन-खप्तड पैदलमार्ग । छ) वडा नं १४: साँफेबगर-पातलकोट-छिरन्या ओढार-कालापोखरा-खप्तड पैदलमार्ग ।</p>							
<p>सह-क्रियाकलापहरू</p>	<p>क) पदयात्रा मार्गको आधारभूत पूर्वाधार (सुरक्षित पदमार्ग खड्किलाहरू, स्याना पुल पुलेसा, हाथे रेलिङ्ग) निर्माण र मार्गको स्तरीयता वृद्धिको लागी उक्त मार्गमा रहेको स्थानिय समुदायसंग उनिहरूको सूचना, ज्ञान, सहभागिता, सहयोग, आदिको लागी सम्पर्क र सम्बन्ध स्थापना गर्ने । ख) पदयात्रा मार्गको alignment, पूर्वाधार निर्माण तथा सुधार, सूचना संकेत बोर्डहरू (ट्रेल हेड, वेलकम, डाइरेक्सनल, वार्निङ्ग, ईन्टरप्रेटिभ, ट्रेल मार्कर, आदि) स्थापना गर्ने । सूचना सहजताको लागी ग्रेट हिमालय ट्रेल (जि.एच.टि.) प्रमाणित ट्रेल अडिटरहरूद्वारा पदयात्रा मार्गहरू अडिट गराई ट्रेल अडिटिङ्गले निर्दिष्ट गरे बमोजिम जडान गरीनुपर्ने आवश्यक पूर्वाधार निर्माण तथा अत्यावश्यक सूचना संकेत बोर्डहरू (नमुना अनुसूची ५ मा हेर्नुहोस) को स्थापना गर्ने । ग) पदयात्रा मार्गमा आवश्यक अन्य सुविधाहरू जस्तै आराम गर्ने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने । घ) पर्यटकहरू रात बिताउन पर्ने पदयात्राका सबै स्थानहरूमा साइनेज सहित क्याम्पिङ साइटहरू तोक्ने । ङ) मुख्य भ्रमणको मौसममा आगन्तुकहरूको पिउने पानीको लागि विशेष अस्थायी प्रावधानहरू (वर्षाको पानीको सङ्कलन र/वा वरपरका क्षेत्रहरूबाट</p>							

	<p>पानीको आपूर्ति) को व्यवस्था मिलाउने । च) खप्तडमा गरीने रात्री क्याम्पिङ साइटकरुमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने । घ) पूर्वाधार निर्माण उपरान्तको पर्यटकिय उपजको सुचना उ.प.व.वा.म., नेपाल पर्यटन बोर्ड, टान, नाटा, नाटो, सोटो, पर्यटन विभाग, World Trail Network, Green Flags Trails लाई बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको लागी पठाउने ।</p>								
२	<p>अन्य गन्तव्य पदयात्रा मार्गलाई प्रमाणित ट्रेल अडिटरहरुद्वारा अडिट गराई पदयात्रा मार्ग तथा तिनको उच्च स्थलको दृष्यावलोकन बिन्दुमा आधारभूत पूर्वाधार सहितको पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।</p>	<p>सां.न.पा.का विभिन्न वडामा रहेका दृष्यावलोकन डाँडा सहितका पदयात्रा मार्गहरु</p>			<p>ग. वि. व्य.स., सां.न.पा. ।</p>	<p>क) स्थानीय पदयात्रा पथ प्रदर्शक । ख) स्थानीय होमस्टे, होटल व्यवसायी तथा पर्यटन उद्यमीहरु । ग) नेपाल पर्यटन बोर्डको जि.एच.टि. व्यवस्थापन इकाई घ) ग्रेट हिमालय ट्रेल प्रमाणित ट्रेल अडिटरहरु</p>	<p>यस पदयात्रा मार्गको पूर्वाधार (पदमार्ग आधारभूत सुरक्षा पूर्वाधार - ह्याण्ड रेलिङ्ग, खुड्किलाहरु, पदयात्रा गोरटोबाट पानीको निकासमार्ग, स्तरीय ट्रेल संकेत बोर्ड, पदयात्री, पदयात्रा व्यवस्थापन समुह र पदयात्रा पोर्टरको लागी आपतकालिक सुरक्षा आश्रय, पिउने पानीको सहजता सहितको क्याम्पिङ साइट, बासरुम, आदि) निर्माण भएको हुने ।</p>	<p>१०००००</p>	<p>(तेस्रो प्राथमिकता)</p>
	<p>विभिन्न पदयात्रा मार्गहरु ⇒</p>	<p>क) निम्न पदयात्रा मार्गहरुको पर्यटकिय उपज तयार गर्ने । वडा न. १: बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र (६६२ मी.) भित्र पद यात्रा मार्ग = २ कि.मी. । वडा न. २ र ३: बुढीगंगा पुल (४६० मी.) - हाट बजार - नवाहाट डाँडा (वडा न. २) - जाल्पादेवी मन्दिर (८५५ मी.) पदयात्रा मार्ग = २.५ कि.मी. । वडा न. ३: हाट बजार (सिद्धेश्वर) - सरम खेल्ने डाँडा (९८८ मी.) - सिद्धधुनी, हाडासैन माडी (८८५ मी.) - बाउली गाड भरना (१०४९ मी.) (५ + १ + १.५ = ७.५ कि.मी.) । वडा न. ४: आमरुख बस्ति मुवासैन गाउँ (० प्वाईण्ट ९१२ मी.) - जाल्पा देवी मन्दिर (९८४ मी.)- प्रगतिशिल विद्यालय टप (१०४९ मी.) पथ मार्ग = .५ कि.मी. । वडा न. ४: सान्नीकोट - भगवती मन्दिर = २७० मी., जाल्पादेवी- सान्नीकोट मन्दिर = ३०० मी., भाटबाडा - कालिका मन्दिर = १०८६ मी., त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर - खोला = १०० मी., त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर - रजवारी (पुजारी घर) = ५० मी., वडा न. ४ र ५: धार्मिक सर्किट पथमार्ग → तार्या कुना - पोत्यागडा (८१९ मी.) - लाखेतोला - टौका पिपल (८४६ मी.) - ढिककेकोट (९४८ मी.) - तप्सि माउलाखरी माडु (वडा न. ५, १०६२ मी.) प्रस्तावित धार्मिक पदयात्रा मार्ग = ३ कि.मी. । वडा न. ५: विमकोट दरबार (१००९ मी.) - बाला त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर (१०८० मी.) = २०० मी. । वडा न. ६: सालमाडु (देवल) को नजिकको सडक किनार - सालमाडु (देवल) (९०० मी.) = ५० मी. । वडा न. ७: रिडिकोट साँघ (चण्डिका र रिडिकोटको बिच) - रिडिकोट गढी टप = ३०० मी. । वडा न. ७ र ८: पिपल गणेश (७७७ मी.) - पारीसाँघ (काकडसात) - भिमदुङ्गा = ३ कि.मी. । वडा न. ८: जिमराडी धाम क्षेत्र (लाश - दाडे मष्टा - गौडे देवताको थान -दोवाटो - दुधे मष्टा -बाहुनीको थान -कैलाश, बुढीगंगा तथा भारमलखोला बिचको दोभान मार्ग) धार्मिक पदयात्रा मार्ग = ३ कि.मी. । तिन खोलाहरुको बिचको दोभान - जिमकोट दरबारको भग्नावशेष स्थल सम्मको लागी रेलिङ्ग सहितको धार्मिक पदयात्रा मार्ग = करीब १ कि.मी. । वडा न. ९: बुढाकोट वडा कार्यालय - बुढाकोट सामुदायिक होमस्टे स्थल - बुढाकोट भ्यू टावर (१८२४ मी.) - सिद्धगुफा (१७९९ मी.) = ३.५ कि.मी. । वडा न. १०: चुल्हे ↔ देवी थुम माई मन्दिर (१७०४ मी.) ↔ देउलीखान (वडा न. ११) = ६.५ कि.मी. । वडा न. ११: त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर (१५८७ मी.)</p>							

	<p>- खापरमाण्डौ मन्दिर - थलीका सिम (१७२७ मी.) - कालिका मन्दिर (२०२१ मी.) = २.३ कि.मी. । वडा न. १२: नाइनी - खप्तड पदयात्रा मार्ग = १२.२ कि.मी. । वडा न. १३: जन्माष्टमी थली - सुकदह ताल (१६८२ मी.) - धवलपुरी माडु - शिला - सान्नीकोट मन्दिर, जुमकोट - मष्टा थान = ५.५ कि.मी. । वडा न. १४: पातलकोट बजार (१५२० मी.) - ओखिकोट मन्दिर (२२४२ मी.) = ३ कि.मी. ।</p>							
सह-क्रियाकलापहरु	<p>क) पदयात्रा मार्गको आधारभूत पूर्वाधार (सुरक्षित पदमार्ग खड्किलाहरु, साना पुल पुलेसा, हाते रेलिङ्ग) निर्माण र मार्गको स्तरीयता वृद्धिको लागि उक्त मार्गमा रहेको स्थानिय समुदायसंग उनीहरुको सूचना, ज्ञान, सहभागिता, सहयोग, आदिको लागि सम्पर्क र सम्बन्ध स्थापना गर्ने । ख) पदयात्रा मार्गको alignment, पूर्वाधार निर्माण तथा सुधार, सूचना संकेत बोर्डहरु (ट्रेल हेड, वेलकम, डाइरेक्सनल, वार्निङ्ग, ईन्टरप्रेटिभ, ट्रेल मार्कर, आदि) स्थापना गर्ने । सूचना सहजताको ट्रेल अडिटिङ्गले निर्दिष्ट गरे बमोजिम जडान गरीनुपर्ने अत्यावश्यक सूचना संकेत बोर्डहरु को स्थापना गर्ने । (नमुना अनुसूची ६ मा हेर्नुहोस) । ग) पदयात्रा मार्गमा आवश्यक अन्य सुविधाहरु जस्तै आराम गर्ने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने । घ) पूर्वाधार निर्माण उपरान्तको पर्यटकिय उपजको सुचना उ.प.व.वा.म., नेपाल पर्यटन बोर्ड, टान, नाटा, सोटो, पर्यटन विभाग, World Trail Network, Green Flags Trails लाई बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको लागि पठाउने ।</p>							
मोटर यात्रा (सर्किट ड्राइभ) पर्यटकिय उपज								
३	गन्तब्य विशेषका मुख्य पर्यटकिय गन्तब्यहरुलाई समेटि सर्किट ट्रिप मोटर यात्रा मार्ग स्थापित गर्ने ।	साँ.न.पा. ६, भागेश्वर ।		साँ.न.पा.	क) टोल विकास संस्था, युवा क्लब र युवा सञ्जाल वडा कमिटी । ख) स्थानीय होमस्टे, होटल व्यवसायी तथा इच्छुक पर्यटन उद्यमीहरु ।	यस मोटर यात्रा मार्गको आधारभुत पुर्वाधार रुट स्थापित भएको हुने ।	१०००	
	विभिन्न मोटर मार्गहरु ⇨	<p>क) चिदेपिपललाई प्रवेश बिन्दु बनाई चिदेपिपल (प्रवेश र निकास) ⇔ कालभैरव मन्दिर (१०६४ मी.) - पटकानी होरी स्थल (१०३४ मी.) - भागेश्वर माडु (९७७ मी.) - सालमाडु (देवल) (९०० मी.) - लङ्गमाता मन्दिर (८९७ मी.) ⇔ रातीमाटा पिपल (प्रवेश / निकास) बिच करीब १० कि.मी. । ख) जन्माष्टमी थली - सुकदह ताल (१६८२ मी.) - धवलपुरी माडु - शिला - सान्नीकोट मन्दिर, जुमकोट - मष्टा थान बिच करीब ५.५ कि.मी. ।</p>						
	सह-क्रियाकलापहरु	<p>क) उक्त मार्गको प्रवेश बिन्दु, बिचका पर्यटकिय स्थल तथा निकास बिन्दुमा व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, मोटर विसौनी स्थल र बोर्ड र यात्रु अस्थाई विश्राम स्थल आदि आधारभुत पूर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने । ख) यो रुटको प्रवेश बिन्दुमा रुट हेड साइनेज र बिच बिचमा दिशात्मक संकेत बोर्ड स्थापना गर्ने । ग) यी पर्यटकिय स्थलहरुको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>						
नदिहरुको संगम स्थल पर्यटकिय उपज								

४	नदिहरुको संगम स्थल भएको पवित्र भूमिलाई धार्मिक पर्यटकिय उपजको रुपमा विकास गर्ने ।	बुढीगंगा र जिजाडीगाड खोलाको संगम स्थल, तारया कुना, वडा नं ४ ।			ग. वि. व्य.स., सां.न.पा. ।	क) वडा न. ४ को कार्यालय । ख) ग.व्य.स. । ग) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह, टोल विकास समिति, यवा क्लबहरु ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको धार्मिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	१००००	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पालिकाको एक सयुक्त उपसमिति बनाएर पुर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।</p> <p>ख) आगन्तुक धार्मिक पर्यटकहरुको सविधाको लागी नदीको संगम स्थलमा स्नान गरुञ्जेल सम्म उनीहरुको फिम्टागुण्टा राख्नको लागी लकर रुम, स्नान उपरान्त महिला र पुरुष तिर्थालहरुको लागी छुट्टाछुट्टै चेन्जिङ्ग रुम, छुट्टाछुट्टै शौचालय, बर्खा र घामबाट बच्न ओतलाग्ने हल, धर्मशाला, संगम स्थलको विशेषताहरु सहितको सूचना बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पुर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने ।</p> <p>ग) यी पर्यटकिय स्थलहरुको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>							
५	नदिहरुको संगम स्थल भएको पवित्र भूमिलाई धार्मिक पर्यटकिय उपजको रुपमा विकास गर्ने ।	बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भारमल खोलाको संगम स्थल, जिमराडी धाम, वडा नं ८ ।			ग. वि. व्य.स., सां.न.पा. ।	क) वडा न. ८ को कार्यालय । ख) ग.व्य.स. । ग) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह, टोल विकास समिति, यवा क्लबहरु ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको धार्मिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	१००००	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पालिकाको एक सयुक्त उपसमिति बनाएर पुर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।</p> <p>ख) आगन्तुक धार्मिक पर्यटकहरुको सविधाको लागी नदीको संगम स्थलमा स्नान गरुञ्जेल सम्म उनीहरुको फिम्टागुण्टा राख्नको लागी लकर रुम, स्नान उपरान्त महिला र पुरुष तिर्थालहरुको लागी छुट्टाछुट्टै चेन्जिङ्ग रुम, छुट्टाछुट्टै शौचालय, बर्खा र घामबाट बच्न ओतलाग्ने हल, धर्मशाला, संगम स्थलको विशेषताहरु सहितको सूचना बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पुर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने ।</p> <p>ग) यी पर्यटकिय स्थलहरुको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>							

६	नदिहरुको संगम स्थल भएको पवित्र भुमिलाई धार्मिक पर्यटकिय उपजको रुपमा विकास गर्ने ।	परभलीगाड, छिपेखोला र बुढीगंगा नदिको संगम स्थल, हाट र एयरपोर्ट बजारको बिच क्षेत्र: वडा नं ३ र ४ ।			ग. वि. व्य.स., साँ.न.पा. ।	क) वडा न. ३ र ४ को कार्यालय । ख) ग.व्य.स. । ग) स्थानिय टोल विकास समिति, यवा क्लबहरु ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको धार्मिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	१००००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) पालिकाको एक सयुक्त उपसमिति बनाएर पुर्वाधार स्तरोन्नती गर्ने । ख) आगन्तुक धार्मिक पर्यटकहरुको सविधाको लागी नदीको संगम स्थलमा स्नान गरुञ्जेल सम्म उनीहरुको भिम्टागुण्टा राख्नको लागी लकर रुम, स्नान उपरान्त महिला र पुरुष तिर्थालहरुको लागी छुट्टाछुट्टै चेन्जिङ्ग रुम, छुट्टाछुट्टै शौचालय, बर्खा र घामबाट बच्न ओतलाग्ने हल, धर्मशाला, संगम स्थलको विशेषताहरु सहितको सूचना बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पुर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने । ग) यी पर्यटकिय स्थलहरुको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।							
प्राकृतिक भरना पर्यटकिय उपज									
७	चतुर्शाल नजिक रहेको बाउली गाड भरना (१०४९ मी.) को लागी पुर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।	साँ.न.पा ३, सिद्धेश्वर ।			ग. वि. व्य.स., साँ.न.पा. ।	क) टोल विकास समिति तथा स्थानिय समुदाय । ख) पर्यटन सेवा प्रदायकहरु । ग.) ग.व्य.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भरनास्थल निर्माण भई पर्यटकिय गन्तव्य तयार हुने ।	५०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आधारमा साँ.न.पा. को एक सयुक्त उपसमिति बनाई निम्न पुर्वाधारहरु निर्माण सम्पन्न गर्ने । ख) पानिको भरना नजिकै (तल्लो ओरालो भागमा) महिला र पुरुष आगन्तुक पर्यटकहरुको लागी छुट्टाछुट्टै स्नान गर्ने तथा पौडी खेल्ने पोखरी, पौडी स्नान ग) उपरान्त छुट्टाछुट्टै क्लोथ चेन्जिङ्ग रुम, छुट्टाछुट्टै शौचालय, पोखरीमा स्नान गरी रमाउञ्जेल सम्म उनिहरुको भिटिगुण्टा राख्नको लागी लकर रुम, ग) पानिको भरना नजिकै बर्खा, घाम, र भरनाबाट उत्पन्न पानिको बाछिटाबाट अस्थायी रुपमा सुरक्षित रहनको लागी दृष्यावलोकनका बिन्दुहरुमा ओत, पर्यटक प्रवेश शुल्क संकलन टिकट काउण्टर, भरनास्थलको व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, दिशात्मक संकेत बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पुर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने । घ) यस पर्यटकिय स्थलको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।							

८	पर्वा गाउँको उत्तरमा रहेको पराकोट भरना को लागी पुर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।	साँ.न.पा ३, सिद्धेश्वर ।			ग. वि. व्य.स., साँ.न.पा. ।	क) टोल विकास समिति तथा स्थानिय समुदाय । ख) पर्यटन सेवा प्रदायकहरु । ग.) ग.व्य.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भरनास्थल निर्माण भई पर्यटकिय गन्तव्य तयार हुने ।	५०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आधारमा साँ.न.पा. को एक सयुक्त उपसमिति बनाई निम्न पुर्वाधारहरु निर्माण सम्पन्न गर्ने । ख) पानिको भरना नजिकै (तल्लो ओरालो भागमा) महिला र पुरुष आगन्तुक पर्यटकहरुको लागी छुट्टाछुट्टै स्नान गर्ने तथा पौडी खेल्ने पोखरी, पौडी स्नान उपरान्त छुट्टाछुट्टै क्लोथ चेन्जिङ्ग रुम, छुट्टाछुट्टै शौचालय, पोखरीमा स्नान गरी रमाउञ्जेल सम्म उनिहरुको भिटिगुण्टा राख्नको लागी लकर रुम, पानिको भरना नजिकै बर्खा, घाम, र भरनाबाट उत्पन्न पानिको वाछिटाबाट अस्थायी रुपमा सुरक्षित रहनको लागी दृष्यावलोकनका विन्दुहरुमा ओत, पर्यटक प्रवेश शुल्क संकलन टिकट काउण्टर, भरनास्थलको व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, दिशात्मक संकेत बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पुर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने । ग) यस पर्यटकिय स्थलको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>							
९	धवलछडा भेरासैन भरना को लागी पुर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।	साँ.न.पा. १२, खप्तड (अछाम र बाजुरा जिल्लाको सिमाना) ।			ग. वि. व्य.स., साँ.न.पा. ।	क) टोल विकास समिति तथा स्थानिय समुदाय । ख) पर्यटन सेवा प्रदायकहरु । ग.) ग.व्य.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भरनास्थल निर्माण भई पर्यटकिय गन्तव्य तयार हुने ।	५०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आधारमा साँ.न.पा. को एक सयुक्त उपसमिति बनाई निम्न पुर्वाधारहरु निर्माण सम्पन्न गर्ने । ख) पानिको भरना नजिकै (तल्लो ओरालो भागमा) महिला र पुरुष आगन्तुक पर्यटकहरुको लागी छुट्टाछुट्टै स्नान गर्ने तथा पौडी खेल्ने पोखरी, पौडी स्नान उपरान्त छुट्टाछुट्टै क्लोथ चेन्जिङ्ग रुम, छुट्टाछुट्टै शौचालय, पोखरीमा स्नान गरी रमाउञ्जेल सम्म उनिहरुको भिटिगुण्टा राख्नको लागी लकर रुम, पानिको भरना नजिकै बर्खा, घाम, र भरनाबाट उत्पन्न पानिको वाछिटाबाट अस्थायी रुपमा सुरक्षित रहनको लागी दृष्यावलोकनका विन्दुहरुमा ओत, पर्यटक प्रवेश शुल्क संकलन टिकट काउण्टर, भरनास्थलको व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, दिशात्मक संकेत बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पुर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने । ग) यस पर्यटकिय स्थलको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>							

१०	ताल भरना (तालरवा गाडमा मिसिने) को लागि पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।	साँ.न.पा. १२, खप्तड (तल्लुका गाउँको तलपट्टि) ।		ग. वि. व्य.स., साँ.न.पा. ।	क) टोल विकास समिति तथा स्थानिय समुदाय । ख) पर्यटन सेवा प्रदायकहरु । ग.) ग.व्य.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागि आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भरनास्थल निर्माण भई पर्यटकिय गन्तव्य तयार हुने ।	५०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आधारमा साँ.न.पा. को एक सयुक्त उपसमिति बनाई निम्न पूर्वाधारहरु निर्माण सम्पन्न गर्ने ।</p> <p>ख) पानिको भरना नजिकै (तल्लो ओरालो भागमा) महिला र पुरुष आगन्तुक पर्यटकहरुको लागि छुट्टाछुट्टै स्नान गर्ने तथा पौडी खेल्ने पोखरी, पौडी स्नान उपरान्त छुट्टाछुट्टै क्लोथ चेन्जिङ्ग रुम, छुट्टाछुट्टै शौचालय, पोखरीमा स्नान गरी रमाउञ्जेल सम्म उनिहरुको भिटिगुण्टा राख्नको लागि लकर रुम, पानिको भरना नजिकै बर्खा, घाम, र भरनाबाट उत्पन्न पानिको बाछिटाबाट अस्थायी रुपमा सुरक्षित रहनको लागि दृष्यावलोकनका विन्दुहरुमा ओत, पर्यटक प्रवेश शुल्क संकलन टिकट काउण्टर, भरनास्थलको व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, दिशात्मक संकेत बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पूर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने ।</p> <p>ग) यस पर्यटकिय स्थलको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>						
११	भृगु (स्थानिय भाषा: धौल छरो वा धवल छडा) भरना को पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।	साँ.न.पा ११, भृगुगाउँ ।		ग. वि. व्य.स., साँ.न.पा. ।	क) टोल विकास समिति तथा स्थानिय समुदाय । ख) पर्यटन सेवा प्रदायकहरु । ग.) ग.व्य.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागि आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भरनास्थल निर्माण भई पर्यटकिय गन्तव्य तयार हुने ।	५०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आधारमा साँ.न.पा. को एक सयुक्त उपसमिति बनाई निम्न पूर्वाधारहरु निर्माण सम्पन्न गर्ने ।</p> <p>ख) भरना स्थल सम्मको सुरक्षित ट्रेल मार्ग, पानिको भरना नजिकै बर्खा र भरनाबाट उत्पन्न पानिको बाछिटाबाट अस्थायी रुपमा सुरक्षित रहनको लागि ओत, स्वागत द्वार देखि भरना स्थलसम्म दिशात्मक संकेत बोर्ड, भरनास्थलको व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पूर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने ।</p> <p>ग) यी पर्यटकिय स्थलहरुको मुख्य विशेषताहरु भल्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>						
नदिजन्य (Rivers related) पर्यटकिय उपज								

१२	साँ.न.पा.को ८ वडाहरु भएर बगने बूढीगंगा नदिको किनारमा आधारभुत पुर्वाधार सहित पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	बूढीगंगा नदि कोरीडोर, वडा न. १,२,३,४,७,८,१०, १३ ।			साँ.न.पा, ग. वि. व्य.स. ।	क) नयाँ शहर आयोजना कार्यालय । ख) प्रदेश सरकार, उ.प.व.वा.म. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा, सुन्दरता र सुरक्षा सहितको भरनास्थल निर्माण निर्माण भई पर्यटकिय गन्तव्य तयार हुने ।		
सह-क्रियाकलापहरु (बूढीगंगा नदिजन्य बुस्टर पर्यटकिय उपजको कार्ययोजना परिच्छेद ६ मा विस्तृतमा उपलब्ध)		क) बूढीगंगा नदीको किनारमा ५-७ मिटर गहिरो र २-३ किलोमिटर लामो र बलियो पक्क पखाल तथा तटबन्ध निर्माण गर्ने । ख) तटबन्धको छेउमा वृक्षारोपण, पद यात्रा मार्ग, पर्यटकहरुले प्रतिकषा गर्ने र घाम पानिबाट सुरक्षित रही आराम गर्ने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने । ग) निश्चित दुरीमा पौडी खेल मिल्ने ठाउँमा संकेत बोर्ड सहित आवश्यक पुर्वाधार बनाउने । घ) नदिमार्गको प्रमाणित अडिटरबाट अडिट गराइ अडिट प्रतिवेदनको आधारमा दिशात्मक तथा व्याख्यात्मक संकेत बोर्डहरु हाल्ने ।							
दह/सिमसार/ताल (Wetland) पर्यटकिय उपज									
१३	दह/सिमसार/तालको आधारभुत पुर्वाधार सहित उपज तयार गर्ने ।	क) साँ.न.पा. १३, सुकदह ताल (३११५ मी.) । ख) साँ.न.पा. ११, थलीका सिम (१७२७ मी.) । ग) साँ.न.पा. ९, पियूषा कोट ताल (१७०० मी.) । घ) साँ.न.पा. १३, पोखरा ताल । ड) साँ.न.पा. १०, पिपलपाते दह (घुघुरकोट दरवारको तल) ।							
				साँ.न.पा, ग. वि. व्य.स. ।	क) नयाँ शहर आयोजना कार्यालय । ख) प्रदेश सरकार, उ.प.व.वा.म. । ग) ताल नजिकका स्थानिय समुदायहरु तथा सम्बन्धित वडा कार्यालयहरु । घ) परीस्थितिकीय	दह/सिमसार/ताल पर्यटकिय उपज तयार भएको हुने ।	३००००		

					प्रणालीमा आधारीत अनुकलन कार्यक्रम, वन तथा वातावरण मन्त्रालय ।			
	सह-क्रियाकलापहरु	क) ताल नजिक आवश्यक सुविधाहरु जस्तै प्रतिका गर्ने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने । ख) पौडी खेलन मिल्ने उपर्यक्त तालमा Life Jackets सहितको Boat / Boats driver को व्यवस्थापन गर्ने । ग) पदमार्गको प्रमाणित अडिटरबाट पदमार्ग अडिट गराइ अडिट प्रतिवेदनको आधारमा दिशात्मक तथा व्याख्यात्मक साइन बोर्डहरु हाल्ने । घ) पियूषा कोट ताल जाँदा र फर्कदा पदयात्रुलाई कम्तिमा २ बिन्दुमा घाम पानिबाट सरक्षित रही आराम गर्ने ओतको निर्माण गर्ने ।						
हिमाल, पहाड र उपत्यकाको दृष्यावलोकन (भ्युप्वाइण्ट) जन्य पर्यटकिय उपज (दोस्रो प्राथमिकता)								
१४	हिमाल, पहाड र उपत्यकाको दृष्यावलोकन (भ्युप्वाइण्ट) जन्य पर्यटकिय उपजको स्तरोन्नती गर्ने ।	क) वटुक भैरव मन्दिर (६२१ मी.) । ख) जाल्पादेवी मन्दिरको डाँडा भ्युप्वाइण्ट (८५५ मी.) । ग) सरमखेल्ले डाँडा दृष्यावलोकन बिन्दु (९८८ मी.) घ) प्रगतिशिल विद्यालय टप, कालिका मन्दिर (११४७ मी.) र ढिककेकोट (९४८ मी.) । ङ) तप्सि माउलाखरी माडु (१०६२ मी.)। च) सालमाडु (देवल) (९०० मी.) । छ) रिडीकोट गढी (११२३ मी.) र पारीसाँघ (काकडसात), मोतीपूर (७७७ मी.) । ज) जिमराडी धाम स्थित बुढीगंगा नदी, कैलाश खोला र भीम खोलाको संगम स्थल (५५० मी.) । झ) बुढाकोट भ्यू टावर (१८२४ मी.) र मान्नेपार्क (१३८२मी.) । ञ) कालिका मन्दिर (२०२१ मी.) ट) सान्नीकोट मन्दिर, जुमकोट (१७२४ मी.) । ठ) ओखिकोट मन्दिर (२२४२ मी.) ।						
		साँ.न.पा. - २, श्रीकोट ।			साँ.न.पा., ग. वि. व्य.स. ।।	क) टोल सुधार समिति ख) वडा नं २ को कार्यालय ग) वडा स्तरीय युवा संजाल समुह घ) ग.व्य.वि.स., साँ.न.पा. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भ्युप्वाइण्ट तथा धार्मिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	२००००

सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) यस्ता दृष्यावलोकन (भ्यूप्वाइण्ट) जन्म पर्यटकिय उपजको पदयात्रा मार्गमा सुरक्षित तथा सरल रुपमा पुग्नको लागि आधारभूत पूर्वाधार (सुरक्षित पदमार्ग खड्किलाहरु, हाथे रेलिङ्ग) निर्माण र मार्गको स्तरीयता वृद्धिको लागि उक्त मार्गमा रहेको स्थानिय समुदायसंग उनिहरुको सूचना, ज्ञान, सहभागिता, सहयोग, आदिको लागि सम्पर्क र सम्बन्ध स्थापना गर्ने ।</p> <p>ख) सूचना सहजताको लागि ट्रेल अडिटिङ्गले निर्दिष्ट गरे बमोजिम जडान गरीनुपर्ने अत्यावश्यक सूचना संकेत बोर्डहरु (ट्रेल हेड, वेलकम, डाइरेक्सनल, वार्निङ्ग, ईन्टरप्रेटिभ, ट्रेल मार्कर, आदि) स्थापना गर्ने । (नमुना अनुसूची ६ मा हेर्नुहोस)।</p> <p>घ) पदयात्रा मार्गको बिच भागमा आवश्यक अन्य सुविधाहरु जस्तै आराम गर्ने एक सुरक्षा जन्म ओत, एक शौचालय र एक पिउने पानिको धाराको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ङ) धार्मिक मेलाको भिडभाडको समयमा हुने फोहोरको लागि विशेष व्यवस्थापन गर्ने ।</p> <p>च) भ्यूप्वाइण्टमा आवश्यकता अनुसार सुरक्षा रेलिङ्ग हाल्ने ।</p> <p>ज) पूर्वाधार निर्माण उपरान्तको पर्यटकिय उपजको सूचना नेपाल पर्यटन बोर्ड, टान, नाटा, नाटो, सोटो,सोटो, पर्यटन विभाग,World Trail Network, Green Flags Trails लाई बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको लागि पठाउने ।</p>							
१५	रिडिकोट गढी (११२३ मी.) भ्यूप्वाइण्ट जाने पदमार्ग (३०० मी.) तथा भ्यूप्वाइण्टको स्तरोन्नती गर्ने ।	सां.न.पा. - ७, रिडिकोट गढी ।			सां.न. पा.	क) स्थानिय समुदायको प्रतिनिधित्व गर्ने टोल विकास संस्था ख) ग.ब्य.वि.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागि आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भ्यूप्वाइण्ट स्थल निर्माण भएको हुने ।	१००००	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पदयात्रा मार्गको आधारभूत पूर्वाधार (सुरक्षित पदमार्ग खड्किलाहरु, हाथे रेलिङ्ग) निर्माण र मार्गको स्तरीयता वृद्धिको लागि नजिकमा बसोबास गरेका स्थानिय समुदायसंग उनिहरुको सूचना, ज्ञान, सहभागिता, सहयोग, आदिको लागि सम्पर्क र सम्बन्ध स्थापना गर्ने ।</p> <p>ख) चण्डिका र रिडिकोटको बिचमा पर्ने रिडिकोट साँधदेखी रिडिकोट गढी टपसम्मको करीव ३०० मी. को पदयात्रा मार्गमा सूचना संकेत बोर्डहरु (स्वागात्मक, दिशात्मक, व्याख्यात्मक,आदि) स्थापना गर्ने ।</p> <p>ग) रिडिकोट गढी टप दृष्यावलोकन बिन्दुमा घामपानिबाट सुरक्षित रहनको लागि एक ओत तथा शौचालय निर्माण गर्ने ।</p> <p>घ) आगन्तुक पर्यटकहरुको सहजताजको लागि एक क्याफे सेण्टरको डिजाइन तयार गरी संचालनमा ल्याउने ।</p> <p>ङ) यस स्थलको चारैतिर घेरवार गर्ने ।</p> <p>च) पूर्वाधार निर्माण गर्दा एक सम्पूर्ण डिजाइन सहितको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गराई त्यसलाई आधारभुत निर्देशनको रुपमा लिने ।</p> <p>छ) पूर्वाधार निर्माण उपरान्तको पर्यटकिय उपजको सूचना नेपाल पर्यटन बोर्ड, टान, नाटा, नाटो, सोटो,सोटो, पर्यटन विभाग, उ.प.व.वा.म. लाई बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको लागि पठाउने ।</p>							
सांस्कृतिक उत्सव मनाउने स्थल (Cultural festival celebration spot) जन्म पर्यटकिय उपज									
१६	पटकानी लगायत	सम्भावित स्थलहरु: क) पटकानी होरी स्थल, भागेश्वर -६, ख) पटकानी स्थलहरु, बुढाकोट -९, ग) अन्य वडाहरु ।							

	सांस्कृतिक उत्सव स्थलको आधारभुत पूर्वाधार सहित उपज तयार गर्ने ।			सम्बन्धित वडा कार्यालयहरु ।	क) साँ.न.पा, ग.व्य.स. । ख) स्थानिय टोल विकास संस्था, सोसाइटी, युवा क्लब ।	दह/सिमसार/ताल पर्यटकिय उपज तयार भएको हुने ।	१००००	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) वडाको एक सयुक्त उपसमिति बनाएर पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न गर्ने ।</p> <p>ख) पटकानी स्थलहरुको ठाउ (क्षेत्रफल) वृद्धि गर्ने, दर्शक बस्ने दिर्घा निर्माण गर्ने, घेरा बाउण्डरी लगाउने, बर्खा र घामबाट बच्न ओतलाग्ने हल र सौर्य उर्जा जडीत उज्यालो भेपर बल्ब हाल्ने । संस्कृती मनाउने स्थानिय र हेर्ने महिला र पुरुषहरु पर्यटकहरुको सुविधार्थ लागी छुट्टाछुट्टै शौचालय, संस्कृती मनाउने स्थलको विशेषताहरु सहितको व्याख्यात्मक सूचना बोर्ड, आदि अत्यावश्यक पूर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने ।</p> <p>ग) यी पर्यटकिय स्थलहरुको मुख्य विशेषताहरु भत्काई प्रवर्द्धनात्मक ब्रोसर (डिजिटल तथा हार्ड कपी) को निर्माण र वितरण गर्ने ।</p>						
पिकनिक पर्यटन स्थल पर्यटकिय उपज								
१७	वैजनाथ धाम (५४५ मी.) मन्दिर नजिक पिकनिक स्थल को रुपमा विकास गर्ने ।	साँ.न.पा. - ४, वैजनाथ ।		साँ.न.पा.	क) स्थानिय समुदायको प्रतिनिधित्व गर्ने टोल विकास संस्था ख) ग.व्य.वि.स.	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पिकनिक स्थलमा आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ख) पिउने तथा धुने पानिको लागी पानिको वितरणको भरपर्दो व्यवस्था मिलाउने ।</p> <p>ग) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>घ) यस स्थलमा व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।</p>						
१८	मच्छेगडा (१००० मी. मा धामीलेक नजिक स्थित) पिकनिक स्थल को रुपमा विकास गर्ने ।	साँ.न.पा. - ९, बुढाकोट ।		साँ.न.पा.	क) स्थानिय समुदायको प्रतिनिधित्व गर्ने टोल विकास संस्था ख) ग.व्य.वि.स.	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.

सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पिकनिक स्थलमा आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ख) पिउने तथा धुने पानिको लागि पानिको वितरणको भरपर्दो व्यवस्था मिलाउने ।</p> <p>ग) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>घ) यस स्थलमा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।</p>							
१९	ढिक्केकोट (९४८ मी.) लाई पिकनिक स्थल को रुपमा विकास गर्ने ।	साँनपा - ४, ढिक्केकोट ।			साँ.न.पा.	क) स्थानिय समुदायको प्रतिनिधित्व गर्ने टोल विकास संस्था ख) गव्यविस, साँनपा	पर्यटकिय प्रयोगको लागि आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको भ्यूप्वाइण्ट तथा पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पिकनिक स्थलमा आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ख) पिउने तथा धुने पानिको लागि ५० मी. पर रहेको पानिको मुहानबाट पानिको वितरण गर्ने ।</p> <p>ग) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>घ) यस स्थलमा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।</p>							
२०	सुकदह ताल (१६८२ मी.) क्षेत्रलाई पिकनिक स्थलको स्तरीकरण गर्ने ।	साँनपा - १३, बाब्ला ।			साँ.न.पा.	क) सिल्लाका पटकानी र बाब्ला नजिकका स्थानिय समुदाय । ख) ग.ब्य.वि.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागि आधारभुत सुविधा, सुरक्षा तथा स्तरीयता सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पिकनिक स्थलमा आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ख) पिउने तथा धुने पानिको लागि पानिको मुहानबाट आइरहेको धाराबाट पानिको वितरण गर्ने ।</p> <p>ग) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>घ) यस स्थलमा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।</p>							

२१	नाइनी (२०७१ मी.) क्षेत्रलाई पिकनिक स्थलको स्तरीकरण गर्ने ।	साँनपा - १२, नाइनी ।		साँ.न.पा.	क) बर्माली र नजिकका स्थानिय समुदाय । ख) ग.ब्य.वि.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा, सुरक्षा तथा स्तरीयता सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) पिकनिक स्थलमा आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने । ख) पिउने तथा धुने पानिको लागी पानिको मुहानबाट आइरहेको धाराबाट पानिको वितरण गर्ने । ग) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने । घ) यस स्थलमा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।						
२२	लङ्गमाता मन्दिर (७४६ मी.) पिकनिक स्थलको स्तरीकरण गर्ने ।	साँ.न.पा. - ६, लङ्गमाता मन्दिर स्थल, भागेश्वर ।		साँ.न.पा. ।	क) लङ्गमाता मन्दिर स्थल नजिकका स्थानिय समुदाय । ख) ग.ब्य.वि.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा, सुरक्षा तथा स्तरीयता सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने । ख) यस स्थलमा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।						
२३	खापर माडु (१७९९ मी.) पिकनिक स्थलको स्तरीकरण गर्ने ।	साँ.न.पा. - ९,बुढाकोट मावि, बुढाकोट ।		साँ.न.पा.	क) माडु स्थल नजिकका स्थानिय समुदाय । ख) वडा न. ९ को कार्यालय ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा, सुरक्षा तथा स्तरीयता सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.

सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पिकनिक स्थलमा आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ख) पिउने तथा धुने पानिको वितरणको व्यवस्था मिलाउने ।</p> <p>ग) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>घ) यस स्थलमा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।</p> <p>ङ) यस स्थलमा शनिवार तथा विद्यालय विदाको दिन मात्रै पिकनिक मनाउन पाउने नियम लागु गर्ने ।</p>							
२४	सिम का थली (१७२७ मी.) पिकनिक स्थलको स्तरीकरण गर्ने ।	साँ.न.पा. - ११, देवीस्थान ।			साँ.न.पा.	क) देवीस्थलका स्थानिय समुदाय । ख) वडा न. ११ को कार्यालय ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा, सुरक्षा तथा स्तरीयता सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पिकनिक स्थलमा आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ख) पिउने तथा धुने पानिको वितरणको व्यवस्था मिलाउने ।</p> <p>ग) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>घ) यस स्थलमा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।</p>							
२५	भिमदुङ्गा पिकनिक स्थल को स्तरीकरण गर्ने ।	साँ.न.पा. - ८, भिमदुङ्गा ।			साँ.न.पा.	क) भिमदुङ्गा नजिकका स्थानिय समुदाय । ख) ग.ब्य.वि.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) यस स्थलमा शौचालय र पिउने पानिको सुविधा सहित घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओतको निर्माण गर्ने । ख) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p>							

२५	बाला त्रिपुरासन्दरी मन्दिर (गतेकी माई) पिकनिक स्थल (१०८० मी.) को स्तरीकरण गर्ने ।।	साँ.न.पा. - ५, बिमकोट दरवार स्थल नजिक (२०० मी. माथि) ।			साँ.न.पा.	क) मन्दिर स्थल नजिकका स्थानिय समुदाय । ख) ग.ब्य.वि.स. ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागी आधारभूत सुविधा र सुरक्षा सहितको भ्यूप्वाइण्ट तथा पिकनिक स्थल निर्माण भएको हुने ।	४०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) शौचालय र पिउने पानिको सुविधा रहेको यस स्थलमा घामपानिबाट सुरक्षित रही भोज पकाउने सुरक्षा जन्य ओतको निर्माण गर्ने । ख) पिकनिक साइटमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।							
स्वच्छ भुपरीदृष्यमा घाँसे मैदान सहितको प्राकृतिक पर्यटकिय पार्क उपज									
२६	मोतीपूरमा नेचर पार्कको निर्माण गर्ने ।	साँ.न.पा. ७, मोतीपूर (काकडसात गाउँको पश्चिम पट्टि बुढीगंगा नदि माथिको स्थान) ।			ग. वि. ब्य.स., साँ.न.पा.	क) टोल विकास समिति, युवा क्लब ख) वडा न. ७ को कार्यालय ।	घाँसे मैदान सहितको प्राकृतिक पर्यटकिय पार्क उपज तयार भएको हुने ।	१५०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) एक विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी यस स्थलमा प्राकृतिक पर्यटकिय पार्क बनाउने । पार्कलाई नदि किनारमा रहेको गलेश्वर महादेवको प्राचिन स्थललाई समेत जोडी त्यहाँ एक नयाँ मन्दिर समेत निर्माण गर्ने गरी कार्य योजना अगाडी बढाउने । ख) पार्कको घाँसे मैदान अगाडी स्वागत तथा व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड स्थापना गर्ने । ग) घाँसे मैदानको चारैतिर पारदर्शी घेरबार गर्ने, प्रवेश गेट निर्माण गर्ने र चारैतर्फ को छेउमा रङ्गिबिरङ्ग फुलहरुको बगैचा तयार गर्ने । घ) आगन्तुक पर्यटकहरुलाई घाम र वर्षाको पानिबाट सुरक्षा तथा सामान्य अवस्थामा पनि केहि बेरको लागी आराम गर्न दिन ओतको निर्माण गर्ने । ङ) पर्यटकहरुको सुविधाको लागी पिउने सफा पानि र महिला र पुरुषको लागी भिन्दा भिन्दै शौचालयको निर्माण गर्ने । च) घाँसे मैदान सहितको नेचर पार्कमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने । छ) प्रवेशद्वारमा प्रवेश टिकट काउण्टरको निर्माण र स्थापना गर्ने ।							

२६	सरम खेल्ने डाँडा घाँसे मैदानलाई नेचर पार्कको रूपमा स्तरीकरण तथा ब्राण्डीङ्ग गर्ने ।	साँ.न.पा. ३, दयागडा ।		ग. बि. व्य.स., साँ.न.पा.	क) टोल विकास समिति, युवा क्लब ख) सिद्धेश्वर स्थित पर्यटन व्यवसायीहरू (होटेल, रेष्टरेण्ट संचालकहरू) ।	घाँसे मैदान सहितको प्राकृतिक पर्यटकिय पार्क उपज तयार भएको हुने ।	१५०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) घाँसे मैदान अगाडी स्वागत तथा ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड स्थापना गर्ने ।</p> <p>ख) घाँसे मैदानको चारैतिर नफोडेर पारदर्शी घेरबार गर्ने, प्रवेश गेट निर्माण गर्ने र चारैतर्फ को छेउमा रङ्गबिरङ्ग फुलहरूको बगैचा तयार गर्ने ।</p> <p>ग) आगन्तुक पर्यटकहरूलाई घाम र वर्षाको पानिबाट सुरक्षा तथा सामान्य अवस्थामा पानि केहि बेरको लागि आराम गर्न दिन ओतको निर्माण गर्ने ।</p> <p>घ) पर्यटकहरूको सुविधाको लागि पिउने सफा पानि र महिला र पुरुषको लागि भिन्दा भिन्दै शौचालयको निर्माण गर्ने ।</p> <p>ङ) घाँसे मैदान सहितको नेचर पार्कमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरूलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरूमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रूपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरूलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>च) प्रवेशद्वारमा प्रवेश टिकट काउण्टरको निर्माण र स्थापना गर्ने ।</p>						
वनमा आधारित पर्या पर्यटन पार्क उपज								
२७	देवी थुम माई मन्दिर (१७०४ मी.) क्षेत्रको वनलाई मनोरञ्जन पार्कको स्तरीकरण गरी रुपान्तरण गर्ने ।	साँ.न.पा - १०, चुल्हे - देवी थुम माई मार्ग ।		साँ.न.पा., ग.वि.व्य.स. ।	क) चुल्हे नजिकका स्थानिय समुदाय ख) सामुदायिक वन उपभोक्त समुह ग) आमा समुहहरू ।	पर्यटकिय प्रयोगको लागि आधारभुत सुविधा र सुरक्षा सहितको बाल मनोरञ्जन पार्क स्थल निर्माण भएको हुने ।	१००००	

सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पर्या पर्यटन पार्क निर्माण गर्न तयार गरीएको (गरीने) विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा यो मन्दिर पुग्ने १४०० मी. जतिको बाटो सफा गरी पर्यटकहरुको आवश्यक सुविधाहरु जस्तै घामपानिबाट सुरक्षित रहन नीश्चित ठाउमा ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>ख) वन तथा मन्दिर प्रवेश द्वार अगाडीको थुन्कोमा पर्यटकिय आकर्षणको लागी १०० केजी जतीको विशाल घण्टा स्थापना गर्ने ।</p> <p>ग) पार्कमा प्रवेश र निकासको निश्चित पदयात्रा मार्ग तोक्ने ।</p> <p>घ) आगन्तुक पर्यटको सुविधाको लागी मन्दिर क्षेत्रमा पनि एक ओत र शौचालयको निर्माण गर्ने ।</p> <p>ङ) पार्कको निश्चित ठाउमा क्याफे (टि हाउस) को व्यवस्थापन मिलाउने ।</p> <p>च) पार्कमा फोहोर उत्पन्न गर्ने पर्यटकहरुलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p>							
खेलकुद पर्यटकिय उपज (Sports tourism)									
२८	खेलकुद पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	साँ.न.पा.को विभिन्न गन्तव्यहरु ।			साँ.न.पा. ग.ब्य.वि.स.	क) जिल्ला खेलकुद विकास समिति । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु ।	क्रिकेट र फुटबल खेलाउन, सिकाउन र प्रतियोगिता गराउन बहुउद्देश्यीय खेल मैदान तयार भएको हुने । क्रिकेट र फटवल खेलाउन, सिकाउन र प्रतियोगिता गराउन तयार गन्तव्यहरु तयार भएको हुने ।	८००००	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा सम्भवत निम्न ठाउँहरुमा मध्ये एक वा दुई खेलकुद बृहत रंगशाला निर्माण गरी खेलकुद पर्यटन उपज तयार गर्ने ।</p> <p>ख) बहुउद्देश्यीय खेल मैदानको साथ खेलकुद पर्यटनको लागी सम्भावित साइटहरु : १) साँ.न.पा -७, बडासैन खेल मैदान, रिडिकोट (बयालपाटा अस्पताल नजिक) २) साँ.न.पा. -१, वरको रुख, कालिमाटी गढी ।</p>							
धार्मिक मन्दिरजन्य पर्यटकिय उपज									
२९	मन्दिरजन्य धार्मिक पर्यटकिय उपज तयार गर्ने	साँ.न.पा का विभिन्न वडाहरु			साँ.न.पा.	क) गविब्यस । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु ।	मन्दिर जन्य धार्मिक पर्यटकिय उपज तयार भएको हने ।	१००००	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) निम्नलिखित स्थानहरुमा नयाँ मन्दिरको निर्माण गर्ने । १) साँ.न.पा. ४, प्रगतिशिल विद्यालय टप (१०४९ मी.) मा सरस्वती वा लक्ष्मी मन्दिर । २) साँ.न.पा. ३, सरम खेल्ने डाँडा, मष्टामाडौ नजिक, राधाकृष्ण मन्दिर । ३) साँ.न.पा. ३, सिद्धधुनी (हाडासैन माडी) मा जोगीहरुका लागी आश्रम । ४) साँ.न.पा. ३, सिद्धधुनी (हाडासैन माडी) मा फोटोहरु प्रदर्शनी स्थल तथा पुस्तकालय । ५) साँ.न.पा. ८, जिमराडी धाममा ३ नदिहरुको संगम स्थलमा</p>							

		दुङ्गाको शिवलिङ्ग तथा मुर्ति सहित शिव मन्दिर । ६) साँ.न.पा. ८, जिमराडी धाममा दुधे र दाडे मष्टाको विचमा शिव मन्दिर । ख) निम्नलिखित मन्दिरहरुको जिर्णोद्धार गर्ने । १) साँनपा ४, मष्टा मन्दिर । १) साँनपा ४, गौरा खाल्सेन, कालिका मन्दिर ।						
प्राकृतिक गुफामा आधारित पर्यटकिय उपज								
३०	प्राकृतिक गुफामा आधारित पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	क) वडा न. ७ रिडीकोट गढी गुफा (१११० मी.) । ख) वडा न. ९ सिद्धगुफा (१७९९ मी.) । ग) वडा न. ९ दुमिस गुफा । घ) वडा न. ९ दुलहि लुकाउने गुफा । ङ) वडा न. ११ भृगु गुफा (२३०० मी.) । च) वडा न. १२ बल्याल्ट गुफा, छ) वडा न. १४ खिर लुकाउनुया गुफा । ज) वडा न. १४ अन्नख खानी गुफा, भासुवन ददौर ।						
		वडा न. १ स्थित वैजनाथ धाम ।			सा. न.पा.	क) गविब्यस । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु । ग) सम्बन्धित वडाका वडा कार्यालयहरु ।		३००००
सह-क्रियाकलापहरु		क) उक्त गुफाहरुको सामान्य पुर्वाधार जस्तै भित्र बत्ती, पदमार्ग, संकेत चिन्ह, गुफा अवलोकन गराउने पथ प्रदर्शक, आदि तयार गर्ने । ख) गुफा प्रवेश तथा गुफा अवलोकन सम्बन्धी आचार संहिता (गर्न हुने र गर्न नहुने क्रियाकलापको सन्देश) सहितको एक व्याख्यात्मक संकेत गुफाको बाहिर स्थापना गर्ने । ग) पुर्वाधार निर्माण उपरान्तको उक्त गुफा जन्य पर्यटकिय उपजको ब्रोसर सहितको सुचना नेपाल पर्यटन बोर्ड, टान, नाटा, नाटो, सोटो, पर्यटन विभाग, उ.प.व.वा.म. लाई बजारीकरण तथा प्रवर्द्धनको लागी पठाउने ।						
म्युजियममा आधारित पर्यटकिय उपज								
३१	श्री कोटमा म्युजियममा आधारित पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	वडा न.२ स्थित जाल्पादेवी ।						
				सा. न.पा.	क) गविब्यस । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु । ग) २ नं वडा कार्यालय ।		३००००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) हालसालै जाल्पादेवी विद्यालयको थप भवन निर्माण गर्न जग खन्ने क्रममा ठुलो मात्रामा सुन भेटिएको र प्राचिनकालका ढुंगामा कुँदिएका थुप्रै कला कृतिहरु रहेको यस धार्मिक, पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक महत्व बोकेको स्थलमा विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा एक नयाँ म्युजियम निर्माणको लागी कार्य योजना अगाडी बढाउने ।						

३१	वैजनाथ धाममा म्युजियममा आधारीत पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	वडा न. १ स्थित वैजनाथ धाम ।		सा. न.पा.	क) गविव्यस । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु । ग) २ नं वडा कार्यालय ।		३००००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) हाल निर्माणधिन नयाँ संग्राहलयमा साँफेबगर र अछाम जिल्लाको एतिहासिक, धार्मिक, सास्कृतिक, सामाजिक तथा आर्थिक पक्ष झल्कने गरी बाँकि काम पूरा गर्ने । ख) रणवहादुर शाहको शासनकालमा नेपाल एकीकरणको समयमा जनरल अमरसिंह थापाले वि.सं. १८४९ मा चढाएका हातहतियारहरु सहित संग्राहलयमा राख्नको लागी प्राचिन वस्तुहरुको संकलन गर्ने ।						
होमस्टेमा आधारीत पर्यटकिय उपज								
३२	ग्रामिण बस्तिहरुमा प्राङ्गरिक (रैथाने) कृषि उत्पादनको उपभोगमा आधारीत होमस्टे पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	विभिन्न वडाका सामहिक बस्तिहरु ।		साँ.न.पा., ग. वि. स. ।	क) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु । ख) उ.प.व.वा.म. ।	होमस्टे पर्यटकिय उपज तयार भएको हुने ।	७००००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) होमस्टे कार्यविधि नियमावलि २०१० अनुसारको होमस्टे नीजि तथा सामुदायीक दर्ता, संचालन, व्यापार व्यवस्थापन तालिम तथा आतिथ्यता सम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गरी क्षमता निर्माण तथा अन्य इन्सेन्टिभहरुको व्यवस्थापन गर्ने । यस कार्यविधि अनुसार आवश्यक आर्थिक इन्सेन्टिभ समेत प्रदान गरेर निम्न ठाउहरुमा होमस्टे संचालन गर्ने: वडा न. (१) बागभेडी, (२) जात्या देवी (श्रीकोट), (३) चतुरशाल, (४) मुवासैन, आमरुख बस्ति र भण्डारी गाउँ, (५) नवठाना, (६) पटकानी होरी स्थल वरीपरी (बयलपाटा अस्पतालमा स्वास्थ्य लाभ गर्न आगन्तुक पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी), (७) पारीसाँध (काकडसात), (८) चण्डिका, बयालपाटा (बयलपाटा अस्पतालमा स्वास्थ्य लाभ गर्न आगन्तुक पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी), (९) बुढाकोट (सु.प. प्रदेश सरकारको सहयोगार्थ १ तल्ला थपिने गरी निर्माणार्थ रहेको सामुदायिक होमस्टे), (१०) चुल्हे, (११) देवीस्थान, (१२) तलतुका गाउँ (नाइनीबाट ५०० मी. पर), (१३) रङ्गाई बस्ति र सिल्लाका पटकानी, (१४) पातलकोट । निम्न स्थानमा रहेका होमस्टेहरुको स्तरन्नोतीगर्ने : वडा न. (१२) उनिसेनको सामुदायीक होमस्टे, तुका स्थित ५ नीजि होमस्टेहरु ।						
ग्रामिण कृषि ब्यवसायको अवलोकनमा आधारीत पर्यटकिय उपज								
३३	ग्रामिण क्षेत्रमा कृषि ब्यवसायको अवलोकनमा आधारीत पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	विभिन्न वडाका सामुहिक बस्तिहरु ।		साँनपा, ग. वि.व्य. स. ।	क) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु । ख)	कृषि ब्यवसायको आकर्षणमा आधारीत पर्यटकिय उपज तयार भएको हुने ।	१००००	

					उ.प.व.वा.म. ।				
सह-क्रियाकलापहरु	क) कृषि व्यवसायको अवलोकन गराउने गरी निम्न ठाउँहरुमा पर्यटकिय उपज तयार गर्ने । बडा न. १ कालीमाटी गढी, बडा न. ५ नवठाना, बडा न. ६ भागेश्वर, बडा न. १० ताँसी, बडा न. ११ देवीस्थान ।								
स्वास्थ्य जाँच तथा उपचार सेवामा आधारित पर्यटकिय उपज (स्वास्थ्य पर्यटन)									
३४	बयालपाटा अस्पतालमा उपलब्ध स्वास्थ्य जाँच तथा उपचार सेवालाई स्वास्थ्य पर्यटनको लागि जोड्ने ।	बडा न. ७ स्थित बडेलगडा ।			साँनपा, ग. वि.व्य.स. ।	क) बयलपाटा अस्पताल । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा गमुदायहरु । ख) सम्बन्धित वडाका वडा कार्यालयहरु ।	बयलपाटा अस्पतालले स्वास्थ्य पर्यटनलाई प याइरहेको योगदान व्यवस्थित तथा संगठित हने ।	लागत परिच्छेद ६ अन्तर्गत खण्ड ६ मा	
सह-क्रियाकलापहरु	क) बयालपाटा अस्पतालको अगाडी तथा वरपर स्तरीय तथा सुविधा सम्पन्न होटल तथा लजहरु निर्माण गर्न नीतिगत रुपमा आकर्षित गर्ने । ख) यस अस्पतालको अगाडी नजिकमा पर्यटन तथा यात्रु मैत्री आधुनिक पुर्वाधार (आधुनिक बस बिसौनी, शौचालय, यात्रु विश्राम स्थल, खानेपानि, सूचना वितरण डिजिटल बोर्ड, सूचना डेस्क, नीजि गाडीहरुको लागी पार्किङ्ग स्थल, आदि) निर्माण गर्ने । ग) बयलपाटा अस्पतालमा स्वास्थ्य लाभ गर्न आगन्तुक पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी बडा न. ६ भागेश्वर पटकानी होरीस्थल तथा बडा न. चण्डिका, बयालपाटास्थल वरीपरी होमस्टे संचालन गर्नको लागी स्थानियहरुलाई आवश्यकता अनुसार प्राविधिक तथा वित्तिय प्रोत्साहन दिने । घ) बयलपाटा अस्पतालको विशेषताहरु (नाफा रहित अस्पताल, निशुल्क उपचारको व्यवस्था, rammed-earth technology बाट निर्माण, कागजरहित अस्पताल, सोलार सिस्टम इनर्जि, rain water harvesting, आदि) ले गर्दा यसको center of excellence को बारेमा यहाँ आगन्तुक पर्यटक, अध्ययनकर्मी तथा अनसन्धानकर्ताहरुको लागी learning center बनाउन सहज व्यवस्था गर्ने ।								
एतिहासिक र पुरातात्वीक स्थलमा आधारित पर्यटकिय उपज									

३४	एतिहासिक दरबार, भग्नावशेष, प्राचिन कलाकृती, पुरातात्विक सम्पदा, देवल तथा प्राचीन ढुङ्गे धारामा आधारीत पर्यटकिय उपज तयार गर्ने ।	विभिन्न स्थलहरु ।		साँ.न.पा.	क) गबिव्यस । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु । ग) २ नं वडा कार्यालय ।	एतिहासिक दरबार, भग्नावशेष, प्राचिन कलाकृती, पुरातात्विक सम्पदा, देवल तथा प्राचीन ढुङ्गे धारामा आधारीत पर्यटकिय उपजहरु तयार भएको हुने ।	३००००	
सह-क्रियाकलापहरु	<p>क) विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन (वि.अ.प्र.) को आधारमा प्राचीन दरबार, प्राचीन दरबारको भग्नावशेष, ढुङ्गे धारा, चौतारा, धातुको मुर्ति, पानस लगायतका एतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षण, पुनर्निर्माण गरी जिर्णोधार गर्ने । केहि मन्दिर (उदाहरणको लागि वडा नं. २ नवाहाट स्थित जाल्यादेवी मन्दिर) मा भेटिएका प्राचिनकालका ढुंगामा कुँदएका कला कृतिहरुको सरसफाइ गर्ने ।</p> <p>ख) सांस्कृतिक तथा सामाजिक रुपले तल उल्लेखित यस्ता निम्नलिखित महत्वपूर्ण सम्पदाहरुलाई संरक्षण गरी पर्यटकिय उपजको रुपमा तयार गर्ने : वडा नं. १ बडीकोट । वडा नं. २ श्री कोटमा नवाहाट स्थित जाल्यादेवी मन्दिर क्षेत्र र मल्लकालिन कुवाँ । वडा नं. ३ सिद्धधनी (हाडासैन माडी) सिद्धाश्रम र पर्वा गाउँको देवल र प्राचिन नाउला । वडा नं. ३ बाबैचुलीकोट तथा पराकोटा दरबारहरुको भग्नावशेष । वडा नं. ३ गैरागाउँको प्राचिन ढुङ्गे धारा । वडा नं. ४ भण्डारी गाउँमा भगवती मन्दिर नजिकै रहेको अलपत्र कलाकृति (ढुंगामा कुँदिएको मुर्तिहरु) । वडा नं. ५ विमकोट दरबार (मेल्लेख गाउँपालिका वडा नं ७ र ८ को सिमानामा जोडिएको), ठकुल्लाबाडा र बुढाबाडा गाउँको बिचको खोलामा पँधेरो नामक परम्परागत धारा र तोल्यान छान्नामा रहेको परम्परागत मुंग्रो । वडा नं. ६ सालमाडु (देवल) र कुवा नदुकाना (नाउलो) । वडा नं. ७ ऐतिहासिक मोतीपुर र रिडिकोट गाउँको वरीपरी रहेको परम्परागत कुवाहरु । वडा नं. ८ जिमकोट दरबारको भग्नावशेष, मोटेना गाउँ स्थित पहलमानसिंह भवन र काँटे गाउँ, मोटेना गाउँ र टमटी गाउँमा स्थित परम्परागत कुवाहरु, भिमढुङ्गा । वडा नं. ८ कैलुगाईको गोठ र नदि भित्रको गुफा । वडा नं. ९ खुलाल खप्तडी साध र सिद्धगुफा । वडा नं. १० पुरानाकोट दरबारको भग्नावशेष, परम्परागत कुवा (बेतालमाण्डौ विद्यालयको मुनि जम्ली राजाले बनाएको र हितपाडामा रहेको), नाउला (संग्रामतोली गाउँमा रहेको) र परम्परागत ३ धाराहरु (पदारा गाउँको माथि रहेको) । वडा नं. ११ सप्पिउविप्पिउ गौडी (देउलीखाँद बजारबाट करिब १० कि.मी.को दुरीमा खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको क्षेत्रभित्र रहेको २६० मीटर लामो) र माडुगडामा रहेको ठुलो कुवा (नाउलो) । वडा नं. १२ मुंग्रा बल्याल र मुंग्रा मल्लुका । वडा नं. १३ शिला (सुकदह क्षेत्रमा सान्नीकोट मन्दिरको तल बाटोमा ढुंगामा आकृति कोरिएको ५ फिट जति लामो) र धारा/मुंग्रो (तल्लो सिउँ गाउँमा परम्परागत) । वडा नं. १४ ओखिकोट र छिरन्या ओढार ।</p>							
स्थानिय विशिष्ट संस्कृतिमा आधारीत पर्यटकिय उपज								

३५	स्थानिय सँस्कृति, कला, नृत्य र संगीत संरक्षण गर्ने ।	साँ.न.पा. लगभग सबै वडाहरु ।			साँ.न.पा.	क) गबिव्यस । ख) स्थानिय संघ सस्थाहरु तथा समुदायहरु । ग) ९ नं वडा कार्यालय ।	साँ.न.पा. बढी सँस्कृति मनाउने ठाउँ भएकोले यो क्षेत्रमा गौरा, अनन्ते, भुवा, हुडकेली, चितला, पुतलाचाली, जिउनापरी, तथा मष्टादेवकीको पुजा तथा सँस्कृतिको प्रदर्शनको सम्भावना बोकेको ठाउँ हदा यस कार्ययोजनाले यसको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन हने ।	१००००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) आधुनिकिकरण र शहरीकरणबाट धेरैहदसम्म अप्रभावित विशेष लोक सँस्कृतिहरु (जन्माष्टमी देउडा खेल, धामी भक्तीहरुको नाच पड्छो, भुवो नाच, होरी, विशु, पुस पन्ध्र, माघे संक्रान्ति, रत्यौली, पुतला खेल, देउडा खेल, आदि) भएको साँफेबगर एक विशाल ठाउँ हो जहाँ अछामकै लोक सँस्कृतिहरु बढीमात्रामा मनाइदै आइएको छ । ख) सँस्कार प्रदर्शनमा ठुलो अवसर रहेकोले साँ.न.पा. को केन्द्रमा लोक साँस्कृति घर तथा बाजा घर निर्माण गर्ने । ग) साँस्कृतिक पर्यटनका लागी सँस्कृति कलाकारहरुलाई प्रवर्द्धन गर्ने । घ) सँस्कृति गृह निर्माण गर्ने ।							
स्थानिय स्रोत र साधनमा आधारित पर्यटकिय उपज									
३६	सा.न.पा. भित्र स्थानीय स्रोत साधनबाट तयार पारिएका मौलिक लोप हुन लागेका वस्तुहरु संकलन गरि न.पा.को केन्द्रमा एक गिफ्ट हाउस स्थापना गर्ने ।	वडा नं. ३ वा ४ स्थित बजार क्षेत्र ।			सा.न.पा.	क) ग.वि.व्य.स. । ख) स्थानिय संघ सस्था (अछाम उद्योग वाणिज्य संघ) हरू तथा समुदायहरु । ग) स्थानिय वडा कार्यालयहरु ।	लोपन्मुख वस्तुहरुको संरक्षण भइ ग्रामिण वस्तुहरुको मुल्यमा वृद्धि भएको हुनुको साथै उक्त वस्तुहरुले स्थानिय, प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरमा पहिचान पाउने ।	५०००	
		क) वस्तुहरुको जिल्ला स्तरमा पहिचान गर्ने । ख) पुराना मौलिक वस्तुहरुको संख्यात्मक रुपमा जम्मा गर्ने । ग) गिफ्ट हाउस तयार गर्ने । घ) संकलन, विक्रि तथा व्यवस्थापनको लागी प्रशिक्षित कर्मचारीको व्यवस्थापना गर्ने । ङ) सामानको स्टोर, विक्रि सहितको लगबुक राख्ने ।							

मानव निर्मित आकर्षणमा आधारित पर्यटकिय उपज

३७	साँफेबगरको उपत्यकाको डाँडाको केन्द्रमा आशिर्वाद रुपी भगवान शिव र तपस्यारुपी रावणको विशालकाय सयुक्त मूर्ति निर्माण गर्ने ।	वडा नं. २ स्थित नवाहाट डाँडा (८१८ मी.) ।			साँनपा	क) गबिब्यस । ख) स्थानिय संघ सस्था (अछाम उद्योग वाणिज्य संघ) हरु तथा समुदायहरु । ग) २ नं वडा कार्यालय ।	साँफेबगरको मुख्य केन्द्र हाट तथा एयरपोर्ट बजार क्षेत्रको सबै ठाउँबाट दृष्यावलोकन हुने मानव निर्मित विशाल मूर्ति निर्माण भएको हुने ।	३००००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन (विअप्र) को आधारमा मूर्ति निर्माण गर्ने । ख) मूर्तिको वरीपरी फुलको बगैचा तथा वाटर फाउण्टेन समेत निर्माण गर्ने ।							
३८	दृष्यावलोकन बिन्दुको रुपमा भ्यु डेकको निर्माण गर्ने ।	वडा नं. २ स्थित नवाहाट डाँडा (८१८ मी.) ।			साँनपा	क) गबिब्यस । ख) २ नं वडा कार्यालय ।	साँफेबगरको मुख्य केन्द्रहरु हाट तथा एयरपोर्ट बजार, बुढीगंगा नदि तथा उत्तर तर्फको बाजुरा हिमालको दृष्यावलोकन गर्ने खास स्थान र जम्मा हुने ठाउँको निर्माण भएको हुने ।	५००००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) पर्यटकहरुको आवश्यक सुविधाहरु जस्तै शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था गर्ने । ख) भ्यु डेक सम्म प्रवेश र निकासको निश्चित पदयात्रा मार्ग तोक्ने । ग) भ्यु डेकको नजिक पर्यटकिय गाडीहरुको को पार्क साइट तोक्ने र त्यसको व्यवस्थापन गर्ने । घ) भ्यु डेकको नजिक निश्चित ठाउमा क्याफे (टि हाउस) को व्यवस्थापन मिलाउने । ङ) पर्यटकहरुको आगमन तथा उपभोगबाट उत्सर्जित फोहोर लाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिङ गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।							
३९	भ्यु टावरको निर्माण गर्ने ।	वडा नं. ३ स्थित सरम खेले डाँडा (९८८ मी.) ।			साँनपा	क) गबिब्यस । ख) २ नं वडा कार्यालय ।	साँफेबगरको मुख्य केन्द्रहरु हाट तथा एयरपोर्ट बजार, बुढीगंगा नदि तथा उत्तर तर्फको बाजुरा हिमालको दृष्यावलोकन गर्ने खास स्थान र जम्मा हुने	२००००	

						ठाउँको निर्माण भएको हुने ।		
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) तिन तल्लाको भ्यु टावरमा पहिलो तल्लामा स्थानिय स्रोत र साधनबाट उत्पादित हस्तकला सामग्रीहरुको विक्री कक्ष राख्ने । दोस्रो तल्लामा क्याफे, शौचालय, धुने ठाउँ र पिउने पानिको लागी निर्माण गर्ने । तेस्रो तल्लालाई सुरक्षित दृष्यावलोकन स्थलको रुपमा निर्माण गर्ने ।</p> <p>ख) भ्यु टावर सम्म प्रवेश र निकासको निश्चित पदयात्रा मार्ग तोक्ने ।</p> <p>ग) भ्यु टावर नजिक पर्यटकिय गाडीहरुको लागी पार्क साइट तोक्ने र त्यसको व्यवस्थापन गर्ने ।</p> <p>घ) पर्यटकहरुको आगमन तथा क्याफे सेण्टरमा उपभोगजन्य क्रियाकलापबाट उत्सर्जित फोहोरलाई तोकिएको कुहिने र नकुहिने फोहोर संकलन बिन्दुहरुमा डम्पिड गर्न प्रभावकारी रुपमा सूचित गर्ने र नकुहिने अवशेषहरुलाई पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p>						
४०	पर्यटकिय उपजको सम्भाव्यता अध्ययन (Baseline study/detail survey/DPR/EIA) विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन							
	केबल कार	<p>क) उनिसेन देखी नलिसेडा वा खप्तड (गणेश पाटन) सम्म ।</p> <p>ख) वडा नं ३ र ९: सिद्धेश्वर हाट बजार → प्रभा सरमखेल्ले डाँडा → बुढाबोट भ्यु टावर सम्म ।</p> <p>ग) वडा नं १३: बुढाबगर देखी सुकदह ताल सम्म ।</p>					४०००	
	जिप लाइन	क) वडा नं ३: सरम खेल्ले डाँडा देखी बुढीगंगा नदिको बगरसम्म ।					२५००	
	क्यानोनिङ्ग	<p>क) वडा न. ३: बाउली गाड भरना ।</p> <p>ख) वडा न. ११: भृगु (धवलछडा) भरना ।</p>					२५००	
	स्कि पर्यटन	क) वडा न. १२, ११ र ९ : खप्तड क्षेत्रमा स्यानो आकारको हिउमा आधारित स्कि पर्यटनको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।					२५००	
	प्याराग्लाइडिङ्ग	क) वडा न. १२: खप्तड देवीगात देखी नाइनी सम्म ।					२०००	

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (मदि.) = २ देखि ५ वर्ष

साँ.आ.आ.स.ल= साँफेबगर नगरपालिकाको आयआर्जनको सम्भावना भएको लगानी

क्र. सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समयअवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

पर्यटकिय पूर्वाधार (Tourism Infrastructures) विकास

सडक तथा हवाई कनेक्टिभिटी तथा पहुँच सम्बन्धि भौतिक पुर्वाधारको निर्माण तथा स्तरीकरण

१	पर्यटकिय आवागमनको सहजता तथा छोटो दुरी सहितको निश्चितताको लागि निर्माणाधिन सडक मार्ग पुरा गर्ने ।	बौनिया - साँफेबगर सेती लोकमार्ग (१२९ कि.मी.) ।			केन्द्रिय सरकार	क) आवास तथा भौतिक योजना मन्त्रालय ख) सडक विभाग ग) दातृ निकाय, द्विपक्षिय तथा बहुपक्षिय विकास साभेदारहरु । घ) सुपको सम्पूर्ण पर्यटन क्षेत्र (व्यवसायी, सेवा प्रदायक तथा संघ संस्थाहरु) । ङ) सम्बन्धित क्षेत्रका स्थानिय सरकारहरु ।	साँफेबगरको पर्यटन Lifeline को रुपमा रहेको यो मार्ग पर्यटकिय प्रायोजनको लागि सूविधायक हुने ।		(पहिलो प्राथमिकता)
---	--	--	--	--	-----------------	---	---	--	--------------------

२	केबल कार यातायात सेवा निर्माण गर्ने ।	उनीसेन - खप्तड			नीजि क्षेत्रको तर्फबाट लगानीकर्ता	क) साँ.न.पा. ख) बाजुरा उवा संघ ग) केन्द्रिय सरकार घ) प्रदेश सरकार	बडीमालिका देवी स्थल जोड्ने केबलकार निर्माण को साथ सहज पर्यटकिय आवागमनको साथ बनपाको ब्राण्ड भ्याल बढ्ने ।	५००००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) उपरोक्त छोटो रुटमा केबल कारको सम्भाव्यता अध्ययनको लागी विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनलाई आधार बनाई कार्ययोजना अगाडी बढाउने । ख) साँ.न.पा. तथा साँ.न.पा. को पर्यटन क्षेत्रले यस यातायात सेवाको निर्माणको निर्णय गराउनको लागी आवश्यकता अनुसार केन्द्रिय तथा प्रदेश सरकारहरूसंग लबिडिङ गर्ने ।							
३	वडा नं. ३ र ४ को बिचमा यातायात सहज र छोटो गर्न एक थप पक्की पुलको निर्माण गर्ने ।	वडा नं ३ र ४ को बिच केन्द्र भागमा ।			स्थानिय सरकार	क) आवास तथा भौतिक योजना मन्त्रालय ख) सडक विभाग ग) दातृ निकाय, द्विपक्षिय तथा बहुपक्षीय विकास साभेदारहरू । घ) सुपको सम्पूर्ण पर्यटन क्षेत्र (व्यवसायी, सेवा प्रदायक तथा संघ संस्थाहरू) । ड) सम्बधित क्षेत्रका स्थानिय सरकारहरू	आवागमन सहजताको लागी पक्की पुलको निर्माण भएको हुने ।	३००००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) पुलको निर्माणको लागी विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनलाई आधार बनाई कार्ययोजना अगाडी बढाउने ।							
४	पर्यटकिय आकर्षण वृद्धि गर्दै वडा नं. ३ र ४ को बिचमा आवागमन सहज गर्न थप भुलङ्गे पुलहरूको निर्माण गर्ने ।	वडा नं ३ र ४ को बिच विभिन्न ठाउहरूमा र वडा नं. १ र ८ (भिमढुङ्गा) को बिच			स्थानिय सरकार	क) आवास तथा भौतिक योजना मन्त्रालय ख) सडक विभाग ग) दातृ निकाय, द्विपक्षिय तथा बहुपक्षीय विकास साभेदारहरू । घ) सुपको सम्पूर्ण पर्यटन क्षेत्र (व्यवसायी, सेवा प्रदायक तथा संघ संस्थाहरू) । ड) सम्बधित क्षेत्रका स्थानिय सरकारहरू	आवागमन सहजताको साथै पर्यटकिय अवलोकनको लागी कम्तीमा ३ फरक ठाउँहरूमा भुलङ्गे पुलहरूको निर्माण भएको हुने ।	३००००	

	<p>क) भुलङ्गे पुलहरूको निर्माणको लागि विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनलाई आधार बनाई सोहि बमोजिम उपर्युक्त ठाउँहरू तोकि ३ वटा पुलहरूको कार्ययोजना अगाडी बढाउने ।</p> <p>ख) पर्यटकिय प्रायोजनको लागि निर्माण सम्पन्न गरीएको भुलङ्गे पुलहरूको मुनि तिर सिसि क्यामरा जडान गरी एक कन्ट्रोल रुम बाट बर्खा याममा बुढीगंगा नदिमा भेल बढी आउने भुलङ्गे पुल तलको ठाउँको बारेमा तुरुन्त जानकारी हुने सूचना प्रणालीको विकास गर्ने । यसरी पर्यटकहरूलाई उक्त बिन्दुहरूमा तुरुन्त पठाइ रोमाञ्चकारी अनुभव दिलाउन सक्ने व्यवस्थापन गर्ने ।</p>								
५	<p>वडा न. ८ जिमराडी धाममा तिन नदिहरूको संगम स्थलमा तिनकुने पक्की पुलको निर्माण गर्ने ।</p>	जिमराडी धाम स्थित ३ नदिहरू बुढीगंगा, कैलाश र भारमल को संगम स्थल ।			स्थानिय सरकार	<p>क) आवास तथा भौतिक योजना मन्त्रालय</p> <p>ख) सडक विभाग</p> <p>ग) दातृ निकाय, द्विपक्षिय तथा बहुपक्षिय विकास साभेदारहरू ।</p> <p>घ) सुपको सम्पूर्ण पर्यटन क्षेत्र (व्यवसायी, सेवा प्रदायक तथा संघ संस्थाहरू) ।</p> <p>ड) सम्बन्धित क्षेत्रका स्थानिय सरकारहरू</p>	आवागमन सहजताको साथै पर्यटकिय अवलोकनको लागि पक्की पुलको निर्माण भएको हुने ।	४००००	
सह-क्रियाकलापहरू		क) पुलको निर्माणको लागि विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनलाई आधार बनाई कार्ययोजना अगाडी बढाउने ।							
६	<p>पर्यटकिय आवागमनको सहजता तथा सुरक्षाको लागि विभिन्न गन्तव्यहरूलाई जोड्ने ग्राभल तथा कच्ची सडकका नेटवर्कहरूलाई Black topping गर्ने ।</p>	विभिन्न फिडर रोडहरू			साँ.न.पा.	<p>क) दातृ निकाय, द्विपक्षिय तथा बहुपक्षिय विकास साभेदारहरू ।</p> <p>ख) प्रदेश सरकार</p>	यी मार्गहरूको निर्माण सम्पन्न भई साँफेबगरको विभिन्न गन्तव्यमा जान चाहने पर्यटकहरूको लागि सहजता हुने ।	३५००००	(दोस्रो प्राथमिकता)
सह-क्रियाकलापहरू		<p>सडक खण्डहरू:</p> <p>वडा न. ३: हाट बजार (सिद्धेश्वर) - प्रभा (दयागडा)- सिद्धथुनी, हाडासैन माडी- बाउली गाड भरना = ७.५ कि.मी. । वडा न. ४: एयरपोर्ट बजार - पायडी (मष्टामाडौ) = ८ कि.मी. । वडा न. ५: एयरपोर्ट बजार - नवाठाना = ९ कि.मी. । वडा न. ७: रिडिकोट - पिपल गणेश -पारीसाँध (काकडसात), मोतीपूर= ५</p>							

<p>कि.मी. । वडा न. ८: रिडिकोट - जिमराडी धाम = १५ कि. मी. । वडा न. ९: हाट बजार (सिद्धेश्वर) - बुढाकोट = ११ कि.मी. । वडा न. १०: अमरखेत- घुघुरकोट वडा कार्यालय -चुले = ५ कि.मी. । वडा न. ११: ठाँटी - देवीस्थान = ९ कि.मी. र देवीस्थान - भृगु भरना = ८ कि.मी. । वडा न. १२: बुढाबगर - बाब्ला - दोबाटो - तलतुका (नाइनी) = २० कि.मी. । वडा न. १३: बुढाबगर - बाब्ला = ७ कि.मी. । वडा न. १४: हाट बजार (सिद्धेश्वर) -पातलकोट बजार (भासुवन) = १९ कि.मी. ।</p>									
<p>पर्यटक तथा सबै यात्रुलाई सहजिकरण हुने सार्वजनिक यातायातको पुर्वाधार निर्माण</p>									
७	साँफेबगरमा आधुनिक पुर्वाधार तथा पर्यटकजन्य सुविधाहरू (associated facilities) सहितको बस पार्क निर्माण गर्ने ।	साँफेबगर हाट बजार नजिक परभालिगाड पुल संगै			साँ.न.पा.	क) जिल्ला सडक विभाग ख) दातृ निकाय, द्विपक्षिय तथा बहुपक्षिय विकास साभेदारहरू । ग) सम्बन्धित क्षेत्रका स्थानिय वडाहरू ।	पर्यटकलाई सुविधा प्रदान गर्नसक्ने पुर्वाधारको सहितको संरचनाहरू तयार भएको हुने ।	५००००	साँ.आ.आ.स.ल. (तेस्रो प्राथमिकता)
सह-क्रियाकलापहरू		<p>क) पार्किङ सुविधाहरू सहितको एक ठुलो बसपार्क, फ्युल स्टेशन, डिजिटल सुचना संकेत बोर्डहरू, संचार सुविधा, प्राथमिक उपचार केन्द्रहरू, यात्रुलाई ओत, यात्रुलाई आराम कुर्सिहरू, शौचालय, आपतकालिक उद्धारकेन्द्र, मनोरजनात्मक क्रियाकलापहरू तथा हल्का पेय पदार्थ विक्री केन्द्रहरू सहितको साँफेबगरमा बस तथा जिप स्टप निर्माण गर्ने । ख) उपरोक्त केहि सुविधाहरू (डिजिटल सुचना संकेत बोर्डहरू, संचार सुविधा, प्राथमिक उपचार केन्द्रहरू, यात्रुलाई ओत, यात्रुलाई आराम कुर्सिहरू, शौचालय) सहितको स्यानो बस/जिपपार्कहरू निम्न ठाउँहरूमा निर्माण गर्ने । (१) जिपपार्क-४, (२) बुढीगंगा पक्कि पुल नजिक-३, (३) बयालपाटा अस्पतालको अगाडी, बडेलगडा-७, (४) चिदेपिपल (कालभैरव मन्दिर), चण्डिका-८, (५) ठाँटी - १०, (६) बुढाबगर - १३, (७) दयगडा (प्रभा) -३, (८) साँफेबगर हाट बजारबाट ०.५ कि. मी.को मोटरबाटोको दुरीमा रहेका सडक डिभिजन कार्यालयसंगै रहेको ० कि.मी. स्थान (वैद्यनाथ धाम जाने मोड) -३, (९) ० प्वाइण्ट हाटबजार, सिद्धेश्वर-३, (१०) जनकल्याण टोल (जनकल्याण विद्यालय नजिक) अगाडी मष्टामाडौ र नवठाना जाने मोडसंगै-४ । (११)</p>							
<p>पर्यटकहरूको सुरक्षाको जोखिम न्युनिकरण सम्बन्धि भौतिक पुर्वाधारको निर्माण</p>									
८	साहसिक पर्यटनमा प्राकृतिक विपदाहरूबाट हुनसक्ने सुरक्षा सम्बन्धि जोखिम व्यवस्थापन गर्ने ।	साँ.न.पा.			साँ.न.पा., ग.वि.व्य.स।	क). खोज तथा उद्धारसंग सम्बन्धित सुरक्षा निकायहरू । ख) आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय । ग) सरकारी तथा नीजि क्षेत्रका विमान सेवा प्रदायकहरू ।	जोखिम व्यवस्थापनको आधाभुत पुर्वाधारहरू तयार भएको हुने ।	२००००	

सह-क्रियाकलापहरु	<p>क) साँ.न.पा. ले खोज, उद्धारको लागि आवश्यक भौतिक उपकरण तथा विज्ञहरु तयार पार्ने ।</p> <p>ख) खप्तड पदयात्रा रुटमा मौसम पुर्वानुमान स्टेशन स्थापना गर्ने ।</p> <p>ग) यस रुटमा रहेका पदयात्रुहरुको लागि निर्मित ओतहरुमा चट्याङ्गको प्रभाव निराकरण गर्न बलियो अर्थिङ्ग गर्ने ।</p> <p>घ) खोज, उद्धारको लागि नियमित रुपमा प्रशिक्षण तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमहरु सचालन गर्ने ।</p>
-------------------------	--

पाँच वर्षको लागी विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

	अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (म.दि.) = २ देखि ५ वर्ष
	साँ.आ.आ.स.ल.= साँफेबगर नगरपालिकाको आयआर्जनको सम्भावना भएको लगानी

क्र. सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समयअवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

पर्यटन सूचना सामग्री (Tourism Information Products) उपज

१	साँफेबगर (अछाम) हुँदै खप्तड यात्रा गर्ने पर्यटकहरुको रेकर्ड राख्ने ।	पदयात्रा प्रवेश बिन्दु तथा खप्तड			ग.वि.व्य .स.।	क) गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति ख) जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, अछाम ग) पर्यटन नीजि क्षेत्रका संघ संस्थाहरु घ) सम्बन्धित स्थानिय वडा कार्यालयहरु	आगन्तक पर्यटकहरुको छोटो प्रोफाइल सहित रेकर्ड तयार भएको हुने ।	१०००	
सह-क्रियाकलापहरु		क. प्रवेश बिन्दुहरु बाजुरा (मार्तडी, जाडझा, द्वारी), अछाम, कालिकोट, जुम्लाबाट बडिमालिका प्रवेश गर्ने आगन्तुकहरुको संक्षिप्त विवरण रेकर्ड गर्ने व्यवस्था गर्ने । क) वडा नं ९: साँफेबगर-बुढाकोट-कालापोखरा -खप्तड पैदलमार्ग । ख) वडा नं ११: साँफेबगर-देवीस्थान-सपिउ विपिउ गौडी -खप्तड पैदलमार्ग । ग) वडा नं १३ र १२ : साँफेबगर-बाब्ला - दोवाटो -नाइनी -खप्तड पैदलमार्ग । घ) वडा नं १२: साँफेबगर-उनैसैन-खप्तड पैदलमार्ग । ङ) वडा नं १२: साँफेबगर-बन्याल्ल-खप्तड पैदलमार्ग । च) वडा नं १२: साँफेबगर-भेरासैन-खप्तड पैदलमार्ग । छ) वडा नं १४: साँफेबगर-पातलकोट-छिरन्या ओढार-कालापोखरा-खप्तड पैदलमार्ग ।							

२	डिजिटल सूचना व्यवस्थापन प्रणाली लागु गर्ने ।	सां.न.पा.			ग.वि.व्य.स.।	क) जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, अछाम । ख) पर्यटन नीजि क्षेत्रका संघ संस्थाहरु ग) स्थानिय पालिकाहरु घ) पर्यटन व्यवस्थापन तथा विकासकोलागी गठीत समिति । ड) सुप उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातारण मन्त्रालय ।	डिजिटल सूचना व्यवस्थापन प्रणाली लागु गरिएको हुने ।	५०००	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) साँफेबगर नगरपालिकामा रहेको मुख्य पर्यटकीय स्थलहरुको GPS मा आधारीत नक्साङ्कन तथा आधुनिक सूचना प्रविधिमा आधारीत प्रोफाइल तयार गरी डिजिटल सूचना सम्प्रेषण गर्ने ।</p> <p>ख) पर्यटनसंग सम्बन्धित आर्थिक सुचकहरुको तथ्याङ्क संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने ।</p> <p>ग) सा.न.पा.मा पर्यटन क्षेत्रको 4As, 7Ps तथा ७ स समेटिएको उच्च गुणस्तरको वेभपेज बनाउने ।</p> <p>घ) उच्च गुणस्तरको डकुमेण्टरी, भिडियो र फोटो डकुमेण्टरी बनाउने ।</p> <p>ड) छापिएका विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक सूचना सामग्रीहरु ब्रोसर, पोष्टर, कफि टेबल बुक, टुरिष्ट गाइड बुक (ड्राइभिङ्ग, पदयात्रा, रयाफिङ्ग), ब्रोसर, साइट म्याप, गन्तव्य विशेषको पदयात्रा रुट म्याप, किताब, धार्मिक तथा सांस्कृतिक चाडपर्वहरुका वार्षिक क्यालेण्डर, धार्मिक तिर्थस्थलहरुको यात्रा सर्किट, विशेष चाखका पर्यटकिय उपजको गाइड बुक (गुफा, प्राचिन दरवार, कोट र गढी अवलोकन, परम्परागत नृत्य, हयाण्डक्राफ्ट, नृत्य, सांस्कृतिक कार्यक्रम, अर्गानिक खाना, आदि) को डिजिटल रुपमा पनि सम्प्रेषण गर्ने ।</p> <p>च) उक्त सबै पर्यटन सूचना सामग्री पर्यटन विज्ञ मार्फत पर्यटन व्यवसायमा आवद्ध धनगढी, महेन्द्रनगर तथा सु.प.लाइ प्राथमिकता दिने ट्राभल्स एजेन्सी, टुर अपरेटर, तिनका व्यवसायीक संघ संस्थाहरु, गन्तव्य व्यवस्थापन संगठनहरु, तथा गाइड र पोर्टर गाइडसंग पर्याप्त समन्वय गरी उत्पादन गर्ने ।</p>							
एतिहासिक, पुरातात्विक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरुको पर्यटकिय सूचना उपज (Information products)									
३	प्राचीन दरवार, गुफा, मन्दिर तथा एतिहासिक सम्पदाहरुको प्रवेश द्वारमा व्याख्यात्मक	<p>सम्पदाहरु: बडीकोट, जाल्पादेवी मन्दिर क्षेत्र र मल्लकालिन कुवाँ, सिद्धधनी (हाडासैन माडी), पर्वा गाउँको देवल र प्राचिन नाउला, हुंगामा कुँदिएको मुर्तिहरु र अलपत्र कलाकृति (भण्डारी गाउँ, विमकोट दरवार, परम्परागत धारा, परम्परागत मुंग्रो, सालमाडु (देवल), कुवा नदुकाना (नाउलो), परम्परागत कुवाहरु, जिमकोट दरवारको भग्नावशेष, पहलमानसिंह भवन, खुलाल खप्तडी साध, सिद्धगुफा, पुरानाकोट दरवारको भग्नावशेष, प्राचिन नाउला, सप्पिउविष्पिउ गौडी, प्राचिन शिला, ओखिकोट, छिरन्या ओढार, आदि ।</p>							

	साइनेज (Interpretative signage) बोर्ड स्थापना गर्ने ।				ग.वि.ब्य.स.।	क) स्थानिय वडा कार्यालयहरु । ख) स्थानिय बयोवृद्ध व्यक्तित्वहरु । ग) पदयात्रा मार्ग अडिटर ।	पर्यटकहरुको दरवार क्षेत्रको यात्रा ज्ञानमय तथा अर्थपुर्ण हुने ।	१०००	साँ.आ.आ.स.ल.
सह-क्रियाकलापहरु		क) साइनेज बोर्डमा उक्त सम्पदाहरुको प्रमुख विशेषताहरु जस्तो स्थापना काल, इतिहास, उचाई, स्थानिय समुदायसंग गांसिएको दरवार सम्पदाको धार्मिक तथा सास्कृतिक महत्व, दरवार क्षेत्रको उचाइ तथा यहाँबाट देखिने हिमालहरुको नाम, दरवार भित्र रहेका हाथ हतियारहरु, एतिहासिक राजसी पोशाक, आचार संहिता आदिको सुचना समाहित गर्ने ।							
पानिजन्य (भरना, दह) गन्तव्यको पर्यटकिय सूचना उपज (Information products)									
४	भरना स्थल (मुहान, लम्बाई, उचाई, अन्य विषेशताहरु) तथा दह (गहिराई, उचाई तथा धार्मिक महत्व) अगाडी व्याख्यात्मक सहितको साइनेज (Interpretative signage) बोर्ड स्थापना गर्ने ।				ग.वि.ब्य.स.।	क). स्थानिय वडाकार्यालयहरु । ख) स्थानिय बयोवृद्ध व्यक्तित्वहरु । ग) पदयात्रा मार्ग अडिटर ।	आगन्तक पर्यटकहरु भरनाको बारेमा सम्पुर्ण सूचनाहरुबाट स्वयम सुचित हुने ।	१५००	(दोस्रो प्राथमिकता)
भरना तथा तालका नाम र स्थानहरु		क) भरनाहरु: बाउली गाड, पराकोट, धवलछडा भेरासैन, ताल भरना, भृगु (धौल छरो वा धवल छडा), पियुषाकोट भरनाहरु ।							

धार्मिक, साहसिक तथा प्राकृतिक पर्यटकिय गन्तव्य तथा क्रियाकलापहरूको पर्यटकिय सूचना उपज (Information products)

५	पदयात्रा पर्यटन मार्गको प्रवर्द्धनात्मक सुचना सामग्रीहरू (नक्साङ्कन सहितको होर्डिङ्ग बोर्ड स्थापना) बनाउने ।	निम्न पदयात्रा मार्गहरूको Route map सहितको Trail Head signage तयार गरी जडान गर्ने ।					
		<ul style="list-style-type: none"> साँफेबगर-९, ११, १२, १३ र १४ हुँदै खप्तड (३२०० मी.) पदयात्रा मार्ग । बडीकोट धार्मिक वन क्षेत्र (६६२ मी.) पद यात्रा मार्ग । हाट बजार (सिद्धेश्वर) - सरम खेले डाँडा - सिद्धधुनी, हाडासैन माडी- वाउली गाड भरना (१०४९ मी.) । आमरुख बस्ति मुवासैन गाउँ (० प्वाईण्ट) - जाल्पा देवी मन्दिर- प्रगतिशिल विद्यालय टप (१०४९ मी.) । तार्या कुना - पोत्यागडा- लाखेतोला - टौका पिपल- ढिक्केकोट- तप्सि माउलाखरी माडु (१०६२ मी.) । विमकोट दरबार- बाला त्रिपुरासुन्दरी मन्दिर (१०८० मी.) । रिडिकोट साँध (चण्डिका र रिडिकोटको बिच) - रिडिकोट गढी टप । पिपल गणेश- पारीसाँध (काकडसात) - भिमदुङ्गा । बुढाकोट बडा कार्यालय - बुढाकोट सामुदायिक होमस्टे स्थल - बुढाकोट भ्यू टावर- सिद्धगुफा (१७९९ मी.) । चुल्टे - देवी थुम माई मन्दिर - देउलीखान । त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर- खापरमाण्डौ मन्दिर - थलीका सिम- कालिका मन्दिर (२०२१ मी.) । नाइनी - खप्तड पदयात्रा मार्ग । जन्माष्टमी थली - सुकदह ताल- धवलपुरी माडु - शिला - सान्नीकोट मन्दिर, जुमकोट - मष्टा थान । पातलकोट बजार- ओखिकोट मन्दिर (२२४२ मी.) । 					
			ग.वि.ब्य.स।	क) स्थानिय वडा कार्यालयहरू । ख) स्थानिय टोल विकास समिति तथा यवा क्लबहरू । ग) पदयात्रा मार्ग अडिटर ।	आगन्तुक पर्यटकहरू धार्मिक पर्यटन परिक्रमाको वारेमा सजिलै सुचित हुने ।	५०००	(प्रथम प्राथमिकता)
	सह क्रियाकलापहरू	क) दुरी तथा दिशा भल्कने गरी रुट म्याप सहितको Trail Head signage बनाउने । ख) पदयात्रा शुरुहुने शुरुवाती विन्दुमा जडान गर्ने ।					

अन्य महत्वपूर्ण अमूर्त सुचना सामग्रीहरू निर्माण गर्ने (तेस्रो प्राथमिकता)

६	सां.न.पा. मा ऋतु परिवर्तन, तिथिमिती (शुक्ल पक्ष, कृष्ण पक्ष, नक्षत्र, लग्न) अनुसारको अमूर्त सम्पदाहरु (गीत, संगीत, नृत्य, सस्कृति, पोशाक, चाडपर्वहरु, सामुहिक परम्परागत उत्सव, भोटेसेलो, विशेष परम्पराहरु) को सूची र संक्षेपमा कथावस्तु तयार गर्ने ।	५००	
	मुख्य मेलाहरुको धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्व, औचित्य, परम्परागत विधी तथा क्रियाहरु, आदिको सूचनागत पुस्तिका तयार पार्ने ।	५००	
	विभिन्न मष्टा देउताहरुको परम्पराको बारेमा सम्पूर्ण सूचनागत (परीचय, प्रकार, आस्था, इतिहास, परम्परा, प्रभाव, महत्व) पुस्तिका तयार गर्ने ।	५००	
	निम्न गन्तव्यहरुको सुचनागत ब्रोसरहरु तयार गर्ने । खप्तड, मष्टामाडौ भक्ति परम्परा, जाल्या देवी, जिमराडी धाम, वैद्यनाथ धाम, खापरमाडौ, आदि ।	५००	
	अंग्रेजीमा वेभसाइट र ब्रोसरहरु र टुर प्याकेजहरु तयार पार्ने ।	५००	

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन(मदि.) = २ देखि ५ वर्ष

क्रम सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समयअवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेट रकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

गन्तव्यको दिगो व्यवस्थापन

गन्तव्य व्यवस्थापन तथा सुशासनको लागी संस्थागत व्यवस्था

१	साँफेबगर न.पा पर्यटन गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति (गविब्यस) गठन तथा सञ्चालन गर्ने ।	साँफेबगर			साँ.न.पा.	क).पर्यटनमा आवद्ध होटेल व्यवसायी संघ तथा पेशागत संघसंस्थाहरु ख) साँ.न.पा.का १४ वटै वडाहरुको लब्ध-प्रतिष्ठित पर्यटन व्यवसायीहरु तथा उद्योग, वाणिज्य संघहरु । ग) १४ वडाहरुको वडा अध्यक्षहरु । घ) स्थानिय संचारकर्मिहरु ।	क) साँ.न.पा.मा ग.वि..ब्य.स.गठन भएको हुने । ख) तत्पश्चात साँ.न.पा.को पर्यटनको मार्गदर्शन तथा प्रवर्द्धनको प्रभावकारी समन्वय हुने ।	५०००	पहिलो प्राथमिकता
---	---	----------	--	--	-----------	---	--	------	------------------

सह-क्रियाकलापहरू

- क) साँफेबगरका नगर प्रमुख ज्यूको अध्यक्षतामा एक २४ सदस्यिय नगरपालिका पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति (ग.वि.व्य.स.) गठन गरिने ।
- ख) ग.वि.व्य.स.को बैठक वर्षमा कम्तिमा ८ (प्रत्येक ४५ दिनमा एक बैठक) पटक गर्ने ।
- ग) ग.वि.व्य.स.को स्थापना, यसको सदस्यहरूको नियुक्ति तथा प्रणालिगत सञ्चालनको लागी स्तरीय कार्या सञ्चालन कार्यविधि (Standard Working/Operating Procedure) निर्माण गरेर र त्यसलाई नगर कार्यपालिकाको पुर्ण बैठक बाट पास गराई सोहि बमोजिम सबै कार्यहरू गर्ने ।
- घ) ग.वि.व्य.स. को संगठन तथा कार्य प्रणाली को संरचना तयार पार्नको लागी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय भित्र एक ६ सदस्यिय कोर संचालन समिति (Core steering committee) को रूपमा गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन तयारी उप-समिति (ग.वि.व्य.त.उ.स.) को पुर्व स्थापना गर्ने । यसको सदस्य-सचिवमा नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत रहने ।
- ङ) ग.वि.व्य.स.ले निम्न कार्यहरूको जिम्मेवारपर्ण हंगले निर्वाह गर्ने ।
- ड १) साँ.न.पा.मा पर्यटनको विकास, प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापनको लागी सम्बन्धित गन्तव्यका समुदायहरू, टोल विकास संस्था, स्थानिय वडा कार्यालयहरू, संरक्षण क्षेत्रका अधिकारीहरू, नीजि क्षेत्रहरू, प्रादेशिक लाइन एजेन्सीहरूसंग नजिकबाट समन्वय गरी कार्य गर्ने ।
- ड २) साँ.न.पा.लाई एक प्रमुख पर्यटन गन्तव्यको रूपमा प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण गर्ने ।
- ड ३) साँ.न.पा.मा पर्यटनको विकास, संरक्षण, व्यवस्थापन, आगन्तुक पर्यटकहरूको वृद्धिको रणनीति र उक्त रणनीतिको कार्यान्वयन गर्न गन्तव्य तहका नीति निर्माणकर्ता, योजनाकार, आधिकारीक निकाय, पर्यटन विज्ञ, गन्तव्य व्यवस्थापक, संरक्षण अधिकारी, संरक्षित क्षेत्रका व्यवस्थापक, पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन समिति, युवा क्लब, महिला समुह, प्रकृति तथा संस्कृति संरक्षण समुह, पदयात्रा रुटका व्यवस्थापक, पदयात्रा ट्रेल व्यवस्थापक, स्थानिय पर्यटन व्यवस्थापन समितिहरू, आदि लाई सहयोग दिने र तिनिहरू संग समन्वय गर्ने ।
- ड ४) नेपाल पर्यटन बोर्ड, सु.प. प्रादेशिक पर्यटन बोर्ड वा निकाय, पर्यटन उद्योगका पेशागत संगठनहरू, तथा अन्य सम्बन्धित एजेन्सीहरूसंग सहकार्य गरी साँ.न.पा. गन्तव्य प्रवर्द्धनको अभियानलाई गति प्रदान गर्ने ।
- ड ५) साँ.न.पा.संगको निकट समन्वयमा पर्यटन गुरुयोजनाको कार्यान्वयनको लागी आवश्यक संशाधन, सहयोग तथा समर्थनको लागी प्रभावकारी भुमिका खेल्ने ।
- ड ६) गन्तव्यहरूमा रहेका पर्यटयिक आकर्षण, मानव संशाधन, सुविधाहरू, पहुँच, बजारीकरण, आदिको समन्वयात्मक व्यवस्थापन गर्ने ।
- ड ७) स्थानिय पर्यटनको विकास, व्यवस्थापन, सुशासन तथा अनुगमनमा साभ्का दायित्व, सहभागितमुलक योजना निर्माण, तथा अन्तर क्षेत्रको सहयोग सुनिश्चि गर्ने ।
- ड ८) पर्यटनको उपजमा सुधार गर्ने तथा फाइदालाई स्थानिय तहका हरेक तप्काहरूमा फिजाउने ।
- ड ९) गन्तव्यको प्रतिस्पर्धामक धारलाई बलियो बनाउने ।
- ड १०) स्थानिय पर्यटनको दिगोपनालाई सुनिश्चित गर्ने ।
- ड ११) अन्य महत्वपुर्ण कार्यहरू जस्तै गन्तव्य सामुहिक नेतृत्व लिने, रणनीतिक योजना बनाउने, पर्यटनको विकास तथा व्यवस्थापनलाई गाइड गर्न उपर्युक्त वातावरण तयार गर्ने, पर्यटन बजार सम्बन्धमा अनुसन्धान गर्ने, पर्यटन उपजलाई पोषण गर्ने, गुणस्तरलाई सुनिश्चितता दिने, तथा भागीदारीको संस्कृतिलाई बढोतरी गर्ने ।
- ड १२) पर्यटन क्षेत्रका विज्ञ तथा विश्लेषकहरू संग सहकार्य र सहयोग लिदै पर्यटनको विकासलाई गति दिने ।

२	साँफेबगरमा एक बहु उपयोगीता तथा क्रियाकलाप हरु सहितको बहुआयामिक पर्यटन केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।	साँफेबगर		ग.वि.व्य.स.।	क).पर्यटनमा आवद्ध होटेल व्यवसायी संघ तथा पेशागत संघसंस्थाहरु ख) साँ.न.पा.का १४ वटै वडाहरुको लब्ध-प्रतिष्ठित पर्यटन व्यवसायीहरु तथा उद्योग, वाणिज्य संघहरु । ग) १४ वडाहरुको वडा अध्यक्षहरु । घ) स्थानिय संचारकर्मिहरु ।	क) साँ.न.पा.मा पर्यटन प्रवर्द्धन केन्द्र स्थापना भइ प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु भएको हुने । ख) तत्पश्चात साँ.न.पा.को पर्यटनको मार्गदर्शन तथा प्रवर्द्धनको समन्वय हुने ।	५०००	दोस्रो प्राथमिकता
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पर्यटन सूचना केन्द्रको रूपमा यस केन्द्रमा आगन्तुक तथा आइसकेका पर्यटनहरुलाई लक्षित गरी पर्यटन सम्बन्धी ब्रोसर, पोस्टर, क्याटालोग, कफि टेबल बुक, प्याकेज आइटिनरीहरु, जि.आई.एस. तथा अन्य नक्साहरु, गन्तव्य तथा वडाहरुको पर्यटकिय प्रोफाइल, पर्यटन, प्रकृति र संस्कृति सम्बन्धी पुस्तकहरु, पर्यटन प्रवर्द्धन सम्बन्धि सामग्रीहरु (फोटो, डकुमेण्टरी, वृत चित्र) आदि राख्ने र पर्यटकहरुलाई देखाउने ।</p> <p>ख) यस केन्द्रको भूमिका पर्यटन प्रवर्द्धन केन्द्रको रूपमा रहने र यस सम्बन्धी अन्य सबै सकारात्मक कार्यहरु गर्ने । यसले पर्यटन तथा पर्यटकलाई आवश्यक इमेल पत्राचार, इण्टरनेट वेभसाइट, सोसल मेडिया, आदिको लागी कार्य गर्ने ।</p> <p>ग) उपरोक्त कार्य जिम्मेवारीकोलागी ट्राभल एण्ड टुरिज्म विषय अध्ययन गरी शैक्षिक योग्यता प्राप्त वा यस क्षेत्रमा अनुभव भएको एक जना कर्मचारीलाई नियुक्त गरी सेवा लिने ।</p>						
३	वडा कार्यालयहरुमा पर्यटन इकाई तथा टोल स्तरमा पर्यटन सब इकाई स्थापना गर्ने ।	पर्यटनको सम्भावना भएका सबै वडा कार्यालयहरु तथा तिनका टोलहरु ।		स्थानिय वडा कार्यालयहरु	क. टोल विकास संस्था वा समितिहरु । ख. पर्यटनमा आवद्ध पर्यटन व्यवसायीहरु ।	क. पर्यटन गुरुयोजनाको कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागी वडा तहमा संरचना तयार भएको हुने । ख. उक्त इकाइले वडा तहमा केन्द्रित भएर कार्य गरेको हुने ।	१५०००	तेस्रो प्राथमिकता
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा पर्यटन इकाई गठन गरेर यसका सदस्यहरु नियुक्त गर्ने र सोको जानकारी ग.वि.व्य.स. लाई गराउने ।</p> <p>ख) पर्यटन इकाईमा सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष संयोजक, वडा सदस्यहरु यसको सदस्य, टोलका बढिजिवीहरु सदस्य र वडा सचिव यस इकाईको सदस्य सचिव रहने गरी गठन गर्ने ।</p> <p>ग) उक्त इकाईको बैठक प्रत्येक ४५ दिनमा एक पटक बस्ने जसले पर्यटन गुरुयोजनाको कार्यान्वयनको सन्दर्भमा ग.वि.व्य.स.संग निकटतम समन्वय गरी कार्य गर्ने, उक्त कार्ययोजनाको वडास्तरमा प्रगति को समिक्षा गर्ने र नयाँ रणनीति बनाउने ।</p> <p>ग) इकाईका सबै बैठकको निर्णयहरु सहित आशय तथा समन्वयको लागी ग.वि.व्य.स. लाई जानकारी गराउने ।</p> <p>घ) वडा स्तरको पर्यटनको विकासको लागी सार्वजनिक क्षेत्र, नीजि क्षेत्र, स्थानिय समाज, नागरीक समुदाय, स्थानिय पर्यटन उत्साहिहरुको सहयोगहरुलाई आकर्षित गरी एकिकृत गर्ने ।</p> <p>ङ) रणनीतिक स्थानिय योजनाको साथै भौतिक पूर्वाधार तथा संस्थागत र नीतिगत ढाँचाको लागी एक भरपर्दो आधार तयार गर्ने ।</p>						

४	पर्यटक प्रहरीको सुरक्षा संयन्त्र तयार गर्ने ।	साँफेबगर		साँ.न.पा	क) जिल्ला प्रहरी कार्यालय । ख) जिल्ला प्रशासन कार्यालय ।	पर्यटक प्रहरीको दरबन्दी सहित सुरक्षा संयन्त्र तयार भएको हुने जसले गर्दा पर्यटक तथा पर्यटन व्यवसायमा सुरक्षाको प्रत्याभुतिको आधार तयार हुने ।	२५००
सह-क्रियाकलापहरू		क) पर्यटक प्रहरीको दरबन्दीको सख्या तथा प्रहरी केन्द्रको स्थान तय गर्ने ।					
आगन्तुक पर्यटकहरूलाई उत्कृष्ट अनुभव दिन गन्तव्यहरूको गुणस्तर वृद्धि							
५	एक व्यवहारीक फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली लागु गर्ने ।	साँफेबगर		साँ.न.पा.	क) स्थानिय समुदाय स्तरका समहहरू । ख) टोल विकास संस्था वा समितिहरू । ग) पर्यटनमा आवद्ध पर्यटन व्यवसायीहरू ।	सफाई प्रणाली तथा यस सम्बन्धि चेतना वृद्धि तथा सचनाको सम्प्रेषण भएको हुने ।	१००००
सह-क्रियाकलापहरू		<p>क) साँ.न.पा.को पर्यटन क्षेत्रसंग सम्बन्धित फोहोर व्यवस्थापनलाई साँ.न.पा.को बृहत फोहोर व्यवस्थापन प्रणालीसंग जोड्ने ।</p> <p>ख) फोहोर व्यवस्थापनको लागी एक उप समिति बनाएर कार्यान्वयन गर्ने ।</p> <p>ग) गल्ने र नगल्ने गरी दुई किसिमका डस्टविनहरू पर्यटकहरू पुग्ने पर्यटकिय स्थानहरूमा राख्ने ।</p> <p>घ) फोहोर जम्मा हुने मुल बिन्दु (प्रत्येक घर, होटेल तथा रेष्टरेण्ट) मै गल्ने र नगल्ने फोहोरलाई छट्याएर संकलन गर्ने गरी व्यवस्थापन गर्ने । यस सन्दर्भमा ल्याण्ड फिल्ड साइटमा फोहोरलाई डम्पिङ गर्ने माध्यमलाई सब्दो कम महत्व दिने जसको लागी गल्ने फोहारलाई प्रत्येक घर वा होटलमै पुनः प्रयोग गर्ने गरी प्रविधि तथा व्यवस्थापन मिलाउने । घ) वार्षिक क्यालेण्डर नै बनाएर समुहगत रुपमा नगरको फोहोर सफागर्ने तथा ढलको ड्रेनेज सफा गर्ने प्रक्रिया थाल्ने ।</p> <p>ङ) सम्पूर्ण वडाका नागरीक समाजहरू (स्थानिय यवा क्लब, आमा समुह, इको क्लब, विधालयका विधार्थीहरू, स्थानिय संस्कृति संरक्षण समाज, होटेल तथा लज संचालकहरू, रेष्टरेण्ट संचालकहरू, होमस्टे संचालकहरू) लाई उनिहरूको सरसफाई सम्बन्धि सचेतन, स्विकार्यता, जिम्मेवारी, सहकार्यता तथा नेतृत्वको लागी समन्वय गर्ने ।</p> <p>च) उनिहरूलाई सरसफाई प्रणाली सम्बन्धी यथेष्ट सुचना सम्प्रेषण तथा प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।</p> <p>छ) धार्मिक तथा पिकनिक पर्यटनको लागी समुहमा आउने र क्याम्पिङ गर्ने पर्यटकहरूले कार्यक्रम पश्चात सरसफाईको लागी समुह आफैले जिम्मेवार हुने गरी ग.वि.व्य.स.तथा बडा स्थित पर्यटन इकाइले सुचना सम्प्रेषण गर्ने तथा निरीक्षण गर्ने ।</p>					

६	गन्तव्यहरु स्थित सार्वजनिक शौचालय, खानेपानिको धारा (मुहान) तथा धार्मिक स्थलहरुको सरसफाइ भइराख्ने व्यवस्था मिलाउने ।	पर्यटकिय गन्तव्यहरु			साँ.न.पा ।	क) पर्यटकिय गन्तव्य नजिकका स्थानिय समुदाय तथा समुहहरु ।	सरसफाइ प्रणाली तथा यस सम्बन्धि चेतना वृद्धि तथा सुचनाको सम्प्रेषण तथा कार्यान्वयन भएको हुने ।	७०००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) पर्यटकिय क्षेत्रको सार्वजनिक शौचालय तथा धार्मिक स्थलहरुमा सरसफाईको लागी पर्याप्त मात्रामा पानीको व्यवस्था गर्ने । ख) हार्पिक तथा फेनेल सहित उक्त स्थानहरुको सरसफाइकोलागी स्थाइ रुपमा क्लिनरहरुको व्यवस्था गर्ने ।							
७	आगन्तुक पर्यटक तथा स्थानिय बासिन्दासंग गन्तव्यको अनुभव लिन सभै गर्ने ।	पर्यटकिय गन्तव्यहरु			साँ.न.पा		सभैवाट गन्तव्यको स्तरीयता, सुरक्षा तथा गुणस्तरको लागी अनुभव सहितको क्षान प्राप्त हुने ।	१०००	
सह-क्रियाकलापहरु		क) सभै प्रश्नको तयारी तथा सर्वेक्षणको लागी पर्यटन विक्षको परामर्श सेवा लिने । ख) सभैवाट आएको सूचनाको निचोडलाई ग.वि.व्य.स. को बैठकमा प्रस्तुत गरी उपर्युक्त कार्यान्वयनको लागी सुझाव लिने ।							

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (म.दि.) = २ देखि ५ वर्ष

क्रम सं.	क्रियाकलाप	स्थान / मात्रा / सहभागी	क्रियाकलापको समय/अवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेट रकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

उधमशिलता, मानव संशाधनको विकास तथा व्यवसायीकरणको लागि प्रशिक्षण तथा वित्तिय इन्सेन्टिभ्स

१	समुहगत प्रारंगिक कृषिको विकास गर्ने ।	कृषिका लागि पकेट वडाहरु ।		कृषि विकास शाखा, साँ.न.पा.	क) जिल्ला कृषि केन्द्र । ख) वडा कार्यालयहरु । ग) टोल विकास संस्था ।	क) केमिकल रहित प्रारंगिक कृषि उत्पादन, उपभोग तथा वितरण संस्थागत भएको हुने । ख) त्यस्ता विशेषता भएको ठाउँको प्रारंगिक कृषि पर्यटन गन्तव्यको रूपमा ब्राण्ड परीयच स्थापित भएको हुने ।	५००००	एक पकेट क्षेत्र वार्षिक १०००० को दरले पाँच पकेट क्षेत्रको लागि ।	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) ग.वि.व्य.स.को मार्फत साँ.न.पा.को नगर परिषदको बैठकबाट समुहगत प्रारंगिक कृषिको विकास योजना (बृहत मात्रामा प्रारंगिक कृषि उत्पादन, माहुरी पालन, फलफुल उत्पादन, बाखा पालन, गाई तथा भैसी पालन, सुंगुर पालन, आदि) लाई स्विकृत गराउने ।</p> <p>ख) यस कार्यको सफलताको लागि निम्न प्रकारको योजनागत, वित्तिय तथा व्यवस्थापकिय सहयोग प्रदान गर्ने ।</p> <p>ख१) उत्सुक कृषकहरुको समुहलाई साँ.न.पा. को जग्गालाई सस्तो दरमा लामो समयको लागि भाडामा दिने अथवा साँ.न.पा. ले यस्तो जग्गा उपलब्ध गराउने ।</p> <p>ख२) प्रारंगिक तरकारीका विउहरु ५० प्रतिशत सम्म सस्तो दर रेटमा उपलब्ध गराउने ।</p> <p>ख३) कृषिको पकेट एरीयामा साँ.न.पा. ले भण्डारण घर बनाउने ।</p> <p>ख४) बजारमा तरकारी, फलफुल तथा दुग्ध उत्पादन वितरण गर्न सहूलियत प्रदान गर्ने ।</p> <p>ख५) आवश्यकता अनुसार दुग्ध तथा मासु उत्पादहुने जनावरहरुको विमा गराउने ।</p> <p>ख६) बैक तथा वित्तिय संस्थाहरुबाट ऋण प्राप्त गर्न ब्यापार योजना बनाउन प्रशिक्षण दिने ।</p>							

२	पर्यटन सम्बन्धी चेतनामुलक प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।	सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरु ।			साँ.न.पा ।	क) स्थानीय वडा कार्यालयहरु । ख) स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघ संगठनहरु । ग) स्थानीय पर्यटन व्यवसायीहरु ।	पर्यटन सम्बन्धी चेतनामुलक प्रशिक्षण प्रदान गरीएको हुने ।	५०००	(पहिलो प्राथमिकता)
३	गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिको व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रशिक्षण दिने ।	साँ.न.पा. को कार्यालय, वडा नं. ४ ।			साँ.न.पा ।	क) ग.वि.ब्य.स. सम्बन्धि पर्यटन विज्ञ । ख) स्थानीय रुपमा रहेका मानव प्रशिक्षण केन्द्र तथा क्याम्पसहरु ।	गन्तव्य व्यवस्थापन संगठनको व्यवस्थापनको लागी प्रशिक्षण प्रदान गरीएको हुने ।	२०००	(दोस्रो प्राथमिकता)
४	नेचर तथा स्थानीय सम्पदा सम्बन्धि पथ प्रदर्शकको प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।	ग.वि.ब्य.स. को सचिवालय			साँ.न.पा ।	क) पर्यटन प्रशिक्षण एकेडेमि तथा विज्ञ । ख) स्थानीय रुपमा रहेका मानव प्रशिक्षण केन्द्र तथा क्याम्पसहरु ।	स्थानीय रुपमा नेचर तथा स्थानीय सम्पदा सम्बन्धि पथ प्रदर्शकको प्रशिक्षण प्रदान गरीएको हुने । प्रशिक्षणको विषयहरुमा आतिथ्यता, पर्यटक संगको सुचना सिप, उचाइका प्रभाव (हाइ अल्टीच्युड सिकनेस), प्राथमिक उपचार, आदि समावेश गरीएको हुने ।	१०००	
५	पदयात्रा (ट्रेकिङ्ग) तथा पोर्टर गाइड सम्बन्धि प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।	ग.वि.ब्य.स. को सचिवालय			साँ.न.पा ।	क) पर्यटन प्रशिक्षण एकेडेमि तथा विज्ञ । ख) स्थानीय रुपमा रहेका मानव प्रशिक्षण केन्द्र तथा क्याम्पसहरु ।	स्थानीय युवा युवतीहरुले ट्रेकिङ्ग तथा पोर्टर गाइड सम्बन्धि प्रशिक्षण प्राप्त गरेको हुने । प्रशिक्षणको विषयहरुमा आतिथ्यता, पर्यटक संगको सुचना सिप, उचाइका प्रभाव (हाइ अल्टीच्युड सिकनेस), प्राथमिक उपचार, आदि समावेश भएको हुने ।	१०००	(तेस्रो प्राथमिकता)
६	पर्यटन आवास (होमस्टे, होटल, लज) व्यवस्थापन तथा पर्यटन विकास सम्बन्धी प्याकेजमा प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।	ग.वि.ब्य.स. को सचिवालय			साँ.न.पा ।	क) पर्यटन प्रशिक्षण एकेडेमि तथा विज्ञ । ख) स्थानीय रुपमा रहेका मानव प्रशिक्षण केन्द्र तथा क्याम्पसहरु ।	पर्यटन आवास (होमस्टे, होटल, लज) व्यवसायीहरु प्रशिक्षित भएको हुने ।	२०००	

७	कुकिङ्ग, बेकरी, कफि मेकिङ्ग सम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।	सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरु ।			साँ.न.पा ।	क) पर्यटन प्रशिक्षण एकेडेमि तथा विज्ञ । ख) स्थानिय रुपमा रहेका मानव प्रशिक्षण केन्द्र तथा क्याम्पसहरु । ग) साँफेवगरमा भइरहेका बेकरी उत्पादक, वितरक तथा होटलका वरीष्ठ कुकहरु ।	पर्यटन आवास (होमस्टे, होटल, लज) व्यवसायीहरु प्रशिक्षित भएको हुने ।	१०००	
८	पर्यटन विकास, व्यवसाय उध्मशिलता तथा व्यापार योजना रणनीति निर्माण सम्बन्धी अन्तरक्रिया र प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरु ।			साँ.न.पा ।	क) पर्यटन प्रशिक्षण एकेडेमि तथा विषय विज्ञ । ख) पर्यटन क्षेत्रमा आउन चाहने नयाँ व्यवसायीहरु तथा पर्यटन व्यवसाय वृद्धि गर्न इच्छुक पुराना व्यवसायीहरु । ग) सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय, राजनैतिक दल र नागरिक समाज ।	पर्यटन व्यवसाय शुरु तथा वृद्धि गर्नको लागि आवश्यक विक्तिय, व्यवस्थापन तथा प्राविधिक योजना बनाउनको लागि आधारभुत ज्ञान तथा सिपको विकास भएको हुने ।	२०००	युवावर्गलाई बढी संख्यामा सहभागी गराउने ।
९	तल उल्लेख गरीएका स्थानिय उपभोग्य उत्पादनहरु (अन्न, प्राङ्गरीक तरकारी, फलफुल, दलहन, तेलहन) मा पर्यटकिय प्रायोजन (उपयोग) को लागी सिप तालिम प्रदान गर्ने ।	सबै सम्भावित सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरु ।			साँ.न.पा ।	क) पर्यटन प्रशिक्षण एकेडेमि तथा विषय विज्ञ । ख) पर्यटन क्षेत्रमा आउन चाहने नयाँ व्यवसायीहरु तथा पर्यटन व्यवसाय वृद्धि गर्न इच्छुक पुराना व्यवसायीहरु । ग) सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय, राजनैतिक दल र नागरिक समाज ।	स्थानिय उपभोग्य उत्पादनहरुको उपयोग भइ पर्यटकिय उपभोग हुनुको साथै स्थानिय आर्थिक आय वृद्धि हुने ।	१००००	युवावर्गलाई बढी संख्यामा सहभागी गराउने ।

अन्न: कोदो, चोथो, मार्से, गहुँ, मकै, जौ, स्थानिय रातो चामल, फापर, कागुनो, काउलो, दाउन ।
प्राङ्गरीक तरकारी: आलु, सागहरु, काउली, बन्दा, मुला, सिस्नो, गोलभेडा, कदु, फर्सि, बरेला, तिते करेली, लौका, बोडी ।
फलफुल: केरा, सुन्तला, नासपाती, कागती, किवी, अम्भा, आरु, ओखर, गुएला ।
दुग्ध उत्पादन: दुध, दहि, ध्यु, बटर ।
दलहन: गहत, गेडागुडी भटमास, सिमि, मसुरो, मास, रहर ।
तेलहन: तोरी, सरसो ।
अन्य: टिमुर, अलइची, कागती, ताराचुक, कुएली, अमला, मह ।

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (मदि.) = २ देखि ५ वर्ष, साँआआसल= साँफेबगर नगरपालिकाको आय आर्जनको सम्भावना भएको लगानी

क्र. सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समय/अवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेट/रकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

पर्यटनको बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन

१	साँ.न.पा पर्यटनको ब्राण्डिङ्गको लागि मौलिक ब्राण्ड नाम, लोगो तथा नारा तय गर्ने ।	साँ.न.पा. ।		साँ.न.पा. ।	क) ग.वि.व्य.स.का सदस्यहरु । ख) साँ.न.पा. को पर्यटनमा आवद्ध पर्यटन नीजि क्षेत्रका पेशागत संघ संस्थाहरु ।	साँ.न.पा. को पर्यटनको ब्राण्डको मौलिक पहिचान भई त्यसअनसार ब्राण्ड प्रतिज्ञा र मुल्य (भ्याल) कायम हुने ।	२०००	(तेस्रो प्राथमिकता)	
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) साँ.न.पा. लाई अद्वितीय विक्री प्रस्ताव (Unique selling propositions) गर्दै प्रचार स्तम्भहरु (Promotional pillars) खडा गर्न सकिने सम्भावित प्रवर्द्धन ब्राण्ड नामहरु (Branding names) एक छुट्टै अध्ययन द्वारा तय गर्ने:</p> <p>(१) द्वादश ज्योतिर्लिङ्ग सहित नेपालको चार धामहरु मध्ये एक धराधाम ।</p> <p>(२) साँफेबगरको बुढीगंगा नदि जल पर्यटनको लागि सुदूरपश्चिमकै उत्कृष्ट गन्तव्य ।</p> <p>(३) बयालपाटा अस्पताल सहित साँ.न.पा. सुदूरपश्चिमको स्वास्थ्य पर्यटन हब ।</p> <p>(४) दिव्य गन्तव्य खप्तडको लागि सात प्रवेशद्वार</p> <p>(ख) साँ.न.पा. को ब्राण्डिङ्गको नाम, नारा तथा लोगो निर्णय गर्न पर्यटन ब्राण्डिङ्ग विज्ञको परामर्श लिई एक छुट्टै अध्ययन गराउने ।</p> <p>(ग) उक्त अध्ययनको सुझाव अनुसार साँ.न.पा. लाई ब्राण्डिङ्ग गर्दै प्रचार प्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।</p>							

२	सौ.न.पा. को पर्यटकिय आर्कषण तथा प्याकेजहरुको बजारीकरण तथा प्रवर्धन गर्ने ।	सौ.न.पा. ।			सौ.न.पा. ।	क. गविब्यस । ख. पर्यटनमा संलग्न व्यवसायीहरु । ग. होटल सघं अछाम । घ. नाट्टा, पर्यटन विकास समाज लगायत सुदूरपश्चिमको पर्यटन क्षेत्रमा आवद्ध नीजि क्षेत्रका संघ संस्थाहरु ।	सौ.न.पाको आर्कषक पर्यटकीय प्याकेज तथा स्थलहरुको प्रभावकारी तथा दिगो बजारीकरण तथा प्रवर्धन भएको हुने ।	५००००	(पहिलो प्राथमिकता)
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) पर्यटकिय आर्कषणहरु तथा गतिविधीहरुको बारेमा आन्तरीक, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटन स्रोत बजारहरुमा डिजिटल (वेभसाइट, सामाजिक संजालहरु, मोबाइल एप्स) तथा आवश्यकता अनुसार छापा संचारका साधनहरुको भरपुर उपयोग गर्दै व्यापक रुपमा प्रचार प्रसार गर्ने ।</p> <p>ख) ख्यातीप्राप्त पत्रकारहरु, सेलिब्रिटीहरु, नेपालको लागी Inbound destinations का टुर अपरेटरहरु, travel तथा blog लेखकहरुलाई वेलाबखत सौ.न.पा. को पर्यटकिय आर्कषणहरुको परिचित यात्रा (Familiarization trip) गराउने ।</p> <p>ग) Travel Agencies and Tour Operatorsलाई सौ.न.पा. मा आमन्त्रण गरी सौ.न.पा. को प्रवर्द्धन गर्ने ।</p> <p>घ) राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा पर्यटन प्रवर्धनका लागि प्रादेशिक पर्यटन अभियानहरु र पर्यटन उत्सव र महोत्सवहरु (सौ.न.पा. तथा जिल्ला स्तरीय पर्यटन तथा व्यापार महोत्सव) संचालन गर्नुको साथै प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरका पर्यटन अभियानहरुमा सौ.न.पा. सक्रिय रुपमा सहभागी हुने ।</p> <p>ड) स्थानीय समुदायहरुद्वारा ग्रामिण उद्यमद्वारा उत्पादित मौलिक र परम्परागत हस्तकला, जैविक कृषि उत्पादन तथा अन्य उपहार सामग्रीको प्रवर्द्धन तथा विक्री वितरणको तिनको पर्यटन महोत्सवहरुमा प्रदर्शन तथा विक्री डेस्कको प्रबन्ध मिलाउने ।</p>							
३	पर्यटन प्रवर्द्धनको क्रमलाई निरन्तरता दिन खास वर्ष वा अवधीलाई सौ.न.पा भ्रमण वर्ष रुपमा प्रस्तुत गर्ने ।	सौ.न.पा. ।			सौ.न.पा. ।	क) नेपाल पर्यटन बोर्ड । ख) पर्यटनमा आवद्ध पेशागत सघंसंस्थाहरु तथा अछाम जिल्लाको उद्योग, वाणिज्य सघंहरु । ग) नाट्टा, पर्यटन विकास समाज लगायतका सुदूरपश्चिम लगायत पर्यटन नीजि क्षेत्रका संघ संस्थाहरु ।	सौ.न.पा. भ्रमण वर्ष मनाइएको हुने ।	५०००	

					घ) होटल व्यवसायी संघ डोटी, कैलाली, टिकापुर, तथा महेन्द्रनगर ।			
सह-क्रियाकलापहरू		<p>क) साँ.न.पा. भ्रमण वर्षको गतिब्यसको अगवाइ तथा सक्रियतामा व्यापक रुपमा प्रचार प्रसार गर्ने ।</p> <p>ख) भ्रमण वर्ष वा त्यसको अगावै क्षेत्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय संचार माध्यमहरूका पत्रकारहरू, ख्यातीप्राप्त सेलिब्रिटीहरू, बनपाको लागी Inbound destinations का टुर अपरेटरहरू, travel तथा blog लेखकहरू तथा पत्रकारहरूलाई साँ.न.पा. का पर्यटकिय आर्कषणहरूको परिचित यात्रा (Familiarization trip) गर्ने ।</p> <p>ग) उ.प.व.वा.म., प्रादेशिक पर्यटन बोर्ड र नीजि क्षेत्रका पर्यटन ट्राभल व्यवसायीहरूको सहकार्यमा “जाऊहै ज्योतिर्लिङ्ग रुपी शिवधाम, वैद्यनाथ धाम” जस्तो कार्यक्रमलाई व्यापक रुपमा प्रचार प्रसार गर्ने ।</p>						
४	धार्मिक महत्वका स्थान वैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, जाल्पादेवी, सिद्धगुफा, कालालेकी कालिका मन्दिर, आदिको पोष्टर, ब्रोसर तथा न्युजलेटर प्रकाशित गर्ने ।	साँ.न.पा. ।		ग.वि.व्य.स., साँ.न.पा. ।	<p>क) पर्यटनमा संलग्न व्यवसायीहरू ।</p> <p>ख) होटल संघ अछाम ।</p> <p>घ) नाट्टा, पर्यटन विकास समाज लगायत सुदूरपश्चिमको पर्यटन क्षेत्रमा आवद्ध नीजि क्षेत्रका संघ संस्थाहरू (अछाम उद्योग वाणिज्य संघ) ।</p>	साँ.न.पा. को आर्कषक पर्यटकीय प्याकेज तथा स्थलहरूको प्रभावकारी तथा दिगो बजारीकरण तथा प्रवर्धन भएको हुने ।	२०००	(दोस्रो प्राथमिकता)

५	सूचना तथा संचार कर्मीहरु संग वार्षिक रुपमा एक पटक वृहत गन्तव्य प्रवर्द्धन सम्मेलन गर्ने ।				साँ.न.पा. ।	<p>क) ग.वि.ब्य.स. । ख) साँ.न.पा. मा रहेका सूचना तथा संचारकर्मीहरु र तिनका संघसंस्थाहरु । ग) होटल सघं अछाम । घ) नाट्टा, पर्यटन विकास समाज लगायत सुदूरपश्चिमको पर्यटन क्षेत्रमा आवद्ध नीजि क्षेत्रका संघ संस्थाहरु (अछाम उद्योग वाणिज्य संघ) ।</p>	संचार कर्मीहरुको संलग्नतामा साँ.न.पा. को आर्कषक पर्यटकीय प्याकेज तथा स्थलहरुको प्रभावकारी तथा दिगो बजारीकरण तथा प्रवर्धन भएको हुने ।	२०००	
---	---	--	--	--	-------------	---	--	------	--

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (म.दि.) = २ देखि ५ वर्ष

क्र. सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समयअवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

अन्तर सरकार तथा नीजि क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य

१	अन्तर नगरपालिका तथा नीजि क्षेत्रसंग समन्वयको लागि संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।	साँ.न.पा ।			ग.वि.व्य.स. ।	क) कर्णाली प्रदेश । ग) छिमेकमा रहेका स्थानीय सरकारहरु (बुढीगंगा नगरपालिका, खप्तड छेडेदह गाउँपालिका, चौरपाटी गाउँपालिका, बान्नीगढी जयगढ गाउँपालिका, मेल्लेख गाउँपालिका) ।	अन्तर पालिका समन्वयको अनुकूल वातावरण बनी सोही अनुसार पर्यटन विकास कार्य हुने ।	१०००	(दोस्रो प्राथमिकता)
	सह-क्रियाकलापहरु	क) पदयात्रा (खप्तड, बडीमालिका, रामारोशन), जलयात्रा, प्याराग्लाइडिङ तथा साइकिलिङ जस्ता पर्यटकिय गतिविधिहरु एउटै प्याकेजका यात्रा कार्यक्रम एक भन्दा बढी पालिकाको भुधरातलमा संचालन हुन सक्ने भएकोले त्यस्तो अवस्थामा पर्यटन विकास र प्रवर्द्धनका लागि नीजि क्षेत्रसंगको समन्वय उपरान्त अन्य नगर तथा गाउँपालिकाहरूसंग समन्वयात्मक प्रतिस्पर्धाको नीति लिइ समन्वयको कार्य गर्ने ।							
२	अन्तर सरकार समन्वयका लागि संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।	साँ.न.पा ॥			ग.वि.व्य.स. ।	क) छिमेकमा रहेका स्थानीय सरकारहरु ।	अन्तर सरकार समन्वयको अनुकूल वातावरण बनी सोही अनुसार पर्यटन विकास कार्य हुने ।	१०००	(पहिलो प्राथमिकता)

<p>सह-क्रियाकलापहरु</p>	<p>क) पर्यटन व्यवसायसँग सम्बन्धित विविध गतिविधिको सञ्चालन र यसका पूर्वाधारको विकास, निर्माण, विस्तार तथा प्रवर्द्धनमा बोर्डरमा रहेका छिमेकि पालिकाहरु बीचसमन्वय गरी एकीकृत रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । यसको लागि ग.वि.व्य.स. ले नेतृत्वदायी भुमिका खेल्ने ।</p> <p>ख). पर्यटनको विकास र प्रवर्द्धन जस्ता विषयहरुमा साँ.न.पा.को स्थानिय सरकारले छिमेकको स्थानीय सरकारहरु, प्रदेशको साथै अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरि स्रोत र साधन परिचालन गर्ने ।</p> <p>ग) पर्यटन सेवा सम्बन्धी विभिन्न सीपमूलक अल्पकालीन र मध्यकालीन तालिमहरु (पदयात्रा पथप्रदर्शक, च्याफिटड गाइड, ट्राभल एजेन्सी सेल्स तथा मार्केटिङ्ग, कुकिङ्ग, बेकिङ्ग, होमस्टे सचालन तथा स्तरीकरण, टुर प्याकेज फर्मुलेशन, आदि) मा अन्तर सरकार सहकार्य गरी मानव संशाधनको सख्यात्मक तथा गुणात्मक अभिवृद्धि गर्ने ।</p>
--------------------------------	--

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (मदि.) = २ देखि ५ वर्ष

क्र. सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समयअवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

पर्यटनको लाभमा विपन्न वर्गको पहुँचको विशेष व्यवस्था

विभिन्न गन्तव्यहरु

१	विपन्न, महिला, आदिवासी, जनजाती लगायतका पिछडिएका समूहलाई पर्यटनको लाभमा पहुँच गराउन उन्मुख हुने ।	साँ.न.पा. ।		ग.वि.व्य.स. ।	क) साँ.न.पा. का स्थानिय वडा कार्यालय तथा तिनका पर्यटन इकाइहरु । ग) घरेल तथा साना उद्योग कार्यालय, अछाम । घ) अर्न्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरु ।	पर्यटन व्यवसायबाट प्राप्त हुने लाभबाट विमुख भएका समुदायलाई लाभको पहुँचभित्र ल्याउने उपयुक्त संरचनाको निर्माण भएको हुने ।	२५०००	(पहिलो प्राथमिकता)	
सह-क्रियाकलापहरु		क) ग्रामिण पर्यटनलाई विपन्न वर्गको पर्यटनबाट लाभ दिलाउने एक भरपर्दो माध्यम बनाउने । ख) ग्रामिण पर्यटनको लागी साँ.न.पा.मा रहेका सम्भावित गन्तव्यहरुमा कृषि तथा होमस्टे पर्यटनलाई गरीबी निवारणसँग आवद्ध गरी प्रभावकारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ग) पुर्वकालबाट सामाजिक आर्थिक रुपले पिछडिएका स्थानिय सीमान्तकृत वर्गहरु तथा समुहहरुलाई पर्यटनसंग जोडेर विशेष कार्यक्रम ल्याउने । घ) स्थानीय समुदायहरुद्वारा ग्रामिण उद्यमद्वारा उत्पादित मौलिक र परम्परागत हस्तकला, जैविक कृषि उत्पादन तथा अन्य उपहार सामग्रीको विक्री वितरणको लागि बजार व्यवस्थापनको उचित प्रबन्ध मिलाउने ।							

२	स्थानिय कच्चा पदार्थको उत्पादन र उपलब्धतामा आधारित सिप तालिम नियमको सेटमा आधारित भएर विपन्न वर्गलाई प्रदान गर्ने ।	साँ.न.पा.।			ग.वि.व्य.स.।	क) स्थानिय समुदायहरु । ख) स्थानीय वडा कार्यालयहरु तथा तिनका पर्यटन ईकाइहरु । ग) अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकायहरु ।	पर्यटन व्यवसायबाट प्राप्त हुने लाभबाट विमुख भएका समुदायलाई लाभको पहुँचभित्र ल्याउने उपयुक्त संरचनाको निर्माण हुनुको साथै स्थानिय मुल्य श्रृखलामा लिक्केज सम्बन्ध स्थापित हुने ।	१००००	(दोस्रो प्राथमिकता)
सह-क्रियाकलापहरु		क) सार्वजनिक घोषणा र व्यवस्थित विधी तथा प्रकृयाको साथ उक्त सिप तालिम प्रदान गर्ने । ख) प्रशिक्षार्थीहरु मध्ये महिला, एकल महिला, जनजाती, विपन्न वर्गलाई विशेष प्राथमिकता दिइ चयन गर्ने । ग) प्रशिक्षार्थीहरु चयन गर्दा केहि वर्षसम्म प्राप्त कौशलको उपयोग गर्ने अनुबन्धात्मक प्रतिबद्धता हुनेगरी ग्यारेण्ट गराउने । घ) उक्त प्रशिक्षार्थीहरुलाई प्रत्येक तिनवर्षमा पुनर्ताजगी प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।							
३	विपन्न वर्गको समावेशीकरणलाई लक्षित गर्न स्थानिय समुदायिक संघ संस्थाहरुलाई पर्यटन विकास, व्यवस्थापन तथा संचालनको मुलधारमा समाहित गर्ने ।	साँ.न.पा.।			ग.वि.व्य.स.।	क) जिल्ला समन्वय समिति । ख) स्थानीय वडा कार्यालय तथा पर्यटन समितिहरु ।	स्थानिय समुदायिक संगठनहरु पर्यटन योजना तथा विकासको मुलधारमा समाहित भइ उनीहरु विपन्न वर्गको लागी लक्षित भइ कार्यान्वयनमुख भएको हुने ।	५०००	(तेस्रो प्राथमिकता)
सह-क्रियाकलापहरु		क) सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, संरक्षित तथा बफर क्षेत्रका उपभोक्ता समिति, स्थानिय युवा क्लब, आमा समुह, बुबा समुह, टोल विकास संस्था वा समुह, होमस्टे संचालन समिति, होटल संघ, नेचर टुर गाइडहरु र तिनका संघ, स्थानिय सांस्कृतिक समुह, स्थानिय विद्यालयमा आवद्ध इको (पर्यावरण) समुह, पर्यटन, वातावरण तथा संस्कृतीमा कार्यरत एनजिओहरु, आदिलाई स्थानिय पर्यटन योजना, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन प्रकृयाको मुलधारमा ल्याउने । ख) यसको लागी त्यी संस्थाहरुलाई आवश्यकता अनुसार क्षमता अभिवृद्धिको अवसर प्रदान गर्ने ।							

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (मदि.) = २ देखि ५ वर्ष

क्रम सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समय/अवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साभेदार संस्थाहरु		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरु	अनुमानित बजेट रकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साभेदार संस्थाहरु			

प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण

प्राकृतिक सम्पदा संरक्षण

१	स्थलिय जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।	पहाडी क्षेत्र सम्मका सबै वन ।			ग.वि.व्य.स. । क) स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरु । ग) स्थानिय क्याम्पस तथा विश्वविद्यालय लगायतका अनुसन्धान संस्थाहरु ।	पारिस्थितिकी प्रणाली, यसको सेवा, जैविक विविधताको महत्वपूर्ण बासस्थान, परम्परागत फसल किस्महरु र तिनका जंगली आफन्तहरु सम्बन्धी सुचनात्मक किताबहरु तयार भएको हुने । स्थलिय जैविक विविधताको जोखिम सम्बन्धमा विस्तृत आधारभुत सुचना संकलन भएको हुने ।	१००००	
---	---	-------------------------------	--	--	--	--	-------	--

सह क्रियाकलापहरू		<p>क) विस्तृत आधारभूत सर्वेक्षण तथा रेकर्डिङ्ग डाटाबेस तयार गर्ने । ख) शिकारमा प्रभावकारी प्रतिबन्धको स्थापना गर्ने । ग) स्थलीय जीव र वनस्पतिको लागि सुरक्षित क्षेत्र बनाउन महत्वपूर्ण वन क्षेत्रको केहि भागमा प्रवेश निषेधको घोषणा गर्ने । घ) पारिस्थितिकी तन्त्रको मुल्य निर्धारण गर्ने । ङ) अतिक्रमण र वनकटाईमा प्रतिबन्ध गर्ने । च) आधाररेखा सर्भे र पारिस्थितिकी तन्त्रको मुल्यांकनमा आधारीत खास व्यवस्थापन योजना अनुसार वन समुह र बेसिन क्षेत्रमा खतरापूर्ण अवस्थामा रहेका विशेष प्रजाति र तिनका वासस्थानको पहिचान र व्यवस्थापन गर्ने ।</p>							
२	प्रदूषण नियन्त्रण गर्ने ।	मन्दिर क्षेत्र, ताल क्षेत्र र संरक्षण क्षेत्र			ग.वि.व्य.स. ।	क) वडा कार्यालयहरु । ख) स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरु । ग) विश्वविद्यालय लगायतका अनुसन्धान संस्थाहरु	प्रदूषण मुक्त वातावरण । खुल्ला ठाउमा हरियालीको वृद्धि । पर्यटक आगमन संख्यामा वृद्धि । पानिको राम्रो गुणस्तर हुने । प्लाष्टिकको प्रयोगबाट हुने फोहोर उत्पादनमा कमी । जैविक मलको उपयोग । बढ्दो जैविक उत्पादन ।	५०००	
सह क्रियाकलापहरू		<p>क) घरपालुवा जनावरहरुको चरिचरनमा नियन्त्रण गर्ने । ख) पर्यटकिय क्षेत्रमा खुला दिसा नियन्त्रण गर्ने । ग) संकलन डिब्बा वा टोकरी राखेर ठोस फोहोरको नियन्त्रण गर्ने । घ) पुनःप्रयोग सम्बन्धी वस्तुहरु तथा तिनको संग्रह नेटवर्कको बारेमा चेतना वृद्धि गर्ने । ङ) प्रदुषण निषेध सम्बन्धि सूचना बोर्डको स्थापना गर्ने । च) खुला र फोहोर क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्ने । छ) फोहोर व्यवस्थापनको लागी इन्सिनेटरको निर्माण गर्ने । ज) जैविक वस्तु संकलन रणनीति र जैविक मल निर्माणको विकास गर्ने ।</p>							
३	संरक्षण सम्बन्धि सचेतना वृद्धि गर्ने ।	भरना, ताल, नदि र जङ्गल लगायतका सबै पर्यटकिय क्षेत्रहरु ।			ग.वि.व्य.स. ।	क) स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरु । ख) क्याम्पस, विद्यालय लगायतका अनुसन्धान संस्थाहरु ।	स्थानिय व्यक्तिहरुमा स्वामित्वको अनुभव हुने । स्थानिय व्यक्तिहरु तथा एनजिओ बाट उक्त स्थानको प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन गरीएको हुने । पर्यटनको प्रवर्द्धनको लागी प्राकृतिक सुन्दरताको संरक्षणको महत्व र संरक्षण नीतिको बारेमा चेतना वृद्धि भएको हुने ।	२५००	(दोस्रो प्राथमिकता)

सह क्रियाकलापहरु		क) भरना, अन्तर्राष्ट्रिय वातावरण कार्यक्रमहरु जस्तै वातावरण दिवस, जैविक विविधता दिवस, अन्तर्राष्ट्रिय सिमसार दिवस, आदि समुदायको सक्रिय सहभागितामा मनाउने । ख) ताल, नदि, जिवजन्तु, चरा, वनस्पति, आदिको संरक्षणको लागि चेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम गर्ने ।							
४	प्राकृतिक प्रकोप सम्बन्धी प्रारम्भिक चेतावनी, प्रतिक्रिया तथा रिक्तभरी प्रणाली विकास गरी लागु गर्ने ।	उच्च पहाडी तथा मध्य पहाडी पर्यटन जोनिग क्षेत्र			ग.वि.व्य.स. ।	क) स्थानीय वडा कार्यालयहरु । ख) सुरक्षा निकायहरु । ग) स्थानिय समुदायहरु ।	प्राकृतिक प्रकोप सम्बन्धी प्रारम्भिक चेतावनीको सुचना प्राप्त भइ पर्यटकिय जोखिम कम गर्न सहयोगी भएको हुने ।	५०००	(तेस्रो प्राथमिकता)
सह क्रियाकलापहरु		क) प्रकोप जन्य क्षेत्रको पहिचान तथा वर्गीकरण गर्ने । ख) प्राकृतिक प्रकोप जन्य संकटको प्रारम्भिक चेतावनी प्रणालीको विकास गरी लागु गर्ने । ग) प्रकोप प्रेरीत मानविय तथा भौतिक क्षतीको न्युनिकरण तथा सुरक्षा उपायहरु सम्बन्धी योजना तथा भौतिक पुर्वाधारको निर्माण तथा विकास गरी जगेडामा राख्ने ।							
सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण									
१	साँ.न.पा. को मूर्त र अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाहरुको पहिचान र सूचीकरण गर्ने ।	साँ.न.पा. का विभिन्न गन्तव्यका वस्तिहरु ।			ग.वि.व्य.स. ।	क) जि.स.स. । ख) प्रदेश सरकार । ग) निजी क्षेत्र ।	सबै मूर्त र अमूर्त सम्पदाको तथ्यांक संकलन भएको हुने ।	२५००	(पहिलो प्राथमिकता)
सह क्रियाकलापहरु		क) सम्पूर्ण वडाहरुको मूर्त सांस्कृतिक सम्पदाको अध्ययन, अनुसन्धान तथा नक्साकन गर्ने । ख) स्थानीय संस्कृति विज्ञहरु र विशिष्ट संस्कृति र परम्पराको बारेमा जानकार वरिष्ठ नागरिकहरुसंग परामर्श गर्ने । ग) मूर्त र अमूर्त सम्पदाको सूचीसगै कितावहरुको प्रकाशन गर्ने ।							

२	मनाउँदै आईरहेको तर लोप हुँदै गरेको मेला, चाडपर्व, परम्परा, समारोह, लोक गीत र नृत्य को संरक्षण, संवर्धन र पुनर्वास गर्ने ।	साँ.न.पा. का विभिन्न गन्तव्यका बस्तिहरू ।		ग.वि.व्य.स. ।	क) जि.स.स । ख) प्रदेश सरकार ।	पर्यटनको आधारस्तम्भको रूपमा रहने चाडपर्व तथा परम्पराहरू संरक्षण भएको हुने ।	३००००	(दोस्रो प्राथमिकता)
सह क्रियाकलापहरू		क) नियमित अन्तरालमा सांस्कृतिक नृत्य, संगीत र वाद्ययन्त्रको प्रशिक्षण कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने । ख) मेला, चाडपर्व, परम्परा, समारोह र त्यस्तै गरी सम्बन्धित किताबहरू, ब्रोशरहरूको प्रकाशन गर्ने । ग) आवश्यकताअनुसार सांस्कृतिक संग्रहालय स्थापना गर्ने ।						
३	सामुदायिक सांस्कृतिक भवन तथा खुला थियेटर (Open Air Theater) को निर्माण गर्ने ।	साँ.न.पा. का चर्निएका बस्तिहरू ।		ग.वि.व्य.स. ।	क) जि.स.स । ख) प्रदेश सरकार ।	सांस्कृतिक संरक्षण सम्बन्धि कार्यहरू गर्न उपर्युक्त कार्यस्थल तयार भइ त्यस सम्बन्धि कार्यक्रम गरीएको हुने ।	१००००	
सह क्रियाकलापहरू		क) नियमित अन्तरालमा सांस्कृतिक नृत्य, संगीत र वाद्ययन्त्रको प्रशिक्षण कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने । ख) मेला, चाडपर्व, परम्परा, समारोह र त्यस्तै गरी सम्बन्धित किताबहरू, ब्रोशरहरूको प्रकाशन गर्ने ।						
४	सांस्कृतिक संरक्षण सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।	साँ.न.पा. का विभिन्न वडाहरू ।		ग.वि.व्य.स. ।	क) सम्बन्धित वडा कार्यालयहरू । ख) संस्कृति संरक्षण समितिहरू । ग) जि.स.स । घ) प्रदेश सरकार । ड) सम्बन्धित गै.स.स ।	संस्कृति संरक्षणमा जागरूकता आएको हुने ।	५०००	
सह क्रियाकलापहरू		क) संस्कृति र परम्पराहरूको महत्वसंग सम्बन्धित स्कूल र कलेजहरूमा जागरूकता कार्यक्रमको संचालन गर्ने । ख) सम्पदा र सांस्कृतिक स्थलको नियमित मर्मत सम्भार गर्ने । ग) संस्कृति अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूलाई इन्टर्नशिप/छात्रवृत्ति को व्यवस्था/प्रावधान गर्ने । घ) विद्यार्थीहरूको अध्ययन भ्रमणद्वारा ज्ञान र सचेतना आदानप्रदान कार्यक्रम गर्ने ।						

५	संस्कृति र परम्पराको संरक्षण र संवर्द्धनमा स्थानीय समुदायलाई प्रोत्साहित गर्ने ।	साँ.न.पा. का विभिन्न वडाहरु ।			ग.वि.व्य.स. ।	क) सम्बन्धित वडा कार्यालय तथा तिनका पर्यटन इकाइहरु । ख) संस्कृति संरक्षण समितिहरु । ग) जि.स.स. । घ) सम्बन्धित गै.स.स.।	संस्कृति संरक्षणमा स्थानीय समुदायको सहभागिता भएको हुने ।	२५००	
सह क्रियाकलाप		क) स्थानीय सामुदायिक चाडपर्व, मेला, भेषभुषा र परम्पराको संरक्षण र प्रवर्द्धनमा स्थानीय निकाय, निजी क्षेत्र, स्थानीय क्लब, आमा समूह र समुदायहरुको सहभागिता गराउने ।							
६	विभिन्न सांस्कृतिक कार्यक्रम र मेलाहरुको आयोजना गर्ने ।	साँ.न.पा. का विभिन्न वडाहरु ।			ग.वि.व्य.स. ।	क) सम्बन्धित वडा कार्यालय तथा तिनका पर्यटन समितिहरु । ख) संस्कृति संरक्षण समितिहरु । ग) जि.स.स. । घ) सम्बन्धित गै.स.स. ।	संस्कृति संरक्षण तथा पर्यटकीय गतिविधिलाई टेवा पुगेको हुने ।	५०००	
सह क्रियाकलाप		क) सरकारी र निजी क्षेत्रहरुको समन्वय र सहभागितामा विभिन्न सांस्कृतिक मेलाहरुको आयोजना गर्ने । ख) क्षेत्रिय, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सांस्कृतिक मेलामा सहभागिता गर्ने ।							
७	भत्किएका वा जिर्ण भएका मन्दिरहरुको पुनर्निमाण गर्ने ।	साँ.न.पा. का विभिन्न एतिहासिक मन्दिरहरु (बडीमालिका मन्दिर, मार्तडी) ।			सम्बन्धित पालिकाहरु, सम्पदा संरक्षण समितिहरु ।	क) जि.स.स. । ख) प्रदेश सरकार । ग) ,पुरातात्विक विभाग । घ) सम्बन्धित गै.स.स. ।	मन्दिर पुनर्निमाण भइ सम्पदा संरक्षण भएको हुने ।	१००००	(तेस्रो प्राथमिकता)
८	संस्कृति र सम्पदामा महत्वपूर्ण योगदान पुः याउन सक्ने नयाँ मन्दिरहरुको निर्माण गर्ने ।	साँ.न.पा. का सिमित स्थलहरु ।			साँ.न.पा. ।	क) सम्बन्धित वडा कार्यालयहरु । ख) स्थानिय समुदाय ।	मन्दिर निर्माण भइ सम्पदा संरक्षण भएको हुने ।		

पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना (एक्सन प्लान)

अल्पकालिन (अ.) = १ वर्ष, मध्य तथा दिर्घकालिन (मदि.) = २ देखि ५ वर्ष

क्र. म. सं.	क्रियाकलाप	स्थान	क्रियाकलापको समय/अवधि		कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख निकाय तथा सहयोगी साझेदार संस्थाहरू		सफलता मापनका मुख्य सूचकहरू	अनुमानित बजेट रकम रु हजारमा (०००)	टिप्पणी र कैफियत
			अ.	मदि.	प्रमुख निकाय	सहयोगी वा साझेदार संस्थाहरू			

दिगो पर्यटनको लागी नीतिको परिमार्जन तथा कानुनी व्यवस्था

(ग.वि.व्य.स.को महत्वपूर्ण नेतृत्वदायी भूमिका हुने)

१	एकीकृत पूर्वाधार विकास तथा सुधार कार्यक्रमको नीति लागु गर्ने ।	साँफेबगर			साँ.न.पा. । क) निजी तथा सहकारी क्षेत्र । ख) पूर्वाधार विकास कार्यालय, साँफेबगर । ग) नयाँ शहर आयोजना कार्यालय । घ).संयुक्त राष्ट्र संघीय विकास कार्यक्रम, विश्व बैंक, एशियाली विकास बैंक, विश्व पर्यटन संगठन, यूके एड, जर्मन विकास नियोग अन्तर्गत जि.आइ.जेड. जस्ता द्विपक्षिय र बहुपक्षीय विकास साझेदारहरू ।	पूर्वाधारको डिजाइन तथा संरचनाहरू तयार भएको हुने ।			
सह-क्रियाकलापहरू		<p>क) साँ.न.पा. को स्थानिय सरकारले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रममा पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधारको निर्माण तथा स्तरीकरणलाई विशेष प्राथमिकताका साथ स्रोत, साधन तथा बजेट विनियोजन गर्ने ।</p> <p>ख) यसरी बजेट विनियोजन गर्दा स्थानिय वडा कार्यालयहरूमा रहेका पर्यटन ईकाइहरूसँग आवश्यक पुर्व समन्वय गर्ने ।</p> <p>ग) द्विपक्षिय र बहुपक्षीय विकास साझेदारहरूलाई पर्यटन पूर्वाधारमा सहयोग अभिप्रेरित गर्ने तथा त्यसको लागी केन्द्र तथा प्रदेश सरकारको स्वीकृति लिने ।</p> <p>घ) पर्यटकिय पूर्वाधार विकासमा निर्माण, स्वामित्व, संचालन र हस्तान्तरण (Build, Own, Operate and Transfer - BOOT) सम्बन्धी कानूनी अवधारणा र प्रकृया स्पष्ट गरी त्यस्तो अथवा त्यस संग मिल्दोजल्दो मोडेल लाई केवलकार तथा बुढीगंगा जल पर्यटन हब जस्तो ठुलो परियोजनामा लागुगर्न प्राथमिकता दिइने ।</p> <p>ड) ठूला लगानीकर्ताहरूलाई उपर्युक्त कानुन बनाएर दिर्घकालिन रुपमा हिल स्टेशन र त्यस्ता अरु आयोजनामा जमीन लिजमा उपलब्ध गराउने, मेशिन औजार तथा उपकरणहरू आयातमा सहूलियत दिने तथा कर छुट दिने व्यवस्था गरि पर्यटन व्यवसायमा निजि तथा सहकारी क्षेत्रको लगानी भित्रयाउन प्रोत्साहन दिइने ।</p>							

२	सामुदायिक वनमा पर्या पर्यटन कार्यविधी २०७५ लाई साँ.न.पा.को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमबाट सम्बोधन गरी लागु गर्ने ।	साँफेबगर			ग.वि.व्य. स. ।	क) उपववाम । ख) डिभिजन वन कार्यालय, अछाम ।	सामुदायिक वनमा पर्या पर्यटन गरेर पर्यटकलाई आनन्द दिने मात्र नभइ स्थानिय क्षेत्रको रोजगारी, आय तथा समृद्धिको लागी पनि मदत पुगेको हुने ।		
३	दर्ता नभई व्यवसाय संचालन गरीरहेका स साना पर्यटन उधमी तथा सेवा प्रदायक व्यक्तिहरुलाई दर्ताको मुलधारमा ल्याउने ।	साँफेबगर			ग.वि.व्य. स. ।	क) स्थानिय वडा कार्यालय तथा तिनका पर्यटन समितिहरु । ख) उपववाम, धनगढी ।	दर्ता नभइ व्यवसाय संचालन गरीरहेका स साना पर्यटन उधमीहरुको दर्ता भइ बजारमा स्वच्छ प्रतिस्पर्धी वातावरण तयार हुने । ।		(तेस्रो प्राथमिक ता)
सह-क्रियाकलापहरु		<p>क) दर्ता भइ व्यवसाय गर्दा मात्रै ति उधमी तथा सेवा प्रदायक व्यक्तहरुले सरकारी निकायबाट क्षमता अभिवृद्धि तालिम, बैक तथा वित्तिय संस्थाबाट ऋण प्राप्ति, तथा सरकारी निकायबाट कुनैपनि किसिमको त्रिक्तय प्रोत्साहन पाउन सक्ने भएकाले तिनको समावेशिता तथा दिगो वृद्धि र विकासको दृष्टिकोणले उक्त कार्यलाई महत्व दिदै कार्यान्वयन गर्ने ।</p> <p>ख) दर्ता प्रकृत्यालाई सहजिकरण गर्न आवश्यकता अनुसार उपववामको सहयोग तथा समन्वयमा साँ.न.पा. मा दर्ता शिविर क्याम्प पनि चलाउने ।</p>							

४	काठमाडौं देखि साँफेबगर सम्म सिधा हवाई उडान शुरु गर्ने लबिडङ्ग गर्ने र आवश्यक सहकार्य गर्ने ।	साँफेबगर र काठमाडौं ।		ग.वि.व्य. स. ।	क) नेपाल नागरीक उडडयन प्राधिकरण ख) नीजि क्षेत्रका पर्यटकिय संघ संस्था ग) नेपाल पर्यटन बोर्ड ।	वैद्यनाथ धाम, जिमराडी धाम, खप्तड, बडी मालिका, काला जग्गा, जाल्या देवी तथा छिमेकि न.पा. बुढीनन्दा स्थित बुढीनन्दा देवीस्थल जस्ता पर्यटकिय गन्तव्य तथा उपजहरुमा हवाई पर्यटकको आगमन वृद्धि हुने ।		
५	दिगो तथा दायित्वपूर्ण पर्यटनको विकासको लागि आचार सहिंता म्यानुअल (Code of conduct manual) बनाउने ।	साँफेबगर		ग.वि.व्य. स. ।	क) नीजि क्षेत्र, पर्यटन व्यवसायीहरु ।	विभिन्न पर्यटन गन्तव्य तथा धार्मिक, सांस्कृतिक आकर्षणमा पर्यटकहरुले गर्नुपर्ने व्यवहार, आचार, विचार तथा गर्नहुने कुराहरु र स्थानिय समुदायले पनि गर्नहुने र गर्नहुने व्यवहार तथा क्रियाकलापहरुको बारेमा सुचना सामग्री तयार भएको हुने ।	१०००	(दोस्रो प्राथमिकता)
सह-क्रियाकलापहरु		क) योजना र व्यवस्थापन, आर्थिक, वातावरणीय, सामाजिक-सांस्कृतिक, पर्यटकहरुको सुरक्षा र सुरक्षा, र पर्यटकहरुको दायित्व लगायतको ६ विषयहरुमा गर्न हुने तथा नहुने (Does & Donts) क्रियाकलापहरुलाई समेटि दिगो तथा दायित्वपूर्ण पर्यटको विकासलाई लक्षित नीतिगत कागजात आचार सहिंताको म्यानुअल तयार गर्ने । ख) यस कार्यलाई पर्यटन विज्ञको सहयोग लिइ पुर्णता दिने ।						
	गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिको कार्य सञ्चालन विधि (Standard Operating Procedure) को दस्तावेज तयार पार्ने ।	साँफेबगर		ग.वि.व्य. स. ।	क) नीजि क्षेत्र, पर्यटन व्यवसायीहरु ।	गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिको प्रणालिगत संचालनको लागि आधार दस्तावेज तयार भएको हुने ।	१०००	(पहिलो प्राथमिकता)

सह-क्रियाकलापहरु	<p>क) गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन तयारी उप-समिति (ग.वि.व्य.त.उ.स.) ले उक्त दस्तावेज तयार पार्न अग्रणी भूमिका खेल्ने ।</p> <p>ख) आवश्यकता अनुसार यस दस्तावेजको निर्माणमा पर्यटन विज्ञको सुझाव तथा सहयोग लिने ।</p> <p>ग) यस दस्तावेजलाई नगर कार्यपालिकाको पुर्ण बैठक बाट अनुमोदन गरी ग.वि.व्य.स. को स्थापनालाई नीतिगत तथा कानुनी वैधता दिने ।</p>
-------------------------	---

खण्ड २: बुस्टर पर्यटकिय उपज वैद्यनाथ धाम संग सम्बन्धित कार्ययोजना

साँफेबगर नगरपालिका वडा न. १ मा अवस्थित वैद्यनाथ धाम यस नगर तथा समग्र अछाम जिल्लाकै ब्राण्ड पहिचान बनाउन सक्ने बुस्टर पर्यटकिय उपज तथा गन्तव्य हो । यस धार्मिक पर्यटकिय उपजको गुणस्तरीय तथा दिगो विकास र व्यवस्थापन र बजार लक्षित प्रभावकारी प्रवर्द्धनले वैद्यनाथ धाममा आगमनहुने संख्यात्मक तथा गुणात्मक पर्यटकहरुले यस पर्यटकिय स्थललाई मात्रै फाइदा नदिई समग्र साँफेबगर नगरपालिका गन्तव्यलाईनै सकारात्मक लाभ पुऱ्याउन सक्छ । यीनै फराकिलो लाभलाई लक्षित गरी यस उपजको निम्नलिखित कार्ययोजना निर्माण गरीएको छ ।

तालिका २५: बुस्टर पर्यटकिय उपज वैद्यनाथ धाम संग सम्बन्धित कार्ययोजना

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
<p>१) पर्यटकिय आवासको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>भगवान शिवको (वैद्यनाथ धाम) मन्दिरको नजिकै रहेको वैद्यनाथ गाउ बागभेडीमा होमस्टे स्थापना गर्ने ।</p> <p>सन्तमहन्त निवास/आश्रम (तीर्थयात्री केन्द्र) को बाँकी रहेको निर्माण कार्य सम्पन्न गर्ने ।</p> <p>१५० जना सम्म तिर्थाटन गर्ने पर्यटकहरुको बस्न सक्ने ठलो धर्मशाला निर्माण गर्ने ।</p>						
<p>२) बाढीले हुने विनाशलाई नियन्त्रण गर्न भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने :</p> <p>वार्षिक बाढी र नदीको विनाशलाई नियन्त्रण गर्न मन्दिर क्षेत्रको अगाडी बूढीगंगा नदीको किनारमा ५-७ मिटर गहिरो र २-३ किलोमिटर लामो र बलियो पक्क पर्खाल तथा तटबन्ध निर्माण गर्ने ।</p> <p>लुंग्रेली गाड नदिमा आउने बाढीको अनियन्त्रित प्रभावलाई रोक्न यस खोलाको माथिबाटै दुवैतर्फ सडक निर्माण गरेर यस खोलालाई सहि टूयाकमा ल्याउने ।</p> <p>आवश्यकता अनुसार प्रत्येक वर्ष बूढीगंगा नदिमा डोजर लगाएर अनावश्यक ढुङ्गाहरु किनार लगाइ नदिको बहावको दिशा र speed लाई नियन्त्रणमा राख्न प्रयास गर्ने ।</p>						पहिलो प्राथमिकता
<p>३) आगन्तुक पर्यटकहरुको रेकर्ड राख्ने व्यवस्था गर्ने:</p> <p>साँफेबगरको वैद्यनाथ धाम जाने आगन्तुक पर्यटकहरुको संक्षिप्त विवरण रेकर्ड गर्ने व्यवस्था गर्ने ।</p>						
<p>४) मार्केटिङ र प्रवर्द्धन:</p> <p>भर्खरै निर्मित वेबसाइट www.vaidhyanath.com को उपयोग गर्दै, परिचयात्मक यात्राहरु, मिडिया (टिभी/रेडियो) विज्ञापनहरु, र छापिएका प्रवर्द्धनात्मक प्रकाशनहरु (जिङ्गल, ब्रोसर, आदि)मार्फत यो गन्तव्यको प्रचार</p>						

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
प्रसार गर्ने ।						
<p>५) आयुर्वेद शिक्षालय:</p> <p>यस धार्मिक परिसरको पहिचान र लोकप्रियतासँग मिल्दोजुल्दो वैद्यनाथ धामको नामले आयुर्वेद शिक्षालय (आयुर्वेद अस्पताल) को निर्माण गर्ने । कालान्तरमा यसलाई विश्वविद्यालयमा परिणत गर्न सकिने ।</p>						
<p>६) आगन्तुक पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी स्थानीय हस्तकला सामाग्री निर्माण र बिक्रीको व्यवस्था गर्ने :</p> <p>स्थानीय बूढीगंगा नदीको दुङ्गाबाट “शिव र शिवलिङ्ग” निर्माण गर्न वरपरका स्थानीय मानिसहरुको सीप विकास गर्ने । यो यस पवित्र स्थलको लागि राम्रो आम्दानी र प्रचारात्मक दुवैको साधन हुनेछ ।</p>						
<p>७) मानव संशाधनको विकास :</p> <p>वैद्यनाथधामको इतिहास, धार्मिक-सांस्कृतिक महत्व, भिमदुङ्गा (वडा नं ८) को विशेषता र वैद्यनाथधाम धार्मिक वनको महत्वलाई आगन्तक पर्यटकहरुलाई नेपाली, हिन्दी र अंग्रेजी भाषामा Interpret गर्ने ७ जना सक्षम पथ प्रदर्शकहरु प्रशिक्षित गरी license प्रदान गर्ने । उक्त पथ प्रदर्शकहरुले फुर्सतको समयमा अछाम जिल्लाको विभिन्न निकाय र विद्यालहरुमा उक्त ज्ञानको स्थानान्तरण गराउने व्यवस्था मिलाउने ।</p> <p>बागभेडी तथा वैद्यनाथमा नयाँ होमस्टे संचालकहरुलाई होमस्टे संचालन तथा आतिथ्यता सम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गर्ने ।</p> <p>वैद्यनाथधामको वरीपरी बस्ने स्थानिय बासिहरुलाई पर्यटन सम्बन्धी एक चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।</p>						
<p>८) अन्य पूर्वाधारको निर्माण तथा व्यवस्था :</p> <p>३ किलोमिटर लामो साँफेबगर-वैद्यनाथ धाम सडकलाई स्तरोन्नती सहित कालोपत्रमा परिणत गर्ने ।</p> <p>शंखपार्कमा संसारकै सबैभन्दा ठूलो त्रिशुलको निर्माण गरी स्थापना गर्ने ।</p> <p>हाल निर्माणधिन नयाँ संग्राहलयको बाँकि काम पूरा गर्ने । संग्राहलयमा राख्नको लागि प्राचिन वस्तुहरुको संकलन गर्ने ।</p> <p>बूढीगंगा नदीको छेउमा रहेको प्राकृतिक शंकर उद्यान (बगैँचा) निर्माणमा थप पूर्वाधार थप्ने (आकर्षक बनाउन दुबो थप्ने) ।</p>						

क्रियाकलापहरू	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
<p>प्रवचन गर्नको लागि आधुनिक सुविधा सम्पन्न नयाँ हलको निर्माण गर्ने ।</p> <p>सडन योग्य, क्षय हुन नसक्ने र पुनः प्रयोग गर्न सकिने (Recyclable) फोहोरमैलाको दिगो व्यवस्थापनको लागि छुट्टाछुट्टै फोहोर संकलन भाँडोहरू राख्ने । मन्दिर क्षेत्रमा आगन्तुक पर्यटहरूलाई उनिहरूबाट सिर्जित फोहोर संकलन गराउन (फाल्) स्वयम जिम्मेवार बनाउन फोहोर संकलन प्रणाली तथा व्यवस्थाको सूचना बोर्डको साथै सूचना डेस्क मार्फत सुचित गराउने ।</p> <p>वैकल्पिक उर्जाको लागि ५ किलोवाट सम्मको सौर्य (सोलार) उर्जा र उच्च गतिको इण्टरनेट सुविधा जोड्ने ।</p> <p>वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समितिले निर्माण गरिरहेको वैद्यनाथ धामको गुरु योजनामा उल्लेख भएवमोजिम अन्य पूर्वाधार निर्माण पुरा गर्ने ।</p> <p>शिवरात्रि जस्ता विशेष अवसरहरूमा तीर्थयात्रीहरूको लागि सुलभ खाना (सस्तो खाना) को व्यवस्था गर्ने ।</p>						

अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००) = १०००००

खण्ड ३: बुस्टर पर्यटकिय उपज साँफेबगर-खप्तड पदयात्रा मार्ग तथा खप्तडसंग सम्बन्धित कार्ययोजना

धार्मिक तथा प्राकृतिक पर्यटनको लागि मुख्य रूपमा चिनिएको खप्तड (३२०० मी.) अनुपम प्राकृति, विभिन्न फूलहरूले भरिएको, घाँसे मैदान र पृष्ठभूमिमा हिमालयन चुचुराहरूको दृश्यावलोकन लागि समेत उल्लेखनीय गन्तव्य हो। यहाँ ऋषि तर्पण पूर्णिमा तथा गंगा दशहरा (चैते दशै) को दिन विशेष पुजा हुने तथा मेला लाग्ने गर्दछ जसमा धेरै तीर्थयात्री र दर्शनार्थीहरू यस ठाउँमा आउने गर्दछन्।

साँफेबगर नगरपालिकाको वडा न. ९,११,१२ र १४ संग जोडिएको खप्तड साँफेबगर नगर, अछाम जिल्ला तथा समग्र सुदूरपश्चिमकै ब्राण्ड पहिचान बनाउन सक्ने बुस्टर पर्यटकिय उपज तथा गन्तव्य हो। साँफेबगर (६०० मिटर) बाट खप्तड पुग्नको लागि कम्तिमा १ दिनको पैदलयात्रा र त्यस्तै खप्तडबाट साँफेबगर फर्कन पनि कम्तिमा १ दिनकै पदयात्रा गरेर पहुँच गर्न सकिन्छ। साँफेबगरबाट खप्तड प्रवेशको लागि साँफेबगर नगरपालिका मुख्य प्रवेशद्वारहरू बुढाकोट, देवीस्थान, उनिसेन, बल्याल, नाइनी, पातलकोट, भेरासेन, आदि हुन। यी स्थान भएर खप्तड जाने प्रवेश बिन्दुहरूमा होमस्टे वा पर्यटक विश्राम स्था भएपनि ति बिन्दुहरूबाट गईने पद मार्गहरूमा होटल/लज/होमस्टे क्षेत्र भएका गाउँहरू उपलब्ध नभएकाले यस ठाउँमा जान क्याम्पिङ र अन्य रसदको पर्यटकहरू स्वयमले व्यवस्था (बन्दोबस्त) गरेर जानपर्छ। यस परीप्रेक्षमा खप्तडको लागि सुरक्षित, स्तरीय तथा गुणस्तरीय (Safe, standard and quality) यात्रा बाँछनिय छ।

यस पर्यटकिय गन्तव्यको गुणस्तरीय विकास तथा सुरक्षित व्यवस्थापन र बजार लक्षित प्रभावकारी प्रवर्द्धनले खप्तडको लागि आगमनहुने संख्यात्मक तथा गुणात्मक पर्यटकहरूले यस पर्यटकिय स्थललाई मात्रै फाइदा नदिई साँफेबगर हुँदै जाने विभिन्न ट्रान्जिट गन्तव्यहरू (हाट बजार, एयरपोर्ट बजार, बुढाकोट, देवीस्थान, नाइनी, पातलकोट, आदि) तथा समग्र साँफेबगर नगरपालिकालाई समेत आर्थिक लाभ पुऱ्याउन सक्छ। यीनै फराकिलो लाभलाई लक्षित गरी यस उपजको निम्नलिखित कार्ययोजना निर्माण गरीएको छ।

तालिका २६: बुस्टर पर्यटकिय उपज साँफेबगर-खप्तड पदयात्रा मार्ग तथा खप्तडसंग सम्बन्धित कार्ययोजना

गतिविधिहरू/ क्रियाकलापहरू	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन				
	१	२	३	४	५
<p>१) साँफेबगर -खप्तडको ७ पदयात्रा मार्गहरूमा पर्यटकहरूको सहज र सुरक्षित पहुँचको लागि पदयात्रा मार्गको स्तरोन्नती गर्ने :</p> <p>➤ निम्न लिखित ७ प्रवेश बिन्दुहरूबाट शुरु हुने खप्तड पदयात्रा मार्गमा ठूला ढुङ्गाहरू र चिप्लो भएको पदयात्रा मार्गको मरम्मत र सुधार गर्ने।</p> <p>बुढाकोट (वडा न. ९) देवीस्थान (वडा न. ११) उनिसेन (वडा न. १२) बल्याल (वडा न. १२) नाइनी (वडा न. १२) भेरासेन (वडा न. १२) पातलकोट (वडा न. १४)</p>					
<p>२) खप्तड पदयात्रा मार्ग र खप्तडमा प्रशस्त तथा सम्पुर्ण सूचना प्रावधानहरूको ब्यवस्था गर्ने :</p>					

गतिविधिहरू/ क्रियाकलापहरू	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन				
	१	२	३	४	५
<p>खप्तड प्रवेश गरीने निम्न प्रवेश द्वारहरू तथा अन्य महत्वपूर्ण स्थानहरूमा निम्न प्रकारका संकेत बोर्डहरू राख्ने ।</p> <p>(क) राउन्ड ट्रिप रूट नक्सा सहित ट्रेल हेड साइनेज बोर्ड :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ बुढाकोट, देवीस्थान, नाइनी, उनिसेन, बल्याल, भेरासेन र पातलकोट । ➤ साँफेबगर स्थित हाटबजार (वार्ड नं. ३) र जिपपार्क (वार्ड नं. ४) ➤ अतरीया बसपार्क, कैलाली । ➤ स्याउले चोक, डडेल्धुरा । ➤ मंगलसेन, अछाम । <p>(ख) दिशात्मक संकेत बोर्डहरू :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ७ प्रवेश मार्गमा मार्गहरूमा भ्रमित हुने तथा पदयात्रीहरू छलिन सक्ने वा हराउन सक्ने ठाउँ (विन्दु) हरूमा । ➤ खप्तड केन्द्रमा यस केन्द्रबाट खप्तडको आकर्षणको विभिन्न विन्दुहरू (त्रीवेणी धाम र मन्दिर, खप्तड बाबा आश्रम, खापर दह र मन्दिर, घोडा दाउना पाटन, गणेश पाटन, नाग हुंगा, श्रहशालिङ डाँफे डाँडा, केदार हुंगा, माइका थान तथा गंगा दशहरा मेला स्थल) पुग्ने किलोमिटर दुरी, दिशा र उचाइ सहितको दिशात्मक संकेत बोर्डहरू । <p>(ग) ट्रेल मार्कर: आवश्यकता अनुसार सबै सातै पदयात्रा मार्गहरूमा ।</p> <p>खप्तडको पूर्ण जानकारी सहितको आधिकारीक वेबसाइट बनाउने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ खप्तडको पूर्ण जानकारी सहितको एक वेबसाइट बनाउने जसमा साँफेबगरको विभिन्न प्रवेश द्वारहरूबाट खप्तड पुग्न पदयात्रा मार्गमा हिड्नपर्ने दिन र घण्टा, पुगनुपर्ने उचाइ, खाना र पानिको उपलब्धता, आवास तथा विश्रामस्थलको प्रावधान, विभिन्न सिजनहरूमा मौसम (तापक्रम) को अवस्था, पदयात्रा मार्ग तथा गन्तव्यहरूमा क्याम्पिङ गर्न आवश्यक पर्ने गियरहरूको सूची, पथ प्रदर्शकहरूको उपलब्धता, खप्तड यात्राको चरणमा हुनसक्ने जोखिम र खतराबाट जोगाउन प्रारम्भिक तयारीका सबै आवश्यक सूचनाहरू, आदि समावेश हुनुपर्ने । 					
<p>३) खप्तडमा पर्याप्त सुरक्षित तथा आरामदायी पर्यटक विश्राम गृहको व्यवस्था गर्ने :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ खप्तडमा विद्युत, पानी र इन्टरनेटको निरन्तर र प्रभावकारी आपूर्ति सहितको ५०० पर्यटकहरूका लागि राम्रो र आरामदायी बासको व्यवस्था गर्ने । यस कार्यमा खप्तड पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापना समिति मार्फत सा.न.पा. को ग.वि.व्य.स. ले चारै जिल्लाहरू (अछाम, डोटी, बझाङ र बाजुरा) संग समन्वय गरी एकिकृत प्रयास गर्ने । ➤ त्रिवेणीमा रहेका तीर्थयात्रीको आश्रयस्थलको पुनर्निर्माण गर्ने । त्यहाँ पिउने पानीको व्यवस्था गर्ने र शौचालयको मर्मत गर्ने । 					पहिलो प्राथमिकता

गतिविधिहरू/ क्रियाकलापहरू	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन				
	१	२	३	४	५
<p>४) साँफेबगर-खप्तड पदयात्रा मार्गमा रात्री विश्राम (टेन्टेड आवास) को लागी क्याम्पिङ साइटहरू तोक्ने (निर्माण गर्ने) :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ खप्तड जाने र पदयात्रा गर्दा रात बिताउन पर्ने बिचको एक स्थान (उदारणको लागी नाइनी-खप्तड पदयात्रा मार्गमा बाङ्गेको रोचा नजिकको घाँसे मैदान सहित सम्म परेको स्यानो ठाउँ) मा साइनेज सहित क्याम्पिङ साइट निर्माण गर्ने र अंकित गर्ने । ➤ तोकिएको क्याम्पिङ साइटमा धुन र पकाउनको लागी पिउने पानि को व्यवस्था तथा अस्थायी शौचालय निर्माण गर्ने । ➤ तोकिएको क्याम्पिङ साइटमा फोहोर व्यवस्थापन बिन्दुहरू कुहिने र नकुहिने गरी तोक्ने । आगन्तुकहरूलाई उचित सङ्कलन र फोहोरको डम्पिङको लागी उनीहरूकै जिम्मेवारीको लागी सूचित गर्ने व्यवस्थापन गर्ने । ➤ नकुहिने फोहोरहरूको लागी पुनः प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने अथवा अन्तिम गन्तव्य खप्तड वा खप्तडको प्रवेश बिन्दु (नाइनी) मै डम्पिङ साइटमा जम्मा गर्ने व्यवस्था मिलाउने । 					
<p>५) खप्तड भित्रका पर्यटकिय स्थलहरु बिच पर्यटकको सहज पहुँचको लागी वैकल्पिक व्यवस्था गर्ने :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ वरपरको एक साइटबाट अर्को साइटमा आगन्तुकहरूलाई सहज र शिघ्र पहुँचको लागी बहुउपयोगी (साइकल + पोनी ट्रेक + पैदल यात्रा) ट्रेलहरू निर्माण गर्ने । ➤ उपरोक्त कार्यमा ग.वि.व्य.स.ले समन्वयात्मक तथा एकिकृत प्रयास गर्ने । 					
<p>६) खप्तडमा आगन्तुकहरूको लागी थप गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको योग तथा ध्यान साधना केन्द्र निर्माण गर्ने । यस कार्यमा ग.वि.व्य.स.ले समन्वयात्मक तथा एकिकृत प्रयास गर्ने । 					
<p>७) खप्तडमा पर्यटकिय गतिविधीहरु फराकिलो पार्नको लागी थप अध्ययन र अनुसन्धान गर्ने :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ सा.न.पा. ले २०७५ मा ख.रा.नि.को मध्यवर्ती क्षेत्रका ४ वडाहरु (९-बुढाकोट, १४-पातलकोट, ११-दवीस्थान र १२-खप्तड) मा पर्यटका सम्भावना र चुनौती विषयमा गरेको जनचेतना तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमको प्रतिवेदन अनुसार पुर्वको अभ्यास अनुसार प्रत्येक वडाको छट्टाछट्टै पर्यटन योजना रहेकोमा अवदेखि थप अध्ययनमा आधारित रहि स्थानिय वासीलाई समेट्ने खालका मध्यवर्ती क्षेत्रको कार्य योजना एकिकृत रुपमा ल्याइ कार्यान्वयन गर्ने । 					

गतिविधिहरू/ क्रियाकलापहरू	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन				
	१	२	३	४	५
<ul style="list-style-type: none"> ➤ नयाँ पहिचान भएका पर्यटकीय स्थलहरूको थप सोधखोज तथा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने । ➤ कार्य योजनामा जडिबुटी, बोटबिरुवा, बन्यजन्तु, गुफा र/वा कुनै पनि अज्ञात मामिलाहरूमा अन्वेषण गर्न अनुसन्धान कार्यक्रमहरू समावेश गर्ने । ➤ खप्तडमा स्की खेलको लागि अध्ययन सञ्चालन गर्ने र सिफारिसहरू ल्याउने । 					
<p>द) सा.न.पा. संग जोडिएको ख.रा.नी. को मध्यवर्ती क्षेत्रमा (पदयात्रा मार्ग तथा पदयात्रा प्रवेश बिन्दुहरू) मा क्रियाशिल भएका र हुनसक्ने पर्यटक सेवा प्रदायकहरूको एकीकृत योजना बनाई क्षमता निर्माण तथा वृद्धि गर्ने :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ खप्तड वरपरका मानिसहरूको जीविकोपार्जनका लागि क्षमता निर्माण कार्यहरू जस्तै होमस्टे (घरबास), स्थानिय अर्गानिक उत्पादनबाट आधुनिक खानाका परिकार बनाउने सिप, पदयात्रा गाइड, भरिया गाइड तालिम आदि समावेश गर्ने । ➤ स्थानीय स्रोत र उत्पादनहरू (भांगो र अल्लोबाट लोक्ता तथा लगा, घघारुको बोटको काठबाट लठ्ठी बनाउने, बाँस निगालो सामग्रीहरू जस्तै डालो, छाप्रो, टोपी उत्पादन, दुधको विभिन्न परिकारहरू, अर्गानिक आलको विभिन्न परिकारहरू, स्थानिय अर्गानिक महको व्यवसायीक उत्पादन तथा पर्यटकिय उपहारको लागी प्याकेजिङ्ग, आदि) को शिल्प तथा उद्यमशिलतामा तालिम प्रदान गर्ने । ➤ आगन्तुकहरूलाई प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष सेवा प्रदायकहरूलाई आतिथ्यता (अतिथि सत्कार) सम्बन्धी ज्ञान, सीप र मनोवृत्तिको बारेमा प्रशिक्षण प्रदान गर्ने । 					
<p>९) खप्तडमा आगन्तुक पर्यटनहरूको अभिलेख राख्ने :</p> <p>साँफेबगर न.पा. बाट खप्तडको लागी प्रवेश गरीने ७ वटै प्रवेश बिन्दुहरू (बुढाकोट, देवीस्थान, उनिसेन, बल्याल्ल, नाइनी, भेरासेन र पातलकोट) मा पर्यटकहरूको संक्षिप्त विवरण सहित अभिलेख राख्ने व्यवस्था गर्ने ।</p>					

अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००) = ५००००

खण्ड ४: बुस्टर पर्यटकिय उपज बुढीगंगा नदिमा जलपर्यटन संग सम्बन्धित कार्ययोजना

साँफेबगर न.पा. भित्र बुढीगंगा नदी ८ वटा वडाहरु (१,२,३,४,७,८,१०,१३) भएर बग्दछ । यस नदीमा जलविहार पर्यटनको विधित गतिविधीहरु जस्तै रयाफिटड, बोटिड, फिसिड, स्विमिङ्ग र कायाकिङ्गको ठुलो सम्भावना रहेको छ । बुस्टर पर्यटकिय उपज बुढीगंगा नदिमा जल पर्यटनको सङ्गठित तथा व्यवस्थित विकास तथा सञ्चालन गर्न सके साँफेबगर एक ब्रान्डेड गन्तव्यका रूपमा चिनिन सक्दछ । वैद्यनाथ धाम दर्शन विशेषको लागी आगन्तुक पर्यटकहरुलाई बिहान खालीपेट वडा न. ३ स्थित भुलुङ्गे पुल संगै रहेको कालभैरव मन्दिर परीसर बाट रयाफिटड शुरुगराई वैजनाथमा वैद्यनाथ धामको दर्शन गराउन सकिन्छ । यस नदिमा रयाफिटड गराउन कालभैरव- वैजनाथ खण्ड करीव ५.७ कि.मी.को लम्बाई हुन्छ । थप लामो रुटमा रयाफिटड गर्न इच्छुक पर्यटकलाई वैजनाथमा खाजा पछि चौरपाटी गा.पा.को चित्रे दोभान सम्म (वैद्यनाथ धाम - चित्रे दोभान ७.३ कि.मी.) पुऱ्याई दिवा खाना ख्वाउन सकिन्छ । यस बुस्टर पर्यटकिय उपजबाट हुनसक्ने फराकिलो लाभलाई लक्षित गरी यस उपजको निम्नलिखित कार्ययोजना निर्माण गरीएको छ ।

तालिका २७: बुस्टर पर्यटकिय उपज बुढीगंगा नदिमा जलपर्यटन संग सम्बन्धित कार्ययोजना

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
<p>१) जलविहार पर्यटनको लागी पुर्वाधारहरु निर्माण गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ जलविहार पर्यटनका लागी गरिने बोटिड, फिसिड, रयाफिटडका लागी विभिन्न पुर्वाधारहरु [स्तरीय ओतलाग्ने छानो, जल पर्यटनमा संलग्न हुँदा भिजेको लुगा परिवर्तन गर्ने कोठा (Wet clothes changing room), शौचालय (Washroom), पिउने पानिको धारा, आदि] को निर्माण गर्न क्षेत्र छुट्याउने । ➤ रयाफिटड पर्यटनको शुरुवात गरीने बिन्दुमा रयाफिटड ट्रेल हेड संकेत बोर्ड, स्वागत संकेत बोर्ड, दिशात्मक, व्याख्यात्मक संकेत बोर्डहरु आवश्यकता अनुसार जडान गर्ने । रयाफिटड शुरुहुने बिन्दुहरु कालभैरव मन्दिर तथा सकिने बिन्दु (वैद्यनाथ मन्दिर नजिक वैजनाथ धाम) तथा चित्रे दोभानमा स्तरीय ओतलाग्ने छानो, धुनेकोठा (washroom) को निर्माण र यी सबै आकर्षण केन्द्र तथा क्रियाकलापहरुको सङ्केत चिह्न (ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड) निर्माण पार्ने र लगाउने । ➤ स्विमिङ्ग क्रियाकलापलाई संगठित तथा व्यवसायीक रूपमा विकास गर्नको लागी sauna र jacuzzi सहितको पौडी केन्द्र निर्माण गर्ने । ➤ अन्य सबै आकर्षण केन्द्र तथा क्रियाकलापहरु (बोटिड, फिसिड, स्विमिङ्ग क्षेत्र) को सङ्केत चिह्न (ब्याख्यात्मक संकेत बोर्ड) तयार पार्ने र लगाउने । ➤ वडा नं १३ र १० भएर बग्ने बुढीगंगा नदीको सम्भावित बाटोलाई जलपर्यटनका लागी समन्वात्मक तथा सुरक्षित तरीकाले प्रयोग गर्न जलविद्युत् आयोजनाका अधिकारीसँग समन्वय गर्ने । ➤ रयाफिटडलाई पदयात्रा पर्यटनसंग जोड्नको लागी बुढीगंगा नदीको 						पहिलो प्राथमिकता

क्रियाकलापहरू	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
बाटाको ५ कि.मि.को दुवैतर्फ किनारमा तटबन्ध निर्माण उपरान्त त्यसको बाहिरी छेउमा वृक्षारोपण, स्तरीय पद यात्रा मार्ग, संकेत बोर्डहरू, पर्यटकहरूले प्रतिक्षा गर्ने र घाम पानिबाट सुरक्षित रही आराम गर्ने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय (washroom), पिउने पानि आदिको व्यवस्था गन विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदनद्वारा उक्त निर्माणको नक्सा वा रूपरेखा तयार पार्ने ।						
<p>२) जलविहार पर्यटनमा नीजि क्षेत्र तथा स्थानिय समुदायको सहभागिता सहित गतिविधी सञ्चालनको लागी उपर्युक्त वातावरण बनाउने :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ जलपर्यटनमा निजी क्षेत्रबाट लगानी भित्राउन व्यवसायीक रयाफिटड कम्पनिलाई आकर्षित गर्ने वित्तीय प्याकेज बनाइ सुचना संप्रेषण गर्ने । ➤ व्यवसायीक रयाफिटड कम्पनिहरूले रयाफिटड प्याकेज बनाइ संचालन गर्न शुरुवातमा केहि समयको लागी निश्चित आर्थिक प्रोत्साहन (उदाहरणको लागी व्यवसाय नविकरण करमा केहि प्रतिशन छुट, व्यवसाय दर्ता शुल्कमा निश्चित मात्रामा छुट, रयाफिटड बोटहरु आयात गर्नको लागी गरीने खरीदमा निश्चित मात्रामा सहूलियत, आदि) प्रदान गर्ने । ➤ जल पर्यटनमा समुदाय स्तरको सहभागितको लागी संस्थागत व्यवस्था गर्ने । यसको लागी रयाफिटडको प्याकेज बनाइ संचालन गर्न समुदाय स्तरको संस्थागत व्यवस्था गर्ने । स्थानिय समुदायलाई रयाफिटड गाइडको प्रशिक्षण प्रदान गर्ने । ➤ बोटिड तथा रयाफिटड प्रशिक्षण केन्द्रको निर्माण गर्ने र स्थानिय वासीहरूलाई रयाफिटड प्रशिक्षण दिन तथा यसको प्रचारप्रसारका लागि नेपाल एसोसियसन अफ ज्याफ्टिड एजेन्सिज् (नारा) सँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने । 						
<p>३) जलविहार पर्यटन केन्द्रीत प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलापहरू गर्ने :</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ जलविहार पर्यटनको प्रभावकारी प्रचारप्रसारका लागि नेपाल एसोसियसन अफ ज्याफ्टिड एजेन्सिज् (नारा) सँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने । ➤ जल पर्यटनलाई उचाइमा पुऱ्याउन एकीकृत बजारीकण अभियान गर्ने । ➤ शुरुवाती समयमा पहिलो ४ वर्षको अवधिभरीमा प्रत्येक दुइ वर्षमा सोफेबगरमा नीजि तथा मिडिया क्षेत्रसंग समन्वय सहित रयाफिटड महोत्सव मनाउने । 						
४) जलविहारको लागी आगन्तुक पर्यटकहरूको रेकर्ड राख्ने व्यवस्था गर्ने:						

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
साँफेवगरको बुढीगंगा नदिमा जल विहार पर्यटन (रयाफिटड, बोटिड, फिसिड) गर्ने पर्यटकहरुको संक्षिप्त विवरण रेकर्ड गर्ने व्यवस्था गर्ने ।						

अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००) = ३००००

खण्ड ५: बुस्टर पर्यटकिय उपज जिमराडी धामसंग सम्बन्धित कार्ययोजना

साँफेबगर नगरपालिका वडा नं. ८ मा अवस्थित वैद्यनाथ धाम यस नगर तथा समग्र अछाम जिल्लाकै ब्राण्ड पहिचान बनाउन सक्ने एक अर्को बुस्टर पर्यटकिय उपज तथा गन्तव्य हो । यस धार्मिक पर्यटकिय उपजको गुणस्तरीय तथा दिगो विकास र व्यवस्थापन र बजार लक्षित प्रभावकारी प्रवर्द्धनले जिमराडी धाममा आगमनहुने संख्यात्मक तथा गुणात्मक पर्यटकहरुले यस पर्यटकिय स्थललाई मात्रै फाइदा नदिई समग्र साँफेबगर नगरपालिका गन्तव्यलाईनै सकारात्मक लाभ पुऱ्याउन सक्छ । यीनै फराकिलो लाभलाई लक्षित गरी यस उपजको निम्नलिखित कार्ययोजना निर्माण गरीएको छ ।

तालिका २८: बुस्टर पर्यटकिय उपज जिमराडी धामसंग सम्बन्धित कार्ययोजना

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
<p>१) मष्टो तथा बाहुनीको थानहरुमा भौतिक पुर्वाधारहरु निर्माण गर्ने :</p> <p>दाडे (दार्यारदाँते) र दुधे मष्टो तथा बाहुनीको थानहरुको वरीपरी प्रवेश गर्ने मुल ढोका सहित घेरवार लगाउने ।</p> <p>जिमराडी धाम क्षेत्र भित्र लाशबाट दाडे (दार्यारदाँते) मष्टो, दुधे मष्टो, बाहुनीको थान तथा नदिहरु (बुढीगंगा, कैलाश र भिमखोला) तथा जिमकोट दरवारको भग्नावशेषको बिचमा पदयात्रा मार्गहरु निर्माण गर्ने ।</p> <p>दाडे (दार्यारदाँते) को नजिक उचित ठाउँमा बलि दिने स्थलको पुर्वाधार निर्माण गर्ने ।</p> <p>विभिन्न कण्डहरु (पितृ कण्ड, यक्ष/अग्नी कण्ड, रक्त कण्ड, आदि) को निर्माण गर्ने ।</p> <p>दुइतर्फ दुइ आश्रमहरु तथा धामि बस्ने स्थल निर्माण गर्ने ।</p> <p>दुधे मष्टोको छेउमा सुन तथा अन्य चढाएको उपहार सामग्रीहरु राख्ने वा भण्डार गर्ने घर निर्माण गर्ने ।</p> <p>नदिहरु (बुढीगंगा, कैलाश र भिमखोला) को संगम स्थलमा स्नान उपरान्त लुगाफेर्ने कोठा, घामपानिबाट सुरक्षित रहने अस्थायी ओत, गुणस्तरीय शौचालय तथा पिउने पानिको व्यवस्था गर्ने ।</p> <p>पुनश्च: उक्त पुर्वाधारको निर्माण गर्दा जिमराडी धाम धार्मिक एवम पर्यटन विकास समितिले पुर्व समयमा सा.न.पा.लाई बुझाएको १३ बुँदे पुर्वाधारहरुको सुचीलाई मध्यनजर गरी त्यस अनुसार समन्वय गरेर निर्माण गर्ने ।</p>						पहिलो प्राथमिकता
<p>२) सुचनात्मक संकेत बोर्ड स्थापना गर्ने :</p> <p>एक स्थल देखी अर्को स्थलहरुसम्म जाने दोबाटो सहितको सम्पूर्ण विन्दुहरुमा दरी अथवा पदयात्रा समय सहितको दिशात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।</p> <p>सम्पूर्ण पवित्र धार्मिक स्थलहरु (दाडे मष्टो, दुधे मष्टो, बाहुनीको थान,</p>						

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
जिमकोट दरबारको भग्नावशेष, नदिहरुको संगम स्थल) आदिमा व्याख्यात्मक संकेत बोर्ड लगाउने ।						
<p>३) पर्यटकिय आवास (धर्मशाला) को निर्माण गर्ने ।</p> <p>दाडे (दार्यारदाँते) तथा दुधे मष्टो दर्शनार्थ आउने तिर्थयात्रुहरुको आवासको लागि बत्ति, पानि तथा ईण्टरनेट सहितको धर्मशाला निर्माण गर्ने ।</p> <p>प्रवचन गर्नको लागि आधुनिक सुविधा सम्पन्न नयाँ हलको निर्माण गर्ने ।</p>						
<p>४) अन्य पूर्वाधारको निर्माण तथा ब्यवस्था :</p> <p>सडन योग्य, क्षय हुन नसक्ने र पुनः प्रयोग गर्न सकिने (Recyclable) फोहोरमैलाको दिगो व्यवस्थापनको लागि छुट्टाछुट्टै फोहोर संकलन भाँडोहरु राख्ने । मष्टो क्षेत्रमा आगन्तुक पर्यटहरुलाई उनिहरुबाट सिर्जित फोहोर संकलन गराउन (फाल्त) स्वयम जिम्मेवार बनाउन फोहोर संकलन प्रणाली तथा व्यवस्थाको सूचना बोर्डको साथै सूचना डेस्क मार्फत सुचित गराउने ।</p>						

अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००) = २००००

खण्ड ६: बुस्टर पर्यटकिय उपज बयालपाटा अस्पताल संग सम्बन्धित कार्ययोजना

साँफेबगर नगरपालिकामा धार्मिक, प्राकृतिक तथा एतिहासिक पर्यटनको विकासको असिमित सम्भावनाहरुको सेरोफेरोमा बयालपाटा जस्तो गुणस्तरीय तथा विशेषज्ञताको छवि भएको अस्पतालले पर्यटनको विभिन्न प्रकारहरु मध्ये स्वस्थ पर्यटनलाई समेत टेवा पुऱ्याउने सन्दर्भ र थप सम्भावना देखिन्छ ।

बयालपाटा अस्पतालको माध्यमबाट साँफेबगर नगरपालिकालाई स्वास्थ्य पर्यटनको लागी भविष्यमा ब्राण्डिङ्ग गर्दै सम्भावित योगदानको दिन सकिने सन्दर्भमा यस अस्पतालको स्तरोन्नती तथा सेवा सुविधाको थप पुर्वाधारहरु समेट्दै पर्यटन गरुयोजनामा समावेश गरीन सकिने निम्नलिखित कार्ययोजनाहरु छन ।

तालिका २९: बुस्टर पर्यटकिय उपज बयालपाटा अस्पतालसंग सम्बन्धित कार्ययोजना

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
<p>१) अस्पतालको अगाडी आधुनिक भौतिक पुर्वाधारहरु निर्माण गर्ने :</p> <p>पर्यटन तथा यात्रु मैत्री आधुनिक पुर्वाधार (आधुनिक बस बिसौनी, शौचालय, यात्रु विश्राम स्थल, खानेपानि, सूचना वितरण डिजिटल बोर्ड, सूचना डेस्क, नीजि गाडीहरुको लागी पार्किङ्ग स्थल, आदि) निर्माण गर्ने ।</p>						
<p>२) स्वास्थ्य लाभ गर्न आउने पर्यटकहरु लक्षित विभिन्न आवासहरुको निर्माण गर्ने ।</p> <p>अस्पताल परीसरको अगाडी रहेको जस्ता र टिनका चिया/खाजा/खानाका पसलहरुलाई अन्त्यत्र स्थानान्तरण गरी त्यहाँ आधुनिक सोपिङ्ग कम्प्लेक्स तथा बहुमंजिला होटलहरु निर्माण गर्नको लागी नीतिगत रुपमा निर्णय लिई कार्य योजना अगाडी बढाउने ।</p> <p>अस्पतालमा स्वास्थ्य लाभ गर्न आगन्तुक पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी वडा न. ६ भागेश्वर पटकानी होरीस्थल तथा वडा न. चण्डिका, बयालपाटा स्थल वरीपरी होमस्टे संचालन गर्नको लागी स्थानियहरुलाई आवश्यकता अनुसार प्राविधिक तथा वित्तिय प्रोत्साहन दिने ।</p>						

क्रियाकलापहरु	वर्ष अनुसार कार्यान्वयन					
	१	२	३	४	५	टिप्पणी
<p>३) अस्पतालको स्वास्थ्य पूर्वाधारको निर्माण थप गर्ने :</p> <p>अस्पतालको हाता भित्र landscaping गर्ने र हरीयाली वातावरण तथा फुलहरुको बगैचा निर्माण गर्ने ।</p> <p>अस्पतालबाट प्रवाह भईरहेका सेवाहरु थप गरी र यस अस्पताललाई भावि दिनमा २०० शैयामा परिणत गर्ने ग्रामीण ट्रमा सेन्टरको रुपमा विकास गर्न ।</p> <p>अस्पतालको विशेषता तथा व्यवस्थापनमा अनुसन्धान गर्नको लागि लामो समयसम्म बसोबास गर्न चाहने अनुसन्धानकर्ता पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी आवास गृह निर्माण गर्ने ।</p> <p>Rain water harvesting storage को निर्माण गर्ने ।</p> <p>अस्पतालको waste water लाई collection गरी त्यसलाई treatment गरेर पुनः पिउन योग्य बनाउन तथा तरकारी खेती र बरीपरीको बनजङ्गलमा reuse गर्नको लागि treatment plant स्थापना गर्ने ।</p> <p>अस्पतालबाट निस्कने जलाउन योग्य फोहारहरुलाई जलाउनको लागि Incilator निर्माण र स्थापना गर्ने ।</p> <p>MRI गर्नको लागि CT Scan mechine स्थापना गर्ने ।</p>						
<p>३) अस्पताललाई पर्यटकहरुको लागि अध्ययन तथा अनुसन्धान केन्द्र (learning center) बनाउनको लागि विशेष (Special) व्यवस्था मिलाउने :</p> <p>Center of excellence को रुपमा छवि बनाएको यो अस्पतालको विशेषता तथा उत्कृष्ट व्यवस्थापनलाई आगन्तुक पर्यटकहरुलाई शिघ्र, सरल तथा क्रमबद्ध तरीकाले हेर्न वा अध्ययन गराउने विशेष व्यवस्था मिलाउने ।</p>						

अनुमानित बजेटरकम रु हजारमा (०००) = ५५०००

परिच्छेद ७: योजना कार्यान्वयनको मोडालिटी र अनुगमन

खण्ड १: गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिको परिकल्पना, गठन र कार्यान्वयन

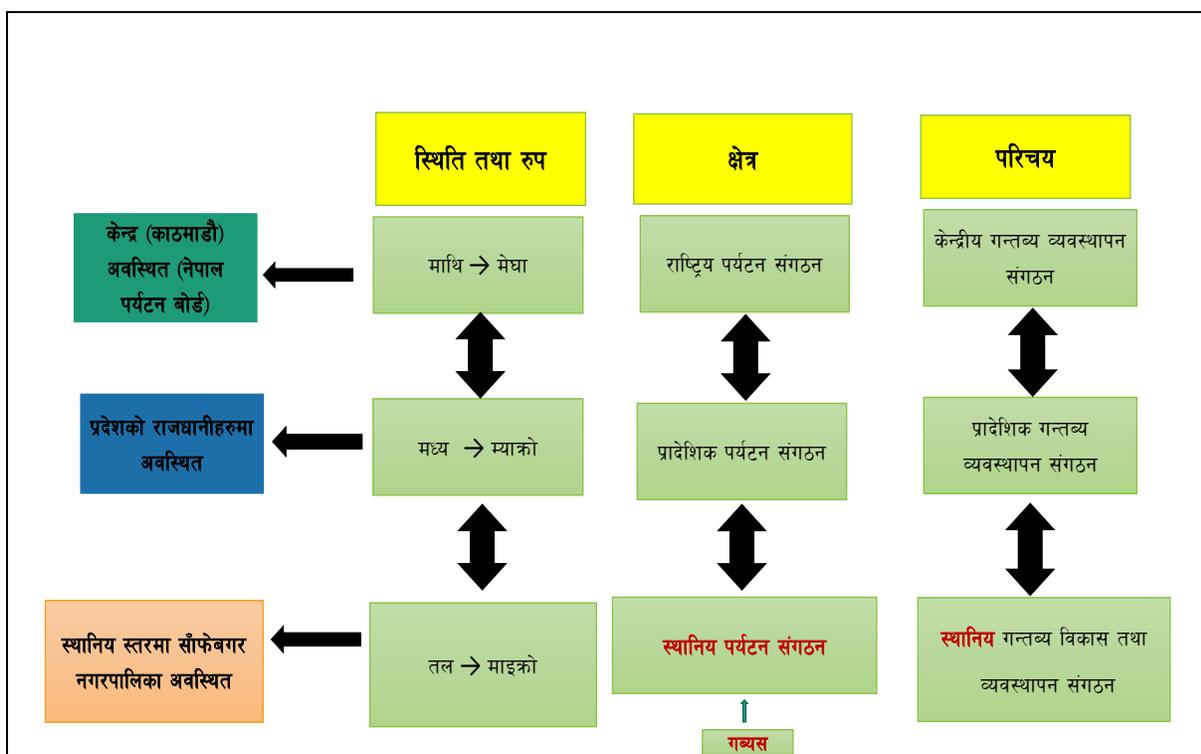
स्थानिय सरकारको हैसियतमा पर्यटन सम्भाव्यता भएको गन्तव्य साँफेबगर नगरपालिकाले पर्यटन गुरुयोजना कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न निम्न मुख्य भूमिकाहरु निर्वाह गर्नुपर्ने हुन्छ ।

- क) नेतृत्वकारी, दिगो, दायित्वपूर्ण तथा प्रभावकारी गन्तव्य व्यवस्थापनको उद्देश्य प्राप्तीको लागि गन्तव्य स्तरमा गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति (संगठन) तथा पर्यटन इकाईको स्थापना, विकास तथा संचालन गर्ने ।
- ख) साँफेबगरको पर्यटन गुरुयोजना अनुरूप गन्तव्य क्षेत्रको पर्यटन विकास योजना र कार्यक्रमहरू निर्देशित गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने ।
- ग) अद्यावधिक पर्यटन जानकारी प्रदान गर्ने र आगन्तुक पर्यटनहरूको रेकर्ड राख्ने ।
- घ) आगन्तुक पर्यटनहरूको लागि सफा शौचालय/वाशरूम र पार्किङ सुविधा प्रदान गर्ने ।
- ङ) पर्यटनहरूको उद्धार सम्बन्धि सुविधाहरू पनि जगेडामा व्यवस्था गर्ने ।
- च) पर्यटन पूर्वाधारहरूको विकास, स्तरोन्नति र मर्मत गर्ने ।
- छ) सिप तालिम, seed capital र अन्य प्रोत्साहन मार्फत पर्यटन उद्यमहरूको स्थापना र सञ्चालन गर्न स्थानिय समुदायहरूलाई सहयोग र समर्थन गर्ने ।
- ज) लागू हुने अनुसार पर्यटन उद्यमहरू दर्ता र नवीकरण गर्ने वा सोको लागि सहयोग पुर्याउने ।
- झ) पर्यटकिय महत्व बोक्ने प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण गर्ने ।
- ञ) निजी क्षेत्रका पर्यटन उद्यमी र पर्यटन व्यवसायीको पेशा व्यवसायको विस्तार तथा दिगो वृद्धिको लागि आवश्यक समर्थन, प्रचारप्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- ट) पर्यटन विकास र प्रवर्द्धनका लागि अग्र र पुष्ठ सम्बन्धहरू बलियो बनाई स्थानीय समुदायहरूसँग तल्लो तहबाट र सुदूरपश्चिमको प्रादेशिक पर्यटन मन्त्रालय, अन्य सम्बन्धित मन्त्रालयहरू, प्रादेशिक स्तरको विभागहरू तथा नेपाल पर्यटन बोर्डसँग मिलेर काम गर्ने ।
- ठ) पर्यटन सेवा प्रदायक स्थानिय मानव संसाधनको विकासको लागि सिप तालिम तथा क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू अनवरत रूपमा संचालन गर्ने ।
- ड) नगरपालिकाको स्तरमा पर्यटन सम्बन्धी कानून, उपनियम र संस्थाहरू (जस्तै आवश्यकता अनुसार भविष्यमा पर्यटन क्षेत्र संरक्षण र विकास बोर्ड) तर्जुमा र लागू गर्ने ।

साँफेबगर नगरपालिकाले खेल्नुपर्ने उपरोक्त तथा अत्य थुप्रै भूमिकाहरु साँफेबगर न.पा. को वृहत् कार्ययोजनाहरू (**परिच्छेद ६:** साँफेबगर नगरपालिकाको भूमिकाको लागि ५ वर्षे रणनीतिक कार्ययोजना) मा समाहित गरीएको छ । साँफेबगर न.पा. को वृहत् कार्ययोजनाहरू (परिच्छेद ६: साँफेबगर नगरपालिकाको भूमिकाको लागि ५ वर्षे रणनीतिक कार्ययोजना) को संगठित तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि यस गुरुयोजनाले सरकारी तथा निजी क्षेत्रको सहभागिता रहेको एक गन्तव्य स्तरको विकास तथा व्यवस्थापन समिति (ग.वि.व्य.स.) को आवश्यकता महसुस गरी त्यसको परीकल्पना गरेको छ । ग.वि.व्य.स.को स्थापना भएसँगै यस न.पा. ले गन्तव्य व्यवस्थापन तथा विकासका

लागि एकीकृत प्रयास गर्न सक्नेछ (रेखाचित्र ५ हेर्नुहोस) । ग.वि.व्य.स.जस्तो संस्था नेपालमा केन्द्रीय स्तरमा नेपाल पर्यटन बोर्डका रूपमा पुर्व समयबाटै कार्यालयन रहेको पाइन्छ । तर अब यस खाले विकास तथा व्यवस्थापनको प्रकृत्यालाई वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा स्थानीय तथा प्रान्तीयस्तरमा पनि लागू गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस भएको देखिन्छ । केन्द्रीय स्तरमा गविव्यसको स्थापना भएसँगै दुई अतिरिक्त तहहरू (स्थानीय तथा प्रान्तीय) मा पनि यसको गठन भई स्थापना भएको अवस्थामा यसले तल चित्रण गरेबमोजिम रेखाचित्र देखापार्ने हुन्छ :

रेखाचित्र ५: नेपालको पर्यटन क्षेत्रमा सरकारी - निजी क्षेत्रका बीच भागीदारीका लागि पर्यटन गन्तव्य व्यवस्थापनको लाइन^४

स्रोत: स्थलगत अवलोकनमा आधारित

गविव्यसको स्थापना तथा सञ्चालनको लागि एक सेवा प्रदान मोड्युलको आवश्यकता हुन्छ । यसलाई तलको अनुच्छेदमा विस्तृतमा वर्णन गरिएको छ :

सेवा प्रदान मोड्युलको अवलोकन क्षेत्र : पर्यटन

मोड्युलको नाम: पर्यटन विकास - गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति (गविव्यस)

- गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समिति के हो ?

नेपालमा संधियताको विजारोपण संगै भए पश्चान नयाँ गणतन्त्रात्मक संरचना निर्माण भएको छ । विगतमा स्थानीय तथा प्रादेशिक स्तरमा चुनाव सम्पन्न भएउपरान्त स्थानीय, प्रान्तीय तथा केन्द्रीय सरकारहरूबाट वृद्धि उन्मुख दिगो आर्थिक विकासका लागि बढ्दो आशा हुनु स्वभाविक हो । यस सन्दर्भमा जनताको मतद्वारा चुनिएका निकायहरूलाई स्पष्ट नीति तथा अधिकारहरू प्रदान गरी विकास र सुशासनको लागि नयाँ ढंगले प्रेरित गरेको छ । यस सुशासनको

^४केन्द्रीय स्तरमा रहिरहेको तथा स्थानीय तथा प्रान्तीयस्तरमा कार्यात्मक भइनसकेको ।

लागी यथार्थ योजना तथा कार्यक्रममा आधारित स्रोत, साधन तथा आयको उपर्युक्त व्यवस्थापनले दिशानिर्देश गरेको हुन्छ। उदाहरणका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई २२ एकाङ्गी तथा केही केन्द्रीय तथा प्रादेशिक सरकारसँग साभेदारीमा आधारित अधिकारहरू प्रदान गरेको छ जुन आयआर्जन गर्ने, यसलाई विकासका लागि उपयोग गरी विकासको व्यवस्थापन गर्नेसँग सम्बन्धित छ। जसरी नेपालमा दिगो आर्थिक विकासमा पर्यटन एक अति सम्भावना भएको क्षेत्र छ त्यसै अनुरूप यहाँका पर्यटकीय गन्तव्यहरू पर्यटन योजना तथा व्यवस्थापनका लागि उपर्युक्त व्यवस्थापन संरचना निर्माण गर्दै त्यसमा आधारित भएर पर्यटनबाट सर्वोपरि लाभ उत्पन्न गर्न उच्च आवश्यकता तथा दबावमा रहेका छन्। पर्यटन गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन पर्यटन प्रणालीको थुप्रै आवश्यक तत्वहरूको समन्वयात्मक व्यवस्थापन हो जसअन्तर्गत पर्यटकीय आकर्षणहरू, पर्यटक गन्तव्यमा पहुँच, पर्यटकीय सुविधाहरू, पर्यटकीय उपज, मूल्य, बजारीकरण तथा प्रचारप्रसार पर्दछन्। एक प्रभावकारी गन्तव्य व्यवस्थापन सामूहिक लक्ष्यप्राप्तिका लागि अत्यावश्यक छ। यसमा पर्यटन गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापनको आवश्यकताको स्पष्ट सङ्केत गर्दछ जसले पर्यटन प्रणालीका छरिएर रहेका अनगिन्ती तत्व तथा सरोकारवालाहरूलाई जोड्दै उक्त प्राणालीबाट फाइदा दिन तथा लिन दुवैसकदछन्। यसरी पर्यटकीय गन्तव्यहरूको दिगो विकासका लागि पर्यटन गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन एक रणनीतिक आवश्यकता हो जसको परिकल्पना अपरिहार्य छ।

गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिको भूमिका सम्पूर्ण रूपमा गन्तव्य विकासको क्रियाकलापहरूलाई नेतृत्व तथा समन्वय गर्ने हो। गविव्यस सरकारी, निजी क्षेत्र, व्यापारिक सरोकारवालाहरू, स्थानीय समुदाय, नागरिक समाज (आमा समूह, युवा समूह लगायत), तथा पर्यटककर्मीहरू सहितको साभ्ता प्लेटफार्म हो जसले एकअर्कालाई समन्वय गर्दै गन्तव्यको पर्यटन विकासको व्यवसायिक योजना, स्रोत संसाधन, प्रविधि तथा विज्ञतालाई सामूहिक लक्ष्यप्राप्तिका लागि डोऱ्याएको हुन्छ।

● यससम्बन्धी मुख्य कानुन तथा दिशानिर्देशिकाहरू के के छन् ?

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (Local Government Operation Act 2017)

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४(Intergovernmental Finance Management Act 2017)

● गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन समितिमा स्थानीय सरकारको के दायित्व हुन्छ ?

बदलिँदो राजनीतिक परिवेशमा स्थानीय सरकारको दायित्व पर्यटन विकासको अभियानलाई गविव्यसमार्फत नेतृत्व गर्ने हो। यसअन्तर्गत स्थानीय सरकारको धेरै भूमिका तथा दायित्वहरू पर्दछन्। यसमा गविव्यसलाई गन्तव्य व्यवस्थापनका लागि दृष्टि गर्दा स्थानीय सरकार निम्नलिखित लिनुपर्ने विधि तथा पाइलाहरू व्यवहारिक रूपमा उपर्युक्त देखिन्छन्।

१. पर्यटनको वर्तमान अवस्था तथा पर्यटकीय लक्ष्य तथा अन्तरलाई नगरपालिका (स्थानीय सरकार) ले सरोकारवालाहरू सँगको सम्पर्कबाट मूल्याङ्कन गर्ने।

२. गन्तव्य व्यवस्थापनका लागि नीति, योजना, कार्यक्रम, निर्देशिका, मार्गचित्र तथा कानुनी रूपरेखा बनाउने।

३. यसका लागि गविव्यसका विभिन्न विषयहरूमा नीतिगत दस्तावेजका रूपमा निम्नलिखित स्तरीय सञ्चालन विधि (Standard Operating Procedure -SoP as policy document) बनाउनुपर्ने हुन्छ।

● सरकारी-निजी सहकार्यमा गविव्यस कानुनी संरचनात्मक ढाँचा बनाउने।

● गविव्यसमा सहभागीहरूको सङ्ख्या तथा उनीहरूको पदानुक्रम।

● गव्यसङ्गको कार्यकारी अधिकारको क्षेत्र निर्धारण।

● लिनुपर्ने कार्यकारी प्रक्रिया तथा कदमहरू।

४. नगर परिषद्को संयुक्त सम्मेलनबाट सञ्चालन विधि अनुमोदन गर्ने ।
५. गविव्यसको संरचना गठन गर्ने ।
६. निजी क्षेत्र, नागरिक समाज, स्थानीय सङ्गठनहरू, आदिबाट सन्तुलित प्रतिनिधित्व हुनेगरी यसका सदस्यहरू चयन गर्ने ।
७. गविव्यसको नियमित बैठक तथा कार्यसम्पादनका लागि न.पा. अन्तर्गत कार्यालय व्यवस्थापन गर्ने ।
८. गविव्यसको सञ्चालन क्रियाकलापहरूलाई सम्पादन गर्न एक कोर संचालन समिति (Core steering committee) को रूपमा गन्तव्य विकास तथा व्यवस्थापन तयारी उप-समिति (ग.वि.व्य.त.उ.स.) को स्थापना एक पूर्व आवश्यकताका रूपमा देखिन्छ । गविव्यसका लागि साँफेबगर न.पा. बाट प्रतिनिधित्व हुनेगरी निम्नलिखित ६ सदस्यीय ग.वि.व्य.त.उ.स. गठन उपर्युक्त देखिन्छ ।

नगर प्रमुख (अध्यक्ष)= १
 नगर उपप्रमुख (उपाध्यक्ष) = १
 प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत (सदस्य सचिव)= १
 कार्यक्रम अधिकृत (सदस्य)= १
 प्रशासनिक अधिकृत (सदस्य)= १
 प्रमुख सूचना अधिकृत = १

गविव्यसको उपर्युक्त संरचनाले गविव्यसको निम्न संरचनाको लागी कार्य अगाडी बढाउनु पर्ने हुन्छ ।

तालिका ३०: साँफेबगर न.पा.मा हुने गविव्यसको सम्भावित संरचना

व्यक्तिहरू	संख्या तथा पद
नगर प्रमुख, साँफेबगर न.पा.	१ (सदस्य सचिव)
नगर उपप्रमुख, साँफेबगर न.पा.	१ (सदस्य)
अध्यक्ष, अछाम उद्योग वाणिज्य संघ	१ (सदस्य)
अध्यक्ष, अछाम होटल तथा पर्यटन व्यवसायी संघ	१ (सदस्य)
अग्रणी पर्यटन (होटल) व्यवसायीहरू	२ (सदस्यहरू)
स्थानीय स्तरका होमस्टे तथा तिनका एसोसिएसनका प्रतिनिधिहरू	१ (सदस्य)
नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरू	१ (सदस्य)
साँ.न.पा.को १४ वडाका वडा अध्यक्षहरू	१४ (सदस्यहरू)
वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति	१
राजनीतिक दलका नेता (प्रतिनिधी)	१ (सदस्य)
जम्मा	२४

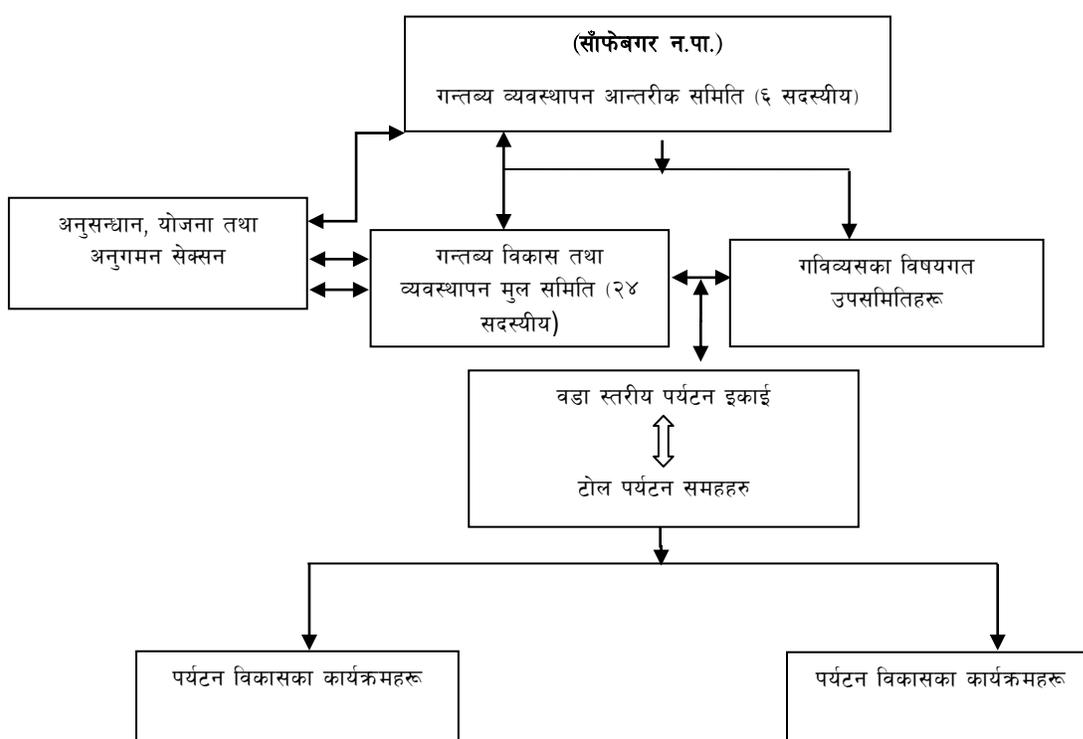
स्रोत: स्थलगत कार्य

उपरोक्त संरचना बमोजिम गठीत गविव्यसले कार्य लक्ष्य प्राप्तिको लागी अपनाउनुपर्ने मुख्य सिद्धान्तहरू निम्न बमोजिम हुनसक्छन :

- दिगो विकास लक्ष्य (SDGs) ।
- सहभागिता-गविव्यसमा सबै मुख्य सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधित्व जसले गर्दा उनीहरूको भूमिका संलग्न होस् ।
- दिगो तथा दायित्वपूर्ण पर्यटनप्रतिको दृष्टिकोण ।

- पर्यटन विकासको प्रगतिशील सैद्धान्तिक मोडेल -(वकालत, सावधानी, अनुकूलन, ज्ञानमा आधारित प्लेटफार्म)
- पर्यटनमा आधारित सामूहिक प्रयास ।
- उत्तरदायित्व -गन्तव्यप्रति उत्तरदायित्व हुने ।
- अधिकार -सरोकारवालाहरूको अधिकार प्रयोग गरी लिनुपर्ने निर्णय ।
- संरचना -प्रणालीभिन्नको अवयवहरूका बीचमा पारस्परिक अन्तरसम्बन्ध तथा निर्णय ।
- पारदर्शिता -सूचना स्रम्पेण गर्ने तथा खुल्ला रूपमा अभिनय गर्ने ।
- प्रभावकारिता -गविव्यसले उद्देश्य पूरा गर्ने सीमा तथा तरिका ।

रेखाचित्र ६: साँफेबगर न.पा.मा ग.वि.व्य.स.को प्रस्तावित संरचना

स्रोत: स्थलगत कार्यमा आधारीत

रेखाचित्र ५ मा देखाइएअनुसार ग.वि.व्य.स.का सदस्यहरूलाई आवश्यक भएअनुसारको विषयगत उपसमितिहरू(जस्तै; पूर्वाधार विकास, क्षमता अभिवृद्धि, बजारीकरण तथा प्रचारप्रसार, आदि) गठन गरेर परिचालन गर्न सकिन्छ । उक्त उपसमितिहरूको समन्वयकर्ताका रूपमा उक्त समितिको ग.वि.व्य.स.का सदस्यहरूलाई नेतृत्वको जिम्मेवारी दिई परिचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । यी विषयगत उपसमितिहरूले आवश्यकताअनुसार नागरिक समाज, युवावर्ग, विद्यार्थीवर्ग, आमसमूह, आदिलाई गन्तव्यको दिगो विकाससम्बन्धी चेतना वृद्धि गर्नेछन् । गविव्यसले मूलरूपमा निम्नलिखित क्रियाकलापहरू गर्दै आफ्नो भूमिका पूरा गर्नेछ ।

१. एक वर्षमा सहज रूपले कम्तीमा ८ बैठकहरू (प्रत्येक ४५ दिनमा १ बैठक) बोलाउने जसले गविव्यसको सम्पूर्ण सदस्यहरूको इनपुट लिई नगरपालिकाको पर्यटन रणनीतिक कार्ययोजना उपलब्ध स्रोतसाधन (वित्तीय, प्राविधिक तथा मानव संसाधन) को प्रयोग गरी तोकिएको समयतालिकामा बनाउन सकोस् ।

२. त्यो कार्ययोजनाले गविव्यसको आफ्नै निम्नलिखित विषयहरू पनि समेटोस् :

- संस्थागत व्यवस्थापन ।
- मानव संसाधनको विकास ।
- प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि ।
- वित्तीय क्षमता तथा सरकारी - निजी क्षेत्रको भागीदारी व्यवस्था ।
- समुदायको सहभागिता ।
- कानुनी ढाँचा तथा त्यसलाई लागू गर्नका लागि आवश्यक तन्त्र र सार्वजनिक समस्याको निराकरण ।

३. पर्यटन मार्गचित्र (रणनीतिक कार्ययोजना) लाई गविव्यसका सदस्यहरूको ध्यानमा ल्याउने ।

४. पर्यटन मार्गचित्र (रणनीतिक कार्ययोजना) को अनुमोदन गर्नुअघि त्यसको मस्यौदामा सरोकारवालाहरूसँग छलफल गर्ने ।

५. नगरपालिकाको नगरपरिषदबाट पर्यटन मार्गचित्र (रणनीतिक कार्ययोजना) तथा त्यसको कार्यान्वयनको अनुमोदन गराउने ।

६. पर्यटन मार्गचित्र (रणनीतिक कार्ययोजना) कार्यान्वयनका लागि समयसीमा बनाउने ।

७. पर्यटन मार्गचित्रको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागी गविव्यस अन्तर्गत विभिन्न विषयगत उपसमितिहरू बनाएर कार्ययोजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

८. कार्ययोजना कार्यान्वयनको निगरानी तथा समीक्षा गर्ने ।

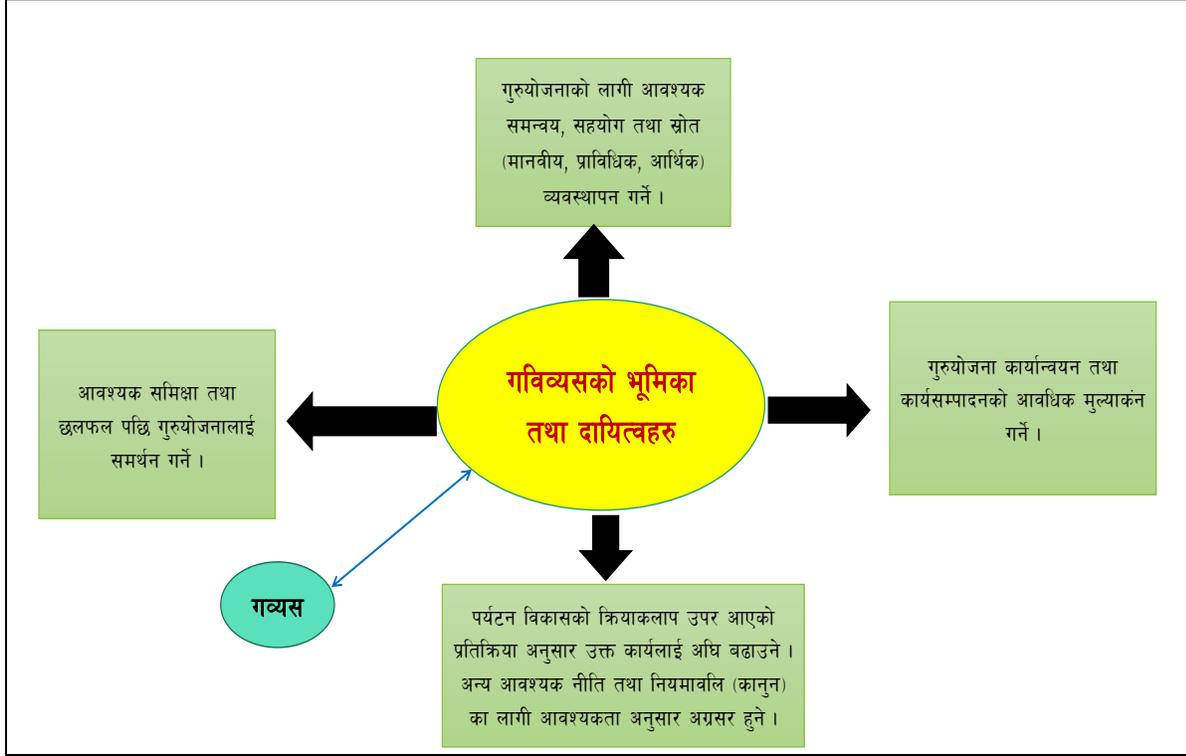
९. आवधिक कार्य योजनाको कार्यान्वयन उपरान्त गविव्यसका सदस्यहरूबाट प्रतिक्रिया लिने ।

१०. गन्तव्य विकासका लागि आवश्यक नीति तथा कानूनहरूको व्यवस्थाका लागि सिफारिस गर्ने ।

गविव्यसको उपरोक्त भूमिकाहरूले परिच्छेद ६ अन्तर्गतको साँफेबगर नगरपालिकाको भूमिकाको लागी ५ वर्षे रणनीतिक कार्ययोजना अन्तर्गतको संस्थागत विकासको कार्ययोजनालाई पनि प्रतिनिधित्व गर्दछ ।

तलको रेखाचित्रले साँफेबगर न.पा.मा गविव्यसले खेल्नुपर्ने मुख्य भूमिकाहरूका बारेमा चित्रण गरेको छ ।

रेखाचित्र ७: साँफेबगर न.पा. को व्यवस्थित तथा एकीकृत पर्यटन विकासका लागि ग.वि.व्य.स.को भूमिका तथा दायित्व

स्रोत: लेखक

उपर्युक्त भूमिकाहरू पूरा गर्न गविव्यसबाट आवश्यकता महसुस गरिएका मुख्य आचरण तथा विशेषताहरू

जवाफदेहिता-गविव्यसको गन्तव्यमा जवाफदेहिता ।

पारदर्शिता -गविव्यसले सूचना सम्प्रेषण गर्दै खुला रूपमा कार्य गर्ने ।

सहभागिता-गव्यसङ्गले सबै सरोकारवालाहरूको भूमिकालाई प्रतिनिधित्व गराउने ।

संरचना -प्रणालीभित्रको अवयवहरूका बीचमा पारस्परिक अन्तरसम्बन्ध गरी निर्णय गर्ने ।

प्रभावकारिता -गविव्यसले उद्देश्य पूरा गर्ने सीमा तथा तरिका ।

सामर्थ्यता -निर्णय कार्यान्वयनमा सामर्थ्यता ।

ग.वि.व्य.स.को सफलताका लागि केही कारक तत्वहरू

- निर्णयकर्ताहरूको विश्वसनीयता ।
- बजार प्रोत्साहनसहित केही प्रभावकारी कार्यान्वयन तन्त्र ।
- सार्वजनिक सहभागिता ।
- अटुट प्रतिबद्धता ।
- नियमित मूल्याङ्कन ।

ग.वि.व्य.स.को लागत तथा लाभ

लागत शीर्षक	दायित्वहरू
मानव संसाधन खर्च	स्थानीय सरकार
उपकरण	स्थानीय सरकार तथा निजी क्षेत्र
सुविधाहरू	स्थानीय सरकार तथा स्थानीय समुदायहरू
समुदायका लागि खर्च	स्थानीय सरकार तथा स्थानीय समुदायका सङ्घहरू
गविव्यसको सदस्यहरूका लागि सभा, यात्रा तथा अन्य भत्ताहरू	स्थानीय सरकार

गविव्यसका अन्य महत्वपूर्ण भूमिकाहरू

बजार अनुसन्धान तथा ब्रान्डिङमा ज्ञान/सूचना सङ्कलन गरी त्यसलाई गविव्यसको सभामा रिपोर्टिङ गर्ने । पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापनका लागि नीति, कानून, नियमावली, वातावरणीय प्रोत्साहन तथा उपर्युक्त वातावरण बनाउने । पर्यटकीय उपज बढाउने (भौतिक उपज, प्याकेजिङ तथा कार्यक्रम) । पर्यटन कार्यबलको विकासको लागि वातावरण बनाउने । सम्बन्धित कार्यलाई ग्राउण्डमा डेलिभर गर्ने । गन्तव्यको ब्रान्ड पहिचान तथा प्रतिज्ञालाई स्तर तथा गुणात्मक आश्वासनसहित डेलिभर गर्ने । सामुदायिक समावेशिता तथा समुदायको पर्यटनसम्बन्धी धारणामा सकारात्मक सोच तथा सहभागीताको लागी समुदायसँगको सम्बन्ध बलियो पार्ने । रणनीतिक लक्ष्य प्राप्तगर्नका लागि सरकारी निकाय तथा निजी क्षेत्रभित्र तथा यी दुवैका बीचमा आपसी सहयोग तथा साभेदारी बढाउने । बजारीकरण र प्रवर्द्धन - गन्तव्य लाई पोजिशनिङ गर्ने, ब्राण्डिङ र प्रवर्द्धनको साथै सुचना सेवा प्रवाह गर्ने । पर्यटन गुरुयोजना कार्यान्वयनका लागि अन्य संघसंस्थाहरूसँग पनि समन्वय गर्ने जस्तै निजी क्षेत्रका पर्यटन संघहरू (जस्तै होटल व्यवसायी संघ अछाम, सुदूरपश्चिमाञ्चल होटल व्यवसायी संघ, नाट्टा सुदूरपश्चिम, पर्यटन विकास समाज धनगढी), घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय अछाम, अछाम उद्योग वाणिज्य संघ, छिमेकि नगर तथा गाउँपालिकाहरूको पर्यटन विकास र व्यवस्थापन समितिहरू, अछाम जिल्ला स्थित डिभिजन वन कार्यालय, गन्तव्य व्यवस्था र गन्तव्यका स्थानिय समुदायहरूसँग घनिष्ठ समन्वय र परामर्श गर्ने ।

यस गुरुयोजना कार्यान्वयनमा अप्रत्यक्ष भूमिका खेल्न सक्ने अन्य सम्बन्धित संस्थाहरू पनि हन सक्छन् । साँफेबगर नगरपालिका र यसको गविव्यसको समन्वयमा आवश्यकता अनुसार वैदेशिक लगानी सहित थप लगानी आकर्षण गर्न कोष, कानुनी/संस्थागत प्रावधान, सामाजिक परिचालन, पर्यटन उद्यमशीलता र सीप विकास तालिमको आयोजना, पर्यटन व्यवसाय योजना, पर्यटन उपज प्याकेजिङ, लगानीमैत्री नीति र नियामक फ्रेमवर्क तयार गर्नु पर्ने हुनसक्छ । यी कार्यहरूमा साँफेबगर नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र, अछाम जिल्ला भित्र, सुदूरपश्चिम प्रदेश भित्र तथा सुदूरपश्चिम प्रदेश बाहिर केन्द्र (काठमाडौं) सम्मबाट प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष भूमिका खेल्ने थपै सहयोगी संस्थाहरू हुनसक्छन् । ती संस्थाहरू निम्न छन ।

क) सुदूरपश्चिमको प्रादेशिक मन्त्रालय र विभागहरू

- आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ।
- पूर्वाधार विकास मन्त्रालय (भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय) ।
- भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय ।

- समाज कल्याण मन्त्रालय ।
- आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय र यी मन्त्रालय अन्तर्गत अन्य विभिन्न विभागहरू ।

ख) केन्द्र स्थित संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय र यसको विस्तारित भागहरू (arms), जस्तै पुरातत्व विभाग, पर्यटन विभाग, नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण, नेपाल वायुसेवा निगम, नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल पर्यटन बोर्ड, नेपाल पर्वतारोहण प्रतिष्ठान, तारागाँउ क्षेत्र विकास समिति, आदि ।

ग) राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र सुदूरपश्चिम स्थित सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्रहरू (खप्तड, अर्पि नम्पा, शुक्लाफाँटा) ।

घ) अध्यागमन विभाग ।

ङ) घरेलु तथा साना उद्योग विकास बोर्ड ।

च) सुदूरपश्चिम र नेपालका पर्यटन उद्योग संघ र निजी क्षेत्र संघहरू ।

छ) अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग संगठन र एजेन्सीहरू (जस्तै GIZ, DFID, World Bank, USAID, ADB, UNDP, आदि)

ज) पर्यटन उद्योग संघहरू ।

खण्ड २: गुरुयोजना कार्यान्वयनको प्राथमिकता

यो पर्यटन गुरुयोजनाको अवधि ५ वर्ष (२०७९/८० - २०८४/८५ वि.स.) को रहेको छ । गविव्यसको कृशल नेतृत्वमा यस गुरुयोजनामा समेटिएको सबै क्रियाकलापहरूलाई निम्न अनुसार दुई अवधिमा नीहित गरी त्यसै बमोजिम तिनको कार्यान्वयनको लागी प्राथमिकतामा पारीएको छ ।

तालिका ३१: गुरुयोजना कार्यान्वयनको लागी आवधिक प्राथमिकता

चरण	वर्ष	प्राथमिकता
अल्प अवधि (१ वर्ष)	२०७९/८० वि.स.	साना पुर्वाधार सुविधाहरूको निर्माण, पर्यटनमा जनचेतनाका कार्यक्रमहरूको संचालन, मानव संशाधन विकासको लागी स-साना प्रशिक्षणहरूको व्यवस्था, टुर प्याकेजहरूको निर्माण र सञ्चालन, १-२ किलोमिटरको पदयात्रा मार्गको पुर्वाधारको परिक्षण, निर्माण, मर्मत, पुनर्निर्माण तथा सुचना बोर्डहरूको स्थापना, साना पदयात्रा मार्गको आधारभूत पुर्वाधार (सुरक्षित पदमार्ग खड्कलाहरू, स्याना पुल पुलेसा, हाथे रेलिङ्ग) निर्माण र मार्गको स्तरीयता वृद्धिको लागी उक्त मार्गमा रहेको स्थानिय समुदायसंग उनिहरूको सूचना, ज्ञान, सहभागिता, सहयोग, आदिको लागी सम्पर्क र सम्बन्ध स्थापना, साना पदयात्रा मार्गमा आवश्यक अन्य सुविधाहरू जस्तै आराम गर्ने सुरक्षा जन्य ओत, शौचालय, पिउने पानि आदिको व्यवस्था, पिकनिक स्थल पर्यटकिय उपजको निर्माण, होमस्टेमा आधारीत पर्यटकिय उपज दर्ता, संचालन र, व्यापार व्यवस्थापन तालिम दिइ क्षमताको निर्माण, विभिन्न पर्यटकिय उपजको सम्भाव्यता अध्ययन, पर्यटन सुचना केन्द्रहरूको स्थापना, वार्षिक कार्यक्रममा आधारित रहेर गन्तव्यहरूको बजारीकरण र प्रवर्द्धन, आदि ।
मध्य र दिर्घ अवधि (२-५ वर्ष)	२०७९/८० - २०८४/८५	ठुलो पुर्वाधारहरूमा लगानी र निर्माण, लामो पदयात्रा मार्गको पुर्वाधारको परिक्षण, लामो दुरी भएको पदमार्गमा आधार शिविरको स्थापना, केबल कार लाइनहरूको निर्माण, गन्तव्यहरूको प्रवेश र निकासको बिन्दुहरूमा रहेको नदिहरूमा मोटर तथा भुलुङ्गे पुलको निर्माण, पर्यटन कोरीडोरहरूलाई जोड्ने मार्गहरूको निर्माण, कस बोर्डर पर्यटन प्रावधान भएको जोनिङ्ग क्षेत्रहरूको निर्माण, नयाँ पदयात्रा मार्गहरूको खोज, निर्माण, व्यवस्थापन, विस्तार तथा मर्मत, भ्यु टावरको निर्माण, खेलकुद पर्यटकिय उपज (रङ्गशाला) को निर्माण, प्राचीन दरबार, हुङ्गे धारा, चौतारा, धातुको मुर्ति, पानस लगायतका एतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षण, पुनर्निमाण गरी जिर्णोधर, आदि ।

सन्दर्भ सामग्री (References)

- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७४). *नगर वस्तुगत विवरण- २०७४*. साँफेबगर: साँनपा ।
- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७५). *साँफेबगर नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलबारे अध्ययन प्रतिवेदन - २०७५*. साँफेबगर: साँनपाको कार्यालय ।
- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७४). *साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटकिय गन्तव्यहरु*. साँफेबगर: साँनपा ।
- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७४). *अछाम जिल्लामा अवस्थित नाइनी क्षेत्र*. साँफेबगर: साँनपा ।
- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७४). *अछाम - खप्तड रुट*. साँफेबगर: साँनपा ।
- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७४). *अछाम जिल्लामा अवस्थित जिमराडी धाम*. साँफेबगर: साँनपा ।
- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७४). *अछाम जिल्लामा अवस्थित वैद्यनाथ धाम*. साँफेबगर: साँनपा ।
- खप्तड क्षेत्र पर्यटन, विकास तथा व्यवस्थापन समिति (खक्षेपविव्यस). (२०७८). *खप्तड*. शिलगढी: खक्षेपविव्यस ।
- वैद्यनाथ क्षेत्र विकास संस्था (वैक्षेविस). (२०७८). *रावणको तपस्यास्थल वैद्यनाथक्षेत्र*. अछाम: वैक्षेविस ।
- यम राज कुँवर (२०७८). *खप्तड बाबा प्रेरक सन्यासी*. साँफेबगर: पर्यटन सूचना केन्द्र ।
- साँफेबगर नगरपालिका (साँनपा). (२०७७). *साँफेबगर नगरपालिका राजस्व सुधार कार्ययोजना*. साँफेबगर: साँनपा ।
- सुरतबहादुर शाह (२०६४). *भारखण्ड वैद्यनाथक्षेत्र*. कालिमाटीगढी: श्री वैद्यनाथक्षेत्र प्रकाशन समिति ।
- स-शक्तिकरणका क्षेत्रमा युवाहरु (एस नेपाल) र पर्यटन सचना केन्द्र (पसुके) (२०७५). *अछाम जिल्ला खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्यटनका सम्भावना तथा जनचेतना तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रमको प्रतिवेदन*. साँफेबगर: एस नेपाल र पसुके ।
- स-शक्तिकरणका क्षेत्रमा युवाहरु (एस नेपाल) र पर्यटन सचना केन्द्र (पसुके) (२०७५). *पर्यटक गाइड तालिम प्रतिवेदन*. साँफेबगर: एस नेपाल र पसुके ।
- KATDMC. (2020). *खप्तड (Khaptad). Khaptad Area Tourism Development & Management Committee (KATDMC)*.
- ऋषिराम पोखरेल (२०६८). *वैद्यनाथ क्षेत्र अछाम विद्वानहरुको दृष्टिमा*. कालिमाटीगढी: श्री वैद्यनाथ क्षेत्र प्रकाशन समिति ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन संचालन कार्यविधि २०७६

नेपालको सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन संचालन गरी जैविक विविधता संरक्षण, दीगो वन व्यवस्थापन र स्थानीय तथा राष्ट्रिय समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने लक्ष्य साथ तयार भएको सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यविधि २०७५ नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको २०७५ भाद्र २६ गते सचिव स्तरीय निर्णयबाट स्विकृत गरी निर्णय कार्यान्वयनमा ल्याइएको हो । स्थानीय वस्तु, सेवा र कलालाई उच्च प्राथमिकता दिनपर्ने उल्लेख गरीएको यस कार्यविधिको उद्देश्यहरू निम्न बमोजिम छन्।

- क) सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन व्यवसाय संचालन गरी जैविक विविधता संरक्षण लगायतका वातावरणीय सेवाको प्रवर्द्धन तथा सदुपयोग गर्ने ।
- (ख) पर्यापर्यटन व्यवसायलाई समुहको वैकल्पिक आयस्रोतको रूपमा स्थापित गरी आम्दानी र राजगारीका अवसर सहितको वातावरण मैत्री विकासमा यागदान पुऱ्याउने ।
- (ग) समूह र सहकारी, स्थानीय तह वा निजी क्षेत्र (जहाँ जुन सम्भव छ) को व्यवसायिक साभुदारीमा पर्यापर्यटन व्यवसाय संचालन गरी स्थानीयस्तरमा संरक्षण तथा समृद्धि हासिल गर्ने ।

यस कार्यविधि बमोजिम स्थानीय उपभोक्ताहरूको मौलिक सामाजिक र सांस्कृतिक मूल्य मान्यतामा बढावा हुने गरी सामुदायिक वनहरूमा विहार, जलविहार, पार्क र उद्यान अवलोकन, वनभोज, फोटो यात्रा, सिनेमा वा भिडियो छायाङ्कन, सूचना तथा सन्देशमूलक गतिविधि तथा ऐतिहासिक, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदा अवलोकन जस्ता क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।

नेपाल सरकारद्वारा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा करिब ५,००० वटा सामुदायिक वनमा पर्यापर्यटन कार्यक्रम संचालन गर्ने लक्ष्य लिइ सा ही बमोजिम बजेट विनियोजन समेत भएको छ ।

यस कार्यविधिको अनुसुचि ८ मा आशयपत्र तथा प्रस्तावको, आव्हान, मुल्याङ्कन र करारनामाको व्यवस्था उल्लेख गरीएको छ । त्यस्तै अनुसुचि १० मा प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने र अनुसुचि ११ अनुगमन तथा निरीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था गरीएको छ । अनुसुचि १२ अनुसार पर्यापर्यटन सम्बन्धी व्यवसाय सञ्चालकसंग पहिलो पटक बढीमा कार्ययोजनाको १० वर्षको लागि करारनामा गर्न सकिने छ । त्यस्तै यस कार्यविधिको अनुसुचि १३ ले व्यवसाय बन्द गन सकिने भने अनुसुचि १४ ले शुल्क तथा कर निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ ।

अनुसूची २: साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजनाको सर्वेक्षणका लागि प्रयोग गरीएका प्रश्नावलीहरू

साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना निर्माण तयारीको सन्दर्भमा प्रश्नावलीहरू

Questionnaires/Checklists for Private Sector Commercial Tourism Actors/Institutions/Committees/Clubs

साक्षात्कारकर्ता (अन्तरवार्ता दिने व्यक्ति) को नाम :	
अन्तरवार्ता दिने व्यक्तिको पद :	
अन्तरवार्ताको मिति :	
स्थान :	
सम्पर्क नम्बर :	

मिति २०६८ साल श्रावणमा गठन भएको अछाम जिल्ला स्थित साँफेबगर नगरपालिका (न.पा.) साविकको रिडिकोट, मष्टामाण्डु, शिद्धेश्वर, वैजनाथ र जाल्पादेवी गाउँ विकास समितिहरू लाई समेटी निर्माण भएको हो । अछाम जिल्लाको सदरमुकाम मङ्गलसेनबाट २५ कि.मी. उत्तरमा अवस्थित साँफेबगर नगरपालिका वैधनाथ धामजस्तो उच्चकोटिको तिर्थ स्थल भएको पवित्र भूमि हो । यो नगरपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेशमा आधुनिक शहर बनाउन छानिएका ६ स्थानहरू मध्ये पनि एक हो जहाँ अछाम जिल्लामा रहेको दुई विमानस्थलहरू मध्ये एक रहेको छ । यो खप्तड, रामारोशन तथा जिमाराडी धाम जस्तो धार्मिक तथा प्राकृतिक तथा पवित्र गन्तव्यहरूलाई जोड्ने रणनीतिक महत्वको गन्तव्य हो । बुढीगंगा जस्ता नदी तथा खोलानालाको समिप्यताले गर्दा जलयात्रा पर्यटन विकासको अपार सम्भावना देखिन्छ ।

यसको साथै साँफेबगर न.पा.मा प्रकृतिको वरदानको रूपमा पहाडी परीदृष्य, बहुमल्य वनस्पति तथा जिवहरू, भरनाहरू, औषधिय जडीबुटी, मनमोहक पदयात्रा मार्ग, सांस्कृतिक स्थलहरू, विभिन्न धार्मिक क्षेत्र तथा तिर्थस्थलहरूले भरीभराउ छ । यस्तो गन्तव्यको योजनावद्ध विकास तथा व्यवस्थापनले नगरपालिकाको मात्रै नभइ यसले समग्र अछाम जिल्ला तथा सुदूरपश्चिम प्रदेशकै पर्यटनको ब्राण्ड भ्यालु बढाउन सक्ने देखिन्छ । एक उत्कृष्ट योजना निर्माण भइ यसले नीजि क्षेत्रको सन्तुलित सहभागिता तथा लगानी, स्थानिय समुदायको सम्मानजनक सहभागीता, दिगो पर्यटनबाट स्थानिय रोजगारी निर्माण, आर्थिक वृद्धि तथा गरीबी निवारण तथा विकासको फलबाट वञ्चित स्थानिय व्यक्तिहरूको समावेशिकरणमा एक असल मार्गदर्शन गर्ने कुरामा दुइमत छैन । यस सन्दर्भमा जर्मन जि.आई.जेड सहयोग नियोगको प्राविधिक सहायता तथा साँफेबगर नगरपालिकाको सहकार्यमा

साँफेबगर नगरपालिकाद्वारा पाँच वर्षे कार्ययोजना सहितको पर्यटन रोडम्याम बनाउने प्रमुख उद्देश्यका साथ यो गुरुयोजना बनाउन थालिएको छ । यस कार्यमा तल दिइएका सर्वेक्षण प्रश्नावलीमा यहाँको अनुभव तथा रचनात्मक विचार सहित जवाफ प्रदान गर्न हार्दिक अनुरोध गर्दछौ ।

प्रश्नावलिहरु

- १) साँफेबगर न.पा. मा आन्तरीक तथा अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटनको विकास तथा पर्यटक आगमन संख्यात्मक वृद्धिको लागि के कस्तो संभावनाहरु छन ?

- २) नीजि क्षेत्रको स्थानिय पर्यटनमा सहभागिता, सत्रियता, लगानी तथा स्वामित्व बढाउन के कस्तो बाधा तथा चुनौतिहरु महसुस गर्नु भएको छ ? कृपया उल्लेख गर्नहोस ।

- ३) नीजि क्षेत्रको स्थानिय पर्यटनमा सहभागिता, सत्रियता, लगानी तथा स्वामित्व बढाउन स्थानिय / प्रादेशिक तथा केन्दिय सरकारले नीतिगत रुपमा के कस्तो प्रोत्साहनहरु ल्याउनु पर्ला ? कृपया उल्लेख गर्नहोस ।

- ४) नीजि क्षेत्र तथा स्थानिय समुदायको स्थानिय पर्यटनमा सहभागिता, सत्रियता तथा स्वामित्व बढाउन पर्यटन गरुयोजनामा के कस्तो कार्ययोजना समेटिनु पर्ला ? कृपया उल्लेख गर्नहोस ।

- ५) साँफेबगर न.पा. को पर्यटन विकासमा सरकारी तथा नीजि क्षेत्रको सहकार्य तथा एकिकृत प्रयासको रुपरेखालाई बलियो बनाउन के गर्नु पर्ला ? कृपया उल्लेख गर्नहोस ।

प्रश्नोत्तरको लागि धन्यवाद ।

Thank you for your valuable time and contribution

साँफेबगर नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना निर्माण तयारीको सन्दर्भमा प्रश्नावलीहरु

**Questionnaires/Checklists to Sanfebagar Municipality for formulation of its
Tourism Master Plan**

साक्षात्कारकर्ता (अन्तरवार्ता दिने व्यक्ति) को नाम :	
अन्तरवार्ता दिने व्यक्तिको पद :	
अन्तरवार्ताको मिति :	
स्थान :	
सम्पर्क नम्बर :	

प्रश्नावलिहरु

- १) साँफेबगर नगरपालिकामा आगमन हुने आन्तरिक पर्यटकको कस्तो प्रवृत्ति छ ? प्रमुख पाँचवटा पर्यटकहरु आउने जिल्ला कुन कुन हो ?
- २) यस पर्यटन गन्तव्यमा कुन उमेर समुहका मानिस बढि आउँछन् ?

उमेर समूह	संख्या प्रतिशत (%) मा
० -१४	
१५ -२९	
३०-५९	
६० +	

- ३) यहाँ आगमन हुने पर्यटकहरु यातायातको के के साधन प्रयोग गरी आउँछन् ?

६) नगरपालिकामा भएको मुख्य जातिय समूह तथा तिनीहरुले मनाउने चाडपर्वहरु के के हुन् लेख्नुहोस् ?

मुख्य जातिय समूह	चाडपर्वहरु तथा मेला	चाडपर्व तथा मेला हुने समय	वडा	स्थान

७) लोप हुन लागेका चाडपर्व छन् भने के-के हुन् ?

कुनजातिका समूहले मनाउने	लोप हुनलागेका चाडपर्व	चाडपर्व हुने समय	वडा	स्थान

८) लोप भइसकेका चाडपर्व छन् भने के-के हुन् ?

कुनजातिका समूहले मनाउने	लोप भएका चाडपर्व	पुर्व समयमा चाडपर्व हुने समय	पुर्व समयमा चाडपर्व हुने वडा	पुर्व समयमा चाडपर्व हुने स्थान

९) नगरपालिकामा पर्यटकहरुका लागि सुचना केन्द्र, संग्रहालय, पुस्तकालयहरु कुन कुन स्थानमा छन् ?

सेवातथा सुविधा	नाम	स्थान	संख्या
सुचना केन्द्र			
संग्रहालय			
पुस्तकालय			
अन्य			

१०) पर्यटकको सुरक्षाको लागि के-कस्ता व्यवस्था मिलाइएका छन् ?

सुरक्षा सेवा तथा सुविधा	नाम	स्थान	संख्या
पर्यटक प्रहरी			
सहयता केन्द्र यात्र सहायत कक्षा			

उद्धार सम्बन्धि व्यवस्था			
अन्य			

११) यस नगरपालिकाको पर्यटन विकासकालागि के-कस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन भइरहेका छन्?

क्र सं	कार्यक्रमहरु	अनुमानित बजेट (लाखमा)	स्थान

१२) पर्यटकिय साइट तथा गतिविधी सम्बन्धी आकर्षणको हिसाबले साँफेबगर न.पा.मा पर्यटन विकासको लागी कुन कुन ठाउँमा के के भविष्यको सम्भावनाहरु छन् ?

क्र सं	वडा न.	स्थान	पर्यटकिय		आवश्यक अनुमानित लगानी बजेट
			साइट आकर्षण	गतिविधी	

१३) यस नगरपालिका मा पर्यटन विकासको सबल पक्ष, दुर्बल पक्ष, अवसर र चुनौतीहरु के के हुन ?

<p>सबल पक्ष</p>	<p>दुर्बल पक्ष</p>
<p>अवसर र सम्भावना</p>	<p>चुनौतीहरु (समस्याहरु)</p>

१४) समुदायमा आधारीत पर्यटनको विकासको लागि समुदाय उन्मुख वित्तिय सहायता प्याकेजको बारेमा के कस्ता नीतिगत सोचहरु रहेका छन ? आर्थिक रुपले पिछ्छिडिएको वर्गलाई पर्यटनको आयबाट कसरी दिगो रुपमा लाभान्वित गर्नसकिन्छ होला ?

१५) गुरुयोजनामा नगरपालिकाको तर्फबाट के के विषय तथा कार्यक्रम परियोजनाहरु समेट्दा राम्रो हुन्छ ?

क्र सं	कार्यक्रमहरु	अनुमानित बजेट (लाखमा)	स्थान

१६) नगरपालिकाले पर्यटनको माध्यमबाट राजस्व सकंलन तथा वृद्धि गर्न कस्तो स्वरुप को निर्माण गर्नुपर्ला ? वा नगरपालिकाले पर्यटनको माध्यमबाट कसरी आयको नयाँ स्रोत बनाउन सक्छ र भइरहेको स्रोतलाई वृद्धि गर्नसक्छ होला ?

१७) साँफेबगर न.पा. को पर्यटन विकासमा सरकारी तथा नीजि क्षेत्रका उधमी तथा व्यवसायीहरुसंगको सहकार्य तथा एकिकृत प्रयासको रुपरेखालाई बलियो बनाउन के गर्नु पर्ला ?

१८) वातावरण मैत्री (Eco friendly) पर्यटन विकासका लागि तपाँडको विशेष सुझाव के के छन् ?

१९) नगरपालिकामा भएका जानिफकारहरुको नाम र सम्पर्क नम्बर जसले पर्यटकीय गन्तव्य र गतिविधिहरुको बारेमा बढि जानकारी दिन सक्छन ?

नाम	सम्पर्क नम्बर	ई-मेल

धन्यवाद !!!!!

प्रश्नोत्तरको लागि धन्यवाद ।
Thank you for your valuable time and contribution

अनुसूची ३: सूचना सङ्कलनका लागि साक्षात्कार गरिएका व्यक्तिहरूको नामावली

क्र.स.	प्रतिनिधित्व	व्यक्तिको नाम	संगठन तथा ओहोदा	सम्पर्क नम्बर
१	सबै १४ वडाहरु	कुल बहादुर कुँवर	साँफेबगर नगरपालिका, नगर मेयर	९८५१०७७११८
२	सबै १४ वडाहरु	विर्मला देवी बुङ्थापा	साँफेबगर नगरपालिका, उप मेयर	९८६८७०७४४६
३	सबै १४ वडाहरु	नृप विश्वकर्मा	साँफेबगर नगरपालिका,, कार्यालय सहायक	९८४८६०४१२०
४	सबै १४ वडाहरु	अम्बर बहादुर अधिकारी	सूचना तथा प्रविधि अधिकृत, साँफेबगर नगरपालिका	९८६७५८९०२५
५	वडा न १, वैजनाथ	अमर बहादुर शाह	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८६८४३६५५५
६	वडा न. १, वैजनाथ क्षेत्र	खड्ग बहादुर खड्का	अध्यक्ष, श्री वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति	९८४८४८६४८६
७	वडा न. १, वैजनाथ टोल	चक्रनाथ योगी	जनप्रतिनिधी (वडा सदस्य)	९८४८६८९६१९
८	वडा न. १, वैजनाथ टोल	राजेश विश्वकर्मा	पशु प्राविधिक (वडा न. १)	९८४८५६१७६०
९	वडा न. १, वैजनाथ क्षेत्र	देव राज उपाध्याय	प्राचार्य, श्री वैद्यनाथ वेद विद्याश्रम	९८४१४३९८९५
१०	वडा न. १, वैजनाथ क्षेत्र	भरत बहादुर कुँवर	कार्यकारी निर्देशक, श्री वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति	९८४८५४१७०९
११	वडा न. १, कालिमाटी	नविन्द्र राज जोशी	विद्यालय शिक्षक	९८४८६४६९९८
१२	वडा न २, जल्पादेवी	कालु सिंह कुँवर	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९६४८६५०७१२
१३	वडा नं. २, भकाले टोल	सुरत भुल	सदस्य, वैद्यनाथ धाम पर्यटन विकास तथा व्यवस्थापन समिति	९८४९०३४३३५
१४	वडा न ३, सिद्धेश्वर	कृष्ण बहादुर बुढा	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८६५६२६२६४
१५	वडा न. ३	महेश कुँवर	अध्यक्ष, अछाम होटल तथा पर्यटन व्यवसायी संघ /संचालक होटल साईनो होटल एण्ड लज	९८४८५५६२२९
१६	वडा न. ३	योगेश कुँवर	होटेल् सञ्चालक, वर्षा गोष्ट हाउस एण्ड रेष्टुरेन्ट	९८१११६३६१८
१७	वडा न. ३	प्रदिप केसी	होटेल् सञ्चालक, न्यू होटल डोल्फीन	९८६८५३८३४१
१८	वडा न. ३	आकाश कुँवर	अध्यक्ष, सिद्धेश्वर धार्मिक तथा पर्यटन क्षेत्र संरक्षण समिति ।	९८४८५५६२२९
१९	वडा न ४, मष्टामाडौ	बलगिरी कुँवर	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८४८६७७५०२
२०	वडा नं. ४, जिप पार्क	मदन कुँवर	होटेल् सञ्चालक, होटल दिप	९८४७१४२८६४, ९८१२६९७७२१
२१	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	मिन बहादुर राना	होटेल् सञ्चालक, होटेल् बुढीगंगा	९८४१६२६४१७, ९८६८५४३७०८
२२	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	हेमराज कुँवर	होटेल् सञ्चालक, होटल समर्पण	९८४८६००८१०
२३	वडा नं. ४, जिप पार्क	राजेश बुढा	सञ्चालक, लक्ष्मि बेकरी एण्ड क्याफे	९८६५९०१४०२
२४	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	शिव साउद	सञ्चालक, धृवतारा होटेल तथा हस्पिटल	९८४८६८४५४५
२५	वडा नं. ४, एयरपोर्ट	दिपेन्द्र रावल	प्रबन्धक, कृषि विकास बैक	९८४८५५०८७३

	बजार			
२६	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	धृव बहादुर स्वार	प्राविधिक सहायक, कृषि विकास शाखा, साँफेबगर नगरपालिका	९८४८४३५५००
२७	वडा नं. ४, भण्डारी गाउँ	विर बहादुर बुढा	स्थानिय समाजसेवी	९८६०६४७०३३
२८	वडा नं. ४, मुवासैन, भाटबाडा	टेक बहादुर भुल	स्थानिय समाजसेवी	९८४८६०४७८२
२९	वडा नं. ४, मुवासैन	अनिल कुँवर	स्थानिय समाजसेवी	९७४६३३३६०७
३०	वडा नं. ४, सामातडा, तारया कुना	नृप बहादुर निशानी	स्थानिय पथ प्रदर्शक	९८४४०८३७०८
३१	वडा नं. ४, एयरपोर्ट क्षेत्र	हेमराज कुँवर	होटेल सञ्चालक, होटेल समर्पण एण्ड बार	९८४८६००८१० ९८२२१०२२६०
३२	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	घनश्याम श्रेष्ठ	आयोजना प्रमुख, नयाँ शहर आयोजना कार्यालय, साँफेबगर, अछाम	९८५८४४०११६
३३	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	विरेन्द्र यादव	आयोजना प्रमुख, नयाँ शहर आयोजना कार्यालय, साँफेबगर, अछाम	९८४४६६८१०९
३४	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	ललित बुढा	आयोजना प्रमुख, नयाँ शहर आयोजना कार्यालय, साँफेबगर, अछाम	९८४३११८३१९
३५	वडा नं. ४, एयरपोर्ट बजार	ठकेन्द्र कुँवर	४ न. वडा कमिटी अध्यक्ष	९८६५८१९५५७
३६	वडा न ५, नवाठाना	उजिरे साउँद	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८६८५२०५५६
३७	वडा न ६, भागेश्वर	प्रेम राज शर्मा	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८४८६१२७६०
३८	वडा न ६, भागेश्वर	तारामान रावल	वडा सचिव	९८६५७४२१४२
३९	वडा न ७, रिडीकोट	मिठ्ठु सिंह भाट	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८४८४११६९९
४०	वडा नं. ७, रिडीकोट	विलास भाट	स्थानिय पथ प्रदर्शक	९८४९६५६११५
४१	वडा नं. ७, काकडसात	भरत भाट	स्थानिय समाजसेवी	९८६४६१७३२३
४२	वडा नं. ७, काकडसात	ज्ञानेन्द्र खवास	स्थानिय समाजसेवी	९८६४६१७३२३
४३	वडा नं. ७, बडेलगडा	डा. मन्दिप पाठक	कार्यकारी निर्देशक, बयालपाटा अस्पताल	९८५१२७३५९९
४४	वडा नं. ७, बडेलगडा	रामराज खकुरेल	वित्तिय तथा प्रशासन प्रमुख, बयालपाटा हस्पिटल	९८४१९३५३८७
४५	वडा न ८, चण्डिका	टंक बहादुर कुँवर	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८६९१५६८६६
४६	वडा न ८, चण्डिका	रमेश कुँवर	पर्यटन पथ प्रदर्शक	९८४१२९८६४०
४७	वडा न ८, चण्डिका	मदन कुँवर	जिमराडी धाम धार्मिक एवम पर्यटन विकास समिति	९८४८४६०९५५
४८	वडा नं. ९, बुढाकोट	धृव बहादुर थापा	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८४८५५४०३५
४९	वडा नं. १०, घुघुरकोट	लाल बहादुर खड्का	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८४८६९२९४८
५०	वडा नं. १०, घुघुरकोट	हस्त भुल	स्थानिय पथ प्रदर्शक	९८४८८८३०९७
५१	वडा नं. ११, देवीस्थान	गणेश बहादुर खड्का	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८६५८३२६४५
५२	वडा नं. ११, देवीस्थान	ध्वज बहादुर खड्का	स्थानिय पथ प्रदर्शक	९८६५८३२६४५
५३	वडा नं. १२, नाइनी	प्रकाश बहादुर राना	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८४८५३०१९१
५४	वडा नं. १२, नाइनी	कुलमान ओली	सचिव	९८४८१७६१७८

५५	वडा नं. १२, नाइनी	अर्जुन बहादुर राना	होटल व्यवसायी	९८४८६३३१३३
५६	वडा नं. १३, बाब्ला	सागर सिंह सोनार	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८५८४२६५२४
५७	वडा नं. १३, बाब्ला	प्रति सिंह कुँवर	स्थानिय पथ प्रदर्शक सहयोगी	
५८	वडा नं. १३, बाब्ला	ललित रैगाई	उधमी	९८४८४७५९४२
५९	वडा नं. १३, बाब्ला	भोला ढकाल	प्रतिनिधि, परिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारीत अनुकुलन कार्यक्रम	९८५६०४९५५७
६०	वडा नं. १४, पातलकोट	कर्ण बहादुर साउद	जनप्रतिनिधी (वडा अध्यक्ष)	९८४८६७७९८६

अनुसूची ४: वडा नं १ देखी १४ मा रहेका अन्य पर्यटकिय आकर्षणहरुको सूची तथा तिनको पहिचानको प्रकृती

एतिहासिक = ए , पुरातात्विक = पु
 धार्मिक = धा , सांस्कृतिक = सां
 प्राकृतिक = प्रा , साहसिक = सा

विवरण र स्थान	आकर्षणको प्रकृती		
	ए/पु	प्रा/सा	धा/सां
वडा न. १, वैजनाथ			
कालिका मन्दिर			✓
षोडशा मन्दिर			✓
त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर			✓
विधानाथ मन्दिर			✓
मसानी मष्टा			✓
वडा न. २, जल्पादेवी			
मष्टा थान			✓
कालिका देवी मन्दिर			✓
त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर			✓
सिद्ध मन्दिर			✓
देवीरुख थान			✓
खापर मन्दिर			✓
प्राचिन मुंग्रो	✓		
वडा न. ३, सिद्धेश्वर			
नाउला मन्दिर			✓
मष्टा माडु क्रिनी			✓
नाउला मष्टा माडु			✓
मालिका मठ			✓
देवल			✓
कालभैरव मन्दिर			✓
त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर			✓
माउला खरी माडु			✓

कालीका मन्दिर			✓
सिगारा मष्टा माडु			✓
गैरागाउँको मुंग्रा	✓		
प्राचिन नाउला	✓		
वडा न. ४, मष्टामाडौ			
नाउला मष्टा भार			✓
अलपत्र कलाकृति	✓		
सिमल रुख मन्दिर			✓
मष्टा मन्दिर			✓
लाटाको मष्टाको माडु			✓
कुल देवता मन्दिर			✓
नाउला देवता भार			✓
लाटा देवता भार			✓
कालिका मन्दिर			✓
नाउला थान			✓
कालभैरव मन्दिर			✓
वडा न. ५, नवाठाना			
ब्रम्हदेव माडु			✓
पशुपति मन्दिर			✓
जाल्पा देवी मन्दिर			✓
त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर			✓
ऋषि माडु			✓
मष्टा माडु			✓
बरदादेवी मन्दिर			✓
आकाशदेवी मन्दिर			✓
काल भैरव मन्दिर			✓
कालिका मन्दिर			✓

शिलदेवी मन्दिर			✓
मुगो	✓		
वडा न. ६, भागेश्वर			
कुवा नदुकाना	✓		
कालिका मन्दिर			✓
नवदुर्गा मन्दिर			✓
कुल देवता भार			✓
खापर कुल देवता भार			✓
मंगलासैनी भार			✓
कुवा नदुकाना	✓		
वडा न. ७, रिडीकोट			
मोतीपुर	✓		
शोडषादेवी मन्दिर			✓
जाल्पादेवी मन्दिर			✓
कालिका मन्दिर			✓
शिव मन्दिर			✓
दक्षिण कालिका मन्दिर			✓
जाल्पादेवी थान			✓
मंगलासैनी मन्दिर			✓
कुवा	✓		
वडा न. ८, चण्डिका			
खापर माडु			✓
पहलमानसिंह भवन	✓		
चण्डिका मन्दिर			✓
कालभैरव मन्दिर			✓
सरस्वती मन्दिर			✓
कालिका मन्दिर			✓
मस्जिद			✓
मन्साउने मन्दिर			✓

कुवा काटै	✓		
जोर कवा	✓		
कवा पिपल रुख	✓		
कुवा टमटी गाउँ	✓		
वडा न. ९, बुढाकोट			
मालिका मन्दिर			✓
खुलाल खप्तडी साँध	✓		
दक्षिण कालिका मन्दिर			✓
स्यालतडा माडु			✓
त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर			✓
धवलपुरा मन्दिर			✓
मल्लो स्यालतडा मन्दिर			✓
नवदुर्गा मन्दिर			✓
मष्टा झार			✓
कालिका मन्दिर			✓
शिव मन्दिर			✓
गुप्त भवानी थान			✓
लाटा देवताको मन्दिर			✓
धवलपुरा माडु			✓
वडा न. १०, घुघुरकोट			
कुस्न्या मन्दिर			✓
नाउला	✓		
तप्सी देवता			✓
बल्या माडु			✓
पुवा गाउँ देवी मन्दिर			✓
कुल्या माडु			✓
तोलीकी भगवती मन्दिर			✓
टडाल देवता			✓
खापर माडु			✓
वरदादेवी मन्दिर			✓

नवदुर्गा माई मन्दिर			✓
बेताल माडु			✓
लाटो कटारी मल्ल			✓
लाडुगो देवता मन्दिर			✓
त्रिपुरा सुन्दरी मन्दिर			✓
गणेश मन्दिर			✓
शिव मन्दिर			✓
काल भैरव मन्दिर			✓
भुल चौर कुवा	✓		
धारा	✓		
नाउला	✓		
वडा न. ११, देवीस्थान			
कैलाशमाण्डौ			✓
सप्पिउ विप्पिउ गोडी		✓	
वण्डाली माडु			✓
मष्टा थान			✓
अम्माई			✓
नवदुर्गा मन्दिर			✓
खापर माडु			✓
गुप्त भवानी			✓
खलागडा दशै मन्दिर			✓
दाडे मष्टा थान			✓
भैसोली लिङ्ग			✓
थला भगवती			✓
बयाल्या देवता			✓
कुले मन्दिर			✓
बण्डाली माडु			✓

तोला भगवती			✓
कुले थान			✓
नाउलो	✓		
वडा न. १२, खप्तड			
धवलछडा भेरासैन भरना		✓	
भवानी मन्दिर			✓
खापर माड			✓
ददीर मष्टा टान			✓
कल देवता			✓
दोगाडे बेनी मन्दिर			✓
लाटा मष्टा माडु			✓
बुढाढुंगा	✓		
थली मन्दिर			✓
बडराज माडु			✓
धौल छडो मन्दिर			✓
धवलछडा भेरासैन		✓	
मुंग्रा मल्लुका	✓		
वडा न. १३, बाब्ला			
राकस्याकोटी मन्दिर			✓
अम्गाई मन्दिर			✓
माट्या देवता			✓
विरजय मन्दिर			✓
चोडी मष्टा माडु			✓
बयाल्या मन्दिर			✓
बनदेवी मन्दिर			✓
अम्गाई माडु			✓
जाल्पा देवी मन्दिर			✓

रास्याकोटी मन्दिर			✓
मुंग्रो	✓		
वडा न. १४, पातलकोट			
छिरन्या ओढार		✓	
कालापोखरा भगवती मन्दिर			✓
खिर लुकाउन्या			✓
नवदुर्गा मन्दिर			✓
कालिका मन्दिर			✓
देउपडा मन्दिर			✓
चण्डिका मन्दिर			✓
कुल देवता मन्दिर			✓
मष्टा माडु			✓
खापर माडु			✓
अभ्रख खानी	✓		

अनुसूची ५: साँ.न.पा. मा ट्रेकिङ/हाइकिंग/साइकलिङ ट्रेलहरूको लागि सिफारिस गरिएको व्याख्यात्मक संकेतहरूको केही सूची

संकेत	सन्देश	कार्य
	होटेल तथा लजको उपलब्धता	राम्रोसँग सुसज्जित लज आवासको उपलब्धता बारे आगन्तुकहरूलाई सूचित गर्ने ।
	चिया घरको उपलब्धता	एक चिया घरको उपलब्धताको बारेमा आगन्तुक पर्यटकहरूलाई सूचित गर्ने ।
	होम स्टे / आवास	होम स्टे आवासको उपलब्धताको बारेमा आगन्तुक पर्यटकहरूलाई सूचित गर्ने ।
	पिउने पानीको उपलब्धता	सुरक्षित पिउने पानीको उपलब्धताबारे आगन्तुकहरूलाई जानकारी गराउने ।
	स्वास्थ्य संस्था	स्वास्थ्य सेवा (चिकित्सा सेवा) को उपलब्धताको बारेमा आगन्तुकहरूलाई जानकारी गराउने ।
	रिफ्रेसमेन्टको उपलब्धता	रिफ्रेसमेन्ट (चिया, कफी, हल्का पेय पदार्थ, खाजा) को उपलब्धता बारेमा आगन्तुकहरूलाई जानकारी गराउने ।
	इन्टरनेटको उपलब्धता	इन्टरनेट तथा ईमेल सेवाको उपलब्धताबारे आगन्तुकहरूलाई जानकारी गराउने ।

	<p>नुहाउने</p>	<p>नुहाउने तातो पानि (हट सावर) सुविधाको उपलब्धताबारे आगन्तुकहरूलाई सूचित गर्ने ।</p>
	<p>शौचालय</p>	<p>आगन्तुकहरूलाई शौचालय उपलब्धता रहको जानकारी गराउने ।</p>
	<p>प्राकृतिक दृश्य</p>	<p>प्राकृतिक हट स्प्रिङ्स (जमिन मुनिबाट आउने तातोपानि) को उपलब्धताको बारेमा आगन्तुकहरु लाई सूचित गर्ने ।</p>
	<p>विश्राम स्थान र दृश्यबिन्दु</p>	<p>आगन्तुकहरूलाई आरामगर्ने ठाउँ र दृश्यावलोकन गर्न सकिने ठाउको बारेमा जानकारी गराउने ।</p>
	<p>क्याम्पिङ साइट</p>	<p>पदयात्रा वा मोटर यात्रा गर्दागर्दै टेन्टको क्याम्पिङ साइट उपलब्धता हुने बारेमा आगन्तुकहरूलाई सूचितगर्ने ।</p>
	<p>क्याम्प फायर छैन</p>	<p>क्याम्प फायरहरू गर्ने अनुमति नभएको बारेमा आगन्तुकहरूलाई सूचितगर्ने ।</p>

	<p>क्याम्प फायर</p>	<p>क्याम्प फायरहरू गर्न सकिने बारेमा आगन्तुकहरूलाई सूचित गर्ने ।</p>
	<p>फोहोरको खाडल</p>	<p>आगन्तुकहरूलाई उनीहरूको फोहोर फोहोर फोहोरको खाडलमा फाल्नु पर्छ भन्ने जानकारी गराउने ।</p>
	<p>ल्यान्डस्लाइड/ पैन्हो</p>	<p>चट्टान खस्ने र पहिरो जाने खण्डको बारेमा सबै पदयात्रा मार्गहरूमा आगन्तुकहरूलाई जानकारी गराउने ।</p>
	<p>लूज चट्टानहरू</p>	<p>पदयात्रा मार्गमा चट्टान र पहिरो खण्डको बारेमा आगन्तुकहरूलाई जानकारी गराउने ।</p>
	<p>चिप्लो पाइलाहरू</p>	<p>पदयात्रा मार्गमा चिप्लो पाइलाहरूका कारण भर्ने विरुद्ध आगन्तुकहरूलाई चेतावनी दिने ।</p>
	<p>क्लिफ किनारा</p>	<p>आगन्तुकहरूलाई पदयात्रा मार्गमा चट्टानको किनारबाट खस्न विरुद्ध सावधानी (चेतावनी) गराउने ।</p>

अनुसूची ६: सूचना सहजताको लागि लगाइनपर्ने विभिन्न प्रकारका संकेत बोर्डहरु (ट्रेल हेड, वेलकम, डाइरेक्सनल, वार्निङ, इन्टरप्रेटिभ, ट्रेल मार्कर, आदि) स्थापना गर्ने ।

Proposed signage design

Ref: GHT Trail Signage standard inventory production

**GREAT
HIMALAY
A
TRAILS**

